A KÖZÖSSÉG DICSÉRETE

25 ÉVES A KÖZÖSSÉGFEJLESZTŐK EGYESÜLETE

2014

A közösség dicsérete

25 éves a Közösségfejlesztők Egyesülete

ISBN 978-963-87586-3-7

A közösség dicsérete

25 éves a Közösségfejlesztők Egyesülete

2014

E kötet a Közösségfejlesztők Egyesületének 25. évfordulója alkalmából született, tagok, kollégák, barátok munkáinak és írásainak felajánlásával. Köszönet érte mindenkinek!

Szerkesztők: Farkas Gabriella és Kovács Edit

A kötet szerzői:
Bihariné Asbóth Emőke, Dér Miklósné, Fábiánné Pocsaji Magdolna, Farkas Gabriella, Gergely Attila, Giczey Péter, Groskáné Piránszki Irén, Gyenes Zsuzsa, Huszerl József, Keresztesi József, Kovács Edit, Mészáros Zsuzsa, Molnár Aranka, Monostori Éva, Péterfi Ferenc, Pósfay Péter, Sélley Andrea, Szeder-Kummer Mária, Varga Matild, Varga Máté, Varsányi Erika, Vercseg Ilona

A kötethez képet és idézeteket ajánlottak fel gyűjteményeikből:
Bihariné Asbóth Emőke, Dér Zsuzsanna, Kovács Edit, Péterfi Ferenc, Pósfay Péter és Purtczl Andrea, akinek külön köszönet az egyesület életének folyamatos képi dokumentálásáért.
(A képek szerzői nem minden esetben ismertek, így mi most a forrásokat tudtuk megjelölni, de ezúton is elismeréssel és köszönettel adózunk minden fotós kolléga előtt.)

A kötet megjelenését az Emberi Erőforrások Minisztériuma és a Közösségfejlesztők Egyesülete támogatta.

Jelen kiadvány írásait szerzői jogok védik, felhasználásuk minden módja csak az ő hozzájárulásukkal, ill. a megfelelő hivatkozások megtétele mellett lehetséges.

A kötetet kiadja:
Közösségfejlesztők Egyesülete, Budapest 2014.
1011 Budapest, Corvin tér 8.
www.kofe.hu; www.kozossegfejlesztes.hu
Felelős kiadó: Kovács Edit, választmányi elnök

A szövegeket gondozta: Farkas Gabriella

Arculat, tördelés: Tellinger András
Nyomdai munkák: Tökéletes Másolat Bt., Gyömrő
www.tokmas.hu

Tartalom

Köszöntő (Kovács Edit) 7

Előszó (Gergely Attila) 9

I. Kezdetek (Péterfi Ferenc) 11

II. Elméletben – Alapvetések és visszatérő dilemmák 19
II.1 Vercseg Ilona: Kell-e nekünk elmélet? 20
II.2 Varsányi Erika: Példaképek, barátságok és vesztett illúziók 25

III. Témák és terepek 31
Kovács Edit: Terepmunka – miért és hogyan? 32

III.1 Fonatok: Személyes és szakmai utak 41
III.1.1 Dér Miklósné: Moccintás és áramoltatás 42
III.1.2 Bihariné Asbóth Emőke: Az alapítók közt egy csurgói 47
III.1.3 Groskáné Piránszki Irén: Húsz év a helyi közösségek szolgálatában 53
III.1.4 Pósfay Péter: Kavicsdobálás 59
III.1.5 Pocsajiné Fábián Magdolna: Közösségfejlesztés Békés megyében 65
III.1.6 Szeder-Kummer Mária: Köztámháló előtt, közben és köztámháló után 70
III.1.7 Gyenes Zsuzsa: Fiatal közösségfejlesztők műhelye 2000-2003 75
III.1.8 Keresztesi József: Vallomás a közösségfejlesztésről 79

III.2 Fókuszok: Úton a szakmai tagozatok felé 81
III.2.1 Péterfi Ferenc: Közösségfejlesztés városokban 82
III.2.2 Sélley Andrea-Giczey Péter: Mélyszegénység és közösségfejlesztés 90
III.2.3 Mészáros Zsuzsa: Közösségi gazdaságfejlesztés a gyakorlatban 98
III.2.4 Molnár Aranka: Közösségi hálózat kiépülése B-A-Z megyében 106
III.2.5 Monostori Éva: Lépésről lépésre, közösségről közösségre fiatalokkal 112
III.2.6 Varga Matild: Egy közösségfejlesztő gondolatai a komplex kistérségi tervezésről 118

IV.Szakmafejlesztés (Vercseg Ilona) 123

V.Nemzetközi kitekintő 133
V.1 Vercseg Ilona: Mit hoztunk Európából, és mit adtunk Európának? 134
V.2 Varga Máté: A nemzetközi helyzet fokozódik! – A közösségfejlesztéshez kapcsolódó nemzetközi munka elmúlt 10 éve 142

VI. Hálózatépítés 147
VI.1 Groskáné Piránszki Irén: Hálózatfejlesztés közös tanulási folyamat, tudatos belső építkezés 148
VI. 2 Farkas Gabriella: A Közösségi Kezdeményezéseket Támogató Szakmai Hálózat (KÖZTÁMHÁLÓ) 153
VI. 3. Péterfi Ferenc: SZÖVETSÉG a Közösségi Részvétel Fejlesztéséért 156

VII. Számvetés, dilemmák és perspektívák (Kovács Edit) 159

A DVD melléklet tartalma: a magyar közösségfejlesztés biblográfiája, a Közösségfejlesztők Egyesületének eseménynaptára 1975-2014, fényképek

Köszöntő

Az ünnepek olyan események, amelyekkel újra és újra megélhetjük az összetartozás, a valahova tartozás biztonságát és örömét. Huszonöt év elegendő ok a számvetésre és az ünneplésre akkor is, ha a szakma idősebb és nem rajzolható körül egy szervezeti kerettel. Huszonöt év, a felnőtté válás negyedszázados szimbóluma, embernél, szervezetnél egyaránt. Ennek része a soha nem múló törekvés önmagunk megismerésére, a leválás tervezése, kivitelezése, újratervezése. A saját arc kialakítása, a gyökerek és a szárnyak egyszerre akarása. Huszonöt évbe sikerek épp úgy belefférnek, mint megtorpanások, kudarcok. Ennyi idő alatt elveszhet a naivitás, de nem az optimizmus, a horizont folyamatos tágítása, a keresés ösztöne és a bizonyosság pillanataiban a bizonytalanság megélése.

Örökösök gyakran írnak örökségükről. A múltról a jövő elé. Mi is ezt tesszük.

Huszonöt év társai dicsérik most e kötetben a közösséget és az azt fejlesztő szakmát. Arról írnak, hogy igazán sose tudhatjuk, mi hozza a változást, ezért nyitottan kell tekinteni minden lehetséges ágensre. Hitvallásunk szerint kicsiben kell elkezdeni, aztán majd idővel összeérnek a dolgok. De nem mindig érezzük ezt. Van, hogy elbizonytalanodunk és tanácstalanok vagyunk, hogy jelekre várunk. Ezek a jelek esetünkben a társak. Társaink, akik eléggé hisznek a közösség felelősségében és erejében ahhoz, hogy mellénk/elénk álljanak és szervezzenek, cselekedjenek. Helyben. Közösen. A számvetés része e társak megszólítása, gondolataik, tapasztalataik kikérése múltról–jelenről, perspektívákról–jövőről. Erről adunk most áttekintést.

A kötet – szándéka – szerint összefoglalja egy korszak meghatározó eseményeit és hangsúlyait, de nem a lezárás szándékával, hanem az örökítésével, a tanulás és a tapasztalatok megosztásának lehetőségével. Szakmai és személyes utak összefonódásában közösségfejlesztői pályák, vagy épp szakterületek rajzolódnak ki. Az összetett és küzdelmes évekről olvasva, kicsit átszíneződik a ma kihívása is, kicsit talán ismerőssé válik, kicsit talán túlmutat azon.

Az ünnep része még a köszöntés és a kívánság. Mi se hagyjuk el! Megragadjuk a lehetőséget, hogy megköszönjük mindenkinek a hozzájárulását a szakma és az Egyesület fejlődéséhez, ennek a gazdag és élő mozgalomnak a mozgásban tartásához. Köszönünk munkát, példamutatást, írást, tanítást, kollegalitást, barátságot és bizalmat. Ígérünk folytatást. Kívánunk folytatást, támogató, együtt gondolkodó társakat, felelős – cselekvő közösségeket, mert „Az embernek, mert célja nagy, hát kell a másik ember, csak szépen összefogva hat: sok víz hajtja a malmokat, sok cseppből áll a tenger." (F.Schiller)

Budapest, 2014. november 7.

Tisztelettel: Kovács Edit, elnök
Közösségfejlesztők Egyesülete

McDonald's
TISZTAKÉK
TISZTÍTÓSZALON
490.-
690.-
990
490
990
690.-

Előszó

Az ember civilizációja történetének nyolcezer évéből mindössze néhány évszázada él a modern *társadalom* feltételei között (bár ez még ma is a világnépességnek csak egy részéről mondható el). A megjelenésének kezdetei óta eltelt évszázezredekről nem is szólva, civilizáltként elkönyvelt történelmének több mint 95%-ában lényegében *közösségi* viszonyok között élt, s ezek a viszonyok a modern vagy késő-modern társadalmak mindennapjait is átszövik.

Miként a civilizáció 24 órának vett történelméből a modern kor egy órát sem tesz ki, a társadalom nyilvántartásai az ember teljes valóságának – nemcsak történetileg, egyidejűleg is – viszonylag csekély részét, funkcionálisan meghatározható, informatizálható vetületeit tudják csak kezelni. Az ember minden lényeges személyes életösszefüggését elvileg csak közösségek foghatják át: a közösségi és a személyes lényegi módon feltételezik és áthatják egymást.

Való igaz, hogy a modernitás sokban maga alá rendelte, vagy éppen felszámolta a hagyományos közösségeket, de a társadalmi berendezkedés érettebb változataiban fokozatosan nemcsak fel- és elismerik a közösségek életfontosságú szerepét (magának a társadalomnak a fenntartásában is), hanem politikák, programok sorát szervezik közösségi előfeltételeik helyreállítása, megerősítése céljával.

Napjaink közösségépítőinek a modern vagy posztmodern társadalomban is otthon kell lenniük, az utóbbiak kulcs-kompetenciáival is rendelkezniük kell, de *közösséget* nem lehet kizárólag *társadalmi* logikával építeni. Közösséget hitelesen csak közösségi módon lehet és érdemes építeni, még akkor is, ha a közösségi minőség többletmunkájáról a társadalmi elszámolások adott esetben nem vesznek, természetük miatt nem is igen vehetnek tudomást; vagy ha a társadalomban nem egyszer „versenyhátrány", „elszalasztott lehetőség", szélesebb értelemben valamilyen áldozathozatal az ára a közösségi hozzájárulásnak.

Így a közösség és a fenntartására tett erőfeszítés azzal, hogy a személyes minőség mással nem pótolható társas közegét és kereteit adja, szükségszerűen az áldozathozatal helye is, olyan módokon és mértékben is, amelyeket a társadalom természeténél fogva kizár. Lehet, hogy az „információs társadalom" ajtói piaci, technológiai vagy bürokratikus racionalitások automatizálható algoritmusaira nyílnak, de az emberi közösség kapui csak személyes áldozathozatal révén tárulnak fel. Végül is csak ez adhatja elvileg belátható lehetőségei valóra váltásának, minőségileg sajátos törekvéseinek fedezetét.

Az idevágó megfontolások, érvek, következtetések nem újak. Ahhoz, hogy a gyakorlatban megjelenhessenek és érvényt szerezhessek, olyanokra van szükség, akik felismerik és vállalják a velük járó teendőket. Adott esetben nem éppen sikerrel bíztató, hanem éppen ellenérdekelt vagy ellenséges környezetben is, vagy ott még inkább. Így indult valamikor az 1980-as években a magyarországi közösségépítés, anyagi mércével szűkös korlátok közé szoruló, „rendszeridegen", de mostoha körülményeket többletre fordító, szellemileg-erkölcsileg autonóm (ezért „veszélyes") kezdeményezésként.

Az intézményileg is szervezett munka elindulásának 25. évfordulójára kiadott jelen kötet magáért beszél – sorai között-mögött ott vannak az keresztutalások a kezdetek nehézségeire, buktatóira, a megtett út kitérőire, de a kibontakozás állomásaira, sokszínűségére és eredményeire is. Az eredmények építenek a helyileg behatárolt első kísérletekre, de az évtizedek során, mihelyt erre a lehetőségek megnyíltak, bátran és messzemenően meghaladták a helyi, sőt az országos léptéket is. A folyamat dokumentumai betekintést nyújtanak a helyi közösségek építése ügyében kiterjedt regionális és európai szakmai hálózatokba való bekapcsolódás – nem ritkán ezek kezdeményezésének vagy orientálásának – részleteibe is. A könyvben összegyűjtött szövegekből kitűnik: az érlelődésnek része volt annak felismerése, hogy az autentikus közösségi hozzájáruláshoz általában – akár „szerencsésebb", ilyen vagy olyan erőforrásokkal jobban ellátott országokban – sem vezet „kikövezett út". Közösséghez, ha valóban az, bárhol a csak kalkulálható „tényezőkkel" vagy „mechanizmusokkal" pótolhatatlan tartós személyes elköteleződés vezethet.

Mára a hazai közösség-építés a kiinduláskor adott feltételek számos tehertételével nemcsak megbirkózott, de fokozatos professzionalizációja és intézményesülése révén nemzetközileg is számon tartott eredményeket mutathat fel – több dimenzióban is képes volt világok határain dolgozni. Ennek esélyét és hitelét az adja, hogy a társadalmilag szervezett és szakosodott versenymezőnyökben mérhető teljesítményeivel egyidejűleg saját körében és működésmódjában messzemenően meg tudta őrizni kezdetektől folytonos közösségi értékeit.

A vázlatos utalásokban csak töredékesen felidézett pályafutás ismeretében, a történet jubileumi állomásán időszerűnek tűnik a kötet egyik tanulmányának a közösségi munka adott fázisához fűzött indítványa: *„Örüljetek, ünnepeljetek!"*

2014. október 15. *Gergely Attila*

Péterfi Ferenc

Kezdetek

A kezdeményezők

A *Közösségfejlesztők Egyesületének* eredetét, gyökereit egy jól körülhatárolható szakmai csoportosuláshoz kötöm. Magyarországon az 1970-es, 80-as években – sokféle előzmény után, s legalább ennyi okból – új utakat, új szerepeket keresett magának a népművelés elnevezésű szakma egy jelentős része.

Magának kereste, hiszen az 50-es és a 60-as évek első felétől eltérően ebben az időszakban már nem volt erre központi ultimátum, s megfogalmazott elvárás sem fölülről. Már nem ment a „szekér" a régi módon, és egyre többen lettek a szakmailag türelmetlenebb és a változásokat jobban kereső szakemberek. Azok is. Mert persze ez nem egy radikális és határvonalat jelző hirtelen átalakulás volt ez, különböző helyeken eltérőek voltak a körülmények, feltételek, s mi magunk is, akik ezeken a területeken dolgoztunk; így az inspiráció és a motiváció is gyakran különbözött. Mindezekkel egyidejűleg, ekkorra bomlott ki és vált egyre erőteljesebbé a hatása a szakmaiság építésében fontos szerepet vállaló hazai egyetemi-főiskolai képzésnek is.

Fontos tartalom a korábbi mondatban, hogy utakat kerestünk – mert *sokfelé elindultak a változásban aktívak*, többféle fontos irányzat, iskola, mozgalom alakult ezekben az időkben. Ezek egyikét jelentettük mi, akik csak később neveztük önmagunkat közösségfejlesztőknek.

A mi szűkebb csoportunk tagjai egy országos szakmamegújító kezdeményezés résztvevői voltak. A művelődési házak szerepkeresése során egyre többen gondoltuk úgy, ahogy azt *Pozsgay Imre* egy elég nagy vihart kavart konferencián annak idején kimondta: „a művelődési ház a helyi társadalom intézménye". Már a helyi társadalom is új fogalom volt, s mi azt gondoltuk, hogy ha így van, vagyis a művelődési ház a helyi társadalom, a helyi közösség intézménye, és mi ezt örömmel elfogadtuk, akkor nekünk ezt a közeget kellene szolgálnunk, az intézményeket e „célközönség" megnyilvánuló, vagy éppen rejtőzködő szükségleteinek szolgálatába kell állítanunk.[1]

Előbb **Előtér**, majd később **Nyitott ház kísérletnek** nevezte a szakma ezt a művelődési házi tevékenységet megújító tömörülést, amely elnevezésének megfelelően elsősorban a település felé való nyitást, a korábbinál sokkal szélesebb körű befogadást célozta. Ügyekben, jelenségekben, emberekben. A nyitás része volt, hogy nem csak az ajtóból tűnt el a „kulturális rendőr" szerep (amely döntött a befogadható értékekről, emberekről, közösségekről), hanem jó esetekben *ki is áramlott az intézményi munka a település egészére*. Fokozatosan ez vált az új felfogás egyik lényegévé: az egész településben gondolkodni.

Az akkori *Népművelési Intézet Művelődési Otthon és Klubosztályának*, különösen az ott dolgozó munkatársaknak[2] elévülhetetlen érdeme, hogy – akkor ezt nem így nevezték, de – hálózatot építettek ezekből az újat kereső emberekből. Szakmai műhelyek, továbbkép-

[1] Erről a szerepértelmezésről nagyon érzékletesen tudósít Vercseg Ilona*: Szocializáció, szerep, érték a népművelői pályán* című tanulmánykötetében. Múzsák Közművelődési Kiadó, Budapest, 1988. 69-142. o.

[2] Elsősorban Beke Pál, Fényi Tibor, Szentpéteri Zoltán és Varga A. Tamás

zések, körutazások az elindult új/jó gyakorlatok megismerésére; később az ún. **Szakmai Kollégium** is ennek az alapozó munkának az eredményeként jött létre. Intenzív tapasztalatcsere, tanulás, nemzetközi és hazai tapasztalatok megismerése kezdődött el, ez jelentette az együttműködést.

Így szembesültünk azzal (magyarra lefordított szakirodalmakból, majd konferenciákon is), hogy a nemzetközi szakmai gyakorlat közösségfejlesztésnek hívja az általunk éppen elhatározott, felismert, új szemléletű szakmai munkát.

Magyarnándortól Zalaszentgrótig, Debrecen–Csapókerttől Százhalombattáig, Dombóvártól Budapest – Újpalotáig, Hajóstól Jászszentlászlón és Jászkiséren keresztül Kazincbarcikáig terjedt azoknak a településeknek – s az ott élő, dolgozó népművelőknek – a köre, amelyek az első néhány év lépéseit együtt tették meg[3]. Két kistérség: *Siófok–Balatonszabadi*[4] körzetének és *Bakonyoszlop–Bakonyszentkirály–Csesznek*[5] település-együttesének az említése fontos még ezekből az időkből. Természetesen további művelődési szakemberek is kapcsolódtak ehhez a szakmai maghoz – de már ekkor körvonalazódott az is, hogy itt nagy jelentősége lesz a szakmaköziségnek.[6]

Akik ebben a folyamatban, ebben a néhány évben a szakmamegújítást szorgalmazók körén belül maradtak, azaz eléggé elkötelezettekké váltak, s közben a saját településükön, intézményeikben egyre jobban megerősödtek, úgy látták/láttuk, hogy fontos lenne összefogni, megerősíteni önmagunkat, egymást. A megújításon dolgozó szűkebb csoport számára fontossá vált, hogy kitárjuk, tágítsuk ezt a kört, éreztük, hogy szükséges másokat is bevonni ebbe az izgalmas szakmaépítési folyamatba.

Ugyanakkor fontos kiemelni, hogy ez a korábban már éveken keresztül működő szakmai műhely egyrészt olyan szabad és új utakat, megoldásokat, szerepeket kereső emberekből állt, akik a saját elhatározásukból, már jóval a hivatalos egyesületi törvény előtt, a **saját akaratukból megteremtették a maguk független EGYESÜLÉSÉT**. Mi – a mai értelemben – igazi egyesületként működtünk, anélkül, hogy erre hivatalos felkérést, vagy megerősítést kerestünk, vagy ezt a nevet használtuk volna. A kapcsolatunk és önmagunk által elhatározott feladatunk természete, célja és tartalma hozta ezt így. Tehát egy új, immár jogi forma közülünk sokak számára később sem jelentett különösebbet – ez oka lehet annak, hogy az alapokat kiépítők közül többen a későbbi években sem tulajdonítottak kiemelt jelentőséget az egyesületi formának; esetenként azzal párhuzamosan, attól függetlenül a maguk mozgalmi szemléletével is élték, szervezték az életüket és munkájukat. Mégis, kikerülhetetlenül részei voltak az akkor elinduló, s máig jelentős egyesületi munka alapjainak. Néhányan mások úgy

[3] Alföldi Albert, Balipap Ferenc, Hallgató Éva, Győri Jánosné, Hazag Mihály, Kecskemétiné Sedivi Lilla, Markolt Endre, Péterfi Ferenc, Takács Péter, Tóth János, Vattay Dénes

[4] A korábban említetteken túl Boda János, Köles Sándor, Makovecz Imre és Varga Csaba neveit szükséges még említeni ezeken a helyeken.

[5] Varga A. Tamás és Vercseg Ilona fejlesztőként, valamint Kancsal Károly, Nagy Bálint és Szalay Ferenc játszottak itt meghatározó szerepet.

[6] Erről a folyamatról, az ebben szerepet vállaló személyekről is megemlékezve olvashatnak az érdeklődők Varga A. Tamás – Vercseg Ilona: *Közösségfejlesztés* című könyvében MMI Budapest, 2001. (elektronikusan is elérhető a Közösségi Adattárban), továbbá Beke Pál: *Méltóságkereső* című önéletrajzi és szakmatörténeti könyvében EPL kiadó, Budapest, 2001.

láttuk, hogy egy szélesebbre tekintő egyesületi keret tovább erősítheti, hatékonyabbá teheti a szakmamegújításban érdekeltek körét.

Így merült fel, s lett mintegy tíz éves közös munkafolyamat következményeként 1989-ben elhatározássá Dombóvárott, hogy alakítsuk meg a Közösségfejlesztők Egyesületét[7].

A közösségfejlesztés hazai kiépülése során tehát elválaszthatatlanok voltak egymástól a szakmai és az egyesületi gyökerek.

Közösség és társadalmi közeg

Útkeresés, valamiféle változás és megújulás – ezekre utaltam egy új szakmai szemlélet megjelenése kapcsán kiváltó okokként az előzőekben. De nézzünk szét tágabb körben, milyen társadalmi – politikai közegben zajlottak a fenti folyamatok?

A '70-es évektől egyre szélesedő körben volt tapasztalható, hogy sokan alakítani, tágítani, esetenként szétfeszíteni szerették volna a politika által korábban szigorúan körülhatárolt mozgásteret. A hazai kultúra, a művelődés területén már a megelőző évtizedekben több olyan mozgalom, áramlat is megjelent, amelyekben igen nagy jelentősége volt az öntevékenységnek, a közösség szerepe újraértelmezésének.

Az előzmények közül ilyen fontos jelenségek voltak az *egyetemeken/főiskolákon megjelenő új közművelődési kezdeményezések*. Egyrészt, a *Budapesti Műszaki Egyetemen* nagyon erős öntevékenységet generált az ott kibontakozó **önképző-köri mozgalom**, s ugyanitt a vele párhuzamosan szerveződő *Egyetemisták a közművelődésért* kezdeményezés. De a többi felsőoktatási intézményt is érintette a *Téli Népművelési Gyakorlat* címmel elindult országos akció, amely – az előzőekkel együtt - erősen kitágított szakmai érdeklődési körökben (tehát nem csupán a népművelő képzésben, de egészen más karakterű tanszékeken is) szerveződve kinyitotta egy új korosztály előtt a rácsodálkozás, s szerencsés esetekben a társadalmi felelősségvállalás lehetőségét is.

Mindezeket megerősítette az, hogy egyre kevésbé lehetett határt szabni a 60-as évek végétől elindult nyugati politikai és közösségi mozgalmaknak, folyamatoknak. Filmekben, a zenében, de más területeken is egyre kikerülhetetlenebbül megjelent a 68-as változásoknak, főként az ifjúsági mozgalmaknak a híre, ami részben hatással volt az itthoni állapotokra is.

Erőteljes hatása volt a változás elindulásában a *beat mozgalomnak* – a zenének, a körülötte kialakult közösségeknek, de később a beat irodalomnak is: magyar nyelven, saját üzeneteket kezdtek el megfogalmazni zenekarok, nagy tömegek találkoztak egymással a koncerteken, közösségek alakulására, működésére kínált alkalmat a közös zenei világ és a hallgatókhoz közelebb álló dalszövegek.

[7] A korábban felsoroltakon kívül Kováts Flórián és Nyers Sándorné Magdi akiknek az alakuláskor még jelentős szerepük volt.

Nagyjából ugyanebben az időszakban bomlott ki az *ifjúsági klubmozgalom* Magyarországon. Tömegesen alakultak klubok – előbb csak régi pincehelyiségeket vettek birtokba, de művelődési házakban is egyre gyakrabban fordultak elő, s ezzel együtt járt az, hogy a használók saját maguk igyekeztek programozni önmagukat, mind jobban felhatalmazást éreztek erre.

Fontos áramlata volt az öntevékenység megerősödésének a 60-as évek végétől – tehát ugyanebben az időszakban megerősödő és megújuló - *amatőr színházi mozgalom.* Egyre többen szakítottak az ötvenes évek hagyományos formáival és műfajaival; mind gyakoribbá vált, hogy klasszikus színházi előadásokba „beleírták" a közösségek a saját történeteiket, konfliktusaikat – eleinte még a sorok között megbújva, de a saját életüket játszották el. Később már nem is mindig fordultak a klasszikusokhoz, nyíltan vállalták saját környezetük, konfliktusaik bemutatását; még később egyre több esetben az előadásokat teljes egészében ők maguk írták meg, és vitték a színpadokra. Ez a gyakorlat pedig *a megélt élmények közös feldolgozásához, illetve azoknak a közbeszédbe kerüléséhez vezetett.* Komoly szakmai támaszt adott ezeknek a jelenségeknek, hogy a színházi életben megjelentek olyan alternatív szakmai áramlatok, pl. a lengyel *Grotowszki szegénységszínháza*, amelyek eszközeikben sokkal életközelibbé, mindennapibbá tették a színjátszást – később aztán jelentősen megújítva a „hagyományos" színházakat is. Mindenesetre a színház is a közösségiségnek egy korábban nem tapasztalt lehetőségét kínálta.

„Kultúra...
a hagyomány által
őrzött szellem
realizálása."

(az egykor szamizdatként terjedő, de a 80-as évek végén azért csak kiadott kötetből: Hamvas Béla: Scientia Sacra Bp. Magvető, 1988.)

Ezen évek fontos mozgalmai közül kihagyhatatlan a *táncház mozgalom.* Megismerni és megérteni a múltunkat, a gyökereinket, utánajárni, felkutatni, megbeszélni, feldolgozni azokat. A hirtelen berobbant táncház-mozgalom a közösség egyik nélkülözhetetlen összetevője, az identitás keresésében – és jó esetekben meglelésében – segített. Mindeközben az együttlétnek, a párbeszédek kialakulásának is fontos teret kínált.

A változásokat hozó fenti mozgalmak mindegyikének nagyon fontos jellemzője, hogy azokban *nem passzív néző, fogyasztó volt a közösség, hanem nagyon is aktív alakítója*, mozgatója – a társadalmi cselekvés valódi kereteit kínálták és használták azok, akik ezekhez kapcsolódtak. Hozzávetőleges egyidejűségük (néhány esetben egymásra épülésük) jelentette a szélesedő felületeket, a különféle társadalmi csoportok által megélhető valódi alternatívákat.

A ma gyakran használt *empowerment* fogalomnak itt nagyon is fontos jelentősége van. Az érintettek megtapasztalhatták saját erejüket, az eredményes cselekvés esélyeit; széles körben lehetőséget kaptak arra, hogy a gyakran tehetetlennek érzett állapotból cselekvő állapotba kerüljenek. Saját életükben – korábban nemigen tapasztalható módon – önálló gondolkodásra, kezdeményezésre, cselekvésekre kaptak felhatalmazást.

A 80-as évek közepétől egyre erősebben helyet követelt magának az egyesülés, az **egyesület-alakítás, a civil önszerveződés** egy új, legitimálódó lehetőségének visszatérése. Erőteljesen jelent ez meg a hagyományok és az identitás egy másik dimenziójában: a *település-szépítő, városvédő munkában.* Soha nem látott népszerűsége lett – Ráday Mihály különleges karizmájának és televíziós műsorának köszönhetően is – az ilyen egyesületek alapításának, s azonnal ezek szövetkezésének is. De erre az időszakra tehető a *környezetvédelem, az ökológia* mint téma megjelenése, s főként annak felismerése, hogy ezen a területen milyen nagy jelentősége van a társadalmi öntevékenységnek. Érdekes volt, ahogy a formálódó civil társadalom lassan felismerte, hogy ezeken a területeken nehezen korlátozható az önszerveződés a még meglévő ideológiai korlátokra hivatkozva. (Ez nem jelenti azt, hogy ne történt volna sok erőfeszítés a politika részéről ezeknek a folyamatoknak a megfékezésére, elfojtására.)

A 70-es, 80-as évek társadalmi közegének fontos fejleménye volt a korábban már hivatkozott jelenség: **a helyi társadalom** előtérbe kerülése. Érdemes röviden elemezni a hatalom reagálását ebben a folyamatban. A mindenben centralizált politikai rendszer alapvetően eretnekségnek tartotta, hogy a központi alternatívájaként megjelenjen a *lokális*, a helyi. Akár társadalomként, akár ahhoz kapcsolódva helyi hatalomként. Ez – abból a nézőpontból ítélve – a központi hatalom megkérdőjelezését sugallhatta. Mégis, előbb a *tudományos területen* kezdte felütni fejét a *helyi társadalom fogalma*, annak kutatása (jellemző módon először az MSZMP Társadalomtudományi Intézetének szakmai műhelye kapott engedélyt ilyen kutatásokra, az eredmények „belső körben" való publikálására), de aztán fokozatosan terjedt a *publicisztikában*, majd az élet egyéb területein, így a *közösségi művelődésben* is a fogalom használata.

A közösségi munka tehát egy viszonylag új dimenzióval: *a lokalitással, a helyi akaratképzéssel, a helyi társadalommal ismerkedett*, s hamarosan annak egy még szűkebb kiterjedtségét, a *szomszédságot* kezdte napirendjére tűzni, a figyelmét erre irányítani. Ez a megközelítés megint csak segítette a közösségek működésének eredményesebb vizsgálatát és megértését, a közösségi beavatkozás eredményességének erősítését.

Társadalom – politika

Hadd lepjem meg a kedves olvasót azzal az állítással, hogy nem a közösségfejlesztők voltak a rendszerváltás közvetlen előidézői. Fontosnak tartom azonban érzékeltetni, *hogy a társadalomban amúgy is fokozatosan változó feltételek alakulása,* pontosabban *az ezekre történő reflektálás, nagy érdeme ennek a szakmai körnek (is).* Miközben másokhoz hasonlóan – mi sem készültünk közvetlenül a '89-90-es váltásra, *a változás lehetőségének keresése – az adott struktúrán belül – fontos jellemzője volt ennek a szakmai közegnek.*

A korábbi rendszerben többségében tudtuk, azt tartottuk, hogy létezik egy nagy globális rendszer, annak fenntartására, működtetésére az eltelt 35 évben kialakult egy párt- és államközpontú hatalmi szerkezet. Ez egy nagy és lomha – sok esetben slampos – struktúra volt, amiről azt is tudtuk, hogy csak korlátosan képes a saját maga által megszabott feltételek között működni. Egyre jobban ismertük a hibáit, gyengéit, repe-

déseit. Hallgatólagosan kialakult egy *társadalmi tudás*, amellyel - nyilvánvalóan erősen korlátozottan, de megtűrten – ezekben a repedésekben sok mindent meg tudtunk valósítani. Megtanultunk a sorok között olvasni, „úgy csinálni mintha", többnyire ismertük a rendszer rigiditása miatt keletkező működési zavarokat – a dolgunk az volt, hogy ez utóbbiakat lehetőségeknek tekintsük. Tehát ismerve az adott rendszer korlátait, esendőségeit a művelődési – közösségi élet keretein belül a megújulást-változást keresők (és persze sokan más területeken is) *a cselekvés különféle útjait találták meg*, dolgozták ki, hogy eredményesen végezhessék feladataikat. Ez egy érvényes és jól is használható társadalmi tudást jelentett a közösségek tekintetében is. Sokan ezt *harcmodornak* is nevezték.[8]

1989-ben a rendszer hirtelen jött változása azt az illúziót kínálta – a következő években eltérő mértékben –, hogy „a demokrácia készen van". Hogy a szabadság természetes velejárója az, hogy most már majd közvetlenül, minden hamis álarc nélkül akarhatnak az emberek.

> Ti jók vagytok mindannyian,
> miért csinálnátok hát rosszat?
>
> Néha úgy vagytok a rosszal,
> mint a gyermek a csavargással.
> Ujjong, eltéved, sírdogál,
> s hazakívánkozik.
>
> Ti mindannyian örültök a jónak
> s fontoljátok meg, mit mondok:
> nem sánta az, aki
> együtt lelkendezik a csúszkálókkal.
>
> (József Attila: Tanítások -2-)

A nagy kérdés az volt, hogy ha akarhatnak, majd tudnak-e akarni?

Új egyesülési törvény, az alapítványi törvény feléledése, új önkormányzati törvény és rendszer kiépítése, a *tulajdonviszonyok átalakulása, a parlamenti többpártrendszer bevezetése* – csak hogy néhányat felsoroljunk a rendszer megváltozásának alapvető elemei közül. Ezek a jelenségek mind a makro, mind pedig a mikro szinteket érintő alapvető *változások esélyeit ígérték*; egy öntevékenységre, a helyi akarat megszervezésére, a társadalom működésébe való bekapcsolódásra, a valódi részvétel lehetőségére utaló lépések voltak.

Az új parlament és az új önkormányzatok felállása (majd a ciklusok során a további módosulások is) a társadalom alapintézményeiben hoztak változásokat, bár azt is tudtuk, hogy a „társadalmi finom szövet" változásai, amelyek mélyebbre hatóak, szélesebb körűek, hiszen nem csak a hatalmi elitet, hanem a teljes társadalmi működést érintik – szóval, hogy ezek lassúbbak és küzdelmesebbek lesznek.

Mindazonáltal, a társadalom fokozatosan elveszítette azt a korábbi tudását (harcmodorát) amit az ellenségesebb, vagy kevésbé civil barát politikai rendszerhez kiépített önmagának. Abban a reményben „hagyta el" ezt a tudást, hogy a nyílt küzdelemhez a valódi demokratikus játéktérben ezekre nincsen szükség. Csakhogy – és most kicsit előreszaladok – itt másféle partnerségekre, a súlyok és ellensúlyok sajátos egyensúlyára, a verseny és együttműködés arányos egységére – azaz új demokratikus garanciákra, és ezek által teremtett feltételekre van/lenne szükség. Pláne, hogy elhittük/reméltük azt is, hogy valóban váltás lesz, s a kormányzatról a kormányzás irányába mozdul – alakul át az állami irányítás. Ám egy

[8] Az akkor erős dokumentumfilmes irányzat egyik jeles párosa Dárdai István és Szalai Györgyi a Harcmodor címet adta 1980-ban készült filmjének.

ilyen működési módhoz a civil társadalomnak is komoly munkabefektetéssel lehet a szükséges tudást megszereznie. De mindezekkel nagyon jelentős társadalmi erőforrások keletkezhetnek.

Az első három választási ciklus időszaka – amelyben mindig a politikai váltógazdaság érvényesült – a közösségi szektor jelentős bővülését és erősödését hozta. A közösségfejlesztésnek komoly befektetései történtek ezekben az években, jelentősen erősödött, valójában elkezdett kiépülni, a szakma hazai rendszere. Ebben a *Közösségfejlesztők Egyesületének* érdemei igen jelentősek. Folytatódott a 80-as évek lendülete. Nagy jelentőségű volt a helyi társadalom fontosságának felismerése, vagy a kultúra, illetve művelődés területén a mindennapi kultúra térnyerése az ún. ünnepnapi elemek mellett. A társadalmi integrációban való szerepvállalás más szakterületekkel – így pl. a szociális szakmával is – „összekapcsolta", együttműködésre késztette ezt a szaktevékenységet. Egyre erősebbé vált a szemléletünkben a *szakmaköziség*.

Az Egyesület közben sorra új intézményeket alapított – épített. Előbb egy önálló szakmai folyóiratot: a **Parolát** indította el, majd a **Közösségi Adattárat** és a közösségfejlesztés hazai *honlapját*. Később a **Közösségszolgálat Alapítványt** – országos hálózat kiépítésének szándékával, majd a **Civil Kollégiumot**, a **Civil Rádiót**. És – többek között a mi közreműködésünkkel – sorra alakultak megyei-regionális szakmai egyesületek. Ez a folyamat fokozatosan újragondolásra kellett késztesse a budapesti székhelyű és országos tevékenységi körű *Közösségfejlesztők Egyesületét*.

Elméletben

Vercseg Ilona

» Kell-e nekünk elmélet?

Igen, kell nekünk elmélet, mert különben puszta technológiát, „gyártási" eljárásokat alkalmaznánk. (A kérdésről többünknek eszébe juthat a régi vita: módszer-e a közösségfejlesztés vagy szemlélet is?) A *milyen változást akarunk?* kérdésre csak akkor adhatunk választ, ha tudatosul bennünk, hogy minek a jegyében szervezzük a munkánkat. Értékeink és a szerintünk fontos világmagyarázatok – elméletek – rávilágítanak arra, hogy milyen eszme jegyében szerveződik a fejlesztés mint „mesterséges" (értsd: nem organikus, hanem külső) beavatkozás.

Munkánkat egyrészt globális trendek határozzák meg, amelyek új feszültségeket okoznak közösségi és szervezeti szinteken; másrészt az országok, közösségek kulturális, társadalmi, politikai és gazdasági helyzete, amelyekben a fejlesztés zajlik. Campfens[1] szerint a közösségfejlesztés annak a társadalomnak az elképzeléseit, értékeit és ideáljait képviseli, amelyben gyakorolják azt – hozzátehetjük, mert a gyakorlatban megéltük, hogy a közösségfejlesztés éppenséggel fel is léphet az uralkodó értékek és ideálok ellen, azok kritikájaként vagy alternatívájaként, szakmai reformer szerepet vállalva.

A közösségfejlesztés **hazai értékrendje** fokozatosan alakult, mindig a gyakorlatból nőtt ki.[2] A gyakorlat mutatta meg rendre, hogy milyen összefüggéseket kutassunk és értelmezzünk a magunk számára. Visszanézve úgy találom, hogy a felismerések valamennyi eleme a **demokratizálódással** került összefüggésbe, ez töltött be integráló szerepet, s nem véletlenül, hiszen annak szükségessége a „szocializmus" évei alatt rendszerkritikaként fogalmazódott meg. A hazai szellemi progresszió a demokrácia hiánya, később akadozó kiépülése, s napjainkban még e részleges kiépültség leépülési folyamatában is megtartotta és továbbfejlesztette a demokrácia iránti elkötelezettség rendszerkritikai funkcióját.

A *Nyitott ház*[3] kísérlet szellemiségére ma azt mondhatnánk, hogy szükségesnek tartottuk a **kultúra demokratizálását**, a mindennapi élet kulturális szükségleteinek és megnyilvánulásainak egyenjogúsítását a magas kultúrával. A kultúra átfogó, rendszer-

[1] Campfens, Hubert (1997): *Közösségfejlesztés a világban*: gyakorlat, elmélet, kutatás, képzés. Bevezető tanulmány, részletek. In: Parola 2002/3: *A közösségfejlesztés hátterében álló szellemi tradíciók*. Campfens a közösségfejlesztés és társadalmi tervezés professzora a kanadai Ontario Wilfred Laurier Egyetemén.

[2] Ebben az írásban nem térek ki a magyar közösségfejlesztés eszmetörténeti gyökereire, mert másutt már megtettem. „E gyökerek a felvilágosodás filantróp nevelési mozgalmának értelmiségi felfogásáig nyúlik vissza, amelyet a nép felemelésének küldetéstudata mozgatott." (Kifejtését lásd Vercseg Ilona (2011): *Közösség és részvétel*. A közösségfejlesztés és a közösségi munka gyakorlatának elmélete. 51-53. o. Budapest, Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület és ELTE Szociális Munka és Szociálpolitikai Tanszék

[3] A *Nyitott ház* kísérlet a Népművelési Intézet Művelődési Otthon Osztálya, Beke Pál és Varga A. Tamás szakmai vezetésével zajlott 20 művelődési otthonban, 1976-78 között. Ld. : Közelítések. 11 beszélgetés népművelőkkel a művelődési otthoni tevékenység fejlesztéséről (1982). Varga A. Tamás és Vercseg Ilona. Budapest. Népművelési Intézet.

szervező sajátossága a rendszerváltás után vált élményen alapuló felismerésünkké, a korábbinál még erősebb, mert átfogóbb tartalommal. *Gergely Attila*[4] segítségével megértettük, hogy a rendszerváltás egyben kulturális változás is, amelyhez közösségünk és helyi közösségeink megújulására van szükség.

A **közösség** és azon belül is elsősorban a **lokalitás** fontosságának (újra)felfedezése a 70-es évektől alakuló új (bár bizonyos előzményekkel már rendelkező) szakmák, talán leginkább a szociológiai, a politológia, a térségfejlesztés és a közösségfejlesztés munkáinak hozadéka, s ez a felfedezés is a demokratizálódás szükségességének vonatkozásában történt. A 80-as években ismertük fel a helybeliség fontosságát, akkor *helyi társadalomként*, a hatalommal való rendelkezés értelmében: „Szerintünk ma Magyarországon lényegében... helyi hatalom nincs, de lehetne, és indokolt is, hogy legyen".[5]

A **közösség** többet jelent a közös hatalomgyakorlásnál. Jelenti a valahová tartozást, az identitást, a közös kultúrában való osztozást. Jelenti a megélhetés, a részvétel, a kontroll és a szolidaritás lehetőségeit is. A *lokális közösség* képes arra, hogy a társadalmi helyzettől, nemtől, korosztálytól, érdeklődéstől függetlenül is közösséget hozzon létre a hozzá tartozó emberek között, mégpedig az odatartozást a különféle közös ügyek megjelenítésén és a rajtuk való munkálkodáson keresztül, tehát a *közösségi részvétel* révén.[6]

A **részvétel** a helyi szint – helyi társadalom, közösség – újrafelfedezésével bontakozott ki demokratikus, közösségi értékként. A szabadság-megnyitotta új mozgástér, a **civil társadalom** hihetetlen gyorsasággal világított rá a modern közösségiség lényegére, a *kötődés*, a valahová tartozás és ezzel egyidejűleg a *szabad választási lehetőség* dahrendorfi igazságára.[7] E kettős viszonyulás nélkül a modernizálódott személyiségek már nem is tudnának közösséget alkotni. A közösségben való részvétel már az egymás és a közösség ismeretét és azon belüli kapcsolatait is jelenti. Jelenti továbbá az egymás iránti bizalmat, a kölcsönös támogatást és szolidaritást, a közös normákat és a viszonosságot. Az emberek különféle módokon vesznek részt a közösségeikben, a relatíve alacsony kapocstól (mint amilyen pl. egy közösségi összejövetelen való megjelenés, vagy a horgászegyesületben való részvétel), egészen a nagyon aktívig, mint amilyen pl. az iskolán kívüli tevékenységek vezetése, vagy a civil tanács munkájában való részvétel. Ez utóbbi és más hasonló formációk már a helyi tervezési és döntési folyamatokban való bekapcsolódást, aktív részvételt, magát a részvételi demokráciát is jelenhetik.

[4] A gondolathoz írottak megtalálhatók: Gergely Attila (1991): *Intézmények építése a helyi közösségben*. Közösségfejlesztők Egyesülete, Parola füzetek,Budapest; Gergely Attila (2006): Közösség, megújulási képesség, részvétel. *Parola,* 4: 9–11. Gergely Attila történész, szociológus, a Közösségfejlesztők Egyesületének tiszteltbeli tagja, a Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kara Keleti Nyelvek és Kultúrák Intézete Japanológia Tanszékének egyetemi adjunktusa.

[5] Gombár Csaba (1983): *A helyi hatalom hermeneutikája.* Helyi társadalom sorozat I. kötete, Hipotézisek, kutatási módszerek. Összeáll. és szerk. Bőhm Antal –Pál László. MSzMP KB Társadalomtudományi Intézete, Budapest

[6] Közösségelméleti fejtegetést ez az írás nem tartalmaz, erről lásd Vercseg Ilona (1993): *Közösség. Eszme és valóság.* Közösségfejlesztők Egyesülete, Budapest. /Parola füzetek./; továbbá Vercseg Ilona (2014): Közösségelmélet. Tantárgyi összefoglalót (e-tananyag): http://tatk.elte.hu/dokumentumtar/cat_view/693-e-tananyagok?start=25

[7] Dahrendorf, Ralf (1997): *After 1989: Morals, Revolution and Civil Society*, Macmillen, Basingstoke, London

A tudatos szakmafejlesztés első lépéseitől világossá vált, hogy minden szakmának, s így a közösségfejlesztésnek is igazolnia kell önmaga szükségességét. A *szakmát legitimáló elméletek* közül *alapelvekként a közösséget és a részvételt tartottuk a legfontosabbnak* cél és eszközértékekként, de – mint *Varsányi Erika* feltárta[8] –, rajtuk kívül még más, elsősorban szociológiai elméletek is igazolják a közösségfejlesztés létjogosultságát. Ezekből most kettőt emelek ki.

A **kommunikatív cselekvés** habermasi elmélete a közösségi beavatkozás valamennyi alkalmazási terepéhez segítséget nyújt, és legitimálja a segítő beavatkozást. A kirekesztett, „osztályalatti", szubkulturális csoportok megerősítésének és társadalmi integrációjának elsődleges eszköze a *kommunikáció*. A közösségfejlesztés segít áttörni a kommunikációs gátakat, alapvetően a részvételre törekszik, mely nem valósulhat meg sikeres kommunikáció nélkül, s ezzel hozzájárul ahhoz, hogy „a dolgok igazsága új közösséggé kapcsolja össze" a helyi közösségek egyéneit, csoportjait és intézményeit. Az önbemutatás, helyzetleírás, a probléma definiálása vezet a párbeszéd kialakulásához, a zárt világok kinyílásához, a közös ügyek felismeréséhez.[9]

A kommunikáció vezet el a közösségfejlesztés lényegi vonásához, mely szerint az *cselekvő viszonyt* segít kialakítani a közösséghez és a társadalomhoz, olyan viszonyt, amelyben az ember a saját egyéni életstratégiái mellett a közösségi perspektívákat is irányultsága fókuszában tartja (a közjó, a társadalmi tőke mint közvagyon). A közösség szükséglete az egyéné is, míg ez fordítva nem mindig igaz, vagyis az egyes emberek szükségletei nem feltétlenül azonosak a közösség szükségleteivel. A közösséghez tartozás cselekvő viszonya azt jelenti, hogy az egyén önmagán kívül a közjóért, a közösség érdekeiért is tesz.

A legitimációs elméletek sorában fontos helyre került az ún. életvilág-irányultság is. Eszerint „a mindennapok során begyakorolt és megbízható hagyományok törékennyé váltak. A munka és a lakóhely terén tapasztalható mobilitás szétfeszíti a kialakult életviszonyokat; a fogyasztás és a munka területén történt fejlemények, az új életformák, valamint a szabadidő, a család és a politika új értelmezési mintái rugalmas nyitottságra való képességet követelnek meg... az ember maga válik élete rendezőjévé..."[10] „A mindennapi cselekvés ma a *közvetítés* szükségességét és az erre irányuló erőfeszítést, a mindennapiság megrendezését és a reflektált mindennapi cselekvést is jelenti."[11]). Ez az elmélet nem csak legitimálja a közösségi beavatkozást (szükségesség), hanem jellegét is meghatározza: *közvetítő jellegű foglalkozás.*

Az elmúlt években a helyi közösségek és a közösségfejlesztés számára is egyre erőteljesebb, mára kikerülhetetlen kihívást jelent a **szegénység** és/vagy a **kirekesztettség** problematikájának kezelése, csakúgy, mint a társadalom és intézményrendszere egésze számára is. Döntő, hogy a megszólított társadalom és a helyi közösségek akarnak-e, s ha igen, tudnak-e változtatni a mélyszegénységtől és kirekesztettségtől szenvedők helyzetén, hogy elő akarják-e/tudják-e segíteni a társadalmi, közösségi segítés és az önsegí-

[8] Varsányi Erika (1999): Bevezető. In uő (vál. és ford.): *Megfigyelés és cselekvés.* Válogatás a közösségi munka elméleteiből. Balassi Kiadó, Budapest.
[9] Varsányi uott: 9, 20. o.
[10] Varsányi idézi Thiersch-t uott, 92. o.
[11] Varsányi uott, 93. o.

tés létrejöttének azt az elegyét, amely idővel lehetővé teszi a nyomorból való kilábalást? Az mindnyájunk számára nyilvánvaló, hogy a közösségfejlesztés önmagában nem tudja a strukturális problémákat kezelni, de hozzájáruló szakmaként, más szakmákkal együttműködve, megfelelő nagyságrendű támogatás és a szükséges időtartam rendelkezésre állása esetén képes hozzájárulni a pozitív változások előidézéséhez. Az elméleti problémát itt az *emberi jogok közösségfejlesztési gyakorlatba fordítható értékeinek meghatározása*, valamint a kirekesztettek *bevonására irányuló hatékonyabb módszertan kikísérletezése* jelenti.

„Gyémánthegyen állunk,
de zsebünkben kavicsok vannak.
Nagyon elfelejtettük, hogy angyalok voltunk,
kövér vánkosokká tömtük fehér szárnyaink."
(József Attila: Gyémánt)

Kérdésként merül fel, hogy a működő **intézmények és szakmák** tudnak-e változtatni munkájuk megszokott tartalmain és módszerein, s hogy be tudják-e vezetni/részt tudnak-e venni a problémák közösségi kezelésében? A részt az egészhez visszavezető **interdiszciplinaritás** az az új stratégia, amely nálunk ebben az évtizedben bukkant fel, s ennek lényege a visszatérés a közösséghez. A közösséghez fordulás képes összerendezni a részeket egésszé és segítségével közelíthetünk a „teljes ember" eszményéhez.[12]

Mindez régi elméleti fogódzóink árnyalását, elmélyítését, megerősítését – **képessé tétel/képessé válás** –, ill. új elméleti problémák felvetését és végiggondolását is szükségessé teszi, például a *Varsányi Erika* által felvetett **két kultúra** jelenségének, a segítők és segítettek kultúrájának egymáshoz való viszonyát.[13] Minden bonyolultsága ellenére a két kultúra fogalma újabb eszközt ad ahhoz, hogy megfelelően reflektáljunk a fejlesztői folyamatban kialakuló viszonyainkra.

De nem csak új elméleti keretek tisztázásának szükségességét veti fel mindez, hanem a közösségi beavatkozás (nálunk) új módjainak bevetését is: a **közösségszervezés (**Peták és tsai, 2014), az **alulról jövő társadalmi mobilizáció** (Campfens, 1997) – lásd. napjaink civil küzdelmeit, aktivista mozgalmait! –, vagy a **társadalmi-közösségi tanulás** fokozottabb megismerését, tudatosabb és szélesebb körű alkalmazását. (Campfens uott)

Ismert, hogy a közösségi beavatkozás **etikai jellegű** problémákat is felvet, az alapszinttől (hogy ti. szabad-e beavatkozni, ill. lehet-e nem beavatkozni) a gyakorlati beavatkozás okozta csapdahelyzetekig (pl. hogy a beavatkozó túlzott elvárást kelt a kö-

[12] Fawcett, B. – Hanlon, M. (2011[2009]): „*Visszatérés a közösséghez*": A humán szolgáltatások területén dolgozó szakemberek előtt álló kihívások. Eredeti megjelenés: Journal of Sociology (2009) 45 (4): 422 –444. Magyarul megjelent: Közösségi munka – Társadalmi bevonás – Integráció. Szöveggyűjtemény. 2011, *Szerk*. Budai István és Nárai Márta. Széchenyi István Egyetem, Győr. 13 –23. o.

[13] Varsányi Erika, e kéziratot olvasva, további fontos megjegyzést tett a két kultúrára vonatkoztatva. A beavatkozók kultúrája sem homogén – mint ahogy az érintetteké sem. A beavatkozóknak sincsenek feltétlenül közös kulturális tapasztalataik, és más életformát, igény- és ízlésvilágot képviselhetnek. Ugyanő jegyzi meg, hogy a „két kultúra" fogalmát az utóbbi évtizedekben több, különböző tartalommal is használták (leggyakoribb a természettudomány és humaniórák megkülönböztetése, verbális és képi kultúra, Gutenberg és informatikai kultúra, tágabban: nyugati és keleti kultúra, stb.), ezért használata nem magától értetődő. A tőle hivatkozott mű: Varsányi Erika (2010): *Szociális munka és kultúra*. Pont Kiadó, Budapest

zösségben), s a súlyosságában-fontosságában hasonló erősségű gyakorlati szintig, a hatalommal való viszonyában (eszközzé válik, vagy beépülve kiszolgál; vagy partneri viszony képes kialakítani).

Az elmélet körébe tartozik az *eredet és növekedés*, a közösségi beavatkozás **történetének** minél alaposabb megismerése és feltárása is. A történelem – mondhatjuk – megtörtént, hol van itt az elméleti jelleg? Ott és ahogyan a múlt történéseit a *magunk számára értelmezzük*, magyarázzuk. Előző korok és kultúrák erőfeszítéseiből persze már önmagukban is sokat tanulhatunk, de hogy mely korszakokat emeljük ki a történések sokaságából és mely kultúrákból, s hogy azokat hogyan értelmezzük a ma számára, az már a mi kultúránktól, értékeinktől, szándékainktól és jelenbeli céljainktól függ. Egészen más üzenete van a konzervatív, felülről, reformokon keresztül, elsősorban szakértők által irányított fejlesztéseknek, mint az alulról megfogalmazódó-megszerveződő, alternatív mozgalmakénak.

A **fejlesztés** kudarcai és sikerei máig ható tanulságokkal szolgálnak. A *settlement mozgalomnak* mint vonzó és ma is követhető mintának a mába emelése és aktualizálása napjaink egyik közösségi története, melynek szakmai izgalmát az adja, hogy érvényesek-e még ennek a mozgalomnak az eredeti üzenetei, s ha igen, akkor lehetséges-e a 100-120 évvel ezelőtti, zömében angolszász kultúrában meghonosodott mozgalom megújítása egy olyan társadalomban, amely épp a settlement mozgalom működőképességének titka, a demokratikus kultúra terén van legalább ennyi évnyi késedelemben.

Egy új szakma fejlesztésének fontos eleme a **gyakorlati elmélet,** amely a kellő számú *gyakorlati munka standardizálható elemeinek* megragadásából, kiemeléséből és egységesítéséből áll össze, s válik a szakmai kánonnak részévé, megbízható, a gyakorlat által igazolt szabályává, mintájává.

A gyakorlat által nyernek igazolást és változnak a közösségi beavatkozás fogalmai és cselekvési területei, hiszen az állandóan változó társadalomban a *szakmai fókuszok is változnak*. Háttérbe szorulhatnak, majd újra előtérbe kerülhetnek, például, a kultúra közvetítésével kapcsolatos részvételi kérdések, vagy a civil társadalom fejlesztése, a kirekesztettek bevonása, a közösségi tanulás, a demokratikus szocializáció és felnőttképzés, a civil mozgalmak.

E fókuszok – a hagyományos szerepkörökön túl – új szerepeket és szerepköröket alakítanak ki. A változás közvetítője, a katalizátor, az animátor, a pártfogó, a tanító-képző, a támogató-fejlesztő és szervező szerepek mellé felsorakozik az agitátor, a mozgalomszervező, a közösségi döntéshozatal facilitátora és más új szerepek, például a közösségi média, a közösségi oldalak kezdeményezései által. Ezek gyakran offline tevékenységek is, pl. tüntetések – vonulások – élőlánc, flashmobok stb., ezek rendezése, szervezése közösségi szervezőmunka; kialakul az adminisztrátor, a fórumszervező stb. gyakran bonyolult tudást igénylő szerepköre, de a szociális médiakampányok, népszerűsítő filmek, PR és oktatófilmek, mémek és mások közösségi létrehozásának szakértelme is, melyek a szakmai hozzáértés, tudás megszerzése mellett azok rendszerezését, alkalmazását és taníthatóságát is generálják.

Varsányi Erika

» Példaképek, barátságok és vesztett illúziók

A ’80-as-’90-es évek fordulóján, majd az azt követő években külföldi tanulmányutakon begyűjtött szakirodalomból összeállítottam egy szöveggyűjteményt[1]. A könyv révén ismerkedtem meg *Vercseg Ilonával*, aki meghívott a *Kunbábonyban* 2001–ben induló *Képzők képzője* szemináriumsorozatra. Itt találkoztam a közösségi munkásokká vált egykori népművelők elkötelezett és összeszokott társaságával. Miközben több éven át egyéni akciók során kezdeményeztem programokat különböző településeken, nélkülöztem azt a biztonságot, ösztönzést és szakmai visszajelzést adó emberi közösséget, amely a *Közösségfejlesztők Egyesülete* keretében ekkor már évek óta működött. Közösségi munkásként természetesen különböző szakterületek képviselőit igyekeztem bevonni az egyes projektekbe, de az alkalmankénti együttműködés mégsem nyújthatta azt az erőt és lendületet, amelyek a mozgalomként indult Egyesület keretében barátságokká nőtt szakmai kapcsolatokat irányították. Az egyes alkalmakra történt meghívások során részese lehettem annak a *támogató – vitázó – önreflexióra is nyitott légkörnek*, amelyet a szociális munkások szakmai körében hiányoltam. A közösségi munkába „belenövő” egykori népművelők beszámolóiból olyan tapasztalati tudással ismerkedtem meg, amely a találkozók után újabb próbálkozásokra serkentett. Az itt megismert kollégák némelyikét felkértem saját kezdeményezésű helyi projektek közvetlen támogatására, miáltal az általam szervezett *helyi lakosok a tanulás örömteli élményéhez kaptak inspirációt*. Azok az előadások, amelyeket a *Közösségfejlesztők Egyesülete* találkozóin tartottam, majd a *Parola* közölt, több szempontból is jelentős erőforrást nyújtottak: élményeim racionális feldolgozására késztettek, miközben szakmai közösséggel oszthattam meg kétségeimet, vívódásaimat. Némely közülük tanulmánnyá kidolgozva jelent meg más folyóiratokban is. A bizalom, amelyet élveztem, olyan kérdések megfogalmazására bátorított, amelyekkel mások véleményeként csak később találkoztam nyilvános fórumokon – a praxis során tett felismerések ebben a közegben értő fülekre találtak. Az egyes előadások szorosan kötődnek ahhoz a pillanathoz, politikai eseményhez és légkörhöz, amelyben megfogalmazódtak – s még ha általánosabb szintre is próbáltam emelni mondanivalómat, azok mindenkor az adott korszakra adott válaszok. Ma már nem mindenben értek egyet önmagammal, s egyes állításaimat túlzónak vagy elhamarkodottnak látom, főképp a publicisztikai írásokban. Az különösen rosszul érint, hogy miközben a „ballib” értelmiségiek által képviselt, sokszor életidegen politikai korrektséggel és baloldali szociálpolitikával a mindennapi tapasztalatokat és az arra alapozható beavatkozási módokat szegeztem szembe, némely alternatív megoldási „ötletemet” mégis annak a magát „nemzeti-konzervatívnak” hirdető kormánynak az intézkedéseiben ismerem fel, amelynek minden ténykedése a jogállam, a civil társadalom, azaz a társadalmi integráció rombolását jelenti.

[1] *Megfigyelés és cselekvés* (1999). Válogatás a közösségi munka elméleteiből. Balassi Kiadó, Budapest

Az előadások alkalmat nyújtottak arra is, hogy kilépve a szűken vett szakmai keretek közül tágabb merítésű olvasmány– és filmélményeimet – legalább utalások szintjén – is megosszam a jelenlévőkkel; így került sor arra, hogy néhány filmet vittem a rendezvényekre és gyakran hivatkoztam nem szorosan vett szakirodalmi forrásokra.

Alkalmazott szociológia

Az előadások írása során vált számomra is világossá, hogy a szociálpolitika alternatívájaként értelmezett közösségi munka amellett, hogy széles tudásterületeket fog át, folyamatos állásfoglalásra is késztet. Szociológusként határoztam meg önmagam, mégpedig abban az értelemben, ahogy ezt a **közszociológia** fogalma leírja, azaz a társadalomtudományi ismereteket közvetlenül alkalmazom a gyakorlatban, az érintettekkel megosztva.

„(...)A közszociológia párbeszédet teremt a szociológia és a nyilvánosság különböző terepei között – nyilvánosságon a párbeszédben érintett embereket értve.(...) A tradicionális közszociológia esetében a megszólított közönség többnyire láthatatlan, mert nem lehet észrevenni és áttetsző, mert nem szövi át belső kapcsolatok hálózata, passzív, amennyiben nem szerveződik mozgalommá vagy szervezetté, illetve rendszerint átlagos (mainstream). A tradicionális közszociológus a nyilvánosság résztvevői vagy a különböző nyilvános szférák között hív életre vitát, ám ő maga nem feltétlenül vesz részt benne.

Létezik ugyanakkor a közszociológiának egy másik típusa is. Ez az ***organikus közszociológia****, amely esetében a szociológus egy látható, sűrű, aktív, helyi, és gyakran ellenálló közösséggel áll szoros kapcsolatban. A közszociológia valójában nagyobbrészt valamilyen organikus szociológia: ide tartoznak a munkásmozgalmakkal, a szomszédsági kapcsolatokkal, a vallási közösségekkel, a bevándorlási vagy emberi jogokat követelő csoportokkal és szervezetekkel foglalkozó szociológusok. Az organikus közszociológiát művelő szociológus és valamely közösség között párbeszéd folyik, kölcsönös tanulási folyamat zajlik.”*[2]

Burawoy programbeszédének egyik kritikusa számos érvet sorakoztat fel a mozgalmi attitűddel párosuló közszociológiával szemben, melyek közül az indokolatlan morális fölényt, valamint a közéleti és szakmai szerep összekeverését elemzi részletesebben.[3] Számomra a gyakorlati munka egyben kutatást is jelentett, a szó legszűkebb értelmében, azaz megismerésként, majd az élmények rendszerezéseként.

Közösségi munka szemlélettel és szociológus identitással arra a felismerésre jutottam, hogy nem csak az akadémiai kutatás „A” kutatás, hanem az a *kommunikáció* is, amit a cselekvő folytat az alanynak, és nem kutatási tárgynak tekintett érintettekkel. Másrészt, bár szociális munkásként tevékenykedtem, minden beavatkozási kísérletnél arra törekedtem, hogy ne veszítsem el a szociológiai nézőpontot, a napi teendőkkel ne sodródjam a szociálpolitika végrehajtójának szerepébe. Erre azok az egyetemi élmények vérteztek fel, amelyek bizonyos tanárokhoz és/vagy a közvetített tudásterülethez kapcsolódtak.

[2] M. Burawoy (2006): Közérdekű szociológiát! Replika, 54-55. szám, 2006. október http://burawoy.berkeley.edu/PS/Translations/Hungary/ASA.Hungarian.pdf

[3] Ch.R.Tittle: A közszociológia arroganciája. Uo.

A *Szociális munka és kultúra* c. könyv bevezetőjében *Vercseg Ilona* mellett két volt tanáromat: *Pataki Ferencet* és *Somlai Pétert* említem, akik szociológus identitásomat az egyetemi évek után is alakították. Utólag még két olyan személyiség nevét idézem fel, akikkel rövidebb ideig tartott ugyan a támogató kapcsolat, de kurzusaik szellemi izgalmat hoztak a szürke '70–es évekbe. *Pap Zsolt* korai halála vetett véget egy lehetséges tájékozódási irány közvetítésének, a kortárs német és amerikai szociológia felé nyitó interaktív órái felvillanyozóak voltak, mint ahogy *Gombár Csaba* szikár stílusban előadott, inspiratív politikatörténeti és elméleti kurzusa is. Mindketten kérdéseket fogalmaztak meg, amelyektől kinyílt a szociológia széles világa.

A műfaj

Miután a különböző kutatások (család, szocializáció, szociálpszichiátria, települési akció) során a kvalitatív módszereket véltem alkalmasnak a valóság megismeréséhez, munkáim során lényegesen *személyesebb volt a kutatói jelenlét*, mint ahogy az a survey-kutatások esetében irányadó. Ebből következően meg kellett találnom az élmények feldolgozásának, rögzítésének megfelelő műfaját, erre pedig az *esszé* kínálkozott.

> Ezért mondom én: gazdagok azok, akiknek kérdéseik vannak, s a legszegényebbnél szegényebbek, kiknek csak válaszaik.
> Ezért mondom én: ne a kérdések nyugtalanságától félj: a megnyugtató válaszoktól!
> És ne a kérdések bonyolultságától rettegj: az egyszerű válaszoktól!
>
> (Bolyai János)

Wolf Lepenies kortárs német szociológus a társadalomtudományok szerepén töprengve a '89 után megváltozott világban, egyértelműen állást foglal a *nem értékmentes* tudomány művelése mellett.[4] Lepenies Állítása szerint a *Max Weberre* hivatkozó értéksemlegesség a forrás félreértésén alapul, elfelejtkezve arról, hogy a szociológia klasszikusa mint nemzetgazdász törekedett arra, hogy saját elméleti téziseit összekapcsolja a cselekvés lehetőségével, mint ahogyan a képzésben is a gyakorlatra irányuló megközelítést tartotta fontosnak. Lepenies három nagy területen: a munka, a demokrácia és a tudomány világában elemzi az orientációs válságot, amelynek megoldását *a tudás és az alkalmazás szoros összekapcsolásában* véli megtalálni. Ez az alapállás kétségtelenül kockázatot rejt magában, mivel valamely helyi társadalmi konfliktus esetén meglehetősen beszűkítheti a megértés és a megoldás keresésének lehetőségeit, ha kizárólag az egyik fél áldozati mivoltát hangsúlyozva, egyetlen metszetben közelítünk olyan jelenségekhez, amelyek számtalan szinten állnak egymással kölcsönhatásban. Ebből a helyzetből súlyos gyakorlati-politikai következményekkel bíró kérdések vetődnek fel. Ezek a meghatározások és meghatározottságok, amelyeket szakmai – morális – érzelmi válságokként éltem át, a mindennapi gyakorlat során nehezen voltak másokkal megoszthatók. A különböző szociális szakmai képzéseken reméltem ehhez partnereket, de csak a közösségfejlesztők körében találkoztam fogékonysággal ezekre a kérdésekre. A magyar szociológia által

[4] Lepenies, Wolf: Benimm und Erkenntnis. Über die notwendige Rückkehr der Werte in die Wissenschaften.Suhrkamp, 1997. 45.o.

kiemelten befogadott *Pierre Bourdieu* is a *gyakorlat és elmélet szoros összefüggéseit* elemezte.[5] Az évek során fokozatosan azt kellett felismernem, hogy mivel az angolszász politikai filozófia olyan hagyományokban gyökerezik és olyan politikai intézményrendszert és működést alapozott meg, melyek hiánya a magyar társadalomtörténet legsúlyosabb tehertétele, egyre nyomasztóbb doktrinerségnek tűnt a klasszikus és kortárs angolszász gondolkodók tételeinek közvetlen átvétele és a politikai korrektség fogalmi vitáiban ezek számonkérése a nyers magyar valóság cselekvő alakítóin. Természetesen nem vonható kétségbe a *politikai korrektség* eszméjének mint szükséges kulturális formáló erőnek a politikai jelentősége, hiszen *lényege a kirekesztés, a megbélyegzés, a lealacsonyítás szóhasználatának tilalma*. Ily módon a mentalitás alakításában fontos szerepe van, de nem helyettesítheti reális társadalmi csoportkonfliktusok megismerését és kezelését.

Mi is részei vagyunk annak a kultúrának, amely áthatja a mindennapokat, és alakította a rettenetes történelmet és a rendszerváltás során megnyílt perspektívákhoz képest a reményvesztett jelent.

Néhány éve a feltétel nélküli jóléti transzferek és az állami bábáskodás egyéb módozatait láttam feszültségforrásnak és az egyenlőtlenségek enyhítése tekintetében eredménytelennek, *azóta* a mindennapok része lett a *rasszizmus, a jobboldali radikalizálódás, térségek elnyomorodása, az elemi civilizációs és biológiai szükségletek kielégítetlensége*. Mára a hatalmi-gazdasági koncentráció összefonódik az állami felelőtlenséggel, megalomán beruházásokkal s eközben törvénygyár fosztja meg az állampolgárok tömegeit egzisztenciális forrásaiktól.

Individualizmus és közösségfejlesztés

A közösségi munka gyakorlása kezdetén olyan ellentmondásokba ütköztem, amelyeket csak részben vagy egyáltalán nem sikerült feloldanom. Mindenekelőtt az feszített, hogy az *individualitás értékének elsődlegességét miképp lehet összeegyeztetni a közösség értékének közvetítésével*.

Az **individualizmus** eszméje évtizedek óta különböző ideológiák talaján olyan konnotációt kapott, amely a mindennapi szóhasználatban is az önzéssel, a mások iránt közömbös magatartással vált azonossá. Az angolszász társadalomfejlődés azonban azt tanúsítja, hogy az *egyes ember önértéke, az egyéni cselekvés és felelősség* gazdasági megalapozása évszázadokkal ezelőtt indította el azt a folyamatot, amely a stabil demokratikus politikai rendszer kiépüléséhez vezetett.

Az individualizmus több évszázados kiterjedt irodalmából emelem ki azt a szerzőt, aki világosan látta a két XX. századi kollektivista–totalitárius rendszer működését, s ennek alapján hirdette az *individualizmusban a demokrácia legfőbb biztosítékát*:

[5] Vercseg Ilona (2011): Közösség és részvétel. A közösségfejlesztés és a közösségi munka gyakorlatának elmélete. Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület és ELTE Szociális Munka és Szociálpolitika Tanszék, Budapest

„A valódi individualizmus igenli a család értékét, a kis közösség és csoport minden közös erőfeszítését, hisz a helyi autonómiában és az önkéntes társulásokban, sőt, felfogása főleg azon a megállapításon nyugszik, hogy annak nagy része, amire az állam kényszerítő beavatkozását szokták segítségül hívni, jobban megvalósítható önkéntes együttműködéssel."[6]

A *társadalmi integráció* kérdése ma különösen aktuálissá vált egyrészt a *globális migrációs folyamatok*, másrészt a *belső egyenlőtlenségek* drámai növekedése következtében: a vallási és etnikai sokszínűség szétfeszíti a legutóbbi évekig jóléti és pedagógiai programokkal integráló nyugati társadalmak kereteit is. E feltételek között megvalósítható társadalmi integráció lehetőségéről elmélkedik *D. Grimm*, aki két fontos megállapítást tesz: *a csoportidentitások erősítése a társadalmi integráció ellen hat*, mivel bármely csoport másokkal szemben határozza meg önmagát, s ez óhatatlanul feszültségek forrása. Következésképpen *az individualizálódást* tekinti annak az útnak, mely *nagyobb esélyt ad a társadalmi integrációnak*. Individuális ösztönzéssel eredményesebbnek vélem az integrációt, aminek egyetlen útja a **tanulás**: az egyéni teljesítmény és ambíció elismerése visszaigazolhatja egy egész közösség számára a felemelkedés lehetőségét, miközben az érintett számára is a felelősség nyújtotta szabadság, azaz saját kibontakozásának élményét kínálja. Mindez azonban *integráló oktatási rendszer* és pedagógiai gyakorlat, valamint *diszkrimináció ellenes, következetes igazságszolgáltatás* révén valósulhatna meg.

A társadalmi integráció másik vetülete az a kérdés, hogy mi a kötőszövete az összetartozásnak. A német szerző a *konszenzuális értékközösséget* tekinti kulcsnak, amit sem a vallás, sem különböző ideológiák nem képesek megteremteni, ezekhez képest és ezekkel szemben *a legszélesebb konszenzuális alapon megalkotott, demokratikus alkotmányt* tekinti a társadalmi integráció közvetítőjének.[7]

Elnevezések

A népművelésből kinőtt szakma elnevezése – közösségfejlesztés – azért kapta ezt a megjelölést, mert a *bizalom és együttműködés képességét* lenne szükséges kialakítani a különböző történelmi kataklizmák által szétszabdalt társadalom keretei között. Az angol *community* és a német *Gemeinde* a településeket jelölik, s így a lokalitás összekapcsolása akciókutatással nem csak ideológia-mentessége okán tűnt elfogadhatóbbnak számomra, hanem pontosabban is fejezte ki a valódi tartalmat. Ez a felismerési folyamat vezetett a **civil társadalom** fogalmához, amellyel ma, 2014-ben, az elmúlt évek tapasztalatai alapján, különösen élesen áll szemben a centralizált, a polgári élet minden szeletét bekebelező, megfojtó állami hatalom. A civil társadalom az állampolgárok mint individuumok egyéni döntéséből szerveződhet újjá.

A teljesítményfedezet nélküli, gerjesztett nemzeti öntudat, a másokkal szembeni fölény egyénenként és csoportonként megosztja az ország ideológiától fűtött politikai közösségét, miközben az igénytelenség, a „miért én csináljam? csinálja más!" mentalitás, a

[6] Hayek, Fr. von : *A valódi és a hamis individualizmus*. In: Az angolszász liberalizmus II. Szerk.: Ludassy Mária, Atlantisz, 1992 36-37.o.

[7] Grimm, D.: Wachsende Heterogenität-schwierige Integration... Merkur, 2013. okt./nov

kölcsönös gyanakvás, az irigység lehúzza a helyi társadalmakat, s elhanyagolt tárgyi környezetté züllleszti a pillanatokra dinamikusan indult országot.

A fejlesztés ebben az országban most ismét azzal a tanítással kezdődhet, hogy *lehet önállóan gondolkozni*, azaz nem tekintélyeknek hódolni, nem alávetni magukat mások akaratának és hamis prófétáknak, érdemes tisztelni a vitát mint kölcsönös véleménycserét, le kellene mondani a mindennapi gorombáskodásról – ezen az elemi szinten kezdődhetne el valamilyen polgári viselkedés elsajátítása. Ott kezdődhetne az *együttműködés*, amikor nem egymás kijátszása révén akarna mindenki jól járni, hanem arra lenne büszke, hogy milyen munkát adott ki a kezéből, s vállalná saját korlátait, tévedéseit.

Akár fejlesztés, akár szervezés, *az állampolgárok és állam viszonya az alapkérdés*. Kishantos szétzúzása és egyéb, hasonló jog–, ki– és megfosztások, foglalkozási tilalmak, kötelező kamarák, egyetemi lázadás elfojtása, történelemátírás és hamisított történelem és irodalmi kánon tanítása, erőszakos köztéri alakítás, emlékművekkel közösségek megsértése (a sor folytatható) ellenére úgy lehet fenntartani egy szakma évtizedek során felépített ethoszát, mintha a 25 éve kialakított demokratikus intézményi keretek változatlanul fennállnának. Nem tudom, mi lehet az általános apátiának, a bukások és becsapottságok okozta elszürkülésnek az ellenszere, de az világossá vált, hogy sem ideológiák, sem jelszavak, sem utópiák nem képesek már reményt adni.

Így tehát maradnak a naiv kérdések, amelyekkel talán egyszer tiszta lapot lehet nyitni:

„....az a kormányforma, amelyben mindig a többség van uralmon, még olyan mértékben sem épülhet igazságosságra, amilyen mértékben az emberek megértik, mi az igazságosság. Nem jöhetne-e létre olyan kormány, amelyben gyakorlatilag nem a többség dönti el, mi a jó és mi a rossz, hanem a lelkiismeret? Amelyben a többség csak azokat a kérdéseket dönti el, amelyekre a célszerűség elve alkalmazható? Vajon az állampolgárnak akár csak egy pillanatra vagy bármily csekély mértékben is át kell engednie lelkiismeretét a törvényhozóknak? Hát akkor miért van mindenkinek lelkiismerete?”[8]

[8] H.D.Thoreau: A polgári engedetlenség iránti kötelességről. Bp., Európa Kiadó, 1990. 7.o.

Témák és terepek

Kovács Edit

» Terepmunka – miért és hogyan

Minden társadalomfejlesztésre irányuló szakmai elméletnek meg kell méretnie magát a gyakorlatban, hogy eldőljön mire is való. Fokozottan így van ez azon fejlesztő szakmák esetében, melyek a közösségek lokális szervezőerejét, megtartó és innovatív megoldásokat saját arcra kidolgozó képességét hangsúlyozzák. Az elmúlt három évtizednél is nagyobb időt felölelő hazai praxis bemutatására egy pillanatig se gondoltunk – bár érdekes együttműködési kísérlet lenne. A következő oldalakon Egyesületünk közösségfejlesztő szakembereinek e kötet számára felajánlott terepi tapasztalatait osztjuk meg történésekkel, szubjektív megélésekkel és összegző gondolatokkal a jövő elé.

Település, közösség, cselekvés – a közösségfejlesztés célterületei

Először is jó lenne egyetértésben leszögezni, hogy a közösségfejlesztői beavatkozásoknak megközelítései vannak, nem igaz útja (i). Éppen ezért a terepi fejlesztő munka elé szánt fejeztet nem is lehetne mással megtölteni, mint a különböző megközelítések felemlegetésével, hogy ezek metszetében mindenki maga alakíthassa ki a fejezetet felépítő esettanulmányok, szakmai útkeresések értelmezési keretét.

A közösségi beavatkozás megközelítéseit leggyakrabban *Rothman*[1] háromelemű modellje mentén ragadjuk meg: **helyi fejlesztés / közösségfejlesztés, társadalomtervezés / szociálpolitika**, valamint **társadalmi akció**. Ezek jól értelmezhető mértékegységek, melyekben jól elkülönülnek a célok, a bevont szereplők részvételének mélysége, minősége, az alkalmazott eszközök, stb. E megközelítés is elismeri, hogy a települési közösségekben és között lejátszódó folyamatok változatosak és összetettek, de megragadásuk nem lehet olyan sokrétű, hogy ne találnánk rajta „emberléptékű" fogást, azaz a sokrétűség nem lehet a tervezés és a cselekvés gátja. E rendszerező modell felülvizsgálata során Rothman kétfelé osztotta a terepi munkák során szerzett megfigyeléseit, elkülönítve a *legfontosabb módszereket*, a *megközelítések közötti összefüggésektől*. A közösségi intervenció tervezését a gyakorlatból táplálkozó szakszerűség mellett nagyban befolyásolja a beavatkozó(k) személyes meggyőződésének, érdeklődésének iránya. Ez leginkább abban érhető tetten, hogy milyen irányultságú kérdéseket tesz fel magának, társainak. S hogy mik izgathatják a közösségfejlesztőt a munka legelején? Például a *szükségletek* és az azok kielégítésére szervezett *szolgáltatások rendszere* – ez esetben, a munka fókuszába valószínűleg a közösségi tervezés, a szakmai irányvonalak megragadása kerül majd. Gyakran irányul a fejlesztő munka az *emberek összehozására adott területen vagy témában*, ez esetben a megközelítés is a helyi – alulról építkező – fejlesztés mentén lesz megragadható, hangsúlyos lesz az emberek közötti kapcsolatok erősítése, az eb-

[1] Rothman, Jack: *A közösségi beavatkozás megközelítései*. Ford. Varga Tamás. Közösségfejlesztők Egyesülete, Budapest, 2002. Parola füzetek

ben kialakuló szinergia felismer(tet)ése, az önsegítő mechanizmusok támogatása. De a fejlesztő is lehet *harcos* is, keresheti a megoldást a közösségen kívül, ha úgy érzi, hogy olyan erősek a korlátozó tényezők, hogy azok felszámolása, vagy az erre tett erőfeszítések nélkül értelmetlen nekikezdeni a munkának.

Itt ragadom meg a lehetőséget, hogy egy pár sor erejéig kitérjek a *közösségfejlesztés vs. közösségszervezés* napjainkban újra hangsúlyt kapott dichotómiájára. Nem adnék igazolást annak, hogy a szelíd belső erőkre támaszkodó fejlesztő munka, valamint a körülmények megváltoztatására irányuló erő-szervező munka terepenként adott időben felcserélhető lenne. De azt igazolhatónak látom, hogy egy közösségi alapú fejlesztő szakembernek, vagy épp egy többszereplős teamnek mindkét úthoz képessége és felkészültsége kell legyen, s a beavatkozás tervezésénél nem a kizárólagosságnak, hanem a várható szakmai eredmények mérlegének kell döntenie.

Gergely Attila az *Intézmények építése a helyi közösségekben* c. munkájában[2] alaposan megvizsgálja e megközelítésbeli eltéréseket. A lépések itt is ismerősek, mint bármelyik munkamódnál, mely a közösség aktív és tevékeny részvételére alapoz, tehát ez esetben is elsőként (1) *kezdeményezünk*, hogy mások felszínre, helyzetbe kerüljenek, de munkánk legfontosabb célja és egyben eredménye a csatlakozók (2) *szervezetté tétele*. A szervezettség a közös munka minden szintjén növeli a hatékonyságot, legyen az érdekartikuláció, kommunikáció, érdekképviselet vagy konfliktus-kezelés. Az említett tanulmányban bemutatott amerikai esetek példája többek között egy nagyon gyakran észlelt nehézségre is felhívja a figyelmet, miszerint: „A közösségi akcióra való szervezést azzal a feltevéssel kell kezdeni, hogy van a közösségben döntéshozatalra és annak végrehajtására képes erő... miután azonban ezt azonosítottuk, gyakran az derül ki, hogy éppen azoknak a csoportoknak az érdekeivel kerülünk szembe, akiknek módjukban áll az ügy kimeneteléről dönteni."[3]

Székelyföldi kollégáink[4] nem a közösségek hiányára, hanem azok *szervezettségére*, a változásokra való felkészültségére, a *megújulás képességére* helyezték a hangsúlyt, amikor közösségfejlesztő munkára készültek. A munka hatását megragadó hármas tagolásuk hamar népszerűvé, mára látjuk, örökbecsűvé vált. Így szaknyelvünk befogadta a *moccantás, a riogatás* és az áramoltatás terminológiát. A kezdeti aktivitás okozta lelkesedés és a közösségi munka „kiforrott" állapota között, melyben szabadon áramolhat ötlet, tudás, innováció, konfliktusok, megtorpanások, viták, nyitott és a változásra nem kész emberek egyaránt vannak. Ez a köztes idő az aggodalomé és az aggályoké. Azt a tapasztalati felismerést hangsúlyozza ez a megközelítés, hogy a *konfliktus egyfajta határérték*. A kockázatok, a feladás mérlegelése elkerülhetetlen része a közösségfejlesztői, -szervezői folyamatnak, így nem megijedni kell tőle, hanem kalkulálni vele.

A szakirodalomból jól ismert *Biddle* házaspár[5] a résztvevők markánsan elkülönülő *csoportjai* szerint ragadja meg a lokalitás szereplőit, és a munka tervezését is ezekkel a

[2] Gergely Attila: *Intézmények építése a helyi közösségekben*. Parola füzetek, KÖFE, 1991. Bp. 68.o.
[3] Uo. 23.o.
[4] Székelyföldi Közösségfejlesztők Egyesülete, alapítva: 2000. Székelyudvarhely
[5] Biddle, William-Biddle, Loureide J.: *A közösségfejlesztési folyamat: A helyi kezdeményezés újrafelfedezése* (részlet). Országos Közművelődési Központ. Bp. 1998. 271.o.

csoportokkal való együttműködésben végzi. A helyi partnereket (1) *nukleuszra* (központi mag) és (2) *tágabb körre* (szélesebb kör) osztja aktivitásuk, aktivizálhatóságuk, valamint a változások iránti elköteleződésük alapján. A külső beavatkozó, fejlesztő, ha munkája hangsúlyát a „belső magból" való kibontásra helyezi, akkor olyan folyamat mozgatója lesz, mely másokat buzdít arra, hogy újítókká váljanak. Újító esetén gyakran gondolunk feltalálóra, új eszmék ügynökeire, de ez esetben másról van szó. Újítás alatt a közösségben addig nem használt energiák felszabadítását, ötletek megjelenését és új, addig nem ismert / használt közösségi megoldások megjelenését értjük. Az agilitás és az idő arányában értelmezzük, azaz a kérdés az, hogy a tervezés során a célkitűzések, a tartalom vagy időtáv kérdésében túl tudunk-e lépni a hétköznapi, konvencionális gondolkodáson. Ennek értelmében a *közösségfejlesztő azért kezdeményez, hogy mások kezdeményezzenek*, nem kész recepteket visz kipróbálásra. Hiszi, hogy az emberek irányítói is lehetnek a társadalmi változásoknak, s hogy a közös munka során születnek olyan belülről érkező változtatási javaslatok, amelyek a fejlesztő saját képességeit, találékonyságát is meghaladják. Éppen ezért fontos, hogy a fejlesztő képes legyen pártolni azokat a változásokat, amelyeket az emberek maguk határoznak el. Nem feltétlenül azért, mert ez egybe esik a meggyőződésével, vagy mert biztos benne, hogy ezek a legjobbak, hanem azért, mert ez a helyi embereké, azoké, akik hisznek abban. A változtatás folyamata megkezdődhet és/vagy végbemehet fejlesztői közreműködés nélkül, de ha ez mégis megjelenik, akkor első sorban a *folyamat megtervezésében és szervezetté tételében* működik közre, nem annak megvalósításában. Így ír erről a munkáról *Glen Leet*: „A közösségfejlesztés lényegében az emberek fejlesztése, formálása. A közösségfejlesztés legfontosabb célja olyan társadalmi légkör megteremtése, amelyben a férfiak és nők a szegénység, az éhség, a tudatlanság korlátai nélkül szabadon élhetnek az életre, a szabadságra és a boldogság keresésére való jogaikkal. E cél elérését az emberi lélek önmegvalósítására, fejlődésére, álmai megvalósulására irányuló szükségletek megfogalmazásával kell kezdeni. Az embernek szüksége van a megértésére, arra a tudatra, hogy mások elismerik, és tiszteletben tartják személyiségét, valamint olyan irányításra, amely kibontakoztatja célja eléréséhez szükséges, addig lappangó képességeit." [6]

A közösség által vezetett fejlesztés folyamatának fázisait *Varga A. Tamás* hét megragadható lépésben foglalta össze[7] a hazai szakemberek számára:

1) **Mozgások létrehozása** a településen a lakosság megszólításával és bevonásával – aktivizálásával;
2) **A helyzet feltárása**, az adott terület „lefényképezése" a problémák felismerésével és azok nyilvánossá tételével;
3) **A közösség véleményének, késztetéseinek, cselekvési potenciáljának feltárása**, melynek során mind többen kapcsolódnak a folyamathoz;
4) A feladatok közös rangsorolása – **tervezés**;
5) Közösségek megalakulása, képzések és különböző helyi tevékenységek (projektek) beindulása, **ismereteik és képességeik fejlesztése**;
6) A **belső és külső partnerek** megkeresése és aktivizálása;
7) A munka **koordinálása**.

[6] Glen Leet: *Partnership Available in the Community Development, Foundation Counsellor Corps* (A közösségfejlesztési Alapítvány Tanácsadói Testületénél igénybe vehető együttműködések) New York, Community Development Foundation,

[7] Varga A. Tamás-Vercseg Ilona: *Közösségfejlesztés.* Magyar Művelődési Intézet, Bp. 1998. 86-90.o.

E lépések minden közösségi alapú fejlesztő munkában tetten érhetőek és szükségesek is a sikeres – fenntartható – változások, fejlődés érdekében. Ezzel együtt nem ezek egymásutánisága vagy kihagyhatatlansága kerül hangsúlyozásra, hanem a *szervezettség, a tanulság és az önfegyelem* építkező lépései, melyekben az adott közösség lehető legszélesebb köre erősödik; tudatos és tervezett lépéseket tesz saját környezete befolyásolására, lépésről-lépésre mozdul az aktív civil / közösségi részvétel felé.

Gyakran magyarázzuk a közösségfejlesztést a képessé tétel folyamataként. „A képessé tétel úgy is definiálható, mint azok az eszközök (módszerek), melyek segítségével az egyének, a csoportok és/vagy a közösségek átveszik az irányítást saját életük felett, elérik saját céljaikat, ezáltal válnak képessé önmaguk és mások életkörülményeinek javítása érdekében munkálkodni."[8] *Lakatos Kinga* e témában írt tanulmányában,[9] hivatkozva az angol szakirodalomra, elkülöníti az *enablement* és az *empowerment* fogalmát, különválasztva ezzel egy folyamat két fázisát. Az előbbi kifejezés alatt érthetjük a mi szóhasználatunkban alkalmazott *képessé tételt*, míg utóbbi kifejezést az erő felől közelíti, így a folyamatot a *hatalommal való felruházásként* írja le. A képessé válás során többnyire az egyének maguk ismerik fel saját belső erőforrásaikat, önbizalmat kapnak, megerősödnek, s eközben képessé válnak saját szükségleteik, vágyaiknak azonosítására, bátorságot nyernek elképzeléseik megvalósítására. Ennek következő és szükséges fázisa, hogy mindezt a képességet már ne csak magukban érezzék, hanem vállalt vagy választott csoportjukban is. Az erő akkor jelenik meg e folyamatban, amikor „az önmeghatározáson túljutva, a valahova tartozás örömteli élményétől megerősödve, a közösségnek nyíltan fel kell vállalnia érdekeit/céljait, tárgyalóképessé kell válnia más hatalmi csoportok képviselőivel szemben, fel kell ismernie saját hatalmi pozícióját, és mernie kell élni ennek a hatalomnak az eszközeivel a közösség érdekében. A képessé tétel ezen fázisában már nem az egyéni, illetve csoportos motivációk feltérképezésén, megerősítésén van a hangsúly, hanem a már kialakult elképzelések ütköztetésén, a hatalmi viszonyok átrendezésén (ha máshogy nem, legalább a szemlélet szintjén, hiszen onnan lehet tovább lépni)".[10] E megközelítés szerint a fejlesztői beavatkozás szintjei az alábbiak szerint építkeznek:

- **Kifejezni/kifejteni „saját" nézőpontunkat** (*individuális szint*). Teret és időt teremtünk arra, hogy a saját történetünket és tapasztalatainkat megosszuk másokkal, átéljük, hogy a helyzetünkkel nem vagyunk egyedül, nem kell titkolni, rejtegetni az eddig szavakká nem formált igényeket, kérdéseket, vágyakat, ötleteket.

- **Megformálni a „mi igazságunkat"** (*csoport szint*). Dialógusok, ütköztetések sorozatában saját perspektívánk másokéval bővül, s ebben meg kell találni a közös érdekeket és vállalható munkamódokat, meg kell tervezni a közös cselekvéseket.

- **Nyilvánosságra lépni** (*közösségi szint*). Érdekek artikulációja, képviselete, ügyek vitele, azaz a célok megvalósítása felé tett közös erőfeszítések.

[8] Adams, Robert: *Social Work and Empowement.* London, 2003, Palgrave Macmillan, p. 8. In: Lakatos Kinga: *A képessé tétel folyamata. Az érdekérvényesítés esélyeinek növelése a szociális és közösségi munkában.* Parola füzetek. Közösségfejlesztők Egyesülete, Bp. 2009. 4-6.o.

[9] Uo. 6-8.o.

[10] Lakatos Kinga: *A képessé tétel (empowerment) lehetőségei a civil társadalomban.* In: Civil Szemle. 2010/23. (VII. évf. 2. szám), 44.o.

Közösségi alapú, fejlesztő célú beavatkozások esetén általánosan elfogadott feltétel, hogy minél többen ismerjék fel, hogy változni kell. A változás nem csak egy csoportra vonatkozik, hanem folyamatos visszahatásokban, új minőséget teremtve végül kiterjed a település, környék minden lakójára. Ennek esélyeit a kezdeményezők határozzák meg, amikor a teendőkről való gondolkodás során eldöntik, milyen tervezői úton indulnak el: *szakértői*, vagy *közösségi úton*. A munka fázisai között nincs sok eltérés, mindegyik érinti a helyzetelemzés, az ötletek, javaslatok gyűjtése, a mérlegelés, a tervezés és a cselekvés mérföldköveit. Nem ritkán a kimenetek terén sem jelentkezik döntő különbség, de nagy kérdés mégis, hogy milyen beruházások esetén mondhatunk le a helyi emberek támogató, ötletadó, igényekkel fellépő és a fenntartásban elköteleződő részvételéről? Az időt minden esetben megköveteli magának az ún. közvélemény: vagy a munka elején és folyamatában, részvételi alapon, vagy a végén a véleményezés, gyakran kritika, ellenállás formájában. Mindenkinek meg kell találni az érintettségét, az érdekét az adott ügyben, hogy azt érezze, ez róla szól. *Mindenki „szakértő"* valamiben, abban a szerepben és azon a módon kell megszólítani[11]:

- *A lehetőségek szintjén a* **döntéshozókat, a közösség vezetőit***:* mire van lehetősége a településnek, mik az adottságok, milyen feltételek állnak rendelkezésre?

- *A szabályok, a szakszerűség szintjén a* **tanácsadókat**: mit írnak elő a jogi és egyéb szabályozások, mit diktál a szakszerűség, mik adnak teret, keretet a már igazolt szakmai tapasztalatoknak?

- *Az eszközök szintjén a* **szakértőket**: milyen szakmai lehetőségek, műszaki megoldások vannak, milyen alternatívák léteznek, mi lehet adekvát ezek közül helyben?

- *A célok szintjén a* **lakosság egészét** (különböző csoportokra való tagolással és odaillő módszerekkel): a fejlesztés tárgyát illetően hogyan élnek most, mit szeretnek, mit nem, mik az egyéni terveik, aggályaik, hogyan szeretnének élni a jövőben, mivel tudnak, akarnak hozzájárulni a tervek megvalósításához, miben működnének közre és hogyan?

A fejlesztői kérdések egyik megközelítés esetén se hagyják ki az alábbi *dilemmákat*:

- *Mit tudunk hozzáadni* az egyének, családok és közösségeik életlehetőségeihez helyben, hogyan jelenhet ez meg társadalmi szinten?

- *Követjük a társadalmi változásokat* és szükségképpen újra és újra definiáljuk magunkat és szerepünket, *vagy statikus értékrend szerint* tesszük a dolgunkat?

- Mágnesként vonzódunk ahhoz, amit megszoktunk. *Hogy lehet ennek ellene hatni*?

Összességében elmondható, hogy a közösségfejlesztői beavatkozások jellemzően kapcsolatorientáltak, munkamódjukban domináns a bevonó és a bátorító szándék, keresik a lehetőségek és a képességek által kijelölt optimális utat. Különböző kvalifikációs szin-

[11] Sain Mátyás szakmai műhelyeinkben megnyilvánult gondolatai alapján.

teken lehet jelen lenni a szakmában: tenni, szervezni, gondolkodni róla. A különböző megközelítések tagolják a *célkitűzések szintjeit* is. Így a fejlesztői munka tervezése során is időről időre megjelennek a közösségiségre mint értékre építő ún. **etikai célok**, egyre markánsabban jelennek meg azok a **vezetői célok**, melyekben a megrendelői igények mentén kerül meghatározásra a **közösségfejlesztés célja**, célterülete. Ritkábban van lehetőség saját programok generálására, amikor a közösségfejlesztői célokat az aktuális szakmai kihívások határozzák meg: leggyakrabban az aktív állampolgárság, a részvételi döntéshozatal, a civil-, közösségi kezdeményezések támogatása terén. Visszatérő, szinte minden szakmai programunkban jelentkező célterület a tanulás, annak is közösségi megvalósulása, amely a fejlesztési folyamatokban **önálló közösségi tanulási célként** is megjelenik.

A kötetben bemutatott esettanulmányok között egyaránt találunk helyi fejlesztési és specifikusan közösségfejlesztői célokat. Ha időrendben tekintjük őket, akkor megfigyelhető, hogy a *kezdetben domináns helyi fejlesztő munkából* hogyan nőttek ki sorra a szakmai irányokat előre jelző *módszertani kísérletek*. Példaként említhetjük a helyi gazdaság fejlesztésére irányuló, a társadalmi integrációt szolgáló, a kisközösségi szolgáltatásokra fókuszáló, a helyi nyilvánosságot szervező, vagy épp a családi-, közösségi kezdeményezéseket támogató programokat. Mára ugyan *hangsúlyossá váltak* – a támogatási rendszernek is köszönhetően – *a szakma-specifikus beavatkozások*, de a helyi szükségletekből és erőforrásokból táplálkozó, az emberek aktív és közvetlen részvételét elősegítő helyi fejlesztő munka iránti igény továbbra is és hangsúlyosan jelen van a terepmunkák gyakorlatában. Felmerülhet a kérdés, hogy ha huszonöt-harminc év – mint azt a kötet néhány esettanulmánya vázolja – után még mindig jelentkező szükséglet van a lokális apró lépésekre építő közösségfejlesztésre, akkor mi értelme volt az eddigi munkának, hol maradnak az eredmények? Ezeket a kérdéseket akkor is fel szoktuk tenni, ha nincs jubileumi évforduló, de akkor is fel kell tennünk, ha az van. Ugyanakkor tudjuk, hogy „... e téren az adatokra építő módszer törékeny, mert azon a feltételezésen alapszik, hogy a problémák könnyen definiálhatók, jól körülhatárolhatók és érzékenyek a szakmai beavatkozásra. Korunk problémái azonban „nehéz" természetűek – sajátságosak, nehezen kezelhetőek, összefüggnek más problémákkal, és egy állandóan változó és nyugtalan társadalmi környezetben gyökereznek."[12]

A projektmunkában vált ismertté – és sajnos némiképpen tartalmilag kopottá is – az **indikátorok** fogalma, az elvégzett munka eredményesség- és hatásjelzője. A *mérések* történhetnek menet közben és a beavatkozás (projekt) zárásakor, amikor is kimenetet mérünk az idő egy adott pillanatában. Ez nem lenne más, mint a kezdetben vizsgált szempontok beavatkozásra szánt idő elteltével történő újbóli vizsgálata. Ezek nem minősítések, hanem tények. Az elvégzett munkát jelzik, mint pl. egy képzés, tanulmányút résztvevőinek száma, a helyi újság megjelenésének ténye, vagy kiadásainak száma, stb. **Eredményről** akkor beszélhetünk, ha a kimenetet a kitűzött célok függvényében értelmezzük, azaz nem csak a megtörtént tevékenységek számát tekintjük át, hanem azt is, hogy mindezek *tartalma, a létrehozás minősége* szolgálta-e a kezdetben kitűzött fejlesztői és /vagy a közösségben kitűzött helyi célokat. Az eredmények nem feltétlenül látszanak

[12] Webber, M.M. *és* H.W.J. Rittel: *Dilemmas in a General Theory of Planning*. Policy Sciences 4 (2), 1973, 155–169.o.

azonnal a tettek következtében, van, hogy idő kell ahhoz, hogy bizonyosan állíthassuk: megtörtént az attitűdváltás, áttörtek bizalmatlansági falak, a közösség képes új minőségű megoldásokat adni régi meg nem oldott kérdéseire, problémáira. A nagyon *strukturált projektmunka* ezért sem a legmegfelelőbb munkaforma a fejlesztői folyamatokhoz, változások generálásához, mert *előre nem tervezhető szempontokkal is kalkulálni kell*, azokra az adott és szükséges időben kell reagálni, vagy épp időt adni a közösségnek, hogy kiforrjon a saját elképzelése, megoldása, kirobbanjon a konfliktus, hogy aztán a kanalizált érzelmekkel újra építkezni lehessen. Erre a legtöbb esetben szükség lenne, de ezek a csoportérési állapotok nem ritkán csak késleltetetten következnek be. Eredményről tehát akkor beszélhetünk, ha a változások végül a kitűzött célok irányába hatottak, és új minőséget - vissza nem fordítható változásokat – teremtettek. Ennek mérésére viszont leggyakrabban a fejlesztő(i csoport) kilépése után van vagy lenne lehetőség, de a beszámolókat a gyakorlat szerint korábban kell megírni.

A *közösségi beavatkozások eredményességét* leginkább **hatásukban** lehet(ne) mérni, az azonban a legnagyobb kihívás. A hatásokat többnyire csak a beavatkozást követő évek szintjén lehet megragadni, ami persze több szempontból is csalóka, mert nem, vagy legalábbis csak nehezen tudjuk szűrni, hogy a közösséget ért különböző behatások milyen nyomokat is hagytak. A folyamatban megjelenik a *szinergia* mint az egymásra hatások támogatásának ismert és szándékolt jelensége. A társadalmi beavatkozások terén tett *hatásmérések*, éppen az időbeli eltolódásból, valamint a mérés összetett jellegéből fakadóan, korántsem elterjedtek. Ha mégis vizsgálódunk, a **fejlesztői szándékok** szerint legalább három kategóriát azonosíthatunk: (1) *szándékolt, tervezett, várt hatások*, melyek igazolják feltevéseinket, munkamódszereinket, és a munka kezdetén meghatározott célok irányába mozdították a közösséget; (2) *nem szándékolt hatások*, melyek előre nem látott és várt rejtett buktatókat, veszélyeket tárnak fel, amik, miután előkerültek, időt, teret, energiát, figyelmet követelnek maguknak, esetleg elterelik a munka fókuszát; (3) *kvázi szándékolt hatások*, melyekkel nem számoltunk előre, de mint rejtett esélyek kerülnek felszínre, ráerősítettek munkánkra, céljaink irányába hatottak.

Közösségszervezés, közösségfejlesztés:

szervezett és módszeres
beavatkozás társadalmi
szükségletek feltárására és
kielégítésére,
társadalmi problémák
megoldására;
az emberek megszervezése
saját életüket érintő közös
cselekvésekre, ellátások
kollektív kidolgozása, az
emberek problémamegoldó
képességének mozgósítása;
probléma-megoldási folyamat,
amelynek elemei:
a tények feltárása;
a kommunikációs struktúrák
kiépítése;
alternatív eljárások
összegyűjtése és rangsorolása;
a stratégia kiválasztása;
a cselekvés kidolgozása;
az eredmények értékelése.

Forrás: Gergely Attila: Intézmények építése a helyi közösségben. (Parola füzetek, 1991).

A fejlesztői munka alapeleme a *kérdés, a kérdezés*. Így talán járunk rossz úton, ha a mérést kérdéseken keresztül vezetjük az elemzés felé. S, hogy *milyen kérdéseket tehetnek és tesznek fel a közösségfejlesztő szakemberek maguknak és társaiknak* munka közben és azt követően? Példákat szolgáltat erre az alábbi összeállítás, mely a szakirodalom[13] mellett a kötet esettanulmányaiból táplálkozott, és a munka különböző szakaszaira és szereplőire reflektál:

- Három eldöntendő kérdés a munka elé: (1) Hiszünk-e eléggé abban, hogy a közösség tagjai segítségünkkel képesek lesznek azonosítani valós szükségleteiket, megfogalmazni céljaikat és kiállni azokért? (2) Képesek vagyunk-e elfogadni majd a közösség akaratát, akkor is, ha az nem fog egyezni az általunk látott szakmai kihívásokkal, törekvésekkel? (3) Képesek leszünk-e támogatni a közösség akaratát a helyi döntéshozókkal, szakmai munkacsoportokkal vagy a fenntartónkkal szemben is?

- Van-e különbség a közösségfejlesztő helyi lehetőségeket növelő és az emberek személyes fejlődését elősegítő szerepe között?

- Megfelel-e a folyamat mindenkinek: a népesség minden rétegének, a leghátrányosabb helyzetben levőktől a legkiváltságosabbakig, a bűnözőktől az erkölcsösökig, a felelőtlen, gyökértelen személyektől a lokálpatriótákig? Vonzunk-e mindenkit, ha az átlagot vonzzuk?

- Kin múlik a közösségfejlesztés sikere: azokon, akik többé-kevésbé állandó lakosai egy területnek, vagy az „átutazókon", „gyüttmenteken"? Hogyan egyeztethető ez össze a létező, vagy a kívánatos mértékű lokálpatriotizmussal?

- Mit lehet az oka, és mit tegyünk, ha az általunk elindított kezdeményezés ellenünk fordul? Követtünk-e el hibát, vagy az emberek rajtunk „vezetik le" kudarcaik feszültségét? Vagy mindkét magyarázat igaz?

- Mit tehetünk, ha az emberek a minket alkalmazó, partnerként behívó intézmény(ek) ellen fordulnak?

- Mi történik, ha az emberek nem reagálnak a buzdításra, ha hiába dobáljuk a kavicsot?

- Szükséges-e a közös ellenség a cselekvés megkezdéséhez? Jó katalizátor-e az ellenállás? Megindulhat-e egyáltalán a folyamat, ha nem valamely krízis a kiindulópontja?

- Van-e veszélye annak, hogy a nukleusz hatalmi eszközzé válik, vagy hogy inkább a hatalomra éheseket fogja vonzani a közösségépítő munka a potenciálisan önzetlen emberek helyett? Nem fogja-e néhány ember saját politikai céljaira vagy személyes előrejutására használni a folyamatot? Nem eshet-e maga a fejlesztő is kísértésbe?

[13] Biddle, William-Biddle, Loureide J.: *A közösségfejlesztési folyamat: A fejlesztő* (részlet). Országos Közművelődési Központ. Bp. 1998.129-132.o.

- Fejlesztünk, vagy manipulálunk? Mennyire tudjuk elengedni saját prekoncepcióinkat, elképzelt lehetőségeinket?
- Mit akartunk elérni? Mit tettünk?
- Miért érdemes közösségben gondolkodni? Az adott ügyben mekkora közösségben érdemes gondolkodni?
- Érdemes -e hálózatépítésben gondolkodni? Ki tudunk -e lépni a szoros/személyes kapcsolatok szintjéről?
- Mit adott a munka nekünk, mit a közösségfejlesztő szakmának?
- Mi szól a korosztályi közösségi fejlesztés indokoltsága mellett?
- Ha akarhatnak, majd tudnak-e akarni? Ha akarnak, tudjuk-e őket tiszta szívvel, felkészülten támogatni?
- Hogyan lehet kulcsszerepe a helyi közösségeknek a (szociális) városmegújító folyamatokban?
- Lehetséges, illetve szükséges-e önálló területként elkülöníteni a közösségi fejlesztőmunka városi változatát?
- Született-e jobb minőség a beavatkozással, vagy legalább biztosan megállapítható -e, hogy nem romlott a közösség helyzete a tagok egymáshoz való viszonyában, illetve az üggyel kapcsolatban?

A kérdések sora persze folytatható és ki-ki folytassa is önmaga, partnerei, támogatói felé. A kérdésfelvetéseket a válaszkeresés követi, amihez ajánljuk a következő fejezetek szakmai elemző és leíró munkáiban való elmélyülést. De azt is megerősíthetjük, hogy saját kérdéseire a legjobb eséllyel mindenki saját terepmunkájában kap válaszokat. *„Nincs semmi, ami jobban működne, mint egy jó elmélet”* – mondja Kurt Lewin, *mi mégis a gyakorlatot ajánljuk!* Mert a település-, és közösségfejlesztő beavatkozások elhagyhatatlan hitelesítője a terepmunka, melyben nem a sikerek, vagy kudarcok ténye a legértékesebb, hanem a rögzített és megosztott tapasztalatok. Tervekről, szerepekről, munkamódokról, módszerekről, dilemmákról és döntésekről, az idővel való bánásról, konfliktusokról, békülésekről, azaz magáról a közösség által vezérelt fejlődési folyamatról.

Fonatok: Személyes és szakmai utak

Dér Miklósné
» Moccintás és áramoltatás

„Valaminek történnie kell, mert ha semmi sem történik,
utána sem történik semmi."
(Bajor népi bölcsesség)

Nyerni csak az tud, aki beszáll a ringbe

2005-ben indult útjára egy példaértékű településszintű közösségfejlesztő folyamat Tengelic község csatolt településén, *Tengelic - Szőlőhegyen*. Polgárai derekasak voltak, és ha a dolgok úgy kívánták, csodavárás helyett a tettek mezejére léptek. Számukra kapóra jött a megyei **KÖZTÁMHÁLÓ**[1], amelyet - az országos hálózat részeként - akkor szerveztem. Az elsők között vette fel a kapcsolatot velem Szécsényiné Dóka Emőke, egy közérdekű helyi problémában érintett anyuka. A közösségi szikra a helyi óvoda és az ápolónői szolgálat megszüntetésének váratlan bejelentése volt.

Első lépésként egy nyilvános beszélgetést kezdeményeztünk a 350 fős, szerep nélküli, passzív falu aktuális gondjairól. Meghívásunkra a település felnőtt lakosságának mintegy 50%-a megjelent (szemben az önkormányzati lakossági fórumokon szokásos 15–20 fővel). Ezen a beszélgetésen mindenki elmondhatta véleményét, ugyanakkor megismerhette mások szempontjait, ötleteit, elképzeléseit a helyi ügyekkel kapcsolatban. Tacepaóra rögzítettük, majd rangsoroltuk a falu problémáit, és ennek alapján elindult a további együtt gondolkodás, majd a közös tervezés. Az akkori egyetlen létező helyi közösség (nyugdíjas klub) mellett hamarosan megalapították a *Tengelic-Szőlőhegyért Egyesületet*, amelynek égisze alatt aztán létrejött az *önkéntes polgárőrség* is.

Az évek alatt megvívták harcaikat úgy a helyi kishitűekkel, mint az „anyaközség" nagyhatalmú önkormányzatával. Önvédelmi-, és önfejlesztő törekvéseik során, saját tapasztalataikon keresztül tanulgatták a demokrácia szabályait és módszereit, a szolidaritást, az együttműködést, az érdekképviseletet, a hatékony beleszólást mindabba, ami róluk szól, és velük kapcsolatos. Erőik egyesítése és az együttműködés szép példájaként emlegetik a közben lezajlott időközi polgármester választást, amikor a 2 450 fős Tengelic község két jelöltje között valójában ők döntötték el a dilemmát, mert kb. 300 fős egységes szavazatukkal ők voltak a „mérleg nyelve".

Azóta sok minden történt a faluban. Pl. visszaállították az ápolónői státuszt, többékevésbé elfogadhatóan megoldódott az óvoda-ügy, részt vettek a Leader program előkészítésében, szerkesztik a havi megjelenésű „*Szőlőhegyi Hírmondót*", elindították a rendszeres női tornát, rendeztek falunapot, közös karácsonyt, rész vettek a csapadék-

[1] Közösségi Kezdeményezéseket Támogató Szakmai Hálózat, részletesen ld. az V.2 fejezetet

víz elvezetés megoldásában, a falu fásításában, kidolgozták a szomszédsági biztonsági jelzőrendszert. Az egyesületi műhelyükben maguk készítették el fából a környezetbe illő, gusztusos köztéri szemétgyűjtőket és jelzőtáblákat. Lassanként az önkormányzattal való viszonyuk is javult, mihelyt az alárendeltség átbillent partnerséggé. A megszerzett új tudások és tapasztalatok birtokában ma már az önkormányzati választásra is tudatosan készülnek.

E civil öntudatosodás szép példa arra, hogy a szerepnélküli, hátrányos helyzetű települések mennyi mindenre képesek, ha a mozgósító és mozgatható erőforrások a közös cél érdekében találkoznak, és megmoccannak.

*

A Közösségi Kezdeményezéseket Támogató Szakmai Hálózat Tolna megyében

Személyes és közösségi előzmények

1964-ben Nagydorogon kezdtem el dolgozni a település első függetlenített népművelőjeként, majd 1970-ben a Babits Mihály Megyei Művelődési Központ átadása után, annak alapító tagja, és munkatársa lettem. Részese voltam annak a folyamatnak, amikor az ú.n. „magas" kultúra fogalomköre kiszélesedett a hétköznapi kultúra tartalmaival, ezen belül pl. a mindennapi pszichológiával/szociálpszichológiával, és ennek egyik prevenciós témakörével, a mentálhigiénével is. A közművelődés országos módszertani központja (Magyar Művelődési Intézet) reagált a változásokra, és helyet adott az új irányzatoknak. Szemléletformáló, érzékenyítő, módszertani ismereteket adó képzésekkel, műhelymunkával, terepgyakorlattal segítette a vidéki helyszíneken dolgozó népművelőket. Ezekre magam is fogékony voltam, és csatlakoztam a Dr. Fodor Katalin személyéhez kötődő *mentálhigiénés innovációhoz*. Az új, emberközpontú ismeretek birtokában megyei hatókörű mentálhigiénés tanfolyamot szerveztem, amelynek résztvevőivel együtt 1990-ben *egyesületet alapítottunk*.

> „Minden közösségnek vannak elvégzendő feladatai... és mindenki szívében benne lakozik az ehhez szükséges erő."
>
> **(Marianne Williamson)**

A közösségfejlesztői szemlélet megjelenése az egyesület (Mentálhigiénés Műhely) életében

Az egyesületnek kettős funkciója volt: **egyéni és közösségi lélekvédelem**. Kezdetben az önfejlesztést, önsegítést szolgáló pszichológiai ismeretekre, a társkapcsolati készségekre (kommunikáció, konfliktuskezelés, együttműködés), és a személyes lélekvédő szolgálatokra fókuszáltunk. Nyaranta egy-egy kistelepülésen un. „*szociopszichotáborban*" építettük saját csapatunkat, miközben közösségi élményeket, falukutató és közösségfejlesztő tapasztalatokat is szereztünk.

1998-ban egy ilyen táborból nőtt ki első szárnypróbálkozásunk, a *„pálfai falufejlesztő kaland*”, amely váratlan sikertörténetnek bizonyult. Ma már azt is tudom, hogy miért. Egyszerűen azért, mert adottak voltak az alapfeltételek: Balogh László, a nyitott gondolkodású és helyi presztízzsel bíró polgármester; Tóth Teréz népművelő (animátor, közönség-, és közösségszervező, potenciális közösségfejlesztő) és mi, az érdeklődő, empatikus és lelkes külső segítők. Eredményességét alátámasztja a kialakult bizalom, a jelenleg is tartó baráti és szakmai kapcsolatok, 3 új civil szervezet megalakulása, a falukutatás elemzésére épülő, az egyesületek és a képviselőtestület közös munkájával létrehozott hároméves humánerőforrás fejlesztő stratégia, a 98/99. évi cselekvési terv, valamint az előbbiek 10 évvel később történt megismétlése.

A KÖZTÁMHÁLÓ

2005-ben az *Ifjúsági, Szociális, Családügyi és Esélyegyenlőségi Minisztérium* céljai között szerepelt a kistelepülések esélyegyenlőtlenségének csökkentése, a helyi közösségi/közéleti önfejlődést szolgáló programok kezdeményezése és külső támogatása. Az előzetes felmérések rámutattak a kistelepülések társadalmi hiátusaira (kevés az aktív állampolgár, gyenge a civil önbizalom, nincs szervezett közösségi erő, hiányoznak a fejlesztési programok megvalósítását segítő szakemberek és a pályázati forrásokat fogadó és azokkal élni tudó helyi közösségek, stb.). Az előrejelzések ismeretében deklarálták a kiemelt fejlesztési feladatokat (*az önszerveződés elősegítése, a részvételen alapuló, aktivitásra épülő közösségi kezdeményezések támogatása*). E feladatok szakmai segítésével és koordinálásával megbízták a *Közösségfejlesztők Egyesületét*, amely országos támogató hálózatot (*KÖZTÁMHÁLÓ*) és szakmai műhelyt hozott létre.

Jómagam ebben az időszakban csatlakoztam a hálózathoz, amelynek szemlélete és irányvonala találkozott a mentálhigiénés műhely közösségi célkitűzésével. Ebben a körben rendszereződtek, és mélyültek el bennem a településszintű közösségfejlesztő szaktevékenység folyamatai, tudnivalói és módszerei.

Úgyszintén ebben az időben nyerte el egyesületünk a *CISZOK*[2] *működtetésének* jogát, amely újabb érintkezési felületet teremtett a civil világgal (a szervezetek megyei szintű összefogása, közös programok, találkozók, civil havilap, részvételi demokráciával kapcsolatos alternatív feladatok, civil kerekasztalok működésének összehangolása, érdekképviselet, partnerség, együttműködés, stb.).

Célok, vállalások, eredmények

Mit akartunk elérni?

A kistelepülések lakosságának közéleti aktivizálását, közösségi kezdeményezések és fejlesztési folyamatok beindítását, a résztvevők közötti együttműködés és partnerség építését, a helyi társadalom

[2] Civil Szolgáltató Központ (*a szerk.*)

összetartó, szolidáris és érdekképviseletre alkalmas megerősödését, közvetve a társadalmi közérzet (közösségi lelki egészség) védelmét, ill. javítását.

A település közérzet-, és közvélemény kutatása mellett hangsúlyt fordítottunk az új kezdeményezésekre, a formális keretek nélküli *új folyamatokra,* az elképzelések közös továbbgondolására, a közösségi tervezésre és cselekvésre. Elsősorban olyan településeket vontunk be, ahol nem épült ki a civil társadalom, hiányoztak a helyi nyilvánosság fórumai, a társadalmi párbeszéd csatornái, ahol gyenge volt a közéleti részvétel, avagy voltak ugyan civil közösségek, ám létezésük esetleges, alkalmi jellegű volt.

A program ahhoz is hozzá kívánt járulni, hogy *a lakossági akarat, elképzelés és tenni akarás* megfogalmazódjon, és a szakmai, a képviselői és hivatali elképzelések mellé rendelődjön, hogy szélesebb alapokra épüljön *a helyi tervezés*, és a közös cél érdekében kialakuljon a gyermekcipőben járó *partneri együttműködés*. Tevékenységünket a fentebb jelzett érintettségek sajátos irányvonalai is befolyásolták (közművelődés, mentálhigiéné, civil információ-, és kapacitásépítés).

Mit tettünk?

Széleskörű beharangozás után (helyi, megyei média), és személyes közművelődési-, civil-, önkormányzati- és kistérségi kapcsolatrendszer segítségével **megszőttük megyei hálónkat**, amelyre az első évben hat település mozdult rá. Ez a kör évről évre 5-6 településsel bővült. Létrehoztunk egy laza **szakmai műhely**t azoknak, akik saját környezetükben élére álltak a fejlesztő folyamatnak.

Öt év alatt a *műhelyhez összesen negyvenketten* csatlakoztak, akik *sokszínűségükkel* sokféle problémát és megközelítést képviseltek. Volt köztük népművelő, IKSZT- és teleházvezető, tanár, önkormányzati képviselő, avagy képviselőjelölt, falugondnok, boltvezető, munkanélküli, GYES-en levő anyuka. Kezdetben a *Térségfejlesztő Ügynökségek* (Szekszárd, Paks, Tamási) egy-egy munkatársa is kapcsolódott. Ők közvetlenül nem vettek részt a helyi folyamatokban, ám szakértelmükkel, információs-, és kapcsolati tőkéjükkel segítették a helyi közösségi munkásokat.

A szakmai műhely indulásakor megfogalmazta céljait*: új ismeretek, módszerek, tapasztalatok átadása, együttgondolkodás, az egyéni erőforrások összeadása és „áramoltatása", egymás bátorítása és megerősítése.* Változó helyszínnel kialakítottuk a műhelytalálkozók, tapasztalatcserék rendszerét, ahol a résztvevők megismerhették egymás településeit, és módszereit, figyelemmel kísérhették az elindított fejlesztő folyamatokat, részt vehettek szakmai képzéseken, miközben hozzájutottak az éppen aktuális információkhoz is. Ezzel egy időben elkezdődtek a terepmunkálatok, a sekélyesebb vagy mélyebb, rövidebb vagy hosszabb, részleges vagy településszintű fejlesztő, önszervező és önfejlesztő folyamatok.

A *komplex településszintű beavatkozás* több részből álló, összetett, és időigényes folyamat (belépés, bizalomépítés, és a „mag" kialakítása, közös közérzetfelmérés, közvéleménykutatás, helyzetelemzés és visszacsatolás, új kezdeményezések, új folyamatok továbbgondolása és a közös tervezés). A kezdő közösségfejlesztő azt szeretné, ha egy-egy

településen a teljes folyamat megvalósulna - ezzel magam is így voltam. A tapasztalatok rövidesen megmutatták a realitást! Attól kezdve alázattal és türelemmel vettem tudomásul a települések egyedi aktivitását, amely - az emberek, körülmények, előzmények és a helyzet függvényében - változó. Ők tudják, hogy meddig, és ne tovább!

Szakmai és számszerűsíthető megyei eredmények (2005-2010)

- Öt év alatt a műhelyhez összesen 42 helyi *közösségi munkás* csatlakozott.
- Kapcsolatfelvétel történt 27 településsel (Tolna megye településeinek száma 109).
- Különböző mélységű *közösségi beavatkozás indult 19 kistelepülésen,* melyek közül a *komplex folyamatra vállalkozott 10 település* (Tengelic és csatolt települése Tengelic-Szőlőhegy, Pálfa és csatolt települése Sárszentlőrinc, Mórágy, Szárazd, Tolnanémedi, Bölcske, Paks-Biritó, Pusztahencse, Medina).
- Mozgások indukálódtak alvó településeken, *új közösségek* alakultak (ezek némelyike szervezetté alakult), miközben a régiek megerősödtek.
- *Új közösségépítő módszerek születtek.*
- Értékes emberek kerültek felszínre, helyenként középpontba (közülük néhányat önkormányzati képviselőnek is megválasztottak).
- Helyi és térségi, horizontális és vertikális kapcsolatok és *együttműködések* szövődtek.
- Mindezekkel párhuzamosan a nagyobb településeken, és a városokban sorra alakulgattak az önkormányzatok mellett működő civil érdekképviseletek (pl. Civil kerekasztal Tolnán, Tamásiban, Páriban, Bonyhádon, Pakson, Szekszárdon, Pálfán, Sárszentlőrincen, civil tanács Bátaszéken, Bátán, magisztrátus Medinán), és létrejöttek a kistérségi tanácsok mellett formálisan működő kistérségi civil egyeztető fórumok is.

A fentiekhez nagymértékben hozzájárult az országos *KÖZTÁMHÁLÓ*, mint tudás- és erőforrás, motiváló erő, és az egymással való folyamatos kapcsolattartás (szakmai műhelyek, konferenciák, levelező lista, stb.) biztosítéka. Köszönet azért, hogy erősítette, lelkesítette és cselekvésre ösztönözte a végeken szolgáló, és alkalmanként el-elbizonytalanodó közösségfejlesztőket.

*

Élethelyzetem úgy alakult, hogy jómagam 2005 és 2010 között tudtam aktívan részt venni a KÖZTÁMHÁLÓ munkájában. Ám örömmel nyugtázhatom, hogy a „moccintós" stafétabotot nyugodt szívvel adhatom át Halmai Gáborné és Fekete Katalin közösségfejlesztő kollegáimnak, akik immár több éve dolgoznak közösségekkel a megyében és azon túl is.

Bihariné Asbóth Emőke

» Az alapítók közt egy csurgói

Férjemmel és másfél éves kislányunkkal 35 éve kerültünk kicsi hazánk egyik végéből a másikba, idegenként. Nyírbátorból *Csurgóra*. Nyírbátorban hátrányos helyzetű gyerekekkel töltöttem sok időt, klubszerűen, s akkoriban kerültem kapcsolatba a Népművelési Intézettel. Kértek anyagokat, boldogan írtam, küldtem a *Népművelés* c. folyóiratba. Heti „*Kakukkos órákat*" rendeztem a fiataloknak a Kakukk étteremben, kluboztunk, stb.

Csurgón a művelődési ház igazgatói állását kaptam meg. Előtte *Dombóvárra* mentem tájékozódni *Balipap Ferenchez* (a nagy csapatból először vele találkoztam). Csurgón az akkori tanácselnök, Pápa Imre megengedte, hogy kapjak egy településtérképet, amelyen az ott élők neve is szerepelt. Jó két évig tartott, míg megismertem, hogy kik laknak a háztetők alatt. Sok segítséggel, beszélgetéssel. Kívánságokat fogalmaztak meg az itt élők és kezdeményeztek is. Bejött. Csatlakoztak a meghirdetett programokhoz, mert tőlük eredt az ötlet.

Kaptam meghívásokat szakmai találkozókra, táborokba. *Bakonyszentkirályon* voltam először részese település feltárásnak, ott ismertem meg *Szentpéteri Zoltánt, Varga A. Tamást, Péterfi Ferencet, Vattay D*énest, *Hallgató Évát, Takács Pétert* és sokakat. Gyarapodtam kapcsolatokban. Aztán Telkibánya, ahol már sok ismerős gondolatait tárolhattam el, s újakét is.

Országos Csokonai Diákszínjátszó Napok. 1969-től kétévente került megrendezésre Csurgón. Még fél éve sem éltünk itt, amikor már fel kellett készülni a fogadásra és rendezésre. Nagytermes művelődési házunk és kis termeink lerobbant állapotát a falakra szegezett szőnyegekkel takargattuk, de a hangulat minden félszünket eloszlatta. Neves színészek, rendezők zsűriztek, olyanok is, akik Csurgón diákként léptek színpadra valamelyik csoportban, s lettek később elismert színészek, rendezők. Csokonai szellemét itt biztosan sok színjátszó csoport érezte maguk körül keringeni, s kaptak sugallatot is, hiszen nem volt olyan csoport, amelyik ne merített volna erőt ebből a találkozóból. Nehéz volt elfogadni 1998-ban, amikor megvonták Csurgótól a rendezői jogot. Oka? A játékterek a technikával együtt elavultak, megnőttek az igények az elhelyezési feltétek iránt.

Egyszer felhívott *Vercseg Ilona*, hogy lejönne pár napra hozzám, interjút készítene velem a munkámról. Megdöbbentem: ugyan már, velem? Egyik jelentős kérdése számomra az volt: miért vagy népművelő? Rövid volt a válaszom: segíteni szeretnék... S utána is ez volt elsődleges számomra.

Emlékezetes programjainkból

Átvettük a TV közkedvelt játék műsorait: Lehet egy kérdéssel több? Egri Jánost is meghívtuk a döntőre. Következett a Szerencsekerék, szintén teltházas estékkel, majd jött egy telefon: megbüntethetnek, mert nincs szerzői jogunk, plagizálunk. Nehezen, de sikerült megúszni.

Megrendeztük a *Megyék Napjai* sorozatunkat. Havonta mutattunk be egy-egy megyét. A szervezésbe bevontuk azokat, akik az érintett megyékből költöztek Csurgóra. Ajánlásokból és telefonkönyvekből kerestük a nagyobb cégeket, ismert személyiségeket. Mindenkinek egyéni levelet írtunk, bemutatkozó anyagokat kértünk kiállításokhoz, műsorokhoz és ajándékokat a vetélkedők számára. Ezeken a napokon biztosan azok voltak a legbüszkébb csurgóiak, akik a bemutatkozó megyéből származtak.

Megtudtuk, hogy van a tanácsnak egy szőlőhegyi pincéje, amit sikerült átvenni és felújítani. Itt aztán lehetett sátoros táborokat rendezni, többnyire gyerekeknek. Itt rendeztük az első évben, 1984-ben, a nomád kézműves gyerektábort (akkor már volt fazekas korongunk, égetőkemencénk). Ide hívtuk meg Varga A. Tamást, aki magával hozta Szirmai Ottót Fótról. Segítették még a sátortábor (katonai sátrak) felépítését is és persze a szakmai munkát.

Közösségi tévé, helyi nyilvánosság - Péterfi Feritől tanultam. Klung Bálint bácsi és fia segítségével kiépítettük a hálózatot, stúdiót rendeztünk be (milyen kezdetleges technika volt az!) majd Garai Lajos kollégám munkálkodásával és többek segítségével hamarosan komoly helyi értékké vált ez a helyi nyilvánosság. Több éve már országos médiumok kérik az anyagaikat, miközben küzdelmes éveket kellett átszenvedniük. Túlélték, vállalkozókká váltak.

Csurgón, az ősi diákvárosban, több nyomda is működött, voltak **helyi újságok, kiadványok, könyvsorozatok**. Felélesztettük a hagyományt, elindítottuk a *Csurgó és Környéke* helyi újságot, havi megjelenéssel, ingyenesen. Nem volt még számítógép. Éjszakákon át a Zeneiskolában írtuk a cikkeket, szerkesztettünk, ragasztottuk nyomdakészre, hajnalra vittük a nyomdába, Mezei Jánohoz.

Múltkutatók és egyben a jelenről szólóak voltak **kalendáriumaink**.

Férjem sokat dolgozott nekünk, velünk, egyszer 11 hónapig a művelődési ház alkalmazottjaként is, majd a helyi zeneiskola munkatársa lett. Ekkor erősödött meg a két intézmény közötti kapcsolat. Közösen terveztünk és valósítottunk meg **koncerteket, bálokat, ünnepségeket**, fúvós **egyesület alakítását** Horváth Endre vezetésével, és sorolhatnám...

Velük rendeztük régi művelődési házunkban a **kávéházi estéket**, May Győző igazgató úr irányításával, Gavallérné Frank Edit múlt idéző díszleteivel. Volt ott régi újság, sült tök árusítás; igazi kávéházi hangulat, zenével, tánccal, felszolgálással, rengeteg felkészüléssel. Elmúlt.

Egyesületi – közösségi élet

Olvasgattam róla, de amikor Siójuton voltam Róka Gyuláéknál meghívottként, 1982. március 14-15-én Beke Pállal, Keczeli Ágnessel, több nem helybélivel és még több helybélivel, akkor döbbentem rá, hogy mekkora ereje lehet egy helyi közösségnek, főleg ha hivatalossá válnak, s jogokat gyakorolhatnak. Egy évre rá Pogányszentpéteren megalakítottuk az ország harmadik **közművelődési egyesületét**, a II. Rákóczi Ferencről elnevezettet, Novák Józsi bácsival s az ott élőkkel (két évbe került, míg az egyesületet sikerült bejegyeztetni). Az elsőként belépő tagok többnyire idősebbek voltak. Sokat segített Beke Pál és Kemény Bertalan. Novák Józsi bácsi 6 éve meghalt, s nincs már egyesület...

Csurgón megalapítottuk a **Baksay népfőiskolát**, mely több évfolyamon át élt. Vendég előadóink voltak: Benda Kálmán, Sz. Tóth János, Andrásfalvy Bertalan és sokan mások.

Nagyszakácsi, *Királyi Szakácsok Versenye*: immár 25 éve kezdődött Béres Júlia kezdeményezésére. Segítettem a *Királyi Szakácsok Nyomdokán Egyesület* létrehozását, a rendezvényeket. Júlia 10 éven át dolgozott azért, hogy minősége és értéke legyen ennek a versenynek, és ezt el is érte. Később elhagyta országunkat, folytatódott a nagyszabású rendezvény, de hiányzott a „szülőanyja". Egy éve megszűnt a királyi szakácsok versenye.

A régmúlt

Röstelltem, hogy folyton foltozni, takargatni kellett a mi kis nagytermes művházunkat, így aztán vettem a bátorságot, és kértem az akkori tanácsot, hogy újítsuk fel, bővítsük ki. Először azt mondták, hogy ez nem az én dolgom, de nem hagytam. Megalakítottuk a **Közösségi Ház Építéséért Egyesületet**, melynek rövid időn belül 162 tagja lett.

Meghívtam Makovecz Imrét és Varga A. Tamást; a város vezetői megbízták őket egy új szabadidős centrum tervtanulmányainak elkészítésével. Elkészültek a tervek. Álomnak hittük, s az is maradt. Pályáztunk, de oly csekélyke összegek álltak rendelkezésünkre abban az időben, hogy nem lett belőle semmi. Ám Tamásékat elvittem Berzencére, Szentára, ott is átalakításra, felújításokra szorultak a közösségi terek. Elkészítették a terveket, és ott meg is valósultak.

Nagy Ervin, akkor még Makovecz társa, megbízást kapott egy újabb művelődési ház terveinek elkészítésére a polgármesteri hivatallal szembeni területre. Varga A. Tamás szakértői segítségének igénybevételével elfogadták a tervet. Jöttek erdélyi barátaink ács ismerősei csekélyke fizetésért és ellátásért elkészíteni a nyílászárókat és fa tetőszerkezetet. Rengeteg vita árán végül átadásra került az új közösségi ház.

20 évvel ezelőtt alapítója lettem a **Somogyért Egyesületnek**. Sokáig elnökségi tagként dolgoztam, kicsit mezei háttérből, de sok segítséget kaptam. Fontosnak tartottam ezt az egyesületet, és segítettem a megyei tagszervezetek létrejöttét és működését.

Testvérvárosi kapcsolatok

1984-ben kaptam egy meghívást a Népművelési Intézettől egy háromhetes francia tanulmányútra. Ekkor találkoztam egy normandiai kisvárosban, *Aumale*-ban a városvezetőkkel, sokat meséltem nekik Csurgóról, s hívtam őket, hogy látogassanak meg bennünket. 1985-ben megérkezett egy küldöttség Paul *Blin* és *Max Johanny* vezetésével; azóta tart a kapcsolat.

Rendeztünk Csurgón egy nagysikerű egyéves programsorozatot: „*Játszik Csurgó, játszik a város*”. 5 fős csoportoknak kellett benevezni, és játszani helyi és országos hagyományok feleleventésével. Volt benne húsvét, májális, kenyérszentelő, de a csúcs egy magyar hagyományoknak megfelelően eljátszott lakodalom rendezése volt francia testvérvárosunkból érkező ifjú, házasságot kötő pár és vendégeik számára. A vendégsereg meghaladta a 300 főt, ebből csurgóiak és környékiek voltak többségben országos és francia médiumok közvetítettek erről az eseményről.

Több testvérvárosi kapcsolat élesztője és ápolója voltam segítőimmel együtt – Aumale, Vrsar, Székelykeresztúr, Heimausen, Ogachi.

Munkahelyváltás

1993-ban Kováts Flóriánék hívására elhagytam népművelői pályámat és a **Közösségszolgálat Alapítvány** munkatársa lettem. Többnapos képzéseken vettünk részt, rendszeresek voltak a munkamegbeszélések, tapasztalok átadása, megkezdett folyamatok átbeszélése, egymás építése. Az időben kezdtünk mi, alapítványi dolgozók franciául tanulni Solymosi Judit kiváló módszerével. Huszerl Józsi pedig szigorúan vette a számítástechnikai oktatást.

Bizonyára keverem a *KÖFE* és a *Közösségszolgálat Alapítványnál* töltött időszakokban átélt, s átadott munkáimat, nehezemre esik kibogozni. Akkoriban kezdtük a közösségi felmérést megtanulni és gyakorolni.

1993-ban indult az „*Ifjúkor válságai és jövőképe Csurgó és térségében*" elnevezésű projektünk 17 település bevonásával, az *Autonómia Alapítvány* támogatásával. Annyira jól sikerült program volt, hogy közösségek alakultak, és elkészült a **térségi ifjúsági közösségi felmérés**. Ennek egyik eredményeként 1993-ban megalakult lett a *CSU-FI Gyermek és Ifjúsági Önkormányzat*, jelentős felnőtt segítői hátérrel. Heti, havi üléseken terveztünk és elemeztünk, programokat valósítottunk meg; a fiatalok részeseivé váltak a helyi önkormányzásnak. Csurgón alakult meg a *Települési Ifjúsági és Gyermek Szövetség*.

Porrogon Tatár Ferenc falugondnokkal és a népdalkörrel közösen készítettük a közösségi felmérést. Ennek eredményeként helyi újságot kezdtünk szerkeszteni, két közösség alakult, majd egy alapítvány is létrejött – működnek.

Segesden is készítettünk közösségi felmérést Gőbölös Zsuzsival és a helyiekkel. Sokszor vártak, alig tudtam odaérni, de eljönni még nehezebben ment. Itt is készült helyi újság, az akkor alakult helyi közösségek megerősödtek, s újabbak alakultak.

Somogyudvarhelyen Horváthné Faragó Andrea az „Ifjúkor válságai" projektünk részese, erős alkotóeleme volt. Mára már települési képviselő, a családi napközi létrehozója, színjátszó kör vezetője és megannyi közösség segítője.

Voltam két ciklusban alpolgármester, majd polgármester (1994 – 2006) Csurgón.

Talán azért, amit Ilikának mondtam.

Életem legnagyobb álma volt a *Magyar Népmese Park* megépítése. Hiú ábránddá vált több év fáradozása után. Rengeteg felkészítő beszélgetés, közmeghallgatás, képzés történt, pályázatokat írtunk, Jankovics Marcell irányításával elkészült a megvalósíthatósági tanulmány. 2006-ban nem választottak meg polgármesternek, s később nem is foglalkoztak már ezzel a projekttel.

A KÖFE-ről írok itt a végén, hiszen az előző történetek hátterében ez a szervezet szerepel leginkább. Régi és kapcsolatokat ápoló barátságaink révén természetes, hogy azonnal alapítónak jelentkeztem. Munkáim során mindig tőlük kaptam indító erőt,

bíztatást, kérdéseimre javaslatokat, s ami legfontosabb: épülést és barátságot; ebből, sajnos, ma már elég kevés van.

Kunbábony

Azt hiszem, 16 évvel ezelőtt vittem 6 kis fenyőcsemetét, elültettem, három maradt meg belőle, de szépek – élnek. Ott van az asztalon egy emlékkönyv. Sokan írtak az oldalaira. Én is. Tamásról, a **Civil Kollégium** megálmodójáról és megvalósítójáról. Itt kaptam a legtöbb szakmai támogatást.

Kevés **Nyári Egyetemen** tudtam részt venni, de azok olyan töltekezések voltak, melyekkel gazdagodtam, és amit kaptam, azt tovább tudtam adni. Amikor esélyem volt elmenni Kunbábonyba a **KÖZTÁMHÁLÓ műhelyekre**, mindig kértem, hogy ha ott lesz *Varga Matild*, egy szobában alhassak vele. Ritkán találkozó, de nagy barátok vagyunk, ahogyan már nem élő társával, *Sebestyén Sanyival* is voltunk. Átbeszéltük az éjszakákat.

Nyugdíjazásom előtt még dolgoztam *Zákányban* a Megoldás Alapítványnál, az MTA Gyerekszegénység Elleni Programban, ahonnan átkerültünk a minisztériumhoz. Én Sásd és Szigetvár kistérségben voltam közösségfejlesztő.

Hiszem, hogy amit az életem során megoldottam, azt azoknak köszönhetem, akiktől tanultam. Szüleimnek és mindazoknak, akikről most írtam. Sokakat nem említettem, mert elkalandoztam, ezért az ő bocsánatukat kérem.

Groskáné Piránszki Irén

» Húsz év a helyi közösségek szolgálatában

Írásomban arra vállalkozom, hogy bemutassam azokat a közösségfejlesztéssel kapcsolatos kezdeményezéseket, szakmai műhelyeket, amelyekben szocializálódtam, valamint a folyamatokat, amelyeknek közösségfejlesztőként részese voltam.

A gyökerek

Elsőként arról, hogyan is találkoztam a közösségfejlesztéssel. 1988-ban megjelent egy tanulmány *Szocializáció, szerep, érték a népművelői pályán* címmel, amely egy kutatás összefoglalója, s a szerzője *Vercseg Ilona* volt. A kutatási hipotézisben arra keresték a választ, hogy miben áll a népművelői szerep, hogyan határozzák meg ezt maguk a népművelők, és hogy szerepértelmezésük milyen szakmai tevékenységeket mozgat. Kicsit meglepődtem, amikor olvastam az összegzést. Főként azon, hogy a „megfelelni az irányítás aktuális elvárásainak" tartalom milyen előkelő helyet foglalt el az „alulról jövő kezdeményezések támogatásával" szemben.

Akkoriban a megyei közművelődési intézményben dolgoztam és a hálózati módszertani munka mellett népművelők képzése volt a munkaköri feladatom. Úgy gondoltam, a képzések révén lehet és kell is a fentebb említett sorrenden változtatni, ezért a helyi társadalom fejlesztése, a helyi szükségletek feltárása, valamint az ebből építkező cselekvési tervek kerültek képző alkalmaink fókuszába.

Ekkor ismerkedtem meg a *Közösségfejlesztők Egyesületének* törekvéseivel és meghatározó személyiségeivel (Beke Pál, Péterfi Ferenc, Varga A. Tamás, Vercseg Ilona), akiktől sokat tanultam: szakmai elkötelezettséget, szemléletet, módszereket.

Az első kezdeményezések Hajdú-Bihar megyében

A nagyrábéi közösségfejlesztő folyamat (1989)

Nagyrábén Vercseg Ilonától azt tanultuk meg, hogy mit jelent egy település látleletének elkészítése, milyen módszereink vannak és milyenek lehetnek a helyi cselekvésre látszólag nem mozdulók aktivizálására. Tanultunk egymástól és tanultunk a nagyrábéi emberektől: bölcsességet, a beszédes csend tiszteletét, és azt, hogy idő kell ahhoz, hogy megértsük a településen élők lelkületét. Ebben a folyamatban tanultam meg a településszintű közösségfejlesztő munka lehetséges lépéseit, próbálhattam ki cselekvési technikákat.[1]

[1] Külön öröm számomra, hogy nemrégiben megjelent, a nagy múltú, a megye közösségeit bemutató Örökbecsű c. kiadványban, *Józsa Kálmánné* írása, mely bemutatja a 25 éve indult folyamatot és annak máig tartó hatását.

1990-ben, elsőként az országban, Hajdú-Bihar megyében szerveztünk *bizonyítványt adó közösségfejlesztő képzést*, főként a majdani egyesületi tagok részvételével, 1992. március 17-én Debrecenben pedig megalapítottuk a **Közösségfejlesztők Hajdú-Bihar megyei Egyesületét.**

Közösségi élményekkel teli és kihívásokban gazdag időszak volt ez! Az egyesület tagjaiként szinte valamennyien közművelődési intézményben dolgoztunk, és kerestük a megújulás lehetőségét; azokat a kitörési pontokat, amelyek lehetőséget adtak arra, hogy a gomba módra szaporodó helyi közösségeket bátorítani és segíteni tudjuk, túl az intézményi kereteken is.

„Szeretnék egy olyan közösségnek a tagja lenni, ahol jól érzem magam, és amit segíthetek magam is."
(egy nagyrábéi fiatal)

Képzésünk szerves része volt a *Konyáron* elinduló közösségfejlesztő munka. **Kalendáriumok, falukönyvek** születtek *Nagyrábén, Szentpéterszegen, Püspökladányban*. **Települési és gyermek önkormányzatok** létrejöttét segítettük *Szentpéterszegen, Fehérgyarmaton, Debrecen – Csapókertben*. Helyi értékeket feltáró és bemutató **szomszédsági munka** vette kezdetét *Szentpéterszeg, Gáborján Hencida, Váncsod* településeken. 1996 májusában az egyesület alapította meg a **Bihar Közösségeiért Alapítványt**, amely ma is hatékony segítője a bihari térség civil szervezeteinek.

Hogy mégis vége lett? Hosszasan lehetne keresni a magyarázatot. A lényeg az, hogy akik átéltük ezt az időszakot, sok élménnyel és szakmai tapasztalattal gazdagodtunk és elköteleződtünk a közösségfejlesztés ügye mellett. A *Közösségi Példatár a helyi cselekvés bemutatására* című kiadványban összegeztük működésünk hét éves történetét Egykori tagjaink mára közösségfejlesztő folyamatok generálóivá váltak saját környezetükben. Köréjük közösségek szerveződtek/szerveződnek mai is. Többükkel napjainkban is együttdolgozunk.

Egykori tagjaink ma:

Csősz Klára – a Hajdúhadházi Csokonai Művelődési Ház vezetője,

Galgóczi Lászlóné – sajnos Ő már nincs közöttünk, de azokban a közösségekben, ahol tevékenykedett, ma is szeretettel emlékeznek rá. Egy debreceni településrészen, ahol jelenleg mentorként segítek egy debreceni városrészi közösségfejlesztő munkát, s évekkel ezelőtt Ő dolgozott, nemrégen arra kértem a helyi fejlesztőket, hogy írják le, mi volt eddigi legnagyobb sikerélményük. Új Judit így írt: „Az Ondód Jövőjéért Egyesület tavaszköszöntő rendezvényén bemutattak az egyik helyi vöröskeresztes aktivistának. „ Ő a Galgócziné Magdi utóda. – Jaj de jó, végre megint lesz itt élet." *Groskáné Piránszki Irén* a Kelet-magyarországi Közösségszolgálat Alapítvány elnöke, *Józsa Kálmánné* a Nagyrábéi Baráti Kör és Egyesület elnöke, *Kissné Pásztor Irma* a Bihar Közösségeiért Alapítvány elnöke, *Lajsz Julianna* a Biharnagybajomi Szűcs Sándor Művelődési Ház igazgatója, *Rácz Erzsébet*, aki ma is tagja a Közösségfejlesztők Egyesületének, előző munkahelyein hatékonyan segítette a civil szférát, ma más területen dolgozik, *Dr. Fülepné Sipos Ilona* a Derecskei Városi

Művelődési Központ és Könyvtár igazgatója, *Varga Matild* közösségfejlesztő Szabolcs Szatmár Bereg megyében,

Vincze Béla a Más-Mozaik Szociokulturális Egyesület elnöke.

A Közösségszolgálat Alapítvány - az intézményesülés időszaka, a „most lehet valamit tenni" érzésével

1993-at írtunk, amikor hosszú vajúdás és reménytelen forráskeresés után létrejött a **Közösségszolgálat Alapítvány,** és létrehozta az *első országos közösségfejlesztő szakemberhálózatot*. 11 főállású helyi fejlesztőt alkalmazott, és együttműködött további szakemberekkel.

Az első időkben szinte havonta találkoztunk, s végiglátogattuk szinte valamennyi megyei *Közösségszolgálatot*. Számos külföldi tanulmányút gyarapította közösségfejlesztő tárházunkat. *Franciaországban* a térségi együttműködést tanulmányoztuk; rácsodálkoztunk a kistérség újraélesztésének formáira, amelyekben kitörési pontot a falusi turizmus jelentett. A közös munka és közös tanulás élményét hozta a **falufelmérés** (village appraisal) módszerének tanulmányozása *Angliában*. Mi a régióban *Földesen, Fehérgyarmaton és Nagyrábén* voltunk részesei a folyamatnak.

A **Kelet-magyarországi Közösségszolgálat** is ebben az időben jött létre *Debrecenben*, ahol *Hallgató Évával* közösen dolgoztunk. Éva a *Humán Fejlesztők Kollégiumának* kereteiben kapcsolódott az alapítványhoz, míg én a *Magyar Művelődési Intézet Közösségfejlesztési Osztályának* munkatársa lettem. Ekkor hoztam meg életem egyik legnagyobb horderejű döntését. Hiszen a *Kölcsey Ferenc Megyei Városi Művelődési Központ* módszertani főelőadói munkakörét hagytam ott egy olyan munkakörért, amiről soha senki nem ígérte, hogy biztonságot jelent hosszabb távon. Sőt, pontosan tudtuk: ha az alapítvány nem tud megerősödni, akkor semmi esély nincs arra, hogy a magyarországi közösségfejlesztés ilyen módon intézményesüljön.

A Közösségi Adattár létrehozása volt az első lépés, együttműködésben más civil szervezetekkel. Fontos volt számunka egy olyan hely kialakítása, amely mint szakmai anyagok tárháza inspiráló szakmai megbeszélések helyszíne is egyben. Szándékunk az volt, hogy az adattár ne csak tartalmában legyen közösségi, hanem működésében is. A három kiemelt témakör az *ifjúsági munka, a település- térség* – közösségfejlesztés *és a szociálpolitika* volt. Évával szinte otthonról hordtuk össze a közösségi könyvtár alapjait jelentő szakirodalmat. Mára 800 db körüli az állomány, amelyben *könyvek, esettanulmányok, szakdolgozatok* egyaránt fellelhetőek. Rendezettsége és a portálunkon történő közreadása *Dr. Vikárné Kéry Judit* munkájának köszönhető.

A *Közösségszolgálat Alapítványnak* volt néhány tartalmas éve, de nem tudott megerősödni. Megálmodtunk, elindítottunk, kipróbáltunk valamit, ami akkor látszólag nem sikerült, de hatása máig élő. Mindenkinek meg kellett keresnie a kereteket, melyek között folytatni tudja az elkezdett munkát. Ennek az útkereső folyamatnak egy fontos lépéseként jött létre 1995-ben a **Kelet-magyarországi Közösségszolgálat Alapítvány**, amely ma is elkötelezett bátorítója a helyi közösségfejlesztő folyamatoknak a régióban. A kura-

tórium elnöki feladatok ellátásában segítségemre vannak a kurátorok: *Józsa* Kálmán és *Pocsajiné Fábián Magdolna*, valamint az egy személyes felügyelőbizottság tagja: *Dr. Benkéné Kiss Valéria*. Ők nem csak tisztségviselők, hanem elkötelezett társak is a szakmai munkában húsz éve.

A kezdetek: fókuszban a civil társadalom, az önszerveződés bátorítása, önsegítő folyamatok generálása

Tevékenységünk középpontjában a helyi (megyei) **civil szféra fejlesztése és a szervezetek közötti kapcsolatépítés** állt. Nagy sikerű volt első kezdeményezésünk, a *Szerdán 10-en 10-kor* sorozat. Kapcsolatépítő törekvésünk meghozta az eredményét, ezt kiadványok, pl. *Nonprofit szervezetek Debrecenben és Hajdú Bihar megyében* (1997, 1998, 2000) és egy bentlakásos képzés (*Civil Akadémia* 1997,1998) fémjelezték.

A helyi együttműködéseken túl elindítottunk **határmenti kapcsolatépítést** is a *nagyváradi Albin Alapítvány* munkatársaival. Rendszeresen részt vettek a *Civil Akadémia* programjain, később maguk is szerveztek hasonlót. Több közös rendezvényt, látó utat, a közösségfejlesztés cselekvési technikáit, jó példáit bemutató műhelymunkát, képzést valósítottunk meg közösen.

A *Közösségi Hétvégék* különösen nagy érdeklődés mellett valósultak meg. Olyan közösségeket találkoztattunk, akik hasonló ügyön dolgoztak – helyi újságot szerkesztettek, falukönyvet írtak –, de a megvalósításban különböző szinteken álltak. Az első *Kistérségi Civil Fórumot* 1997-ben szerveztük meg *Berettyóújfaluban a Bihar Közösségeiért Alapítvánnyal*. Nyertes pályázat segítségével indítottuk el a *Helyben nyilvánosan* fórumsorozatot és a *Civil disputa* közösségi beszélgetéseket. 1997-ben született meg a *Közhír – közösségi hírlevél civilekről civileknek* kéthavonta megjelenő periodikánk. 1999-ben indítottuk el első elektronikus hírlevelünket, melyet később *Adattári Hírek* címmel nyomtatott formában adtunk ki. A közösségi rádióban hetente jelentkezett az *Adattári Hírek* információs és kéthetente az *Adattári plusz* című „beszélgetős" műsorunk.

A **helyi nyilvánosság fejlesztése** fontos célkitűzésünk volt a kezdetektől. Így nem véletlen, hogy 1993-ban részt vállaltam az *első debreceni közösségi rádió* és *a Szóla Rádió Alapítvány* létrehozásában. A rádió működése, majd megszűnése külön tanulmányt érdemelne. Kétségtelen, hogy céljai és működésének fénykora nagyon sok újszerű, a helyi civil szféra számára fontos kezdeményezést jelentett: a rádió működtetése önkéntesekkel, kiadványok sora, *Koppányi István* emlékére *Civil Díj* létrehozása, hogy csak a számomra legértékesebbeket említsem.

Újabb kihívások: nonprofit szolgáltatások fejlesztése, együttműködés és hálózatfejlesztés

Szolgáltató tevékenységünk tudatosabban a 2000-es években kezdett formálódni. Sok tényező befolyásolta ezt. Úgy gondoltuk, hogy a nonprofit működést leginkább az ezt

segítő szolgáltatások bevezetésével, új tevékenységi terültek tudatosabbá tételével tudjuk hatékonyan segíteni. Ekkor jelent meg a közhasznúsági törvény, sok volt a kérdés és az értelmezési bizonytalanság. Ez indokolta a *T*örvényértelmező Hétvégék, majd a **tanácsadó programok rendszerének** kialakítását.

Nyertes pályázataink révén több hálózatban lettünk tagok, amelyek révén sok újszerű kezdeményezéssel ismerkedhettünk meg: a *Regionális Civil Információs Központok Hálózata* (1996), *Civil Ház* (2000), a *Nonprofit Szolgáltató Központ Program* (2003), a *proHáló hálózat* (2003-tól napjainkig), valamint az Észak –alföldi Regionális Tanácsadó Szolgálat (2008-2009). A hálózatok révén kapcsolatba kerültünk több, főként megyeszékhelyen működő és hozzánk hasonló szolgáltató-fejlesztő szervezettel, és indítottunk közös programokat.

2001-ben megjelent kiadványunk *Partnerség és együttműködés - Tanulságok és tapasztalatok az önkormányzatok és a civil szervezetek közötti kapcsolatok épüléséhez.* Ebben az időszakban újszerű kezdeményezésünk volt a *Település, Ifjúság, Közösség* képzéssorozat, amely fejlesztő munkánk fókuszába az *ifjúsági közösségeket* állította. Egy másik fontos terület is megjelent a *településszintű egészségtervek* kapcsán, így több, e témával kapcsolatos kezdeményezést valósítottunk az ezen a területen működő civil szervezetekkel, intézményekkel és lelkes ifjúságsegítőkkel (Csapó Beáta, Csuja Zsuzsa).

2003 májusában jött létre a **proHáló - Hálózat** *a nonprofit szolgáltatók és a nonprofit szolgáltatások hálózatának fejlesztéséért.* Az informális hálózat tagjai szavazással úgy döntöttek, hogy az alapítványunkat bízzák meg a programközponti és hálózatvezetési feladatokkal. Ezt a munkát tíz évig láttuk el. A *proHáló* hálózat által akkreditált *Hálózatfejlesztés az együttműködés művészete* elnevezésű képzési program akkreditálásában szakmai fejlesztő szerepet vállaltunk a közösségfejlesztés modul kidolgozásával. 2006 májusában kezdeményezői voltunk *a Megyei Civil Partnerségi Műhely* létrehozásának, amely 11 civil szervezet együttműködéséhez ad keretet. Bár együttműködésünk gyakran akadozik, mégis szakmai kapaszkodót és mindig nyit**va** álló lehetőséget jelent a közös gondolkodásra, véleménycserére.

Tevékenységünk napjainkban

*Információs és Tanácsadó Irod***át**, *Civil Közösségi Adattárat, tanácsadó programokat működtetünk* elkötelezett szakemberek közreműködésével (*Karsai Róza, Csonkáné dr. Sigér Brigitta, Vágó Mercédesz*); *hálózatfejlesztő tevékenységet folytatunk*, különös tekintettel a helyi, megyei és a régiós együttműködésekre; *képzéseket, műhelymunkákat szervezünk; közösségi folyamatokat generálunk, mentorálunk.*

A *Debreceni Művelődési Központ* felkérésére jelenleg **részt veszek** a Mi *Magunkért! – K***özösségfejlesztés a debreceni városrészekben** elnevezésű munkafolyamatban. Ez a nagyrábéihoz hasonló nagyságrendű és kihívást jelentő munka. Ezen túl nagyon fontos számomra, hogy segítője lehetek a szülőfalum, Nyírmártonfalva faluközösségének a Falumúzeum és a Nefelejcs Hagyományőrző Civil Társulás munkájának bátorításával.

Büszkék vagyunk rá, hogy 2004-ben Alapítványunk elnyerte a civil szervezetek és magánszemélyek által adományozott, Koppányi Istvánról elnevezett *Civil Díjat*. Az elismerést minden évben az a szervezet megyénkben - szavazás alapján -, amely az adott évben a legtöbbet tette a helyi civil társadalom épüléséért.

A közösségfejlesztés a kis lépések művészete!

Mikor a fentieket összegeztem, ismét bizonyítottnak éreztem, hogy mennyire személyiségfüggő a közösségfejlesztés. Mennyire igaz, hogy a kis lépések művészete olyan folyamat, amely eredményeit csak hosszabb távon mutatja meg.

> „Minden közösségnek vannak elvégzendő feladatai... és mindenki szívében benne lakozik az ehhez szükséges erő."
>
> (Bolyai János)

A folyamatokban számomra az a legnagyobb kihívás és szépség, hogy amikor elkezdjük, nem tudjuk megmondani, mi is lesz a vége, s nem látszik pontosan mi a következő lépés. A közösségek azonban pontos iránytűként működnek. Ha értjük és megértjük a szándékaikat, gondjaikat, nem tévedhetünk el. Minden közösség számára alapvető szükséglet, hogy közösségi funkcióit gyakorolja. Ennek megvalósulásában kulcsszerepe van a bátorító, informáló, kapcsolatot építő közösségfejlesztőnek. A fejlesztői szerep szempontjából a legfontosabbnak az elkötelezettséget, a hitelességet és a gazdag szakmai eszköztárat felvonultató felkészültséget tartom. A kezdeteknél jobban éreztem a közösségfejlesztés mozgalom jellegét, a szakemberek közötti összefogást, egymásra figyelést. A mai projektszemlélet számomra idegen a közösségfejlesztés lényegétől: a hosszabb távú, folyamatban való gondolkodástól.

Hiszem, hogy mára elfogadott szakma a közösségfejlesztés. Fókusza, cselekvési technikái változnak, új elemekkel bővülnek – alkalmazkodva a mai kihívásokhoz – de meggyőződésem, hogy a helyi társadalom fejlesztésének hatékony és nélkülözhetetlen eszköze.

Pósfay Péter

» Kavicsdobálás

szubjektív múltidézés tanulságokkal Vas megyéből

2006-ban – amikor a magyar települések több mint egyharmada még mindig mulasztásos jogsértést megvalósítva nem rendelkezett érvényes településfejlesztési tervvel – a Vas megyei Nádasd önkormányzata úgy határozott, hogy a saját fejlesztési tervük elkészítésére kiírt pályázat nyertesét *kötelezi arra, hogy a településfejlesztési koncepció elkészítésében működjön együtt a Közösségfejlesztők Egyesületével.* Ezzel egy meghökkentő és szokatlan eljárásra tett javaslatot, mely bármennyire is magától értetődő volt (hiszen a *koncepció* valójában az ott élő emberek vágyát körvonalazza szakszerű módon azzal kapcsolatban, hogy *milyen településen szeretnének élni tartósan*), mégsem vált szokásossá a fejlesztési terveket elkészítő – elsősorban építész - szakemberek gyakorlatában. Az elhatározást aztán nemcsak egy 10 hónapos, az egész falut felbolygató közösségi munka követte, hanem 2008-ban a „*Civil Partnerségért Díj*" átvétele is, amivel az Ökotárs *Alapítvány* ismerte el az önkormányzat civilekkel való együttműködését.

Annak persze, hogy mindez ott és így megtörténhetett, hosszú előzménye van. A pontos kezdet nehezen határozható meg, vannak azonban olyan mérföldkövek, melyek egymásutánja kijelöli azt az utat, mely ezekhez az eseményekhez vezetett, s ami más településeken és közösségekben ugyanúgy az együtt élő emberek összefogását, saját ügyeikben való önrendelkezését eredményezik. Túlzás lenne mindezt egy szakma, a közösségfejlesztés áldásos terjedésére fogni, az azonban kétségtelen, hogy a gomba-módra szaporodó civil kezdeményezések, összefogások, intézményesülések az *egymástól tanulás folytán terjednek*, nem egy esetben fittyet hányva a szakma szabályainak, irodalomban leírható technológiájának. Változik tehát a korábban inkább beletörődő, csak saját gondjaikkal foglalkozó emberek gondolkodásmódja és cselekvési motivációja – még ha nem is oly mértékben, mint ami elvárható, vagy adott esetben épp szükséges lenne.

Ennek igazolására töredékes, és erősen szubjektív példatárat kínálok Vas megyéből a kedves olvasónak, előrebocsátva, hogy az adatok pontossága, a kronológia nem egy tudományos dolgozat

igényével jelenik meg, ráadásul az emlékezet hiányosságai sok helyütt ronthatják a hitelességet.

Ahogy mindez (számomra legalábbis) *elkezdődött*, az összefügg a 90-es évek elején a *Népművelési Intézet* akkori vezetői/munkatársai által tervezett koncepció-váltással, miszerint az intézetben ezután *nagyobb hangsúlyt kell kapnia a település- és közösségfejlesztésnek*, valamint hogy a munkatársak javarészt ne a fővárosban élő, hanem az *országban szerte megtalálható szakemberek* legyenek. Ennek szellemében szerveztek Szentendrén egy bentlakásos, többnapos együttlétet, ahová azokat hívták meg, akikről úgy vélték, nem idegen tőlük ez a gondolat. Így kerültem én is ebbe a körbe Beke Pál meghívására. A szentendrei találkozás – melyet később „*mesteriskolának*" éltünk meg, és neveztünk el – következménye hamarosan a **Közösségszolgálat Alapítvány** létrehozása lett. Magam ennek keretében megszerveztem a **Vas Megyei Közösségszolgálatot**, melynek – a többi hasonlóhoz illeszkedve – az volt a célja, hogy *serkentse a helyi cselekvőképességet, fejlesztési folyamatokat generáljon* elsősorban kistelepüléseken. Összesen 10 helyen alakult akkor megyei/regionális hatókörű *közösségszolgálat* az országban.

Kiderült, hogy az ország egyik legkisebb, aprófalvas megyéje milyen nagy is tud lenni, ha minden zugát be akarja járni az ember. Megfontolt haladásra rendezkedtem be tehát. Új terepeket keresve segítettem már elkezdett folyamatokat, másokat magam inspiráltam, s közben tájékozódtam, ki mindenki tesz valami hasonlót a megyében.

Így bukkantam rá a megye 64 településén fejlesztői, tanácsadói feladatot vállaló, *Vasvár* székhelyű *REGINNOV* irodára, mely elsősorban osztrák példák alapján, és a szomszédos projektekhez kapcsolódva dolgozott.

A Vasi Hegyháton *Oszkó* község fiataljai fejükbe vették, hogy megmentik a romos pinceépületeket a falu melletti szőlődombon, s erre egyesületet alapítottak, nyári táborokat szerveztek.

A megyeszékhely szomszédságában lévő *Sé* falucskában a *Berzsenyi Dániel Főiskola* népművelés szakos hallgatói végeztek terepmunkát, melynek részeként a lakosság bevonásával szerveztek rendezvényeket, és gyűjtöttek anyagot egy kis kiadvány megjelentetéséhez.

Vasváron, ahol a művelődési ház alkalmatlan volt igényes közművelődési tevékenységre, a munkatársak *rászoktak arra, hogy a város környéki településeken segítsék a helyiek közösségi művelődését*, s ezt a jó szokásukat még évekkel később is megtartották, amikor már felújított, barátságos háza lett városukban a kultúrának. Ugyancsak Vasváron a *Jóléti Szolgálat Alapítvány* szociális támogató hálózatot hozott létre, s kért segítséget szervezetfejlesztési kérdésekben, ill. a hálózat szakembereinek felkészítésében.

Kőszegdoroszlón egy Commodore számítógéppel működtették a helyi fiatalok azt a *képújságot*, ami a faluban élők számára fontos információkat tartalmazta, s ami kiindulópont volt a látott információk szóban való kicseréléséhez, később egy növényritkaság, a csarabos boróka védelméhez, egyesület megalapításához.

Bozsokon a kevésbé ismert műemlék kastélyrom feltárása, megóvása, népszerűvé tétele volt egy csoport szándéka, ehhez kapcsolva képzésekben, közös beszélgetésekben gondolkodva pezsdítették fel környezetüket.

Nádasdon a helyi lap megújításán, kiadására egylet alapításán törte fejét a fiatalok egy csoportja. Ez indította őket egy fejlesztői folyamat kezdeményezésére, közösségi felmérés, lapalapítás, képzések szervezésének megvalósítására.

Halogyon faluházat akart építtetni a polgármester. A lakosság felkészítésére, az új hely befogadására és belakására szerveződtek meg az esti beszélgetések, melyek később hasznosnak bizonyultak a közösségi ház birtokbavételekor.

Sorkikápolna új polgármestere az önkormányzat működésének feltételeit kívánta javítani beruházásokkal, ezzel párhuzamosan lakossági beszélgetéseket kezdeményezett a kocsma kistermében, ami közösségi felmérés első lépéseit, később egy kórus megalakítását, majd új hivatal és szolgáltató tér kialakítását eredményezte.

Győrváron egy félbehagyott faluház befejezése, berendezése és tartalommal megtöltése adott feladatot a helybelieknek. A tennivalókra hamarosan egyesület alakult, és sokak számára példamutató fejlesztési folyamat vette kezdetét, mely végül a kész közösségi tér ellátási szerződés keretében való működtetéséhez vezetett.

Őriszentpéteren a kulturális élet szervezésére alapítvány jött létre. Körülötte elsősorban az ide betelepülők jelentek meg segítőként, de hamarosan már kikerülhetetlen

tényező lett az Őri Alapítvány és a szervezésében megvalósuló megannyi értékteremtő rendezvény, képzés, civil szolgáltatás.

A felsorolt helyszínekre, szervezetekre emlékszem közösségfejlesztői munkám kezdeti éveiből, ahol a mai értelmezésem szerint is valamiféle helyi fejlesztő munka csírái bukkantak fel, akkor még többnyire nem az én inspirálásomra. Közülük néhánnyal csupán informális munkakapcsolatot, másokkal közös tervezői, együtt-gondolkodási alkalmakat, s pár helyen valóban intenzív találkozásokat, elmélyült szakmai munkát jelentett ez a kapcsolat. Ez utóbbiak valójában „tanuló éveim" helyszínei, partnerei voltak – ma is hálásan gondolok rájuk, hiszen általuk, a velük megélt kölcsönös segítés-tanulás folyamatában váltam igazán közösségfejlesztővé.

A győrvári fejlesztő munka négy éven át (1993-1997) végig kísérte a faluház építésének befejezését, berendezését megszervező, a benne folyó közösségi élet tartalmát megtervező *Faluház Baráti Kör* megalakulását, szakmai felkészülését az egyre bővülő feladatkörre, egészen addig, mígnem a faluházat ellátási szerződés keretében működtető egyesületté vált.[1]

Az egyesület nemcsak a faluház működtetésében jeleskedik, de szervező munkájával, forrásteremtő képességével nélkülözhetetlen oszlopa a település és a kistérség életének.

A nádasdiakkal kialakított munkakapcsolat eleinte csupán az új *helyi újság* létrehozásának közösségi beszélgetésekben való tervezését jelentette. Később e feladatra egyesület is alakult, akikkel együtt *közösségi felmérést* készítettünk, s több képzési alkalom, újabb és újabb feladatvállalás, intézmények létrehozása, befogadása, hagyományteremtő alkalmak megvalósítása, és a *településfejlesztési koncepció* elkészítése következett.[2]

A kőszeghegyaljai, Répce-menti és őrségi településeken olyan partnerekre bukkantam, akikkel a helyi nyilvánosság megteremtése érdekében alapítványt és egyesületet létrehozva fontos megyei bázisát teremtettük meg a települési közösségek által működtetett médiumoknak. A *Közösségi Rádiózásért Alapítvány,* végigjárva a frekvencia-, majd stúdióalapítás és a rádióengedélyezés rögös útját, 1995 tavaszán elindította a **Szombathelyi Közösségi Rádiót** – az akkortájt megalakuló szabad rádiók közül vidéken elsőként sugárzó közösségi médiumot. A *Helyi Nyilvánosságért Egyesület* azokat a szervezeteket fogta össze, melyek saját környezetükben újságot akartak kiadni, vagy rádiót, helyi TV-t terveztek indítani. Mindkét szervezet elsősorban a média világának megismerését, a médiumok saját kezelésbe vételének megtanítását tűzte célként maga elé. Az ezzel foglalkozni akaró emberek és szervezetek sokáig tapasztalatcsere-fórumot, képzési lehetőségeket találtak általuk.

A rádió néhány évnyi „keleti URH" sávon történő sugárzás után megszűnt, sok fiatal önkéntese közül többen találtak maguknak más médiumokban munkahelyet, egyikük

[1] A munkáról bővebben a következő esettanulmányban adtam számot: *Győrvár, avagy baráti körtől a térségi társulásig = Saját művelődési otthonunk*. Komárom, 2010. Civil Közösségi Házak Magyarországi Egyesülete. 83-94. o.

[2] *Együtt tervezve a közös jövőt* címmel esettanulmány foglalja össze ez utóbbi közös munkánkat a PAROLA 2008/2. számában

a *Berzsenyi Dániel Főiskolán* önálló oktató rádiót is létrehozott, mely a hallgatók képzésének stúdiója lett. A helyi TV-k lassan átalakultak, beolvadtak kereskedelmi célú magánvállalkozásokba, de helyi lapok még napjainkban is szolgálják több település lakói számára a tájékozódási, vélemény-csere igények kielégítését.

Az *oktatás, képzések* tervezése, igény szerinti megszervezése végigkísérte a közösségfejlesztési folyamatokat. Néhány esetben önálló programként jelent meg egy-egy közösség életében – felkészítendő tagságát a közösen vállalt feladatokra. A megyeszékhelyen működő civil szolgáltató központ(ok) szervezésében rendszeressé váltak a civil szervezetek vezetői, tagjai számára kínált képzések, ezek közé néhány alkalommal bekerült a közösségfejlesztés is. Más képzés-szervezők igényét is sikerrel elégíthettük ki alkalmanként rendezett közösségfejlesztési képzésekkel: falugondnokok felkészítése, hajléktalanellátásban résztvevők képzése, *Répcelaki Szabadegyetem* – hogy a nagyobbakat említsem.

A megyeszékhely *felsőoktatási intézményeiben* néhány szemeszteren keresztül sikerült a tananyagba illeszteni a **közösségfejlesztési stúdiumot**. A *Tanárképző Főiskolán* a Közművelődési tanszék **területi közösségfejlesztés** elnevezésű tantárgya megközelítőleg tartalmazta azokat az ismereteket, melyek a szakma által elfogadott és ajánlott tartalommal felkészíthették volna a hallgatókat erre a feladatra. A tárgy keretében azonban sokkal inkább a „szeretet művészete" és „közösségi animáció" jelent meg, semmint a kiadott ajánlott/kötelező irodalmakban is fellelhető szakmai ismeretanyag.[3] A *Janus Pannonius Egyetem* Szombathelyi Képzési Központjában az egészségügyi főiskolai képzésben a *védőnők számára* sikerült *egészségügyi menedzser* képzés keretében **közösségfejlesztést oktatni** (1996-2002) között. Nem csak a kistelepülésen munkát vállaló védőnők számára, hanem a mi szakmánknak is hasznos kurzust jelentett ez, hiszen részben tájékozódási, részben közösségi cselekvést inspiráló tudással fogtak munkához olyan szakemberek, akiknek saját szakmájukból eredően magas presztízsértékük van. Ugyanezen a főiskolai karon sikerült néhány éven át a védőnőket bevonni az Állampolgári Részvétel Hete keretében megvalósított kérdőíves felmérés munkájába – természetesen informális, önkéntes feladatként.

A 90-es évek elejétől 2014-ig terjedő két évtizedben kialakultak a megyében azok a **szakmai műhelyek**, melyek tartósan csomópontként működnek a helyi fejlesztésben részt vevő, azt elsajátítani akaró közösségek számára. Ilyen csomópont az Őrségben az Őri Alapítvány[4] köré szerveződő programok és azokat működtető szakemberek köre. Ilyenek a CKHME[5] megyében lévő tagszervezetei, a *Faluház Baráti Kör* Győrváron és a *Herényi Kulturális és Sportegyesület* Szombathely egyik peremkerületében.

A legnagyobb hatású civil szervezet azonban az Oszkón működő *Hegypásztor Kör Egyesület.* Ők az elmúlt közel 30 évben a Vasi Hegyhát meghatározó szereplőjévé váltak. Eredeti célkitűzéseik megtartása mellett több nagy projekt megvalósításával nemcsak in-

[3] Az 1998/99-es tanévben helyettesítő oktatóként taníthattam a közösségfejlesztést, s ekkor ismertem meg behatóbban a korábban e néven tanított tantárgy részleteit.

[4] Az Őri Alapítvány a *Virágzás Napjai, a Hétrét-ország, a Nyitott Pajták Köztivál* nagyrendezvényei mellett folyamatos civil szolgáltatásokkal, kiadványokkal, a helyben szükséges képzések szervezésével, nagy projektek partnereként a megye egyik legkiegyensúlyozottabb műhelye.

[5] Civil Közösségi Házak Magyarországi Egyesülete

tézmények működtetőjeként, hanem a helyi termék-klaszter menedzser-szervezeteként, nemzetközi kapcsolatokat építve, a helyi fejlesztési célkitűzéseket messze meghaladó léptékben vállalnak feladatokat. Céljaik elérésében a tagok által létrehozott vállalkozások is segítik az egyesületet, mivel ezek – akár nonprofit, akár for-profit jellegűek – a hegypásztor kör célkitűzéseihez kapcsolódó értékrend alapján működnek.

Figyelmet érdemel a *vasvári Nagy Gáspár Kulturális Központ*, mely az önkormányzati művelődési otthonok között kiemelkedő módon érvényesíti szakmai munkájában a közösségfejlesztés gyakorlatát. E gyakorlat folyományaként alakult ki az a *Rétesfesztivál* is, ami úgy vált a kistérség nyári nagyrendezvényévé, hogy az ezen való részvételhez a kistelepülésekről jelentkező csoportoknak hosszú felkészüléssel kell felkutatniuk településük történetét, régi hagyományait, közreműködésre bírni a helyben élő éneklő, mesélő, hímző, főző, kézműves időseket és fiatalokat.

„Az ember mindaddig nem tesz erőfeszítést,
amíg meg nem bizonyosodik arról,
hogy ő is befolyásolhatja a fejlődést.
Így megtanultam, hogy együtt kell
működni az emberekkel,
hogy ők maguk is láthassák:
a dolgok megváltoztathatók.”

(Danilo Dolce)

Elsősorban a jövő szempontjából szükséges a figyelmünket azokra a civil szervezetekre irányítani, melyek – követett céljaiktól függetlenül – arra vállalkoznak, hogy közösségi tereket (faluházat, művelődési otthont, mozit, klubot, kiállítóteret, közösségi sportlétesítményt, médiumot) működtessenek. Számukra keretet, és tapasztalatcsere-fórumot kínál ugyan a *Civil Közösségi Házak Magyarországi Egyesülete*, ez a szervezet azonban nem látja át az országban sokasodó intézményműködtető társaságok teljes körét, ezért fontos lenne átlátható területi egységenként (megye, járás, tájegység?...) találkozási pontot, együttműködést, tapasztalatcserét teremteni – akár önmaguk saját kezdeményezésére. Vas megyében is szaporodik az ilyen szervezetek száma, megbízható hátteret, infrastruktúrát kínálva a cselekvő polgárok számára a szomszédságokban, településeken.

...s ahogy gyerekek előszeretettel dobálnak kavicsot pocsolyákba, vagy folyóvízbe, s gyönyörködnek az eltűnő kövek nyomán koncentrikusan gyűrűző kis hullámokban, úgy vetnek hullámot a tervszerű közösségi beavatkozás alkalmai egy-egy települési közösség körében. Az a legszebb a dologban, hogy gyakran meg sem állapítható, ki dobta be az első kövecskét, s melyik hullám meddig ér el, kit „szólít meg”, hogyan és mikor generál újabb hullámokat, közös gondolkodást, cselekvéseket. S mindig akad olyan apropó, mely csatasorba állít korábban nem nagyon aktív közösségeket, vagy felébreszti a szunnyadó tenni akarást.

Visszapillantva az elmúlt másfél évtizedre szűkebb hazámban, azt tapasztalom, hogy az általam tanult, tudatosan vállalt beavatkozások mellett tőlem függetlenül (vagy épp általam inspirált módon) egyre gyakrabban történnek olyan események, melyek beilleszthetők ebbe a *nagy szakmai leltárba*, s melyek több-kevesebb ideig élnek, majd elhalnak, egymáshoz kapcsolódnak, vagy épp egymásról mit sem tudva kísértetiesen hasonló módon valósulnak meg.

Pocsajiné Fábián Magdolna

» Közösségfejlesztés Békés megyében

A kezdet...

A 90-es évek elején, a rendszerváltás után indult el a közösségfejlesztés szellemiségének elterjedése Békés megyében. Én akkor népművelőként a megyei művelődési központban dolgoztam. Már ekkor éreztük, hogy szükség van olyan „csapatra", amely felkészül a változásra, ezért egy képzést hirdettünk. Mindehhez a szakmai indíttatást, segítséget a *Közösségfejlesztők Egyesületétől*, meghatározó szakembereitől – *Vercseg Ilonától, Varga Tamástól, Beke Páltól és Péterfi Ferenctől* – kaptuk, akik hosszú éveken keresztül segítették a munkánkat.

Ebben az időszakban vettem részt a **Képzők képzője** kurzuson, ahol magam is próbáltam elsajátítani a közösségfejlesztés alapjait. Az a furcsa helyzet állt elő, hogy egyszerre tanultam és próbáltam ki a gyakorlatban a megyében a közösségfejlesztéssel kapcsolatos tudnivalókat. Ekkor kerültem kapcsolatba egy tanulmányi út révén a *magyarbánhegyesi faluszépítőkkel* is, egy gyógyszerésszel, egy vállalkozóval és a fogorvossal, akik keresték a helyüket a településen. Számunkra nagy „lökést" adott, hogy az országos egyesület szervezésében részt vehettünk egy párizsi tanulmányi úton, megtapasztaltuk egy más rendszer működését, például hogy miként foglalkoznak a bevándorlókkal. Itt láttuk elsőként azt, hogyan épül ki a szociális tevékenység részeként a közösségfejlesztő munka, és találkoztunk elkötelezett önkéntesekkel. Már ekkor is szorosan együttműködtünk a *Groskáné Piránszki Irén* által vezetett Hajdú-Bihar megyei közösségfejlesztő csoporttal, akik szintén egy képzés hallgatói voltak, és együtt vettünk részt a *dél-franciaországi tanulmányi úton.*

1992-93-ban egy helyi fejlesztőket felkészítő képzés részeként valósult meg az *első település-közösségfejlesztő munka a megyében*, melynek helyszíne *Magyarbánhegyes* volt. Szerencsés egybeesés volt: nekünk gyakorlati munkát kellett végeznünk a képzés részeként, Magyarbánhegyesre pedig hívtak minket, segítsük helyben a fejlesztői tevékenységet. Majdnem egy hétig ott éltünk a településen (14 fő), a gyógyszerésznél aludtunk, mert nem volt más szálláshely. A helyben élőkkel **interjúkat készítettük**, esténként nagy **közösségi beszélgetéseket tartottunk**. Megjelentek újságcikkek, volt olyan is, amelyik konfliktust gerjesztett az önkormányzat és a civil szervezet között. Később elkezdtünk különböző cselekvési irányok mentén elindulni, megjelent a **helyi kalendárium**; **újságot nyomtattunk**, megalakult a **gazdakör**, valamint a *Magyarbánhegyesi Kalendáriumi Kör*, létrejött a francia kapcsolat, és erősödött a *Magyarbánhegyesi Faluszépítő Egyesület* tevékenysége, hagyományápoló és kulturális rendezvények honosodtak meg. Magyarbánhegyesi munkánk több szempontból is nagyon fontos volt: összeverődött a csapat, kialakult egy olyan kovász, egy olyan szellemiség, amelyre építve **1993-ban megalakult a Közösségfejlesztők Békés Megyei Egyesülete** (a székhelyünket később áttettük a

megyei művelődési központba, amely mint intézmény – az infrastruktúra biztosításával, a személyi feltételek megteremtésével – teljes körű támogatást adott az egyesület működéséhez.) Az itt megvalósult gyakorlati terepmunka még tanulási folyamat volt, vitt bennünket a lendület, de tény, hogy mérföldkő volt a megyei közösségfejlesztő munka elindulása tekintetében**.** *Megfogalmaztuk a szervezet fő célját és küldetését*: bátorítani, segíteni kívánjuk mindazokat, akik a helyi közösségek építésén, fejlesztésén dolgoznak Békés megyében.

Civil szolgáltatások

Az alakulástól kezdve *folyamatosan bővült a tevékenységi körünk*, szélesedett a kapcsolatrendszerünk, egyre több kezdő közösség keresett meg bennünket különböző problémákkal: bejegyzés, működési problémák, pénzszerzési lehetőségek, kapcsolat az önkormányzattal, egy-egy program beindítása, stb. 1993-ben indítottuk el **Civil Hétvége** sorozatunkat, 1994-ben **regionális tanácskozást** rendeztünk dél-alföldi résztvevőkkel. 1995-ben az *Oriens* nemzetközi kulturális rendezvény keretén belül – az ifjúsági házzal közösen – háromnapos **nemzetközi tanácskozást** bonyolítottuk le civil témában. Minden évben részt vettünk Budapesten a *Nonprofit Expo*-n, bemutatva nemcsak a saját, hanem a megyei civil szektor tevékenységét is. Az eredeti célkitűzéseink között – az alakulásakor – nem szerepeltek a civil szervezetek széles köre felé nyújtandó szolgáltatási tevékenységek. Az igényekkel, a szükségletekkel a gyakorlati közösségfejlesztő munka során találkoztunk. Ezekre reagálva 1996-ban – az Európai Unió *Phare Demokrácia* programjának pályázati támogatásával –már „profibb" formában folytattuk a civil szektort segítő, erősítő szolgáltatási tevékenységüket, az első időszakban elsősorban a képzések területén. 1998-tól – a *Demokratikus Jogok Fejlesztéséért Alapítvány* és az Európai Unió Phare Demokrácia programjának második körös támogatásával – tevékenységi körünk *szaktanácsadással, civil adatbázis kiépítésével, a Napraforgó havi közösségfejlesztő újság megjelentetésével, képzések, műhelyek, információs napok szervezésével bővült*. 1999-től alakult ki a jelenleg is működő szolgáltatási kör véglegesen, pályázati úton szerzett állami támogatással, elsőként a **Civil Ház**, későbbiekben a **Megyei Civil Szolgáltató Központ** projekt keretében, 2011-ig. Ez utóbbi tevékenység igen intenzív volt a *Nemzeti Civil Alapprogram* beindulásakor, a civil szektort érintő különböző törvényi változások kapcsán, valamint az országos pályázatok megjelenésekor. Jelenleg 400, az adatbázisunkban szereplő civil szervezettel, informális közösséggel, cselekvő egyénnel állunk valamilyen kapcsolatban a megyében, akik más-más szolgáltatásunkat veszik igénybe. Működésünk 20 éves időtartama alatt több alkalommal részt vettünk a nonprofit szektort érintő **kutatásokban**, valamint **stratégiák elkészítésében**: Körös-sárréti Civil Stratégia, Békéscsabai kistérségi Közművelődési Stratégia, Megyei Civil Stratégia, a NIOK-kal partnerségben a megyei civil szektor elemzése, Békéscsabai civil szervezetek kutatása.

Szükségletfeltárás és ebből építkező közösségfejlesztő programok

A 90-es évek második felében *Csabacsűdön* (az országos képzés részeként), *Almáskamarás-on, Pusztaottlakán és Medgyesegyháza–Bánkúton* folytattunk településfejlesztő tevékenységet.

A terepmunkák egyik legsikeresebbike *Furugy*, a Körösök-völgyében elhelyezkedő, ekkor még közel 100 fős lakosságszámú település, amely közigazgatásilag *Békésszentandráshoz* tartozik. A település infrastrukturális szempontból nagyon elmaradott volt, hiszen nem volt bekötőút, telefon, munkalehetőség. A **feltáró munka** keretében megkérdeztük a falu minden lakóját, és elkezdtük közösen gondolkodni, hogyan lehetne a helyben élők összefogását segíteni. Kinyittattuk a **közösségi teret**, programokat szerveztünk, ösztönzésünkre elindult a szociális étkeztetés is. A falu nevét se térkép, se tábla nem jelezte, felállítottuk közösen a helyiekkel. A vezetőkkel, hangadókkal elutaztunk más településekre, ahol tanulmányoztuk a sikeres gazdaságfejlesztő programokat. Megjelentettünk egy *kiadványt Életjel (Pillanatok egy leírt/elfelejtett lakóhely életéből)* címmel. E – közel 4 évig tartó – tevékenységünk során, egy civil szervezet megalakítására tett kísérlet kapcsán, tapasztaltuk meg, hogy *nem lehet a helyi társadalom természetes folyamataiba beavatkozni akkor, amikor a helyben élők akarata, gondolkodása még nem érett meg rá.*

A *Kötegyáni Baráti Körrel* partnerségi kapcsolatunk közvetlenül a rendszerváltás után alakult ki, és a mai napig is tart. Intenzív, a település egészét érintő, a **határon is átnyúló fejlesztési programokban** gondolkodtunk, amelyeknek különböző állomásai voltak: három alkalommal végeztünk a településen **szükségletfelmérést**, és készítettünk **erre épülő stratégiát**. Közösen dolgoztuk ki az *Integrált Közösségi Szolgáltató Tér (IKSZT)* pályázatot, készítettük elő a *Sarkadi Kistérségi Civil Fórum* működését, folytattunk **tudatos hálózatépítést** a mikro-régióban a civil szervezetek, közösségek körében és „raktuk le" a **Békés-Bihar Népfőiskola Kollégium** alapjait. Az építkező közösségfejlesztésnek a már említett települések mellett még jó néhány helyszíne volt, például *Békéscsaba Jamina városrésze, Körösnagyharsány, Kondoros, Kertészsziget, Bucsa, Ecsegfalva, Biharugra*. 2012-ben *Kardoson* és *Szabadkígyóson* – a Megyei Ibsen Nonprofit Kft Kulturális Irodájának partnereként – ifjúsági közösségi felmérést végeztünk a helyi fiatalokkal együttműködve. Munkáink során – az igényeknek és a helyi adottságoknak megfelelően – különböző közösségfejlesztő módszerekkel dolgoztunk.

Képzések, hálózatépítés

Egyesületi munkánkban a kezdetektől kiemelten fontosnak tartottuk a hálózatépítést, illetve azt, hogy a megye minél több kistérségében, településén legyen jelen *közösségfejlesztő szemlélettel* rendelkező egyén, szervezet, informális közösség. Ezt a célt kívántuk megvalósítani többek között a különböző képzések, programok, szakmai műhelyek szervezésével, melynek első állomása annak a **Megyei Civil Módszertani Műhelynek** a létrehozása volt a 90-es évek második felében, melynek keretében a megyében működő *civil szövetségek, informális térségi és helyi hálózatok vezetőit találkoztattuk, képeztük*. 2008-ban 45 órás akkreditált **közösségi munka képzést** szerveztünk a személyes szolgáltatást végző szakemberek számára – a *Közösségfejlesztők Egyesületével* partnerségben. 2010-től váltak intenzívebbé a kistérségekben megvalósuló, egymásra épülő, a mikro-régiós hálózatok építését elősegítő képzéseink, így például 2011-ben egy 20 órás pályázatíró tréning a mezőkovácsházi kistérségben és egy 20 órás adományszervezési képzés Békéscsabán, vagy 2013-ban egy szervezetfejlesztés képzés a mezőkovácsházi kistérségben (64 órás), valamint egy nonprofit menedzsment képzés Vésztőn és környékén (56 órás).

Az Európai Unió támogatásával megvalósult a kapcsolataink kiszélesítését lehetővé tevő komplex képzési projektjeink a legutóbbi évek eredménye: 2008-2010-ban a *TAN – FOLYAM. Tanulás a folyamatos fejlődésért – Program a Békés megyei civil szervezetek fejlesztéséért* c. projekt, 32 civil szervezet részvételével, illetve 2013-2014-ben az *Együtt a közösségekért!* c. projekt, melynek keretében közösség- és társadalom-fejlesztő játékmester szakkört indítottunk, közéleti tábort szerveztünk, vetélkedőt, témahetet valósítottunk meg 7 együttműködő oktatási-nevelési intézménynél, 336 hátrányos helyzetű gyermek bevonásával.

A Köztámháló

Az Egyesület 2004-től 2009-ig bekapcsolódott – a *Közösségfejlesztők Egyesülete* által koordinált – *Közösségi Kezdeményezéseket Támogató Szakmai Hálózatba,* amelynek keretében elsősorban a közösséghiányok kistelepülésről érkező résztvevőket segítettük szaktanácsadással, információközvetítéssel, tapasztalatcsere utak szervezésével, képzéssel. A Köztámháló programhoz *20 Békés megyei település csatlakozott.*

E tevékenység keretében kapcsolódtunk az *Állampolgári Részvétel Hete (ÁRH)* rendezvénysorozathoz, koordinálva a megyei résztvevőket, valamint összefogva a kérdőíves munkát, amelyet a mai napig is végzünk.

Körös-Sárrét

A Szeghalmi kistérségben 2004-ben – *proHáló Program a nonprofit szolgáltatások és a nonprofit szolgáltatók hálózatának fejlesztéséért* c. projektjének támogatásával – a helyi partnerekkel együttműködve, kistérségi közösségfejlesztő programot indítottunk el. A 4 év során szükségletfeltáró kérdőíves kutatást végeztünk a civil szervezetek körében, stratégia-építő tréninget szervezetünk, amelyre építve megalakult a *Körös-sárréti Civil Műhely* (jelenleg *Körös-sárréti Civil Szervezetek Szövetsége*). Az eltelt időszak alatt – a fejlesztő folyamat részeként – több képzést, tapasztalatcserét, információs napot bonyolítottunk le, elősegítve a civil szervezetek hálózatba szerveződését.

Megyei közművelődési feladatellátás

Egyesületünk 2007-től kezdődően, a Békés megye önkormányzatával kötött megállapodás alapján, *közművelődési feladatellátást valósított meg a közművelődés, közösségfejlesztés területén*; ezt a tevékenységet jelenleg a *Nemzeti Művelődési Intézettel* kötött szolgáltatási szerződés keretében végezzük. Ebben az időszakban erősödött az *önkormányzatokkal* a kapcsolatunk; részt vettünk a megye civil stratégiájának elkészítésében. A megyei civil szektor fejlődése szempontjából nagy előrelépést jelentettek a megyei önkormányzat által meghirdetett pályázatok, melyek tartalmi előkészítésében közreműködtünk.

Nemzetközi kapcsolatok

A *Közösségfejlesztők Egyesületének* köszönhetjük, hogy egy máig is élő – közel 15 éves – kapcsolatunk alakult ki a franciaországi Savoie régióban működő *Mont Blanc Népfőiskolával.* Az eltelt 15 év alatt 15 alkalommal szerveztünk *cserelátogatást, tanulmányi utakat* kulturális, ifjúsági, turisztikai, valamint gazdaságfejlesztési témakörökben.

A *szatmárnémeti CREST Forrásközponttal* szintén 15 éves a kapcsolatunk, a tanulmányutakon túl két jelentősebb, több évig tartó projektet valósítottunk meg közösen: Közösségek *fejlesztése határok nélkül* címmel (PHARE CBC támogatással) a magyar-román határ mentén található 8 megye civil szervezeteit érintő programot, valamint a *Település-közösségfejlesztők a falvak megmaradásáért* című projektet, melynek elsődleges célja a kistelepülések társadalmának megerősítése, a helyi cselekvés ösztönzése volt.

Lecke a vadludakról

Gondolkoztál, már azon, hogy miért repülnek V alakban a vadludak? Mint minden állati viselkedésben, Istennek itt is jó oka volt arra, hogy ezzel az ösztönnel ajándékozza meg a ludakat. Amikor egy-egy madár suhint egyet a szárnyával, felhajtó erőt képez az őt követő madár számára. Egy V alakban, az egész csapat legkevesebb 71%-kal hosszabb utat tud megtenni, mintha az egyes madarak egyedül repülnének. Amikor egy lúd kiesik a V alakból, hirtelen úgy érzi, mintha mázsás súly húzná lefelé és gyorsan visszatér a csapathoz. Csakúgy, mint a ludak azok az emberek, akik azonos irányba tartanak, és közösséget alkotnak, gyorsabban jutnak el céljukhoz, mint azok, akik teljesen egyedül próbálják meg azt.
Amikor egy lúd elfárad, hátra repül, és egy másik foglalja el a helyét a V csúcsán Ha az embereknek lenne annyi józan eszük, mint a ludaknak, rájönnének, hogy a sikerük egyértelműen a közös munkájukon múlik, felváltva vállalva a munka nehezét és osztozva a vezetés terhein. A hátul repülő ludak hangos gágogással bátorítják az elsőket a sebesség növelésére. Fontos, hogy mi hátulról jövő „gágogásunk" bátorító legyen az előttünk haladóknak. Különben csak gágogás marad. Amikor egy lúd megbetegszik, 2 másik lúd is lemarad vele a V alakzatból, és követi, hogy védelmet nyújthassanak számára. Addig maradnak vele, amíg erőre kap, és újra repülni tud, vagy amíg meghal. Akkor útra kelnek, hogy beérjék saját alakzatukat, vagy csatlakozzanak egy másikhoz. Bárcsak mi is ennyire önfeláldozók lennénk, hogy érdemesek lehessünk ilyen barátokra, akik a szükségben mellettünk állnak.

(Ismeretlen szerző)

„A közösségfejlesztés nekem a szakmám, a lelkem és a hobbim is egyben" – nyilatkozta egyszer egyik alapító tagunk, amellyel teljes mértékben azonosulni tudok. Cikkem végén azoknak a nevét szeretném felsorolni (korántsem a teljesség igényével), akik sokat tettek – és tesznek – a közösségfejlesztés szellemiségének elterjesztéséért Békés megyében:

Hajnal Edit, Zsótér Mária, Ambrus Szilvia, Mórocz Ildikó, Butora Hajnalka, Bálint Andrea, Kresák Anna, Lingurár Sándor, Tőkés Gyula, Farkas Gyula, Regős Mátyás.

Elszármazottak: Novákné Bogár Csilla, Kokavecz Katalin, Závogyán Magdolna, Dombi Ildikó, Szaitz Éva; és akik már nincsenek közöttünk: István Anna, Ungvári Mihály.

Egyesület-alapítók: Kovácsné Füredi Enikő, Hargittainé Megyeri Valéria, Szabó Mihály, Farkasné Imre Éva, Farkas László, Bíró Ilona, dr. Jónás Szilvia, Bálint Elekné, Dávid Zoltán, Pocsajiné Fábián Magdolna.

Szeder-Kummer Mária

» Köztámháló előtt, közben és köztámháló után

A közösségfejlesztés megyei történetének felgöngyölítésére nem tudok vállalkozni. Sokkal inkább annak végiggondolására ösztönöz a felkérés, hogy *a közösségfejlesztés mint gyakorlat és módszertan, majd elmélet, mikor, milyen formában bukkant fel először annak a szervezetnek a tevékenységében, munkájában, amely a zalai civil közéletben több, mint 24 éve jelen van.* A **Zalai Falvakért Egyesületről** van szó, amelynek 24 évéből az első 3 év kivételével a többi 21 egybeesik az én életemmel.

A kérdés tehát az, hogy hol, milyen területeken jelent meg és bontakozott ki a közösségfejlesztői szemléletmód.

Az 1990-ben megalakult szervezet első jelentős tevékenységei máig lekövethető hatásokat hoztak létre a megyében. Az első, a *Zalaszentgrót városkörnyék* falvaiban elindított ún. **kistáji beszélgetések**. Nem a megszervezett telefonbekötések, nem az átadott utak, gáz és vízvezetékek hossza, a csatornahálózat kiterjedése, a felújított épületek, terek, a megújult közintézmények száma a kiemelendő – noha természetesen ezek sem elhanyagolhatóak. Lényegesebb az ott élő **emberek, közösségek párbeszéd-fórumainak kialakítása**. Annak belátása, hogy az embereket, az ott élőket meg kell kérdezni, segíteni kell abban, hogy elképzeléseik megfogalmazódhassanak. Meg kell bízni bennük, felismertetni és megtanítani nekik, hogy képesek ügyeket felvállalni, végigvinni és megvalósítani. Kellenek külső szakértők, akik rálátásukkal, széleskörű ismereteikkel segítik rendszerezni, megformálni a térségre illeszkedő, az ott élők együttgondolkodásából fakadó javaslatokat. Az ekkor megkezdett folyamat eredménye lett az első zalai kistérségi társulás megalakulása - *ZalA-KAR Térségi Innovációs Társulás* néven. A létrejövő társulás elnöke Türje település polgármestere, *Guitprechtné Molnár Erzsébet* lett, aki már akkor, s azóta is a Zalai Falvakért Egyesület elnöke. A társulási munka tapasztalatai így áttevődhettek az egyesületbe, és a térségi együttműködések lépéseinek követésével számos kistérségi társulás létrehozásában vettünk részt Zala megyében. A kistérségi társulások ebben az időszakban nem csupán az önkormányzatok együttműködését jelentették. Legalább ennyire fontos volt az, hogy a közös gondolkodásban már a folyamat kezdetétől részt vegyenek a helyi szakemberek, pedagógusok, vállalkozók, de legyen egy külső szakértő is, aki segíti, tereli a közös munkát. Sok tanulás, tapasztalatcsere, műhelymunkák, tréning napok formálták és erősítették az emberek akaratát, hitét, tenni akarását, aztán jöttek az első közös munkák, projektek.

Ma már ezekre talán csak a résztvevők emlékeznek. A leglényegesebb, hogy a párbeszéd és a közös gondolkodás, tanulás intézményei megteremtődtek, elindult egy folyamat, amit **közösségi alapú térségfejlesztésnek** neveztünk. A szentgróti térségben azóta is követik ezt a „hagyományt". Talán ma is ezért sikeresek, alaposan átgondoltak és jól szervezettek a foglalkoztatási programok, a fiatalok hazatérését elősegítő mun-

kahelyteremtő, közösségi és képzési programok, a *Fecskeházak hálózata* és a mindezek előzményeként létrejött szervezetek, civil közösségek, az aktív és tettre kész helyiek hálózata.

Ezekben az időkben tudatosan kerestük azokat a kapcsolatokat, konferenciákat, képzéseket és szakmai programokat, amelyek segítettek, hogy részleteiben és egészében is megértsük a **(közösségi) tervezés**, a fejlesztés folyamatait. A kérdés azonban továbbra is az maradt, hogy az embereket, hogyan lehet bevonni, érdekeltté, érintetté tenni a saját ügyeikben. Igazi közösségi mozgalommá vált itt nálunk az aprófalvas Zala megyében az ún. *SAPARD* programozás. Térségi stratégiák, tervek készültek, és idő is volt arra, hogy a falvakban közösségi beszélgetéseket szervezzünk együtt és szakterületenként, kiscsoportokban. Sokoldalú tudással rendelkező fejlesztő csapatok jöttek létre, kialakult egy ütőképes, azonos nyelvet beszélő helyi szakembergárda.

Erre az időszakra tehető a teleházak megjelenése; ebbe a folyamatba nagy lendülettel kapcsolódtak be a zalai kistelepülések. A teleházak nem csak a korszerű technikát hozták el a kisfalvakba, hanem szerepet adtak a civil szervezeteknek és feladatot a helyi közösségeknek; ugyanakkor egyfajta minőségbiztosítási rendszerben működő országos hálózatot hoztak létre. A megyén belüli tapasztalatcserék rendszerét pedig a *Zalai Falvakért Egyesület* szervezte meg.

A **falugondnoki szolgálat** a demokrácia iskolája. *Kemény Bertalan* fogalmazott így, amikor útjára indult a gondolat: minden kis faluba kell egy ember, aki felvállalja a települést, észreveszi a problémákat, közösséget épít, megoldásokat keres. Megérti és megérteti a helyiekkel, hogy dolguk és felelősségük van az ügyek folyásában. Nem szabad hátradőlve, széttárt karokkal várni a csodát; a közösségnek magának kell felismernie a problémákat, megfogalmazni a megoldásokat, és késznek lenni a kezdeményezésre, a megvalósításra és annak ellenőrzésére. A falvak közösségei, nem a testület és nem a polgármester, hanem maga a közösség, együtt fogalmazzák meg, mi legyen a falugondnok dolga, mikor hova menjen az autóval, mi a közösség igénye, ezt milyen szolgáltatásokkal lehet segíteni, majd pedig válassza meg maga közül azt, aki bírja az emberek bizalmát, és valódi segítségére tud lenni a falu közösségének, ő a falugondnok.

Zalában az első falugondnoki szolgálatok 1994-ben indultak. A szakminisztérium felkérésre a ZFE felkeresett minden települést, ahonnan a szolgálat indítására pályázatot nyújtottak be. Megismertük a települések működését, közösen **feltártuk a szolgáltatási hiányokat**, a szolgáltatási igényeket, ott voltunk a falugyűlésen, ahol a falugondnok megválasztása történt. Az így meg szerzett tapasztalatok segítették az egyesületet abban, hogy **javaslatokat fogalmazzon** meg ahhoz a **jogszabályhoz**, amely a későbbiekben (még ma, 2014-ben is) meghatározta a falugondnoki szolgálatok működését. Ez a 4-5 éves időszak a **falugondnoki szolgálatok modellkísérleti szakasza** volt, amelyben rendszeres találkozásokkal, konzultációkkal működött együtt minisztérium, civil szervezet és kistelepülés. Az egyesület a mai napig támogató/segítő szerepet tölt be a falugondnoki szolgálatok ügyében, a falugondnokok érdekében. Ezt a segítő és együttműködő szerepet a polgármesterek, jegyzők is igénylik.

A falugondnokok többsége tagja az egyesület falugondnoki tagozatának. *Képzések, szakmai programok, tapasztalatcserék* erősítik a falugondnokok közösségét. A velük való személyes kapcsolat lehetőség a kistelepülések közösségeinek megszólítására, illetve az egyesület szakmai és hálózati programjaiban való részvételre.

2004-ben ezekkel a tapasztalatokkal indultunk és kapcsolódtunk a **Közösségi Kezdeményezéseket Támogató Szakmai Hálózathoz**. Jellemzően közművelődési, népművelői gyökerekkel érkeztek az ország minden megyéjéből *Kunbábonyba* a hálózat első körben megszólított tagjai. Többségük ismerte, félszavakból megértette egymást, képzések, tanulmányutak, iskola, tanítás, ügyek és munkák, élmények, a hely ismerete jelentették, adták a közös nyelvet – nekem minden új volt, a hely, a téma, a nevek, az arcok, a fogalmak.

Vágytam erre a kihívásra, vágytam elmenni Kunbábonyba – az Országos Fejlesztői Műhelyre, tanulni, ötleteket és impulzusokat kapni, embereket megismerni, inspiráló előadásokat hallgatni Vercseg Ilonától, filmet nézni és megbeszélni, megérteni dolgokat, összerakni és elemezni folyamatokat, vitatkozni és értelmezni. Most is megjelenik előttem a kunbábonyi nagyterem, emlékszem arra, ki hova szokott ülni. Megérkezés a négy órás út után - közben Veszprémben útitársként csatlakozott Győrből *Csobod Tibor*; de izgalmas volt Kőbánya-Kispesten át vonatozni a Kunszentmiklósi vasútállomásra! Hazafelé hosszú beszélgetések *Pósfay Péterrel*, aki Zalaegerszegen át ment Szombathelyre. Útközben házi főzésű sört vettünk, miután átkeltünk komppal a Dunán. A régiós közös munka, a beszámolók és elszámolások, a szomszédolások színes kapcsolatokat hoztak létre nem csak magunk, hanem a három megye Vas, Zala és Győr-Moson-Sopron megye települései, közösségei között is. A *KÖZTÁMHÁLÓ* pontosan meghatározott feladatokat, elvárásokat, indikátorokat fogalmazott meg. Keretet adott a zalai terepen végzett munkának, a régióbeli együttműködés és az *országos hálózat találkozói támpontokat, inspirációt, a tapasztalatcsere lehetőségét* kínálták.

Miért érdemes közösségben dolgozni?

Sikerélményt ad, hozzásegít az értelmes élethez, társasági létet ad, közös célok elérését eredményezi, az együttes megvalósítás élményével gazdagít.
Közös öröm, jó valahová tartozni, élni az összefogás örömével és lehetőségeivel.
Különféle problémák együttes megoldását segíti.
Gazdasági szükségszerűség a nehézségek közös megoldása, így csökkenthetjük kiszolgáltatottságunkat.
Lássuk meg lépéslehetőségeinket, lakóhelyünk lakhatóbbá tételét, felbátorítás a cselekvésre.
Kitanulni a demokratikus állampolgári létet csak közösségben lehet.
Hogy megértsük saját helyzetünket, otthon legyünk a saját életünkben.
A közös munka arra ad lehetőséget, hogy az egyéni célok a közösen kitűzött célokkal összhangban valósuljanak meg...

Ebben az időszakban a *Zalai Falvakért Egyesület* a falugondnoki hálózat mellett, civil szervezetek bázisán, kialakította az **önkéntes pontok hálózatát;** egy szlovén – magyar határon átnyúló program folytatásaként és jellemzően a teleházak infrastruktúrájá-

nak felhasználásával pedig a **Foglalkoztatási Információs Pontok** (FIP) Hálózatát. Ezen a *hármas hálózaton keresztül szinte a megye minden kistelepülésével* volt kapcsolatunk, falugondnokkal, civil szervezeti, kultúrház- vagy teleház-vezetővel, FIP munkatárssal, polgármesterrel. Az említett hálózatok elindításában és működtetésében kiemelt szerepet kaptak a *képzések, tapasztalatcserék*, valamint a *helyi jó gyakorlatok* gyűjtése. A *közösségfejlesztés bekerült a „projekttananyagba", és témájává vált minden fórumnak, megbeszélésnek*, az **Állampolgári Részvétel Hete** indulásával pedig a téma már az utcára is kikerült.

A tudások, tapasztalatok megszerzésével, a jó gyakorlatok gyűjtésével, esettanulmányok készítésével, a megyei és regionális hálózati munkával az ismeretek szépen lassan gyűltek, épültek és strukturálódtak. A feladatokkal nem is volt nehéz boldogulni, hiszen a kapcsolatok kialakultak, sikerült új közösségeket is bevonni. Az elmélet és gyakorlat mozaikjai azonban csak lassan álltak bennem össze, egy csomó bizonytalanságot kellett leküzdeni ahhoz, hogy az *első közösségfejlesztési folyamatot, közösségi felmérést* elindítsuk.

Az egyik Zalaegerszeg melletti kistelepülés civil szervezetétől kaptunk megkeresést. Munkánkat a maga tapasztalatával, bölcsességével *Mészáros Zsuzsa* segítette és bátorította. Egyeztetéseket folytattunk a település vezetőivel, a civil szervezet mozgatóival. Örömmel fogadtak minket, érdekesek, tanulságok voltak az interjúk, a közösségi beszélgetések; ügyek, feladatok kerültek felszínre, vállalásokat tettek a helyiek. Problémák is felmerültek, később pedig a folyamat félbe szakadt. A civil szervezet levélben szólította fel közösségfejlesztő csapatunkat, hogy hagyjuk abba a munkát, mert számukra a folyamat nem a várt eredményeket ígérte.

Erre a tapasztalatra óriási szükség volt. A közösségfejlesztés az a feladat, amit *csak terepen lehet jól megtanulni*, felvértezve tudással, ismerettel, tapasztalattal. Itt megtapasztaltuk a felelősséget, a tervezés lényegét, a szervezettség fontosságát, megéltük a folyamat dinamikáját és a vele járó feladatok sokaságát. Ezen a ponton tudatosult bennem, hogy ehhez a munkához még rengeteg tudás hiányzik belőlem, mert a feladat felelőssége óriási, a közösségfejlesztés egy komoly beavatkozási folyamat, amely nem következmények nélkül való.

A *KÖZTÁMHÁLÓ* által biztosított tanulási és tapasztalatszerző folyamat erősítette azt a meggyőződésünket - amelyre már a 90-es évek elején ráéreztünk, az elmúlt 20 év pedig visszaigazolja -, hogy bármilyen kezdeményezés, program, fejlesztés indul egy településen az a közösség bevonása, a helyi emberek részvétele nélkül hosszú távon nem lehet sikeres és fenntartható. Az elmúlt években az egyesület programjainak, fejlesztéseinek, projektjeinek alapszemléletévé vált, hogy a kitűzött célokat, feladatokat, a közösség – az érintettek bevonásával tervezzük meg, a projekt-folyamatokban közösségi felméréseket, közösségi beszélgetések valósítunk meg, képzéseket, műhelyeket tervezünk, és *egyre gyakoribbak a települési közösségektől érkező felkérések* az egy-egy ügy érdekében való együttműködésre.

2006 óta egyesületünk **Önkéntes Központ** feladatokat is ellát. Toborzunk és találkoztatunk, tájékoztatunk és népszerűsítünk. *Önkéntes pontok hálózata* jött létre Zala minden kistérségében, de a lényeg inkább annak mind szélesebb körben való felismerése, hogy

az *önkéntes programokkal a közösség perifériáján lévőket is be lehet vonni*, meg tudjuk szólítani, segíteni tudjuk abban, hogy saját sorsuk ügyeiben lépni és tenni tudjanak. Az önkéntes fogadó szervezetek felkészítése során láttuk azt, hogy a sémákon nem könnyű túllépni, de a témában indított beszélgetések, képzések, tréningek sok új kezdeményezés lehetőségét nyitották meg.

A közösségfejlesztés fogalmát és tartalmát bevittük az **ifjúsági munkába**, az **integrált közösségi és szolgáltató terek munkatársainak hálózati együttműködésébe**. A hangsúly ebben az esetben arra helyeződött, hogy a gyönyörűen kialakított és felújított terekben megvalósításra kerülő programok (rendezvények, képzések stb.) nem a céljai a közösségben végzett munkának, hanem egy folyamat szépen egymásra épülő részei (eszköz, esetleg egy mérföldkő), amely hosszú távon szolgálja a közösség erősödését, kapcsolatokat hoz létre, párbeszédeket indít, ügyeket karol fel.

Jelenleg egy a Norvég Civil Támogatási Alap által támogatott program ad lehetőséget a zalai és vasi kisközösségeknek a közösségfejlesztés elméletében való elmélyülésre, annak megélésére saját településükön. Az igények feltárását követően *a kommunikáció megújítására, a generációk együttműködésére* helyezzük a hangsúlyt. *Közösségi felmérés, kocsmatévé* indul minden faluban a saját készítésű filmekből, 4-5 perces video üzenetekből, lesznek faluünnepek és reményeink szerint ügyek, témák, feladatok, melyekben közösségi megoldásokkal születnek a település számára fontos sikerek, eredmények.

Gyenes Zsuzsa

» Fiatal közösségfejlesztők műhelye 2000-2003

A fiatal közösségfejlesztők műhelyének létrehozását – a *Magyar Művelődési Intézettel* együttműködve – a *Közösségfejlesztők Egyesülete* kezdeményezte 2000-ben. A két szervező szakmai háttere meg is válaszolja a miérteket: *Péterfi Ferenc* mögött több évtizedes, *Kovács Edit* mögött pár éves közösségfejlesztő szakmai múlt állt. A műhely fő célja az volt, hogy ezt a fiatal generációt a szakma vérkeringésébe bekapcsolja. Olyan fiatal szakembereket hívtak meg, akik a maguk szakterületén – az ország bármely részén dolgozva – elköteleződtek a közösségi munka iránt. A műhely tagjait a közösségfejlesztő kollégák ajánlották és/vagy aktuális munkájuk során kerültek kapcsolatba az egyesülettel és/vagy *Vercseg Ilona* tanítványai voltak valamelyik egyetemen. Összesen 15 fő vett részt a műhely munkájában hosszabb-rövidebb ideig.

A **műhelytagok szakmai háttere** sokszínű volt, végzettségünket tekintve volt köztünk művelődésszervező, szociológus, esztéta, szociális munkás, szociálpedagógus, szociokulturális animátor, településfejlesztő, rekreációs szakember, andragógus. Munkahelyi környezetünk is változatos volt: helyi és országos egyesület, megyei művelődési intézet, közösségi szemléletű helyi vállalkozás, családsegítő szolgálat, regionális ifjúsági iroda, nonprofit szolgáltató központ, minisztérium, egyetem. A műhely legfőbb értéke ebből a közös értékeken alapuló sokszínűségből eredt: a műhelymunka során a résztvevők sokat gazdagodtak a különböző szakmai megközelítésekből és tapasztalatokból. A szervezők elfogadó légkört teremtettek, amelyben mi, résztvevők szakmaiságunkban megerősítve integrálhattuk tudásunkba a közösségfejlesztő ismereteket.

A műhely tanulókörként működött: negyedévente egy hétvégére gyűlt össze a *kunbábonyi Civil Kollégiumban* (esetenként vendégelőadókkal kiegészülve), ahol az elméleti ismeretek elsajátítása mellett referátumokat tartottunk saját szakterületünkről, módszereket és gyakorlati példákat ismertünk meg – szemináriumi jelleggel. A kunbábonyi együttlétek mellett közös **tanulmányutakat tett**ünk *Tiszakécskére, Sárbogárdra, Pécs – Istenkútra és a Székelyföldre*. A tanulást a közös terepmunkák tették teljessé: az ózdi kistérségben **Királdon** többnapos interjúzás és közösségi beszélgetés, a többi településen pedig célzott interjúk készítése.

A tanulóköri tematikában mindenki megtalálta a számára fontos témákat, a királdi terepmunka is izgalmas és tanulságos volt – sokunknak volt ez első és meghatározó élménye: egy falusi közegben, a helyiekkel hatszemközt, majd csoportosan beszélgetni a lakóhelyükről (pozitívumokról és negatívumokról), a fejlődés lehetőségeiről, belelátni a falu működésébe. A tanulmányutakról és a beszélgetésekből mindig lehetett „hazavinni" otthon is hasznosítható ötleteket, a saját munkák bemutatásakor pedig a többiek kérdései, reflexiója adott lehetőséget a megújulásra.

Mit adott a műhely az egyesületnek és a közösségfejlesztő szakmának? Betöltve azt a küldetését, hogy a szakma humán hátterét bővítse, elkötelezett, felkészült, közösségfejlesztő identitással (is) rendelkező fiatal szakembereket, akik közül 5-6 fő ma is szorosan kötődik az egyesülethez: az egyesület mai vezetősége is ebből a körből került ki. Többen óraadóként vagy főállásban a felsőoktatásban tanítanak, vagy tanítottak hosszú évekig, „megfertőzve" az andragógia, a rekreáció, a szociális munka, a közösségi és civil tanulmányok szakos hallgatókat a közösségfejlesztés szemléletével. **A műhely kezdeményezte** az immár 11 éves múltra visszatekintő – eleinte szakmaközinek hívott – **kunbábonyi nyári egyetemet** is, hogy a *szakmák párbeszéde* a műhelynél jóval szélesebb körre kiterjedhessen. A műhelynek köszönhetően nem csak bővült a szakmai kapcsolatrendszer, hanem új együttműködések is létrejöttek (ezek esetén persze nehéz szétválasztani a műhelyt és az egyesületet): a sárbogárdi és a kunszentmiklósi tévések együttműködése; közös munka a Ferencvárosi Tanodában és a gyerekházban, *Retextil* program a Közért közösségi kávézóban; teleház a tiszakécskei könyvtárban; képzések Pécsett, valamint a szombathelyi megyei nonprofit szolgáltató központban (a Martineum Felnőttképző Akadémián). Későbbi közösségfejlesztő folyamatokba is bekapcsolódtak műhelytagok *Szegváron* és az ózdi kistérségben.

A műhely céljai között szerepelt, hogy a műhelytagok szakmai fejlődése a helyi közösségekre is hatással legyen. Talán az eddig leírtak is bizonyítják, hogy e törekvés sikeres volt, ehhez még azt tehetjük hozzá, hogy **a műhely inspirálta a Tiszakécske Fejlődéséért Egyesület** és – a királdi munkára épülve – **a Dialóg Egyesület megalakulását**. Emellett – mivel a tagok szinte kivétel nélkül dolgoztak terepen (akkor vagy azóta) – a kérdést arról az oldalról is megközelíthetjük: *mit adott a műhely a benne részt vevők számára*? 11 évvel a közös munka befejeződése után a műhelytagok így nyilatkoztak erről: „Mindent itt tanultam. Kaptam egy új szakmát." „A műhely kinyitott, a közösségi énemet erősítette meg." „Itt alakult ki a közösségfejlesztő identitásom." „Szemléletmódot, jó ötleteket kaptam – és megerősítést, hogy az a jó irány, amelyben én

is gondolkodom." „Megtaláltam a szakmai közegemet, pályatársakat szereztem. Saját kapcsolatrendszerem alakult, országos szinten." „Azt vallom, hogy a szociális munka minden területére (egyéni, csoportos, közösségi munka) szükség van, de kell egy olyan szakember, aki ezt átlátja – ehhez pedig közösségi fókusz kell, és ezt a műhelyben kaptam." „A műhely szemléletben, módszertanban megadta azt a szakmai hátteret, ami a munkámhoz kell." „Megértettem, hogy honnan jött, mit akar a közösségfejlesztés. Rájöttem, hogy ez az, ami ösztönösen bennem van. És egy idő után közösségfejlesztőnek tudtam érezni magam."

Ráadásul a műhely *közösséggé kovácsolódott* – jól éreztük magunkat együtt, jókat buliztunk, beszélgettünk. Így nem csak szakmai együttműködések, hanem támogató kapcsolatok, életre szóló barátságok is születtek és – ahogy a tanulmányhoz készült interjúk is tanúsították – bárkivel ott tudjuk folytatni a beszélgetést, ahol évekkel ezelőtt abbahagytuk. Nagy szavak, de a műhelytagok szájából hangzottak el: „Az összetartozást, a szakmai és emberi hovatartozást éltem meg itt, a kötődést." „Sokat adott nekem ez az együtt vagyunk, egyet akarunk, egykorúak vagyunk élmény – és hogy közben ott voltak a bölcsek." „Reménységet adott a műhely, hogy a dolgok tudnak előrelépni és közösségi megerősítést, hogy emberek tudnak együtt dolgozni." „Hitet, hogy a különböző szakmák képesek együtt gondolkodni és cselekedni." „Sokat jelentett, hogy megélhettem: vannak emberek, akik felelősen tudnak gondolkodni, és én közéjük tartozom."

A közösségfejlesztő műhely tehát egyértelmű sikertörténet, ami köszönhető a ráfordított humán és anyagi erőforrásoknak (az egyesületi és intézeti források mellett pályázati támogatások is rendelkezésre álltak), az egyesületi kapcsolatrendszer hatékony működtetésének, a szakmai együttműködések „becsatornázásának", melynek keretében többek között a *B-A-Z Megyei Közművelődési Intézet* ózdi kistérségben megkezdett fejlesztő munkája a műhely gyakorlati terepe lehetett. Köszönhető továbbá annak, hogy a műhelytagok lelkesek és szakmailag elkötelezettek voltak, elméleti és gyakorlati tudásra egyaránt vágytak – és közösséggé tudtak válni.

S hogy ki merre jár mostanában? *Bagota József* – saját bevallása szerint – a „városi magányos farkas" életét éli, Budapesten dolgozik mint grafikus, számítógépes illusztrátor, webdesigner. Bár a műhely után is dolgozott még vidékfejlesztési programban, egy ideje nincs semmi kapcsolódása a közösségfejlesztéshez. *Barsi Boglárka és Harkai Nóra* jelenleg civilként foglalkoznak közösségfejlesztéssel. Mindketten Nógrádba költöztek a családjukkal, közeli falvakba: részben egymást segítve próbálnak változásokat elérni saját lakókörnyezetükben. *Bősze Júlia* alkalmazottként, majd önkéntesként dolgozott egy nagyvárosi szomszédsági munkát felvállaló szervezetben, ma már más jellegű megbízásokat vállal az egyetemi oktatás mellett. *Fehérvári Szilvia* a közösségi fókuszú helyi szociális-pedagógiai programokban végzett munkája után jelenleg főállású anya, külföldön él. *Gőz Brigitta* egy helyi művelődési ház igazgatójaként és civil szervezeti tanácsadóként végez városrészi fejlesztőmunkát. *Gyenes Zsuzsa* (jómagam) az andragógia szakos hallgatókat tanítom és érzékenyítem közösségfejlesztésre, valamint – a KÖFE megbízásából – a XII. kerületben idősek számára indított közösségfejlesztő program szakmai vezetője vagyok. *Hajnal Ágnes* jelenleg tér vissza a Nemzeti Művelődési Intézetbe (korábban Magyar Művelődési Intézet) – mivel a Közösségfejlesztési osztály

időközben megszűnt –, a Módszertani főosztályra. *Kiss Balázs* (testvérével közösen) átvette annak a családi vállalkozásnak a vezetését, melyben korábban is dolgozott: közösségi szemléletű nyomdájukban többek között helyi lapokat és kiadványokat jelentetnek meg. *Kovács Edit* a Közösségfejlesztők Egyesülete választmányának elnöke – az intézeti alkalmazást pedig egyesületi munkákra váltotta. *Molnár Aranka és Peták Péter* a választmány másik két tagja, ők is jórészt civil szervezeti alkalmazásban végeznek közösségfejlesztő munkát. *Varga Máté* a közösségszervezés magyarországi elterjesztésén munkálkodik, a Civil Kollégium Alapítvány vezetőjeként – már csak a közös iroda miatt is –, napi szinten dolgozik együtt az egyesületi munkatársakkal. *Volf Mária Magdolna* a civil szolgáltatások, a szociális fejlesztés, szociális munka és szakképzés után jelenleg a közoktatáshoz kapcsolódó képzésekkel foglalkozva dolgozik a műhelyben kapott szemlélettel.

Fontosnak tartom megjegyezni, hogy életkorunkból adódóan családjaink épp a műhely időszakában és utána bővültek: a műhely megalakulásakor egyikünknek volt 4, jelenleg tízünknek van összesen 27 gyereke.

Felhasznált irodalom:

Kovács Edit – Péterfi Ferenc: A közösségfejlesztők új műhelye. In: Parola 2001/2. 10-11. o.

Hajnal Ágnes: Pillanatképek a közösségfejlesztők műhelye 2003-as barangolásairól. In: Parola 2003/3. 30. o.

Interjúk 14 műhelytaggal, illetve szervezővel (Gyenes Zsuzsa, 2014.)

Keresztesi József

» Vallomás a közösségfejlesztésről

Régen kezdődött. A nép-, majd közművelődés területén mindig voltak olyan kollégák, akik nem elégedtek meg az adott keretekkel, keresték a lehetőséget arra, hogy újítsanak, hogy tágítsák azt a mozgásteret, melyet a hatalom kijelölt. Ez a megállapítás a rendszerváltás előtti időszakra vonatkozik természetesen.

E kezdeményezések körébe tartozik a közösségfejlesztés, vagy amint én jobban szeretem használni-nevezni: *közösségépítés*. A közösség mindig organikusan működik, nem lehet erőszakkal, rendelettel vagy egyéb kényszerrel létrehozni. Azt gondolom, ennek eszköze csak az emberi kapcsolat lehet. Természetesen nem baj, ha párosul vele bizonyos szakértelem, tájékozottság abban a körben, ahol szeretnénk bekapcsolódni, segíteni az embereknek, közreműködni problémáik megoldásában.

Ezért örültem meg, amikor szakmai híradásokból először hallottam-olvastam, hogy megjelent, később elindult a közösségfejlesztés eszméinek és ismereteinek terjesztése nálunk. Ebben a folyamatban *Vercseg Ilona* volt számomra a mentor, a szakmai minta és példa, akit sikerült megnyerni, hogy az egyébként is tervezett népművelői továbbképzés programjába iktassuk be ennek a módszernek a megismerését, felhasználását a települések életében, működésében. Így történt, hogy a *Komárom-Esztergom Megyei Művelődési Központ* középfokú képzési programjának része lett ez a szakmai megközelítés Vercseg Ilona szakmai irányításával és közreműködésével, még a rendszerváltás előtt. „Szerencsénk" volt abban is, hogy az akkor, frissen „elváló" ***Epöl*** község (Bajnával alkottak közös községi tanácsot előzőleg) örömmel fogadta és vállalta a *gyakorlati terep* szerepét, ahol nagy érdeklődéssel és együttműködési készséggel fogadták a tanfolyam hallgatóit, ahol először volt alkalmunk – a hallgatókkal együtt – megtapasztalni, mennyire fontos a helyi polgároknak, hogy meghallgassák őket, hogy elmondhassák véleményüket-tapasztalataikat, mennyire aktívan vállalkoztak arra, hogy az elképzelések megvalósításában maguk is részt vegyenek!
Ez a „csoda" megismétlődött a következő tanfolyami gyakorlat esetében is, amelynek hallgatói ***Kecskéden*** végezték ezt a munkát. Ezen a településen előnyösebb helyzetben voltunk, mert a hallgatók közé tartozott a község akkori népművelője *Mészáros Zsuzsa*. Ez is jelentős elem volt – no, meg a település sváb identitása – abban, hogy a helyi polgárok aktív csoportja szinte szárnyakat kapott attól a folyamattól, amit már előzőleg is vázoltam. Ennek jó példája, hogy az akkor még száraz, régi tómeder, amelynek emlékei a beszélgetések során gyakran előjöttek, hamarosan megtelt vízzel. Ma már kellemes színfoltja a falu területének, ahol horgásznak, pihennek az ott lakók.

Még ***Neszmély*** községet kell kiemelni a későbbi megyei munkák sorából, ahol szintén sikerült az aktvitást, a tenni akarást olyan módon felerősíteni, hogy éveken keresztül kiemelkedő munkát végzett a létrejövő egyesület a falu egész életére kihatóan. Sajnos,

a folyamat az utóbbi években megtört, mivel nem sikerült az egyesületi vezetést úgy formálni, hogy képes legyen fennmaradni, és eredményesen dolgozni akkor is, amikor a helyi vezetés nem támogatja-segíti munkáját.

A szakmai tapasztalatokat igyekeztünk gyűjteni és dokumentálni, kiterjeszteni. Ennek érdekében alakítottuk meg *a megyei közösségfejlesztők egyesületét* **KÉVE** elnevezéssel, amely kicsit szimbóluma is lehet az e területen végzett szakmai munkának...

A későbbiek során az itt szerzett tapasztalatok-élmények erősítettek abban, hogy saját településemen – *Tatán* is – kezdeményezzem közösségek létrehozását, tevékenységük elindítását. Elsőként a *Tatai Zenebarátok Egyesületét* sikerült elindítani, amelynek 10 évig segítettem a tevékenységét, később a *Magyary Zoltán Népfőiskolai Társaság* létrehozását kezdeményeztem, amely szervezetnek jelenleg elnöke is vagyok, és amely külön fejezete lehetne a vallomásnak.

Ebben a munkában a szakmai szempontok mellett számos más körülmény is inspirálja az embert: nagyon fontosak a személyes kapcsolatok. Nekem az útmutatást az alábbi kis vers erősítette meg sokszor, amit Maróti Andor – kedves volt tanárom – publikált egyik tanulmányában:

Menj az emberekhez,
élj közöttük, tanulj tőlük,
szeresd őket, szolgáld őket,
tervezz velük, kezdd azzal, amit tudnak,
építs arra, amijük van.

Régi kínai vers

Fonatok: Úton a szakmai tagozatok felé

Péterfi Ferenc

» A közösségfejlesztés városokban

Még ma is sokféle vélekedés, érv és ellenérv kíséri az elmúlt évtizedek elméleti és gyakorlati munkájában oly sokszor felvetődött kérdés eldöntését: *létezik-e kimondottan városi változata, módszere a közösségfejlesztésnek.*

A közösségfejlesztés '80-as évekbeli hazai eredetét bemutatva jeleztem[1], hogy annak egyik gyökere a művelődési házak tevékenységének megújítására elindított *Nyitott ház kísérlet* volt. Az első évek közös – főként alapozói – munkájában gyakran úgy fogalmaztunk, hogy mi a korábbi évtizedekben kialakult hazai kultúrházas gyakorlathoz képest „más logika szerint" próbáljuk meg értelmezni a feladatunkat. Ekkor főleg azok a sajátosságok fogalmazódtak meg, amelyek összekötöttek bennünket, amelyek gyakran más-más gyakorlati formában, de mégis elveiben és értékeiben hasonlóan jelentek meg, például, Magyarnándorban, Dombóváron, vagy éppen Újpalotán. Ezek voltak a mi közösségfejlesztői felismeréseink.

Ugyanakkor felmerült, hogy a kísérletben résztvevő 16-18 település és annak népművelői körét ki kellene szélesíteni, hogy *országos mozgalommá fejlődjön* szakmai megújító tevékenységünk, illetve ismertté és használttá váljon az a sokféle tapasztalat, amit ennek a csapatnak a tagjai felhalmoztak. E szándék egyik következménye volt a *Közösségfejlesztők Egyesületének a megalakítása.* De azt is elhatároztuk, hogy újra toborzunk vállalkozó társakat az országban, s *az addigi műhelyünket jelentősen kiszélesítjük.* Számba vettük a lehetséges és általunk ismert, vagy addigi munkánk iránt érdeklődést, elköteleződést mutató és bekapcsolódásra jelentkező kollégák körét. Elég sokan lettünk ahhoz, hogy kisebb műhelyekbe szerveződjünk, a kistelepüléses, ún. középvárosi munkát végzők csapata mellett így jött létre a nagyvárosokban, lakótelepeken dolgozók szakmai csapata. *Szeged, Salgótarján, Debrecen, Pécs, Miskolc, Kecskemét, Győr, Kaposvár, Zalaegerszeg* azok a városok, amelyek most eszembe jutnak, s az ezekben dolgozó kollégák, akiket kimondottan a városi feltételek közötti azonosság sorolt egy körbe. *Rendszeres találkozások*, egymás városaiban szervezett *tapasztalatcserék*, új – főként nemzetközi gyakorlatot leíró – *szakirodalmak olvasása*, tehát a tanulás egy sajátos, de elég intenzív formája volt együttműködésünk lényege. Persze nem elsősorban városi irodalmakat dolgoztunk fel, hanem olyanokat, amelyek összekötöttek bennünket a többi párhuzamosan működő csapattal, de rövidesen megszülettek az első saját tapasztalatokon és továbbgondolásokon alapuló magyar nyelvű elméleti anyagok és esettanulmányok is,[2] melyek többnyire a városi munkakörnyezetben gyökereztek.

[1] Ld. a kötet I. fejezetét (*a szerk.)*

[2] Tanulmányok a városi alapellátás problémájáról I., II. kötet (szerk.: Beke Pál) Népművelési Intézet, Budapest, 1980, 1981.

A következő években, évtizedekben nem volt ilyen intézményes próbálkozás a városi fejlesztőmunka sajátosságainak összefogására, de természetesen *sokféle hazai gyakorlat alakult ki* kis- és nagyvárosi környezetben egyaránt. Többször megújultak *Budapesten*, például Újpalotán közösségfejlesztői kezdeményezések, de voltak ilyenek a *Józsefvárosban*, *Ferencvárosban, Pécsett, Debrecenben, Békéscsabán* is. Többször találkoztunk nemzetközi konferenciákon, szakmai tapasztalatcsere utakon kimondottan városi közösségfejlesztői tapasztalatokkal, kiemelten *Katalóniában*, egy *angliai körutazáson*, majd *Hollandiában* a **szomszédsági munka** érdekes változataival, és közben idehaza is zajlottak fontos fejlesztőmunkák városi környezetben.

A tervezésbe történő bevonás a megvalósításban való részvétel kulcsa.

A 2000-es évek végén egy norvég támogatásból szerveztünk ismét összefogottabb programot a városmegújítás közösségfejlesztési lehetőségeiről és tapasztalatairól *Tervezz bátran – közöd van hozzá! Hogyan lehet kulcsszerepe a helyi közösségeknek a szociális városrehabilitációs folyamatokban*? címmel.[3]

Ahogy fentebb jeleztem, gyakori kérdés, hogy lehetséges, illetve szükséges -e önálló területként elkülöníteni a közösségi fejlesztőmunka városi változatát? Az én válaszom, hogy a települési adottságok összetettsége mindenképpen meghatároz – főként nagyvárosi környezetben – sajátos súlypontokat az ilyen területen zajló fejlesztőmunkában.

Az egyik fontos szempont, hogy a nagy kiterjedtség, a történelmi folyamatok, illetve a társadalmi összetétel miatt is többszörösen rétegzett lakosságú városokban kiemelt jelentősége van annak, hogy kisebb, beláthatóbb egységekre: *szomszédságokra bontsuk*. (Természetesen falvakban és általában más települési környezetben is fontos keret lehet a szomszédsági munka, de a városok esetében ez a lépték nem kikerülhető.) A város komplexitásából az is következik, hogy egyidejűleg nagyon sok tényező befolyásolja, köti, határozza meg a cselekvések és változások körülményeit, esélyeit, feltételeit.

Tapasztalataink szerint a városok sokkal **fejlettebb intézményrendszerrel** (és így szolgáltatásokkal) rendelkeznek, *az egyéb szervezetek* (egyesületek, alapítványok, egyházak, politikai csoportok) *tagoltsága pedig sokkal erőteljesebb*. Ennek egyszerre lehet pozitív és negatív jelentősége is. Nagyon fontos kiemelni, hogy *tartósabb érvényű közösségi változási folyamatban nem lehet a többi szektor aktorai* nélkül, pusztán a civil társadalmi keretek tartalékait, erőforrásait mozgósítani. Legalábbis azok többnyire kevesek, átmenetiek, korlátozottak lesznek a többi szereplő együttműködésének hiányában – különösen azok ellenében. Tehát az egyik ilyen nélkülözhetetlen partneri kört a helyi intézmények alkotják, elengedhetetlen őket a közösségfejlesztési folyamathoz megnyerni, abba bevonni.

Városi körülmények között alapvetően fejlesztéspolitikai **szintű elhatározás, döntés**, összefogás, együttműködés feltétele a valódi változás. Ebben a közösségfejlesztés esélyei fontosak, de erősen behatároltak. Alaptézis, hogy a fejlesztéspolitikára helyben

[3] http://varosmegujitas.wordpress.com/

hatással bírók közreműködése nélkül, tőlük függetlenül, városokban alig elképzelhető érdemi fejlesztőmunka. A közösségfejlesztő a helyi szintű politika - itt most egyértelműen szakpolitikai (policy) szintre utalunk - befolyásolása nélkül nem tud eredményesen tevékenykedni, *erősen kitett a döntéshozói szint működésének*. Ráadásul egy városi méretű település életének alakulása tartós folyamatokat feltételez, amelyet nem lehet egyes politikai ciklusokhoz igazítani – azokat átívelő, leginkább nagykoalícióban született elhatározások jelenthetnének ilyeneknek optimális lehetőségeket.

Valamennyi általunk ismert nemzetközi példa megerősíti, hogy *városi fejlesztési kérdésekben* – és a közösségi viszonyokat érintő döntéseket is ilyeneknek tekintjük – *az aktuálpolitika fölé kell emelkedni*. A hazai közösségfejlesztői küzdelmek (esetenként azok igen parciális sikerei, vagy éppen kudarcai) is igazolják, hogy e nélkül a közösségek változtatási – fejlesztési kísérletei nehezen tudnak bezártságukból kiszabadulni, gyakorta csak részleges hatásúak lesznek kiterjedtségükben (mélységük, időtartamuk, földrajzi kereteik tekintetében) is.

Ráadásul ebben a helyzetben látszik leginkább az a függőség, hogy *a közösségfejlesztés alapvetően hozzájáruló szaktevékenység*, s nem tud önmagában strukturális problémákat kezelni, megoldani. Az előzőekből következik, hogy a szakszerű és körültekintő végiggondolás csak egyik része a városokban zajló közösségfejlesztői munkáknak (is), az sokféle további, a szakmán kívüli szereplőtől és jelenségtől függ. Mégis, a különféle helyzetek véletlen egybeesése, a politikai belátás, vagy valamilyen más befolyás megjelenése produkálhat szerencsésnek mondható helyzeteket, amikor ezekben az igen összetett függőségi rendszerekben is esélye lehet valódi közösségfejlesztési folyamatoknak.

Ilyen – nézőpontunkból ösztönző - befolyást jelentenek *a szociális városmegújító programokhoz jelentős forrásokat biztosító EU-s pályázatok*. Ezek egyebek között előírják, hogy minden általuk támogatott fizikai megújítást tartalmazó **város-rehabilitációs programnak** a teljes bekerülés bizonyos arányában (általában 8-10% erejéig) *kötelező ún. soft, azaz a társadalmi-közösségi viszonyok fejlesztését szolgáló, elemeket is tartalmaznia.* Bár gyakori, hogy a lebonyolító szervezetek ezekből a kötelező ráfordításokból nem új közösségi megújító-fejlesztő programokat finanszíroznak, hanem különböző okokból a településükön régóta létező „lukakat tömnek be”, mégis, ezek a nagy város-rehabilitációs programok sokfelé valódi esélyt kínálnak közösségfejlesztői munkára. Elsősorban a helyiek bevonására, aktivizálására, az akaratképzés segítésére. Persze kezdettől megjelennek ezek korlátai is: például, a pályázat kiírója előre kér olyan indikátorokat, amelyek valójában nem tervezhetőek, hiszen a programok lényege, hogy sikeresség esetén a helyben élőkből felszínre hoz majd előre nem ismert, de megvalósításra érdemes akaratokat, terveket, elképzeléseket.

Egy ilyen komplex városmegújítási program összeállítására kért fel bennünket 2012-ben **Budapesten a XV. kerületi Önkormányzat; Újpalota** egyik lakónegyedének immár 3. ütemű rehabilitációs fejlesztési programját készítettük el közösen a helyi *Családsegítő Szolgálat* vezetőjével. A programnak voltak közösségfejlesztői és „hagyományosabban” szociális programelemei is – éppen a fentiek szerint gondolkodva állítottuk

össze a *sokféle megközelítést és a lehetséges közösségi fejlesztőhatások egymásra épülését egyidejűleg tartalmazó komplex fejlesztési programunkat*.

Központi része ennek a *Szomszédsági munka* c. elem, amely a lépcsőházakban, háztömbökben igyekszik a helyiek aktivizálását, bevonását elérni *párbeszédekkel, közösségi tervezéssel, akciók és események, pl. szomszédsági ünnepek kezdeményezésével, a házak körüli és közötti területek közösségi hasznosításával*, pl. közösségi kertek létrehozásával. Ennek érdekében igyekeztünk együttműködésre bírni a már létező helyi intézményeket, szervezeteket, s ahol szükséges, új „intézmények" létrehozására bíztatni az itt élőket. Része a tervezett projektnek a *Családbarát programelem – helyi szövetség a családokért*, amely mindenféle kezdeményezés és döntés során a családok bevonását, érdekeinek alapvető képviseletét, nézőpontját viszi a középpontba. Fedél a közösségi együttlét felett, illetve az egész közösségi programcsokor összefogó pontja az „akcióterületen" kialakított *szolgáltató iroda* – amely egyúttal önkéntes szervező központként is működik.

A lakótelep és a helyi viszonyok ismeretében terveztünk egy *Konfliktusszelídítő műhely* elnevezésű programcsomagot. Az elhagyatottság, az évek során felgyülemlett sokféle frusztráció és kudarc, a tehetetlenség érzése gyakran valódi összetűzéseket és esetenként irracionálisnak tűnő reagálásokat vált ki az itt élőkből. De önmagában az itteni élet „sűrűsége" is előidézi, hogy az emberek személyes tereit mások sokszor érintik, sértik. Ezek olyan jelenségek, amelyekben a párbeszéd hagyományos formái már nem nyújtanak elég ösztönzést, ezért sajátos együttműködést kereső programfolyamot szántunk terveinkben ennek a jelenségnek a kezelésére.

Része az újpalotai közösségi programoknak *néhány direktebb aktivizáló módszer* is, amelyek a helyben élők bevonódást segítik elő. A városrészben dolgozó színházi csoport, a *KOMA Társulat, a videózást használta közösségteremtő* eszközül. Előbb tizenéves fiatalokat hívtak össze, s két hónapig tanították őket a kamera használatára, vágásra, majd a fiatalok azt a feladatot kapták, hogy kisebb csoportokban készítsenek önálló filmeket a lakótelepről, arról, hogy hogyan látják ők az itteni életet. Ezeket a filmeket azután bemutatták, s a közösségben megbeszélték. Ezt követően a KOMA 60 év felettiekkel csinálja végig a folyamatot ugyanezekkel a lépésekkel, módszerekkel, ami ismét egy új perspektíva lehetősége. Végül harmadik csoportként a kisgyermeket nevelő családok képviselőivel járják be ugyanezt az utat.

A *közösségi fényképezés*, azaz a mobiltelefonnal, fényképezőgéppel, vagy éppen kisebb kamerával készült álló képek is jó alkalmat jelenthetnek a helyi érdekeltek bevonására, itt ez részlegesen látszik megvalósulni. Akciót hirdettünk *Like-dislike* címmel, amelynek keretében a lakónegyed különféle arcait, pozitív és negatív jelenségeit lehet megörökíteni, beküldeni; a képeket egy internetes felületen tervezzük folyamatosan megjeleníteni. Mindezeken túl az eredeti programterv szerinti keretből lehetőség kínálkozik ún. *mini projektek* helyi civil szervezetek által történő megvalósítására, amelyek *a közbiztonságtól a 60+ idősprogramokig, a közösségi kertek létrehozásától különféle ifjúsági rendezvényekig*, vagy a felnőttképzést szolgáló *Zsókavár Szabadegyetem* elindításáig sokféle területre terjedhetnek ki.

A városi közösségfejlesztői munkában általában, és így az újpalotai város-rehabilitációs programban is, *kiemelkedően fontos eszköz* a **közösségi tervezés** különféle lehetőségeinek megkeresése és alkalmazása. Ennek lényege, hogy bevonják az érintetteket a saját lakóhelyük változási folyamatainak megtervezésébe – esetenként még a kivitelezésbe, vagy a létrejövő új közösségi terek későbbi működtetésébe is. A bemutatott újpalotai munkában is meghatározó jelentősége és súlya van ennek a tervezési - aktivizálási formának; szélesebb hatókörű folyamatokban és egyszerűbb ügyekben, kérdésekben igyekszik a helyben élőket felhatalmazni arra, hogy hatással legyenek az életüket, környezetüket érintő változásokra.

S ha nagyvárosi közösségfejlesztésről beszélünk, nem tudunk nem szólni a *Dialóg Egyesület* által a miskolci **Avas lakótelepen** évek óta végzett fejlesztői munkáról.

Miskolc-Avas[4]

Az Avas déli része *Miskolc* legnagyobb lakótelepének ad otthont, a város népességének közel 20%-a lakik itt. A lakótelep elsősorban az alsó-középosztálybeli rétegeknek és a közös életüket kezdő fiatal családosoknak adott otthont. A lakások többnyire tanácsi bérlakások voltak, melyeket a rendszerváltás után nagyrészt megvásároltak a bennük lakók. A kisebb anyagi forrásokból és sok önkéntes munkával működő *Avasi közösségfejlesztő program* részeként a lakótelepen felmerülő közösséghiányos állapotra és a szociális problémákra reagálva olyan **közösségi szolgáltatások** beindítását céloztuk meg, melyek az *itt élőkre mint közösségi erőforrásokra támaszkodnak.*

Elsősorban a helyi emberek önsegítő és önszervező készségeit ösztönözzük: összejárási szokásukat, ön- és egymást segítő tevékenységeiket, a **helyi nyilvánosság szélesítését** s a mindezt összefogó bizalmat és rendszeres kommunikációt. Olyan **önkéntes hálózat** kiépítésén dolgozunk, amely a *szomszédsági munka eredményeként* aktív és elkötelezett **közösségi munkásokat** fog össze, akik közvetlen lakókörnyezetükből kilépve képesek lesznek hálózatban dolgozni. Építünk a helyben lévő **intézmények összefogására és partnerségére is**, ezen keresztül többek között a szociális alapellátás közösségi szemléletű megújítására. A fejlesztési folyamatban a közösségi szociális szolgáltatások kialakítását erősítik a **képzések, tréningek**, amelyek a képessé tételt szolgálják, illetve közösségi szemléletet adnak.

A program *a helyi lakosok önkéntes munkájára épít*, ami a helyi tudásokból, kompetenciákból s azok bővítéséből adódik össze. Az Avason élők számára *klubokat működtetünk*, odafigyelve a *mentális gondozásra*, külön lehetőséget adva a *párbeszédköröknek*. Fontos, hogy az avasi fiatalok számára lehetővé tegye a program a *közösségi munka élményét,* alapjainak elsajátítását, felhívva ezzel a figyelmüket a helyben való, saját elhatározáson és döntéseken alapuló cselekvésre és ezáltal a pozitív minták tudatosítására is.

Az Avas II. ütemében épült, s jelenleg a legkomolyabb problémákkal küzdő házak lakóira fókuszálunk. A közösségi szolgáltatásokba *megvalósítóként és célcsoportként egyaránt*

[4] Az alfejezet szerzője Sélley Andrea

bevonjuk őket; a későbbiekben az ő felkészítésükkel zajlik majd a lakótelepen élők aktivizálása, és közülük kerül ki az önállóan tevékenykedő közösségi mag. A kifejezetten hátrányos helyzetű, szegénységben élő embereket a *közösségfejlesztés alternatív módszereivel* célozzuk meg (pl. kép-hang módszer, fórumszínház). Az avasi intézmények, egyházak, civil szervezetek képviselőivel, munkatársaival közösségi, valamint az intézményen kívülre tekintő, lokális fókuszú szemléletformáló munkát végzünk.

A közösségfejlesztők hetente - kéthetente közösségi beszélgetéseket szerveznek a ház meghatározó ügyeire; a lakók aktivizálása során a helyi problémákra reagáló **közösségi cselekvési tervek** készítése a cél. A bevonás elhúzódó folyamat, mert a „fészekrakós" jelenség[5] miatt még nagyobb a letörtség, apátia, elzárkózás mindenféle közösségi megoldás felé.

A szomszédsági munkában eszköztárunk fontos eleme a **nyilvánosság** (*akciónapok, helyi hírlevél*), az interjú-kérdőíves technikával **cselekvésre ösztönző beszélgetések** (a reakciókészség fejlesztése érdekében), az **információáramlás** lehetőségének biztosítása a Fészekrakó ***üggyel*** kapcsolatos városi reakciókról, valamint *fórumok szervezése* (lakhatás, szociális ellátások, stb.).

Azzal, hogy a szociális város-rehabilitációs program elindult, néhány igényre jól tudott reagálni a városi önkormányzat. A rövid előkészítési szakasz ugyan nem tette lehetővé a valódi közösségi tervezést, de a programot megelőző közösségfejlesztő munka során készült felmérések, közösségi beszélgetések nyomán készült javaslatok alapján *a városrészben kialakítottak egy új közösségi teret*, melynek működtetésébe a helyi családsegítő munkatársai mellett mi is bekapcsolódtunk. Emellett fontos igényeket elégít ki a *zöldesítés és más közösségi és fejlesztő programok beindítása*.

Az Avason a képessé tételi folyamatok mellett zajló **közösségi tervezés** egyelőre egy fejlesztő szervezet által felvállalt kommunikációs és lobbi szerep beiktatásával zajlik. Nem is közvetítő szerepet vállalunk, inkább platformot teremtünk egy-egy témának. Az *önkéntes hálózat folyamatos kiépítésével válhat mindez a helyiek saját ügyévé*, mely a közösségi cselekvésekbe, klubokba bevont helyiekből építkezik.

A **lakók bevonásának** legfontosabb tapasztalata az, hogy azok a legaktívabbak, akiknek valamilyen belső motivációjuk már eleve adott az önkéntes munkához. A *hátrányos helyzetű terep sajátosságaként* tapasztalt újszerű jelenség, hogy a 30 napos közérdekű munkavégzési kötelezettség kapcsán sok egyéni és csoportos fejlesztés után alakult ki meghatározó önkéntesi kör. Az életvezetési alkalmak során csoporttá alakultak, és bizalmi viszony alakult ki az egyesület irányába is, amely bevezette őket a közösségi munkába, s ki-ki a saját erőssége mentén kezdett el tevékenykedni. Ezen előzmények során **közösségek jöttek létre**: a Kézműves klub, a Történeti klub, a Párbeszédkör, az Avasi Könyvcsere Pont. Megtanultak közösen gondolkodni, együttműködni, és a közösségi munka meghatározóivá váltak.

[5] A 2005. évi Fészekrakó program során történt visszaélések miatti összetett problémahalmaz: együttélési problémák, nem fizető lakók terheiből felhalmozódó adósságok, csótány-poloska invázió, lerongált lakókörnyezet.

A fejlesztői munka másik fontos alapja a **helyi intézményi partnerségek kiépítése**. A terepi munka során a családsegítővel, a helyi könyvtárral, a helyi gimnáziumokkal és általános iskolákkal napi szintű a közös munka, s *folyamatos a közös tanulás a közösségi megoldások során*. Az együttműködések másik szintje a „tehetősebb" szereplőkkel történő munka: az Avason tenni tudó és akaró *Jezsuita Rend* mostanában induló *Közös Tér programja* fontos szakasz lesz a fejlesztői munkában. Miskolc *Integrált Településfejlesztési Stratégiájának tervezése* során részt vettünk az Avas városrész rehabilitációs munkacsoportjában, itt képviselhettük a közösségfejlesztés szemléletét és javaslatokat tettünk fejlesztési területekre. Megemlítendő a város vezetésének kezdeményezésére induló *Megújulás-Jelenlét program*, ami a leszakadó közösségek integrálását célozza a *Magyar Máltai Szeretetszolgálat* konzorcium-vezetésével. Közösségfejlesztőkként az említett programok mindegyikében folyamatos egyeztetésekkel járulunk hozzá az egymáshoz kapcsolódó komplex fejlesztő munkához.

Összegzés

Az elmúlt években szerzett saját tapasztalataink és az ezekkel kapcsolatos hazai és nemzetközi szakirodalmak tanulságai alapján: úgy látjuk, hogy igenis vannak markáns sajátos vonásai a városokban végzett közösségfejlesztői tevékenységeknek. Ezek alapvetően a város összetettebb társadalmi szövetének természetéből adódnak; abból, hogy egy beavatkozás ebben a közegben mindig sokszereplős és lépcsős, több tevékenységi-működési ágat érintenek egyidejűleg. Ezek egymástól való kölcsönös függésük miatt nagyrészt komplex és egymással összehangolt folyamatokat igényelnek. A fejlesztői munka tehát nem különíthető el, választható szét egyes elemekre, a lényege éppen az egymástól szorosan befolyásolt, s így erősen függő változásokra irányuló erőfeszítések és beavatkozások harmonizálása – ami végül is a fejlesztéspolitikai szintjét is érintő, elérő beavatkozásokat jelenti.

A hazai közösségi tervezési gyakorlat néhány fontos jellemzője, tanulsága

A közösségi tervezés kezdeményezése a gyakorlatban elindulhat úgy, hogy az önkormányzat valamilyen pályázat kapcsán önmaga kezd egy saját programba; máskor ugyanő *felkér egy külső szakmai szervezetet/ügynökséget*, esetleg a saját városfejlesztési társasága maga igényli, kezdeményezi a közösségi tervezési folyamatot; előfordul, hogy *civilek jó szándékból vagy egyszerű érdeklődésből, esetleg valamilyen érdeksérelem kapcsán* indítanak ilyet – aluról.

A tervezési folyamat tipikus szereplői: szakértők – főként építészek és tájépítészek, mérnökök; döntéshozók: önkormányzati testület, polgármester, egy-egy képviselői bizottság, vagy más csoport; a hivatal, az apparátus szakmai részlege; az érintett lakosság. Nagyon sok múlik a különféle szereplőknek a folyamathoz való hozzáférésén.

Közösségi tervezésnél elkülönítendő, hogy az egy kisebb, konkrét területre, vagy alkalmi ügyre, pl. játszótérre, parkra, buszmegállóra, valami egyéb területre *fókuszál*; vagy nagyobb

léptékű, pl. a városközpont, vagy valamilyen csatolt településrész egészét – vagy jelentős részét és több funkcióját is – érintő terület, ügy tervezésére irányul.

A bevonás lehetősége, a folyamat íve szerint. Létezik a bevonásnak, a közösségi tervezésnek a szakmailag ismert ideális változata, amely tréningszerű, tartósan építkező együttlét során, többnyire állandó szereplőkkel, szakember által vezetett módszeres lépésekkel, a külvilágtól viszonylag zavartalan környezetben valósul meg. Máshogyan történik a folyamat alakítása, amikor esetlegesebb a résztvevők köre, mikor ugyan folyamatról van szó, de gyakran cserélődnek a résztvevők. Ilyenkor gyakori, hogy alkalomról alkalomra újraindul, de legalábbis visszalépésekkel, újrakezdésekkel zajlik az egyeztetés folyamata.

Néhány érv arra vonatkozóan, miért szükséges a közösségi tervezés

komplex problémák, bizonytalanság megfontoltabb kezelése;
cselekedeteink mögött meghúzódó (rejtett) feltételezések felszínre hozása, adott esetben akár megkérdőjelezése;
a döntéseket azok hozzák meg, akik a terheket és a következményeket viselik;
minden érintettnek joga van részt venni a párbeszédben;
legitimációs szerep;
egyensúlyi rendszerek (pl. ökológia) megőrzése nem működhet a helyi közösségek bevonása nélkül;
pedagógiai hatás: „demokratává nevel”;
szociálpszichológiai hatás: növeli a tudatosságot, felelősséget;
közelíti a képviseleti demokráciát a részvételi demokráciához.

Sok függ attól is, hogy mennyire egymással ellentmondásban lévő, ellentétes érdekek összemérése-összeegyeztetése a feladat. Nagy jelentősége van az *egyes alkalmak közötti időszakok „összekötésének”*, azaz, hogy a folyamatot segítők *hogyan szervezik a kommunikációt*, a történtek összefoglalását, emlékeztetők, feljegyzések készítésével és szétküldésével, vagy más módokon, illetve annak, hogy kialakul-e valamilyen *kapcsolati háló, összekötő kommunikációs csatorna a résztvevők között*, amely hozzásegíthet a vélemények, érdekek pontosításához, a megértés, egymás és a szakmai szempontok megértésének a kialakulásához.

Fontos tudnunk, hogy *a tervezés eredménye csak az egyik hozadéka az ilyen folyamatoknak*. Legalább ennyire fontos a folyamatban való **részvétel**, az új helyzetekben, közösségi feltételek között megvalósuló tapasztalatszerzés, a szereplés. Az egyszerűbb feladatra szerveződő részvétel, a minimális problémakezelés és látszólag kis előrehaladás is értékes és fontos lépés lehet a közösség szempontjából.

Sélley Andrea – Giczey Péter

» Közösségfejlesztés mélyszegény környezetben

A Közösségfejlesztők Egyesülete szakmafejlesztési és módszertani munkájának az elmúlt évek során kiemelkedő területe volt a *mélyszegénységben élőkkel végzett szakmaközi fejlesztő munka*. 2010-ben az *Autonómia Alapítvány* vezette konzorcium tagjaként (további partnerek: *Szociális Szakmai Szövetség*, valamint a *VÁTI Nonprofit Kft.* – ma *Lechner Lajos Tudásközpont*), a TÁMOP 5.1.3[1] program keretein belül, addig példa nélküli szakmaközi (közösségfejlesztés – szociális munka – vidékfejlesztés) projekt megvalósítására kaptunk lehetőséget. A KÖFE a projekt 1. komponensének egyik főszereplőjeként a 2. komponens keretein belül helyi fejlesztési programokat megvalósító helyi konzorciumok és szervezeteik szakmai támogatását valósította meg a 2014. nyaráig tartó négyéves időszakban. Ez a manapság szokatlanul hosszú és mélyreható szakmaközi munka alapozta meg Egyesületünk mélyszegénységgel foglalkozó szakmai tagozatának elindulását[2]. Az alábbiakban két, a projekt 2. komponensében kistérségi fejlesztést megvalósító partnerszervezetünk, a *Dialóg a Közösségekért Egyesület* (Miskolc) és az Életfa Segítő Szolgálat Egyesület (Debrecen) tapasztalatait foglaljuk össze.

Közösségfejlesztés és mélyszegénység Észak-Abaújban *(Sélley Andrea)*

„A roma asszony elmondta, hogy ő nagyon szívesen jönne a programjainkra, mert egyszer már volt, és nagyon jól érezte magát, de lebeszéli az utcában lakó néhány cigány ember. Folyamatosan mondják, hogy ne vegyenek részt semmilyen TESZE[3] programon. Konkrétan azt mondta, hogy „nem fog rajtam Zsuzsa, Orsi meg Hajni[4] meggazdagodni. Inkább adják ide a pénzt nekünk.”

Ez a pár mondat sok mindent rejt magában, de felütésként csak egyik üzenetét bontom ki. Adni. Pénzt. A szegénységre adott válasz klasszikusan a pénz, az adományok.

Kinek a dolga megoldani a szegénység súlyos és gyakran áthatolhatatlan, összetett problémáját?

A közösségek mai válasza ez: a szolidáris államé, mely állami intézkedésekkel, vagy a helyi önkormányzatoké, melyek a segélyezési rendszerrel és persze a segítő szakmáké, melyek adományosztással és családgondozással oltják a tüzet. *Mindez nélkülözhetetlen, de a segélyekből és adományokból történő létfenntartás elsorvasztja az egyéni erőfeszítéseket, az egymás*

[1] A Közösségi felzárkóztatás a mélyszegénységben élők integrációjáért program valamennyi írásos, hang- és képanyaga elérhető a www.melyszegenyseg.hu weboldalon. (*A szerk.*)
[2] A szakmai tagozatokról részletesebben ld. jelen kötet Számvetés c. fejezetét. (*A szerk.*)
[3] A Dialóg Egyesület és a FOGADÓ Észak-Abaúji Közösségfejlesztők Köre Egyesület (FÉSZAK) által kezdeményezett *Tegyünk együtt a szegénység ellen!* komplex társadalmi program Észak-Abaújban.
[4] A TESZE program munkatársai.

mellett élők kölcsönös felelősségét, a helyi megoldásokat, és mintává rögzül - akár generációkon keresztül is - a várakozás.

A fenti kérdésre a *közösségfejlesztés válasza* az, hogy a *közösségek maguk* is tudnak válaszokat adni saját problémáikra, s nemcsak hogy tudnak, *kell, hogy adjanak*, különben elsorvadnak mint élő (cselekvő) közösség.

> „Biztos, hogy ebben a gépesített világban, ahol nincs már ló, nincs lovagiasság sem. Nem lehet emberektől lehetetlent kívánni."
>
> (Márai Sándor: Napló, 1953).

S **hogyan lehet** a mélyszegénységben élők életén könnyíteni?

A közösségfejlesztés erre azt mondja, hogy **partnerségekben** *kell a megoldásokat megtervezni, s megvalósítani.* Ahhoz kell hozzásegíteni a helyi közösségeket, hogy ők maguk tudjanak válaszokat adni. Ha képesek kezdeményezni a saját problémáik megoldását, képesek azokon önállóan gondolkodni, akkor jöhet a következő lépés, hogy ezt másokkal: szakemberekkel, humánszolgáltatókkal közösen átgondolják, a hiányzó erőforrásokat behívják. A kezdeményező készség kialakításához és a partnerség-építés első lépéseihez *többszintű fejlesztő munka* szükséges.

A mélyszegénységhez kapcsolódó komplex problémákat *komplex módon* kezelhetjük. A partnerség-építés végeérhetetlen folyamata jellemzően egy szférán belül indul el, azt követi a szférák közötti kapcsolati építkezés, közös célkeresés, s annak mentén indulhat el az együttműködés kiépítése. Cél, hogy a fejlesztési akcióterület *valamennyi önkormányzata, polgármestere elkötelezetté váljon, hogy partnernek tekintsék a civil kezdeményezéseket*, tartós együttműködések induljanak, és a hátrányban élőkért folytatott fejlesztési munkába sikerüljön bevonni a meghatározó humánszolgáltatókat.

A 2009-14-ig folytatott *TÁMOP* mélyszegénység program tapasztalatai arra mutatnak, hogy vannak olyan közösségfejlesztés alapú folyamatok, melyek az állami megoldó képlet kiegészítéseként és/vagy ötvözve egyéb fejlesztésekkel jó eszközei lehetnek azon törekvéseknek, melyek komplex módon próbálják elősegíteni a településen élő emberek életminőségének javulását.

Az abaúji kistérségben, ha vannak is kezdeményezések a szegénységben élők megsegítésére, azok *nincsenek összehangolva, nem építenek egymásra.* A szociális ellátást végző intézményeknek a törvényből adódó kötelező mindennapi munkájuk mellett nincs kapacitásuk egyéb fejlesztő programok megvalósítására; igényük azonban mutatkozott, így őket is partnerségre hívtuk. A települési civil szervezetek és önkéntesek a program alappilléréül szolgáló settlement házak tartalmának megvalósítói lettek a programban. Projektünk fő kérdése az volt, hogy az a bizonyos kezdeményező készség hogyan fejleszthető a szegénységben élőknél, azoknál az embereknél, akiknek *alapvető szükségletei kielégítése sem megoldott*, és a nélkülözés során mentálisan kifáradnak? Nagyon fontos figyelembe venni, hogy a közösségfejlesztés a változásokat szolgálja, a közösségi kez-

deményezések a változtatásokat tervezik, szervezik. A mélyszegénységben élők azonban nehezen mozdíthatóak az állapotukból, **nem változást, sokkal inkább stabilitást keresnek. Nem csak készségük és képességük, de vágyuk sincs a változtatásra. Az állandóságot vágyják**, hiszen az adna biztonságot; az állandó, stabil állapotoktól remélik nyugalmukat. Ebből az alaphelyzetből kell kitörési pontokat találni.

A másik oldalon a befogadásra fel kell készíteni a helyi közösségeket. A települési közösségekkel olyan helyeket kell kialakítani, és olyan programokkal kell azokat megtölteni, amelyek egyszerre vonzóak a *helyi középréteg*, valamint a hátrányosabb rétegek számára. Ezek kialakítása nem elképzelhető a már érzékenyebb civil közösségekkel való intenzív párbeszéd és helyre szabott lelki és szellemi felkészülés nélkül. Nem várt tapasztalata volt munkánknak e téren, hogy minél kisebb a társadalmi távolság, annál nehezebb a közelítés a csoportok/közösségek között. Gyakran szolidárisabbak vagyunk a távolabbi, a más településeken élő elesettekkel, mint a közvetlen szomszédunkban élőkkel.

A közösségfejlesztő munka célja és egyben legfontosabb erőforrása a helyi ember, az emberekből épülő csoportok, így a legtöbb feladat is hozzájuk kapcsolódik. Ezek tervezett megvalósítását szolgálják a **settlement szolgáltatások**. *A settlement egy olyan közösségi szolgáltató központ, mely egyszerre több célt valósít meg. Hozzájárul a helyi közösségek fejlődéséhez, fejlesztéséhez, teret nyújt szabadidős tevékenységekhez, segíti a szociális problémák megoldását, információt nyújt, és segíti a különböző emberek, csoportok és közösségek közötti kommunikációt.*

Településenként indítottunk settlement-eket, amelyekben a *szegénységben élő emberek számára rendszeres* **közösségi beszélgetéseket** szerveztünk; ezeken helyzetük azonosítására, a probémákra reagáló megoldások kidolgozására és együttműködések kialakítására került sor más települési szereplők – lakosok, szakemberek, döntéshozók – részvételével. Az előzetes felmérések során körvonalazódott igényekre (pl. gazdaasszony kör, ezermester klub, önismereti klub, stb.), valamint a közösségi beszélgetések során megfogalmazott hiányokra reagálva **tematikus klubfoglalkozásokat** szerveztünk, amelyeket a térségben élő és dolgozó, a szakterülethez értő, a klubvezetésre a projekt keretén belül felkészített emberek tartottak a közösségfejlesztő szakember segítségével, az infrastruktúrát pedig a humánszolgáltatók, jellemzően a településen működő civil és egyházi szervezetek biztosították.

A settlement szolgáltatások mellett **többszintű műhelymunkát** is szerveztünk. A *települési szintű*, valamint a *térségi* műhelyek működtetésének többéves hagyománya volt már a projekt kezdetén, ezt igyekeztünk folytatni, megerősíteni. Harmadik szintként *innovációs műhelyeket* indítottunk – ezek szellemi teret adtak azoknak, akik tudtak és már akartak tenni a szegénység ellen. **Képzésekkel** elsősorban a *szemléletváltást* kívánta programunk elősegíteni és képessé tenni a szolgáltatást végzőket a közösségi alapú megközelítésben rejlő lehetőségek felismerésére, a munkamódok megismerésére. Ütemezésünkben szerepelt *közösségi munkás, közösségi és önkéntes koordinátor* képzés a szociális területen dolgozóknak, lelkészeknek és pedagógusoknak, *közösségi vállalkozásra, illetve klubvezetésre* felkészítő képzés a mélyszegénységben élőknek, valamint *szemléletváltó* tréning a három szektor képviselőinek.

Irányok, eredmények, hatások

A közösségfejlesztési folyamat számos hatása és eredménye – pl. egy *ember kapcsolati hálójának bővülése, kompetenciájának növekedése, a településen kialakuló partnerségek, kapcsolatok minőségi változása*, stb. – nehezen mutatható ki. Az egyének által megélt változások megjelenítéséhez minket leginkább a *kontroll tükörképek* (kérdőívvel rögzített irányított beszélgetések) segítettek hozzá. Tárgyiasultan is megmutatható eredmények a settlement klubtevékenységek során készült **helyi termékek**. Azok a kézzel és géppel készített csodák, melyek nem csak örömöt okoznak a készítőknek, hanem piacot is hozhatnak. Az eddigi értékesítések a sikerélmény mellett bevételt is jelentenek; a bevételek egyelőre visszaforgatódnak a settlement közösségi életébe, a tagok közös terveihez szolgálnak forrásként. Sokak számára a *munkahelyteremtés és a tárgyiasult eredmények* lehetnek motiválóak a bekapcsolódásra. A közösségi vállalkozás képzésen szerzett tapasztalatok alapján lehetséges kitörési pontként határoztuk meg a **közösségi alapú vállalkozás** műfaját. Elindult egy csapat a **térségi szövetkezetfejlesztés** irányába, négy lehetséges vállalkozási tevékenység mentén. Olyan *vállalkozási tervek születtek, amelyekből térségi szolgáltatások is kialakulhatnak. Úgy véljük, hogy a közösségi vállalkozási formának számos előnyei vannak a hagyományos formákhoz képest.* A közösségi vállalkozás támogatása mellett azonban ahhoz is hozzá kell segíteni a hátrányban élőket, hogy *kezdjenek önállóan valamihez* (háztáji gazdálkodási elemek, saját életkörülményeiket javító lakhatási, élelmezési fejlesztési programelemek, stb.). Ezt a folyamatot minél több tanulási alkalom és élmény biztosításával támogathatjuk. Az élmények, nálunk elsősorban a **fórumszínház**, olyan erősítőszerek, amelyek az egyénekre és a közösségekre oda-vissza hatnak örökös körforgásban.

Néhány profán jó tanács a közösségi munka elé:

Csak akkor menj, ha hívnak!
Ha csak arra tévedsz, s nem a helyiek kértek fel a fejlesztő munkára, akkor „sétálj" még egy kicsit. Menj be a boltba, ülj be a kocsmába, térj be egy ismerőshöz, vagy csak sétálgass az utcákon! Nem neked kell akarnod a változást, meg kell várnod, amíg valaki a helyiek közül akarja.

Keresd a kapcsolatokat!
Többen többet tudtok tenni. Magányos bozótharcosok csak rövid távon nyerhetnek.

Rendszeresen szervezz közösségi beszélgetéseket!
Fontos, hogy rendszeresen üljenek le abba a bizonyos körbe azok, akik akarják a változást. Egymás felé fordulva át kell beszélni a motivációkat.

Kutass fel és vonjál be minél több helyi szereplőt!
Felmérni az összes helyi érintettet nem könnyű feladat, hosszú lehet a lista. S ez egy folyamatos munka, hiszen változnak a szereplők. De nélkülük nem megy.

A helyi viszonyokat szorítsd körön kívülre!
Mindenhol vannak konfliktusok; győzd meg a résztvevőket, hogy ezeket hagyják a

közösségi beszélgetések falain kívül annak érdekében, hogy láthassanak maguk előtt közös célt.

*Nézz*ük meg: milyen értékeink vannak!
Gyűjtsétek össze a település összes erőforrását, s azokra építsetek! Győzd meg a helyieket, hogy ők maguk a legnagyobb érték a településen!

Szervezz szükségletfelmérést, közösségi felmérést, beszélgető köröket!
Talán a körben ülők vágyat éreznek azok véleményének megismerésére is, akik nincsenek, vagy nem lehetnek ott. Biztasd őket, hogy készítsenek közösségi felmérést, vagy kérdezzenek társaiktól! Ismertesd meg őket a módszerekkel!

Tervezzetek bátran!
Segítsd, biztasd őket, s te csak segítsd a tervezést! Ha már vannak emberek, felszínre jöttek a problémák, s feltérképeztétek a helyi értékeket, akkor kezdődhet a tervezés.

Készítsetek cselekvési tervet!
Tudasd velük, hogy ez maga a közösségfejlesztés! Ha felismerik, hogy településük fejlesztése valójában egy folyamatosan változó cselekvési terv készítése és megvalósítása, örök mozgásban maradhatnak.

Párhuzamos cselekvésekre, akciókra van szükség!
Folyamatba ágyazott, egymásra épülő tettek hívják elő az aktivitást. Ennek tanulási szakaszait végigjárva válhatnak aktív állampolgárrá az emberek.

Ha nem tudnak rólatok, nem léteztek!
A nyilvánosság nem csak tájékoztat, informál, hanem a bevonásnak is fontos eszköze.

Örüljetek, ünnepeljetek!

Meg-megállni, szétnézni, számba venni az eredményeket – erre is jó alkalom a közös ünnep. De fontosabb, hogy tudatossá váljon az, hogy együtt vagyunk, egymásért, és az ünnep nem a sikernek szól, hanem a közösségnek.

Az ünnepek olyan események, melyekkel újra és újra meg lehet élni az összetartozás vagy a valahova tartozás biztonságát és örömét.

„Reménytelenség a reménytelenségben” *(Giczey Péter)*

Miként az ország többi részében, a mélyszegénységben élők integrációját célzó, 2010 és 2014 között megvalósított projektünk[5] célterületén is évtizedes jelenség a hátrányos helyzetű térségekből, településekből történő *erőforrás-kivonás*, ami azt jelenti, hogy a mobilisabb, képzettebb társadalmi csoportok elköltöznek, megtakarításaikat a városokban fektetik be. Az általános közvélekedés és szemlélet a fiatalokat ezekben a falvakban a vissza nem térésre ösztönzi; ezzel a *reménytelenség vízióját* ragasztva a településekre, valójában maguk az ott élők pecsételik meg saját sorsukat. Ebben a reménytelenségben egy újabb reménytelenségi zárványt találunk, **a mélyszegényekét, a cigányokét**. Helyzetük csak abban különbözik a többségiek vagy alsó középosztálybéliek reménytelenségétől, hogy már alig van valamilyen erőforrásuk, míg az előbbieknek még van valamennyi, amit nagyon is féltenek. A helyzet pikantériája, hogy *a reménytelenekhez kellene felzárkózniuk a még reménytelenebbeknek*, az ő minden lehetséges eszközzel védett közösségükbe kellene integrálódniuk.

Fejlesztő programunkban azt céloztuk, hogy az azonosított hiányok és a kielégítetlen szükségletek/igények közül a szociális szolgáltatások és gyermekjóléti ellátások kiegészítését a lakosság, és elsősorban a *mélyszegénységben élők aktivizálásával*, saját maguk szervezte *közösségi, önsegítő szolgáltatásokkal* érjük el. Ennek elsődleges eszköze *szociális munkásunk* tevékenysége volt, aki a közösségi folyamatok állandó résztvevőjeként kapcsolatot jelentett a családsegítő- és gyermekjóléti szolgálat munkatársai és a problémával küzdő lakosok között. Főleg azok esetében volt ez fontos, akik valamilyen ok miatt nem vették igénybe a meglévő szolgáltatásokat. Az aktivizálás másik eszköze a szomszédsági önkéntesek tevékenysége, akik első kézből tudtak információt nyújtani és ügyintézést segíteni. A *közösségi munkás – önkéntes koordinátorok, a szomszédsági önkéntesek és a folyamatokba bekapcsolódó aktív lakosok* szakmai stábunk támogatásával olyan közösségi, önsegítő szolgáltatásokat tudtak kezdeményezni, megszervezni, melyek a településen élők szerint hiányoztak az elérhető szociális szolgáltatások közül. Ebben természetszerűleg a gyermekek részére szervezett szolgáltatások játszottak kiemelkedő szerepet, mint például a vámosújfalui baba-mama klub kezdeményezése, a nyári gyermekfelügyelet körében a kenézlői önkéntes alapon megvalósuló játszóház vagy az olaszliszkai kisgyermekes anyák iskolai játszótér használatának megszervezése.

A mi célterületünkön is, mint általában az országban, az egyéni megoldások, kijárások rögzültek, ezeket a mechanizmusokat ismerik és működtetik a szereplők az önkormányzattól a mélyszegénységben élőkig. Munkánk javarészt arra irányult, hogy felismertessük az **összefogás, a partnerség, az együttműködésben megvalósított érdekképviselet erejét**, hatékonyságát, melynek eredményeképpen már kisebb sikereket el is könyvelhettünk, de itt is hosszabb idő szükséges az áttöréshez.

[5] A Zöld Kör – a Föld Barátai Magyarország tagja – ÉLETFA Segítő Szolgálat Egyesület TÁMOP 5.1.3 - 09/2-2010-0021 azonosítószámú *Közösségi felzárkóztatás a mélyszegénységben élők integrációjáért Bodrog menti Felzárkóztató Programja* Bodrogolaszi, Kenézlő, Olaszliszka, Vajdácska, Vámosújfalu, Sárazsadány, Szegi településeken zajlott 2011. november 1. – 2014. május 31. között. Jelen írás a program szakmai-módszertani tanulmány összegző fejezetéből vett részletek szerkesztett változata.

Projektünk egyik alapelve volt, miszerint, *amíg egy településen a mélyszegénység nem lesz a* **teljes helyi közösség ügye**, *addig nem lehet hatékonyan kezelni a mélyszegénység problémáját*, nem tud semmilyen integrációs törekvés megfelelően hasznosulni. Nyilván, a rendelkezésre álló projekt időszakban senki sem várt csodát e tekintetben (sem), azt viszont elmondhatjuk, hogy az a megközelítésünk, hogy *a teljes közösséggel foglalkozunk, fókuszban a mélyszegényekkel*, jó döntésnek bizonyult. Azt tapasztaltuk, hogy ahol a mélyszegények és a közösség más tagjai *együtt gondolkoztak*, terveztek, cselekedtek, és kommunikáltak egymással, *oldódni kezdett a bizalmatlanság*. Egymás megismerése, ezen keresztül egymás elfogadása, a szolidaritás csíráinak megjelenése igen fontos lépés volt. Megjegyezzük, hogy településeinken tapasztaltuk a szolidaritást, akár annak formájában, hogy rendszeresen segítették egymást az emberek, vagy egy magasabb társadalmi státuszú segítette az alacsonyabb státuszút, illetve, amit általánosan tapasztalhattunk, nagyobb baj vagy katasztrófa esetén (az egyik településen egy mélyszegénységben élő család házának fala dőlt ki, a másikban egy ház égett le), a település lakosai, a közösség tagjai azonnal a károsultak segítségére siettek. Gyűjtést szerveztek építőanyagra, természetbeni javakra, felkerestek tehetősebbeket, akik adománnyal járultak a helyreállításhoz, jelentkeztek szakemberek (kőműves, ács) önkéntes munkára, és még sok apróságban, ami akkor nagy tett volt, sokan segítettek. Azonban ez általánosan is így működik a társadalmunkban, probléma a mindennapi szolidaritással van, amikor nem vesszük észre, hogy folyamatos, rendszeres segítségre van szükség a közösség tagjaitól azok számára, akik mindennapos szükséget szenvednek.

Fel kell tennünk a kérdést: *van –e a mélyszegénységben élőkkel folytatott közösségi munkának sajátossága*? A mi v**álaszunk: alapvetően nincs különbség az alkalmazott módszerek** tekintetében, a közösségi beavatkozások verbális kommunikációra épülő módszerei jól alkalmazhatók a mélyszegények körében. Amivel számolnunk kell, az inkább a mélyszegénységben, nyomorban élők helyzetének sajátosságai, melynek aspektusai a következők:

- *Alacsonyabb bizalmi szint* a külső, általában nem mélyszegény vagy többségi társadalmi hátérrel rendelkező szakemberek iránt.
- Az előbbiből (is) következő *szerepelvárás*, ami abban jelenik meg, hogy azonnali segítséget várnak súlyos problémáik orvoslására, szükségleteik kielégítésére.
- A távlatos gondolkodás és a rendszeres tevékenységhez szükséges *kitartás hiánya* – de ez érthető olyan helyzetben élőknél, akiknek a napi túlélésért kell küzdeniük.
- A többségi társadalom felől érkező *elnyomás, előítéletek, diszkrimináció, szegregáció*, esetenként rasszizmus formájában, az erre beállt intézményi működések és az ezekből fakadó konfliktusok.
- A családon belüli *pszeudo-matriarchális viszonyok*, azaz a nők családfenntartóvá és döntéshozóvá válása úgy, hogy közben e szerepek deklaráltan és elfogadottan a férfiaknál vannak.

- A *családi és rokonsági kapcsolatok, viszonyok erőssége*, mely egyszerre támogató, védőháló funkciókkal bír, családok közötti konfliktusok esetén viszont éles elkülönülést jelent, ami komoly gátja a közösségi szintű tevékenységeknek, együttműködéseknek.

Mindebből az következik, hogy a közösségi beavatkozóknak nem sajátos módszereket kell alkalmazniuk, hanem időben hosszabb folyamatra kell számítaniuk és többféle, kommunikációt beindító módszereket és tevékenységeket kell alkalmazniuk.

Legvégül néhány *konkrét javaslat*, melyek hasonló projektek folytatásakor, tervezéskor figyelembe vehetőek:

- Az *aktív lakosok megtalálása* mind a mélyszegények, mind a nem mélyszegények köréből, összegyűjtésük, képzésük, szakmai támogatásuk - projektünkben közösségi munkás – önkéntes koordinátorok és szomszédsági önkéntesek -, elengedhetetlen, kulcsszerepük van a közösségi folyamatok beindításában, közösségi beszélgetésekben, cselekvésekben, a közösségi integrációban.

- *Közösségi térhez való hozzájutás* biztosítása szükséges, úgy, hogy a meglévő ingatlanok felújítása, vagy újak létesítése és használatba vétele az összes érintett, tehát önkormányzat, szervezetek, lakosság bevonásával történjen, egyúttal tervezve fenntarthatóságát, jövőbeli működtetését.

- A *fiatalokkal* erőteljesen kell foglalkozni, meg kell teremteni számukra a helyi közösségi identitás megélését, megerősítését, kreativitásuk, kezdeményezéseik, egyéni és közösségi cselekvéseik lehetőségeit.

- A települési szervezeti, intézményi *szereplők* és tervezett, majd megvalósuló pályázati, fejlesztési *programok összehangolására*, koordinálására több kapacitást kell fordítani.

- A *t*öbbség – kisebbség kommunikációjának, együttműködésének beindítására minden lehetséges módszert alkalmazni kell.

- *Közösségszervezést*, a közösségszervezés beavatkozási módjait a mélyszegénységben élők, a cigányság körében szükséges alkalmazni.

- Nagyobb erőfeszítések, erőforrások allokálása szükséges, *hosszabb* (akár 5-6 éves) *rugalmasan változtatható programokat* kell tervezni és megvalósítani.

Mészáros Zsuzsa

» Közösségalapú gazdaságfejlesztés[1]

„Nem a fejlődés vagy a haladás a fontos, hanem a harmónia és az egyensúly fenntartása a minket körülvevő világban" (Tinker 1994)

A megváltozott gazdasági és társadalmi környezet negatív hatásai begyűrűztek a mindennapokba. A tarthatatlan helyzetre elsősorban nem a statisztikák figyelmeztetnek, hanem a környezetünkben élő emberek látható gondjaikkal, az egyre terjedő bizalmatlanság, a jövőbe vetett hit hiánya. A valódi, elkötelezett, alulról építkező kezdeményezésekre egyre többen figyelnek fel, és próbálkoznak hasonló megoldásokkal. Egy-egy ilyen kezdeményezést pontosan úgy lemásolni, ahogy egy helyen már megtörtént, nem lehet. A helyi adottságokat, az adott helyen élő emberek közötti viszonyokat nem lehet figyelmen kívül hagyni. A *közösségi gazdaságfejlesztés* másképp nem működik, mint azok részvételével, akiket érint.

„Csak a széleskörű és különféle kérdésekben történő részvétel biztosítása esetén lehetséges olyan közjó elérése, amely hűen tükrözi a nagyszámú önérdek-maximalizáló egyén sokféle érdekeit."[2] (Sabine U. O'Hara, 1995)

Mi az oka annak, hogy a helyi gazdaságfejlesztés egyes helyeken működik, míg másokon nem, vagy alig? A gazdasági válság elhúzódása, a szegénység egyre szélesebb körű elterjedése a központi kormányzatot arra ösztönzi, hogy olyan törvényeket, intézkedéseket hozzon, amelyek átterelik a felelősséget az emberekre, az önfenntartás, öngondoskodás hangsúlyozásával. Az ehhez szükséges feltételek törvényi, rendeleti, szociálpolitikai eszközei azonban sokszor nem állnak rendelkezésre.

A kutatók és maguk a helyi gazdaság fellendítésén dolgozók az alapelvekben megegyeznek. Fő fogalmaik: *lokalitás, belső erőforrások feltárása és használata, képessé tétel, hagyományok, belső forgalom (termelés-fogyasztás), valamint a helyi társadalom felkészültsége*. Ezek azonban nem mindenhol állnak rendelkezésre.

Fontos kérdés, hogy ki rendelkezik a tulajdonjogokkal, *ki rendelkezik az erőforrások feletti döntés jogával*. Előfordul, hogy egy adott helyen felismert erőforrások vannak (legyenek azok az emberekben, a természetben, a földrajzi elhelyezkedésben, vagy az infrastruktúrában) azonban a helyi közösség e fölött nem rendelkezik. Mások és máshol hozzák meg a döntéseket. A másik probléma abból adódhat, hogy rendelkezésre áll ugyan az erőforrás, de annyira leamortizálódott, hogy jelen állapotában nem tud a helyi gazdasági fejlődés alapja és különösen nem a motorja lenni.

[1] Az Acta Medicinae et Sociologica Vol. 4. No. 8-9. (2013.) számában a szerzőtől megjelent *Közösségi gazdaságfejlesztés a gyakorlatban* című tanulmány felhasználásával.

[2] Sabine U. O'Hara: A társadalmi sokféleség tisztelete. In: Valuing Socio-diversity, International Journal of Social Exonomics, Vol. 22. No. 5, 1995. 31-49. o. (Bumberák Mária fordítása)

A megújulás képességének fontossága

Azokban a térségekben, amelyeket erőforrás-hiányosként jellemeznek, az erőforrások hiányát a fizikai környezet állapotában mérik, s a számokkal nem egy könnyen mérhető *megújulási képesség hiányát nem veszik kellő mértékben figyelembe*. Pedig a kulcs itt keresendő. Mitől tudna egy hely (térség, település) megújulni, vagy bátorságot venni a megújulásra, ha nincs birtokában a saját képességeibe és erőforrásai, valamint a jövőbe vetett hitnek, ami elengedhetetlenül szükséges a helyi gazdaság fejlődéséhez.

A hangsúly azon van, hogy az emberek, akik a környezetükből fakadó előnyökkel és hátrányokkal egyaránt együtt élnek, higgyék el, hogy *a rájuk vonatkozó döntésekbe joguk van beleszólni*, és hogy erre képesek is lennének, ha rendelkeznének a szükséges információkkal és a véleménycsere fórumaival. Azonban a maguk sorsáról szabadon döntő közösségek igénye és a mai realitás között óriási a távolság.

Önrendelkezésről és egymás közötti bizalomról beszélni egy olyan környezetben, amelyben döntéshozók egyértelműen nem bíznak meg a helyiek kompetenciájában – elméleti fejtegetésnek minősül.

A közösségi gazdaság-fejlesztési törekvések feltételei

Mire van szükség ahhoz, hogy egy település felismerje azt, hogy milyen erőforrások állnak rendelkezésére, és ezekkel mit kell tennie? Hogyan érhető el, hogy képes legyen a megújulásra?

A *jó gyakorlatok* nagyon széles skálán mozognak. Vannak egész térségre kiterjedő kezdeményezések, és vannak egy-egy szervezet által megvalósított tevékenységek. Van olyan, amely a lakosság minden rétegét megmozdítja, és van olyan, amelynek a kiterjedtsége korlátozott. Van, amelyet egy család indított el és olyan is, amelyet országos szakmai szervezet irányít, vagy egy civil szervezet, illetve önkormányzat a gazdája.

Feltételek

Kezdeményező:
Kezdeményező egyén, közösség vagy intézmény, mely felismeri, hogy a helyzet tarthatatlan, a problémák sokasodnak, s ha így folytatódik tovább, a hanyatlás megállíthatatlan lesz; tenni kell valamit, mert helyette más nem teszi meg. Befolyással bír az emberekre tudása, kapcsolati rendszere, funkciója, korábbi elismert tevékenysége vagy családi kötődése miatt. Megbíznak benne az emberek. Ő maga hisz abban, hogy képes a változást elindítani.

Erőforrások:
A kezdeményező(k) vagy maguk rendelkeznek saját erőforrásokkal, vagy felismerik a környezetükben fellelhető erőforrásokat, és tudják, hogy ezek miképpen mobilizálhatók.

Hatalom:
A kezdeményező(k) kezében, birtokában van, vagy rendelkeznek olyan képességekkel (mások meggyőzése, mások képessé tétele), amelyekkel *meg tudják szerezni a hatalmat.* Ez a hatalom a döntések meghozatalára és az önálló, szabad cselekvésre vonatkozik.

A legfontosabb egy olyan kiinduló szint elérése a közösségben (lokalitásban), amely lehetővé teszi a továbblépést. Ez a *megújulás képességének* megszerzése. Nem elég tehát, ha ez egyetlen emberben megvan, a közösségnek magának kell rendelkeznie vele.

Mit jelent a megújulási képesség? A közösség le tudja győzni berögzött szokásait, ki tud lépni a korábbi keretekből, alkalmazkodni tud az új helyzetekhez, képes önmagán változtatni, rugalmas, szervezett, autonómiával rendelkezik a döntések meghozatalában, ismeri a máshol jól működő megoldásokat, és azokat adaptálni is tudja, sokrétű kapcsolati rendszere van, mozgékony, a technológiát, technikát tovább tudja fejleszteni, arányosságra és egyensúlyra törekszik. A változásért képes erőfeszítést tenni, kitartó és következetes. Elébe megy a külső körülmények okozta változásoknak. Kezelni tudja a kockázatokat. Stratégiai szemléletű, hiteles, jellemes.

Valamennyi tulajdonságot gyakorolni kell. A megújulás képességének birtoklása a *cselekvésben* mutatkozik meg, és hozzá vezető út is a cselekvésen keresztül vezet.

Itt tehát a hogyanra a válasz. Cselekvés, melynek megvalósítása közben további képességek fejleszthetők, mint például az együttműködés, mások szempontjainak figyelembevétele, a körültekintés. Gyakorolható az egyenrangúság, a mindenki számára elfogadható megegyezés, a döntéshozatal. Mindezen képességek fejlődése nem csak egyszeri ügyek megoldására teszik alkalmassá a közösséget, hanem olyan folyamatok irányítására és végigvitelére, amelyeket összefoglalva **helyi gazdaságfejlesztésnek** nevezünk.

A helyi, közösségi gazdaságfejlesztés

A helyi közösségi gazdaságfejlesztés a megújulásra képes helyi közösségből vagy által kezdeményezett, a helyi erőforrásokon, azok feletti rendelkezésen nyugvó, azok kiáramlását (a szivárgást) arányosan tartó, a külső erőforrásokat a belsők erősítésére bevonzó, a különböző társadalmi csoportok egyenrangú részvételén alapuló, a közösség jólétének elősegítésére irányuló, az érintett közösség által vezérelt folyamat. A folyamat nem hoz látványos eredményeket, de a tevékenységek sokasodásával, így a „munkanélküliség" csökkenésével, a jövedelem megtartásával és növelésével, az elvándorlás csökkenésével, a közösségiség, a szolidaritás és az identitástudat erősödésével jár.

Egy folyamat[3]

Az 1997-ben indított **felső-kiskunsági közösségfejlesztői munka** során *sokféle közösségi*

[3] A szerző *A felső-kiskunsági közösségfejlesztői folyamat eredményei és nehézségei* c. írása alapján. (Parola 2003/1-2. szám)

kezdeményezés elindult, köztük olyanok is, amelyek a *közösségi gazdaságfejlesztés* irányába mutattak. Az történt és történik, amire az adott időben a közösség vállalkozni tudott, illetve tud annak érdekében, hogy változtasson saját életén. Ma már óriási értéknek számít, ha egy közösség képes erre.

A kezdeményezések a helyi szükségletekre reagáltak közösségi módon, a maguk nemében komplex megközelítéssel, noha nem terjedtek ki valamennyi probléma minden szegmensére. Mindegyik az önkormányzattól és az államtól független kezdeményezés volt, valamennyi mögött civil fejlesztői támogatás állt és áll. A támogató hátteret az első években a *Közösségfejlesztők Egyesülete, a Magyar Művelődési Intézet Közösségfejlesztő Osztálya és a Civil Kollégium* adta. Segítségükkel jött létre a **közösségi munkás hálózat**, amely 1999-ben megalapította a **Felső-Kiskunsági Közösségi Munkások Egyesületét**. Az Egyesület 2002-től 2011-ig kezdeményezte és működtette a közösségi gazdaságfejlesztésre irányuló folyamatokat.

Minden kezdeményezés a hely és a tevékenységben érintettek erőforrásaira épült. Megjelentek bennük szociális-szolidáris elemek, a környezet iránti figyelem és a vállalkozási hajlandóság. Főbb tevékenységeik, illetve jellemzőik:

- munkaerőpiacon hátrányos helyzetűek képessé tétele: képzések, tréningek, tanulmányutak, közösségi rendezvények szervezése;
- foglalkoztatás az állam által el nem látott szolgáltatások biztosítása érdekében (közösségi házban, családi napköziben, idősek ellátásában, közösségi munkában, kisközösségi rádióban);
- nonprofit működés egyesület, alapítvány keretében,
- finanszírozás: részben önkormányzati, illetve állami normatív alapú támogatásból, részben az igénybevevők által fizetett díjakból.

A fejlesztési folyamat során két alkalommal is *széleskörű partnerség*-építés előzte meg a kistérség közösségi gazdaság-fejlesztési stratégiájának kidolgozását. 1999-2000-ben a *Helyi gazdaságfejlesztési program* keretében 10 település mindhárom szektorának részvételével készült el egy elemzés, mely a gazdasági megújulást volt hivatott elősegíteni. *Információs pontok* jöttek létre, *munkacsoportok* kezdték meg a tervezést, képzések valósultak meg, létrejött a **Felső-Kiskunsági Gazdaságfejlesztő Alapítvány**. Kunbábonyban 1999-ben gazdálkodó családok megalapították a **Kunbábonyi Beszerző, Termeltető és Értékesítő Szövetkezet.** 2005-2007-ben **foglalkoztatási paktumot** készített elő, és hozott létre 31 szervezet, köztük képzési intézmények, önkormányzatok, szövetkezetek, pénzintézetek, munkaügyi és civil szervezetek. Megalkották *a térség foglalkoztatási és képzési stratégiáját*. 2007-ben pályakezdő diplomások létrehozták a **Reflex Szociális Szövetkezetet** a *térségi tévé* működtetésére. 2011-ben a korábbi foglalkoztatási programokban, közösségi vállalkozásokban dolgozók és segítőik megalapították az **Adacs-Bábony Szociális Szövetkezetet**, mely a *Civil Kollégium Alapítvány* képzési központját is üzemelteti *Kunbábonyban.*

Ezek a kezdeményezések, noha időben és némileg térben is egymástól távol helyezkednek el, nem egymástól elszigeteltek. A folyamatokat mozgató közösség ugyanaz. A térség mint hely, a maga adottságaival, értékeivel és hiányaival szintén ugyanaz.

> Az embereknek egyszerre van szükségük változásokra és kötődésekre. A fejlődés képességét gyakran mérik azzal, hogy a közösség tagjai hogyan viszonyulnak a változásokhoz, mennyire képesek lépést tartani azokkal, mennyire dolgoznak ki új eszközöket az új kihívásokhoz.
>
> (Ralf Darendorf)

A szövetkezet szocializációs közeg, egymáshoz csiszolja a tagokat, akik közösen kialakított normák és szabályok mentén működnek, az egyéni célok nem nyomják el a közösségi célokat. A közösség tagjai segítik egymást, szolidárisak egymással, kiegészítik egymás erőforrásait. A szövetkezet elősegíti a tagok gazdasági boldogulását, jövedelmet, munkát és olyan egyéb támogatásokat nyújt, melyek lehetővé teszik az egyéni gyarapodást is. A szövetkezetben megvalósul a tagok részvétele a „hatalom" gyakorlásban, a döntéshozatalban és a közösségi cselekvésben, mindez ugyanakkor folyamatos reflektálást jelent a környezeti tényezőkre. A szövetkezet önmagában is társadalmi kontrollt képez. A jó közösségi vállalkozáshoz-szövetkezethez elengedhetetlen, hogy a tagok mindegyike ismerje fel a közösségi gazdálkodás előnyeit, illetve saját érdekeit, továbbá kell, hogy legyen egy olyan vezető, akit a közösség szakmailag és emberileg is elismer, s aki képes a szervezésre, megújulásra és a változó körülményekkel való lépéstartásra.

A *Kunbábonyi Szövetkezet* és az *Adacs-Bábony Szociális Szövetkezet* esetében a nagyobb erőforrással rendelkezők kiegyenlítő (szolidáris) magatartása a domináns a többiek felé. A *Reflex Szociális Szövetkezet* esetében a szervezeten túlmutató társadalmi szükséglet kielégítése a meghatározó. Az *Adacs-Bábony Szociális Szövetkezet* a közösségre teszi a legnagyobb hangsúlyt, ami mindenkiből a legtöbbet hozza ki, s folyamatosan fenntartja az egymás és a környezet iránti figyelmet. A vállalkozói attitűd háttérbe szorult, a gazdasági megújulás immár szükségszerűvé vált.

Mindhárom vállalkozás folyamatos, tervezett, jövedelemtermelő gazdasági tevékenységet folytat/folytatott. Mindhárom társadalmi célokat követ, mindegyikük esetében jellemző, hogy munkához, jövedelemhez juttatja azoknak, akik saját erejükből nem tudnának munkához jutni (legyenek azok pályakezdő diplomások, akik a gyakorlat hiánya miatt vannak kitéve hátrányos megkülönböztetésnek az elsődlegesnek nevezett munkaerőpiacon, vagy rokkantnyugdíjasok).

A helyi gazdaságfejlesztés lehet nagyszabású, egységes elveken nyugvó, minden lakosra kiterjedő (pl.: alternatív energiára való átállás), és lehet sok apró lépésből álló, azokat egymáshoz csiszoló, folyamatos közösségi gazdasági tevékenység. Minden a helytől, az ott élő emberektől függ.

A fenti példákban bemutatott közösségi gazdasági egységek összehasonlítása

megnevezés	**Kunbábonyi Szövetkezet**	**Reflex Szociális Szövetkezet**	**Adacs-Bábony Szociális Szövetkezet**
kezdeményező	helyi közösség	fejlesztő szervezet	helyi közösség
meghatározó személy/ személyek	helyi születésű, felsőfokú végzettségű gazdálkodó	felsőfokú tanulmányokat folytató helyi fiatalok	korábban egyesületben tevékenykedők (4 fő), köztük szakmával rendelkező munkanélküliek, felsőfokú végzettségűek, közel 10 éve beköltözöttek
domináns jellege	szolidáris	társadalmi	közösségi
alapítás	1999	2007	2011
forma	szövetkezet	nonprofit közhasznú szociális szövetkezet	szociális szövetkezet
tagok	őstermelők	magánszemélyek	magánszemélyek
tulajdon	egyforma mértékű minden tagnak	egyforma mértékű minden tagnak	egyforma mértékű minden tagnak
szavazati jog a döntéshozatalban	1 tag = 1 szavazat	1 tag = 1 szavazat	1 tag = 1 szavazat
vezetés	a tagokból választott 3 fős vezetőség	a tagokból választott 3 fős vezetőség	a tagokból választott 3 fős vezetőség
a tagok társadalmi, gazdasági státusza	földtulajdonnal rendelkező magángazdálkodók, földtulajdon nélküli pályakezdők	felsőfokú tanulmányokat folytató fiatalok, pályakezdő diplomások, munkanélküliek, legalább középfokú végzettségűek	különböző diplomával rendelkezők, szakmunkások, munkanélküliek, gazdálkodók, máshol alkalmazottak, nyugdíjasok
vállalkozási tevékenység	mezőgazdasági termék termeltetése, értékesítése	közszolgáltatás, térségi televízió működtetése	civil szervezetnek nyújtott épületüzemeltetési szolgáltatás, kertészeti tevékenység
alkalmazottak	nincsenek	a tagok közül, atipikus foglalkoztatás	a tagok közül, atipikus foglalkoztatás
önkéntesség	tevékenységben és a vezetésben	a tevékenységben és a vezetésben, nem csak a tagok részéről	a tevékenységben és a vezetésben, nem csak a tagok részéről
a tagok közötti elszámolás	a végzett munka alapján (megtermelt termék)	alkalmazotti fizetés	belső elszámolási rendszer a végzett munka alapján, alkalmi munka, tagi munkavégzési jogviszony

megnevezés	**Kunbábonyi Szövetkezet**	**Reflex Szociális Szövetkezet**	**Adacs-Bábony Szociális Szövetkezet**
tagok érdekeltsége	jövedelemhez, vagy jövedelem kiegészítéshez jutás	munkatapasztalat-szerzés, munkaviszonyból eredő jövedelem, önálló vállalkozás működtetése	közösséghez való tartozás, a szolidaritásból való „részesedés”, jövedelemhez, jövedelem- kiegészítéshez jutás
korábbi közösségi tevékenység	az idősebb tagok között volt	nem volt	minden tag részt vett közösségi tevékenységekben
szövetkezeti ismeretek	a tsz időkből az idősebb tagok esetében	nem volt	tanultak alapján, tsz időkből az idősebbeknél, korábbi Kunbábonyi Szövetkezet-i tagságból eredően
az erőforrással rendelkezők nagyobb arányú hozzájárulása a közöshöz	jellemző	nem jellemző	jellemző
közös vagyon	nincs	pályázat útján elnyert támogatásból, üzleti tevékenységből fejlesztés	üzleti tevékenységből fejlesztés
kapcsolati tőke	térségen belül, elsősorban a mezőgazdasági tevékenységhez kötődően és rokonság révén	a fejlesztő szervezet révén és a tevékenység során alakult ki	a korábbi közös tevékenység során és a személyes státuszok hozadékaként alakult ki
szaktudások	mezőgazdasági jellegű (alaptól a felsőfokúig)	nem a tevékenységhez kötődő	sokrétű, részben a tevékenységhez kötődő
fejlődési irány	nem lépett tovább, megszűnt	vállalkozási tevékenység kismértékű bővülése a fő tevékenységhez kötődően	a tagok tudásaihoz, képességeihez igazodó tervek

Felhasznált és ajánlott irodalom

Az Adacs-Bábony Szociális Szövetkezet bemutatása:

http://keksajo.blogspot.hu/2012/11/kitekint-geto-vi-bemutatkozik-az-adacs.html

http://www.inspi-racio.hu/koezoessegi-vallalkozas/koezoessegi-vallalkozas-fejlesztes/103-kutatas-toertenete/237-adacs-babony-szocialis-szoevetkezet-kunadacs

A szociális szövetkezetek működési modelljének kidolgozása a foglalkoztatás elősegítése érdekében. A Foglalkoztatási és Szociális Hivatal megbízásából a tanulmányt készítette a Budapesti Vállalkozásfejlesztési Kutató Intézet Nonprofit Kft, Budapest 2010.

Falu Város Régió, Területfejlesztési és területrendezési szakmai folyóirat 2012/ 1-2.

Mészáros Zsuzsa - Németh Gáborné: Gondolatok a Felső-Kiskunsági Közösségi Munkások Egyesületének tevékenységéről, Parola, 1999. 3-4. szám

Mészáros Zsuzsa: A felső-kiskunsági térségi közösségfejlesztési folyamat, 1999. www.kozossegfeljesztes.hu

Mészáros Zsuzsa: A felső-kiskunsági közösségfejlesztői folyamat eredményei és nehézségei, Parola 2003. 1-2. szám

O'Hara, Sabine U.: A társadalmi sokféleség tisztelete. In: Valuing Socio-diversity, International Journal of Social Exonomics, Vol. 22. No. 5, 1995. 31-49. (Bumberák Mária fordítása)

Területfejlesztési füzetek 2. Helyi gazdaságfejlesztés. Ötletadó megoldások, jó gyakorlatok. NFM, NGM, Budapest, 2010.

Ajánlott honlapok

www.fkkme.hu
www.felga.hu
www.kozossegfejlesztes.hu
www.szoszov.hu
www.nesst.org
www.szocialisgazdasag.hu
http://www.nth.gov.hu (szakirodalom jegyzék)

Molnár Aranka

» Közösségi tanulás és közösségi hálózat B.A.Z. megyében

A tanulás mindig nagyon fontos volt nekem, és nemcsak az én életemben érték, hanem a családunkéban is. A felnőttképzéssel eleinte ambivalens érzéseim voltak. A munkaügyi központ képzésszervezőjeként úgy láttam, hogy az intézmény törekvései nem érnek célba, mert gyakran a munkaerő piacon értékesíthetetlen szakmákat oktattak. Az ún. általános képzések, a szemléletet formáló, műveltséget gyarapító képzések pedig teljesen hiányoztak a kínálatból. Sokáig csak szólamnak gondoltam az élethosszig tartó tanulást (LLL – Lifelong Learning), hiszen tapasztalataim nem igazolták azt. Aztán a közösségfejlesztői munka által motivált és állandósult tanulásaim során ez a terület is értelmet nyert számomra, elsőként a népfőiskolák révén. Saját gyakorlati munkám során pedig tudatosult bennem, hogy a közösségfejlesztési folyamat egyben tanulási folyamat is, méghozzá elsősorban cselekvés általi informális tanulás. Az emberek megtanulják a közös cselekvés közben, hogy hogyan kell közösségben viselkedni, megszólalni, bemutatni saját magukat és településüket, együttműködni másokkal – megtapasztalják állampolgári mozgásterüket, kitanulják szerepeiket. E mellett időnként szervezett, formális tudásbevitelre is szüksége van a közösségeknek ahhoz, hogy tovább tudjanak lépni, s életüket mind tudatosabban tudják szervezni.

A több évet is igénybe vehető fejlesztői munka során általában többször is sor kerülhet szervezett, formális tanulásra, amely elsősorban helyi szükségletekre épülő tudásbevitelt jelent. Ezek a tanfolyamok képzésként jelennek meg a folyamatban, de *nem csupán a képzések során jön létre tanulás, hanem a teljes közösségfejlesztési folyamatban, mely egyben egy társadalmi tanulási folyamat is.* Ha ezt a tanulási formát be akarjuk sorolni a felnőttképzési kategóriák valamelyikébe, akkor az informális képzésekhez helyezzük. A társainkhoz való demokratikus viszonyulást, a közösségben történő kommunikációt, egy ügynek a képviseletét, önmagunk és településünk megismerését, megértését és bemutatását, a közösségi döntéshozatalt és más közösségi képességeket és tudást mind megtanulhatjuk a közösségfejlesztés során. A folyamat valamennyi szereplője tanul a cselekvéseken és a belőlük nyert tapasztalatokon keresztül: a közösséget alkotó helyi emberek egymástól, az új helyzetből, amibe kerültek, és amelyet formálnak, illetve a fejlesztőtől, a fejlesztő pedig a helyi emberektől, az ott alakuló viszonyokból. De az együttműködéseken keresztül tanulnak a település vezetői, az ott működő intézmények munkatársai is. Mindez egy olyan folyamatban valósul meg, melynek középpontjában a párbeszéd áll.

A társadalmi tanulás és a közösségfejlesztés

„A társadalmi tanulás szellemi tradíciója nagyban hozzájárult a közösségfejlesztés szakmai gyakorlatához (...) e tradíció elméleti szakemberei azt vallják, hogy *a tudás a tapasztalásból születik és a gyakorlatban nyer igazolást*; ily módon tehát a tudás vagy az elmélet nem

statikus; ehelyett állandóan változik egy olyan dialektikus körforgás részeként, amelyben a meglévő elméletet tovább gazdagítják, módosítják a gyakorlatban megtanult leckék, amelyek viszont az állandó cselekvési folyamat során kerülnek alkalmazásra. Így a gyakorlat és a tanulás viszonylagos folyamatokként kerülnek értelmezésre." [1]

A közösségfejlesztési folyamatnak meghatározó szerepe lehet az emberek szocializációjában, ami nem ér véget a gyermekkorral, hanem egész életen át tart, a személyeket érő különböző hatások, találkozások, cselekvések eredményeképpen. Jó, ha a közösségfejlesztés szerepet kap a szocializációs folyamatban, akár a legkisebb kortól is, mert így esélyessé válik, hogy az életen át tartó szocializáció egyben közösségi szocializáció is legyen.

A szocializáció fókuszában a kulturális változást is eredményező rendszerváltás után Magyarországon a közösségi és demokratikus létre történő felkészítésnek kell(ene) állnia. Jó példáért a svédországi népoktatáshoz[2] folyamodunk, ahol az önszervező és önirányító tanulókörökön és a népfőiskolákon keresztül rendszeresen szerveződik a tudás megosztása, a társadalmi kommunikáció és a tudatosság fejlesztése. Mindkét forma – tanulókör, népfőiskola – tudásátadásának módszere a cselekvésen keresztüli, párbeszéddel történő tanulás, az ismereteknek a gyakorlati élethez való csatlakoztatása, ill. a gyakorlati életben felmerülő kérdésekre adott hozzáértő válasz. A népfőiskolákból Magyarországon is kiépült egy intézményrendszer, de a tanulókörök (önszervező körök, párbeszéd körök) munkájának szervezésére és segítésére még nem, leginkább módszerként használják egyes népfőiskolák és közösségfejlesztési folyamatok. A felnőttképzés egyéb területén ez a módszer még nem terjedt el.

A felnőttek szocializációja azokban a közösségekben zajlik, amelyekben részt vesznek, megélik az odatartozás érzését, tapasztalataik útján jutnak közelebb közösségük és társadalmuk megismeréséhez, és hozzák létre közösségük normáit. Ha ez a folyamat kimarad, az emberek értetlenül állnak az őket körül vevő világban, és nem tudják befolyásolni sem annak alakulását.

Napjainkban azt tapasztaljuk Magyarországon, hogy az Európai Uniós társadalomfejlesztésre szolgáló forrásaiból megvalósulnak felnőttképzési vagy az irányba mutató kísérletezések is. Az informális tanulás mint egyik lehetőség bekerült a művelődési házak látókörébe, vannak kimondottan a kulcskompetenciák fejlesztését elősegítő támogatások, sőt még „második esély iskolákat" is támogattak az egyik pályázati konstrukció keretében. A problémának azt látom, hogy ezek mellé nincs állami fejlesztés is rendelve, amely a folytonosságot tudná biztosítani a két pályázati szakasz között, illetve hogy nem egy egységes, kidolgozott rendszerről van szó, melynek célja az, hogy a leszakadó csoportok is képessé váljanak a tudás alapú társadalom folyamataiba bekapcsolódni, megemelve a kulcskompetenciákban elért eredményeket.

[1] Campfens, H. 2002[1997]: Társadalmi tanulás: tudás és közösségi cselekvés. In: Parola, 2002/4. sz. 14. o. (www.kozossegfejlesztes.hu)

[2] CESAM (2002 [1994]): Iskolarendszeren kívüli felnőttoktatás Svédországban, 1994. A svéd népoktatás rövid bemutatása – történelem, célok, ideológia és gazdálkodás. (Ford. Varga Tamás). CESAM Centrum for samhallsarbete och mobilisering (Közösségfejlesztők Svédországi Egyesülete). *Parola*, 2. szám. (www.kozossegfejlesztes.hu)

B.A.Z. megyei történet

A koherens közösségfejlesztési tevékenységek valójában közösségi tanulási folyamatot alkotnak, ahogy ez a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei közösségfejlesztői hálózat tízesztendős történetéből is kitűnik.

Én magam a közösségfejlesztéssel mint szakmával 2000-ben találkoztam először. Ekkor a *Borsod- Abaúj- Zemplén Megyei Közművelődési Intézetben* dolgoztam, és úgy gondoltuk, hogy nem csupán a kultúrával, a közművelődéssel kell foglalkoznunk, hanem társadalomfejlesztéssel, közösségfejlesztéssel is. Tettük ezt azért, mert a kultúra fogalmát tágabban értelmeztük, az emberek életében bekövetkező változást, az erre való felkészülést, az ezzel való megbirkózást is értve alatta. A szándékunk és akaratunk megvolt, a tudásunk azonban ekkor még hiányzott ahhoz, hogy tervezett és szervezett közösségi beavatkozásokat valósítsunk meg a településeken és kistérségekben, ezért megkerestük a *Közösségfejlesztők Egyesületét*. Az Egyesülettől való tanulás két szinten valósult meg: egyrészt képzéseken és műhelymunkákban, másrészt a közös gyakorlati munkában. 2001-ben kezdtünk **Királd** közösségfejlesztési programján dolgozni, így egyszerre tanultam elméletet és annak megvalósítását, a közösségfejlesztő szakemberek folyamatos szakmai mentorálása mellett.

A királdi közösségfejlesztési folyamat egyik eredményeként 2002-ben alakult meg a **Dialóg Egyesület**. Ekkor még nem voltak közösségfejlesztői tudással rendelkező társaim, de voltak olyanok, akik a problémák közösségi megoldásában hittek, s velük hoztuk létre szervezetünket.

A kezdetek - települési munkák:

Öt településen – *Királd, Hét, Tomor, Arló, Hidasnémeti*– zajlott több éves közösségfejlesztési munka. Ezek között volt olyan, ahova polgármesteri meghívásra érkeztünk – ők azért gondoltak közösségfejlesztésre, hogy az ott élők könnyebben tudjanak alkalmazkodni a település életében bekövetkezett változásokhoz. Máshova jól működő civil szervezet hívott meg minket azért, hogy kiszélesítse bázisát, vagy a művelődési ház vezetője kezdeményezte a közösségfejlesztési folyamatot, mert úgy érezte, hogy vannak, akiket még nem tudott megszólítani, elérni. Tomor roma közössége pályázott a *Közösségfejlesztők Egyesületének Helyi cselekvési programjára*, mert szeretett volna mélyebb tudást és együttműködést kiépíteni annak érdekében, hogy változások történjenek.

Térségi szintű közösségfejlesztés

A települési szintű munkák után foglalkoztatni kezdett bennünket az a szakmai kérdés, hogy *az egymáshoz közel lévő települések hogyan tudnának együtt gondolkodni, együtt dolgozni*, egymást erősíteni. Észak-Abaújban találtunk ehhez partnert, egy köztiszteletben álló, a térségben ismert és elismert ember, Sivák János személyében, aki első körben *11 településről szólított meg* olyanokat, akik a településük közösségében meghatározóak voltak,

s valamilyen közösségi tevékenységgel foglalkoztak. Az első alkalommal még mindannyian eljöttek, majd hét település (*Gönc, Telkibánya, Abaújvár, Pányok, Zsujta, Hidasnémeti, Hejce*) maradt részese a kezdeményezésnek. Ezek a település-közösségek azóta is aktívak, együtt dolgoznak.

A havi rendszerességű találkozókon sokat tanultak egymástól az emberek, sok dolgot behoztak elemzésre a saját eseteikből, ami lehetőséget biztosított a közös tanulásra. Az összetartozás, a közös érdekképviselet erősítésére a hét település létrehozott egy egyesületet, **FOGADÓ Észak- Abaúji Közösségfejlesztők Köre Egyesület (FÉSZAK)** néven. A szervezet vezetőségében valamennyi települést egy-egy fő képviselte (s képviseli ma is). A közös gondolkodás, a közös cselekvés olyan erőt adott az abban részt vevőknek, hogy szinte párhuzamosan elindultak a településeken belüli szervezkedések is. A *FÉSZAK*-ban aktív emberek csapatot toboroztak maguk köré, sorra alakultak a települési egyesületek.

Az észak-abaúji sikereken felbuzdulva újabb településközi munka indult el a *Sajó mentén* található hat település (*Sajókaza, Vadna, Sajóivánka, Sajógalgóc, Sajóvelezd, Hét*) részvételével. Első perctől kezdve az volt az elképzelésük, hogy valamit csinálniuk kell, amivel bemutatkozhatnak, megszólíthatják a településeken élőket. A hat községben meghirdettek egy *fotópályázatot A Sajó két arca* címmel, amelynek anyagából vándorkiállítást szerveztek, megünnepelve az alkotókat és bemutatva új keletű együttműködésüket.

A nagy beavatkozások

A települési és térségi tapasztalatok azt mutatták, hogy *az együttműködések, egymás példái nagyszerűen tudják erősíteni a cselekvő embereket*. Ekkor tudatosodott bennünk a már zajló **megyei hálózatépítés** ténye, és született meg az a nagy erőket mozgósító, két ütemben zajló beavatkozás, amely több kistérségre, mikro térségre terjedt ki, és épített a korábbi közösségfejlesztési eredményekre, tapasztalatokra. A folyamat *a közösségfejlesztés és a felnőttképzés összekapcsolására irányult*, *tudatosítva az emberekben a* **tanulás, a közösségi tanulás, a tudás és a helyi tudás jelentőségét** az életükben.

Négy, egymástól eltérő adottságú, Borsod-Abaúj-Zemplén megye négy égtáján található kistérségben zajlott az **első kísérlet**: *az ózdi, az edelényi, a mezőcsáti és a s*átoraljaújhelyi kistérségben. Központi szerep jutott itt a hálózatépítésnek, ezért első lépésként *tananyagot készítettünk* a **Közösségi tanulás és tanítás elmélete és gyakorlata** név alatt, amely közösségfejlesztési és felnőttképzési ismereteket tartalmazott, és meghirdettük a megye közművelődési intézeteiben dolgozó szakembereknek. Úgy gondoltuk, hogy ők központjai lehetnek a közösségi munkának, segíthetik a települési, kistérségi hálózatok létrejöttét.

Eközben mind a négy kistérségben elindult egy **kutatás**. 105 településre jutottunk el, és mindenhol beszéltünk 4-5 emberrel. *Kérdőívvel* a képzési szükségleteket, a felnőttképzésről és a tanulás fontosságáról alkotott véleményeket tártuk fel. *Interjúk* segítségével a közösségi viszonyokra kérdeztünk rá. A beszélgetések végén *mindenkinek megajánlottunk*

egy, a térségben szervezendő közösségi munkás *képzést*. Így indult el párhuzamosan a négy kistérségben a képzés, amelyen 62 fő vizsgázott le.

A közösségi tanulás és tanítás képzésben aktivizálódott *népművelők elköteleződésére* épült a következő program. Ezt már tudatosan, több hónapon keresztül zajló *közösségi tervezéssel építettük fel*, amelyben nem csak a szakemberek vettek részt, hanem a térségekben élők is. Ezek a települések: *Hidasnémeti* (Észak-Abaúj), *Sajókaza* (Sajó mente), *Tiszakarád* (Bodrogköz), *Mezőcsát és Edelény*. Látható volt, hogy a megerősödéshez további emberek bevonása és tudásbevitel szükséges. Ennek módszere a *formális és nem formális képzési alkalmak* lettek.

Építve az előző képzés tapasztalataira, átalakítottuk a hosszú (160 órás) *Közösségi tanulás és tanítás elmélete és gyakorlata* c. tananyagot 90 órássá, az elnevezése pedig **közösségi mentor képzés** lett. Ebből a képzésből kettőt szerveztünk meg, összesen 30 fővel.

A térségekkel kapcsolatos több éves tapasztalat rámutatott arra, hogy az emberekben sem tudás, sem bátorság nincs ahhoz, hogy vállalkozásokat, pláne **közösségi vállalkozásokat** indítsanak. Egy dolog azonban több helyen már adott volt: a *bizalom*, ami az elmúlt évek közösségfejlesztésének köszönhetően épült ki. Erre a helyzetre reagált a **Közösségi vállalkozások alapítása és működtetése** c. 90 órás **tananyag** kidolgozása, majd négy térségben (Észak-Abaúj, Sajó mente, Mezőcsáti kistérség, Bodrogköz) a képzés lebonyolítása.

A nem-formális képzésekre mind az öt térségben **tanulóköröket** szerveztünk. A tanulóköröknél a kiindulópont a résztvevők kívánsága és szükséglete, ezt a tanulási formát az *ismeretek szabad keresése* jellemzi. A társadalomra, a helyi közösségekre próbál hatással lenni, találkozási lehetőségeket és alkalmakat teremtve az embereknek. Azokon a településeken merült föl a tanulóköri forma lehetősége, ahol változások kezdődtek, melyekbe jól illeszkedett a tanulókör, sőt segíthetett is azzal, hogy a helyben megfogalmazott tudáshiányra válaszként helyben meglévő tudás átadása történik; illetve a helyi cselekvésekben a résztvevő emberek köre bővül, elkötelezettségük pedig erősödik.

A tanulóköröket kutatás előzte meg, amelyet a *Miskolci Egyetem Kulturális és Vizuális Antropológia Tanszéke* végzett. Az öt térségben **tankatalógust** készítettek, amely tartalmazta azokat a tudásokat, amelyeket az emberek szívesen megtanítanának másoknak, illetve azokat melyeket megtanulnának másoktól. Erre a kutatásra építve szerveződtek a tanulókörök, térségenként öt témában, témánként öt alkalommal. A témákat tekintve főleg hagyományápolás (kézimunka, tánc, fafaragás), gasztronómia, kézművesség, számítógépes ismeretek, nyelvismeret, mezőgazdasági- és gyógynövény ismeretek jelentek meg. A demokráciáról, az állampolgáriságról való tanulás igénye még ezekben a térségekben sem fogalmazódott meg, annak ellenére, hogy mi, közösségfejlesztők már több éve jelen voltunk.

Szakmai hálózatok

2008-ban a *FÉSZAK Kör Egyesület* programzáró konferenciájának szervezése során merült fel az az ötlet, hogy hívjuk meg azokat a térségeket és településeket, ahol 2001 óta közösségfejlesztési folyamatok indultak. Annyira jól sikerült ez a találkozás, hogy a végén megfogalmazták a *rendszeres találkozók igényét*. Ezzel kezdődött **megyei műhelyünk** története, amely azóta is működik, évente három-négy alkalommal találkoznak egymással azok a települések, szervezetek (közel 40 település, illetve 20 szervezet), ahol közösségfejlesztési folyamatok zajlanak, akiket megérintett a közösségi munka szele.

Kelet- Magyarországon három egymás mellett fekvő megyében működnek közösségfejlesztéssel foglalkozó szakmai egyesületek (*Hajdú- Bihar megye*: Életfa Egyesület, *Szabolcs-Szatmár-Bereg megye*: **Közös Nevező Egyesület**, *Borsod-Abaúj-Zemplén megye*: **Dialóg Egyesület**). 2007-ben felmerült annak az ötlete, hogy itt a végeken fogjunk össze azért, hogy a szervezetek külön-külön is megerősödjenek a saját helyükön és szerepükben, valamint a tapasztalatok egyesítésével közösen is. Így született meg a **Trialóg együttműködés**.

A találkozókon megismertük egymást, de úgy gondoltuk: az igazi kihívás az lenne, ha együtt cselekednénk. Kidolgoztunk egy **tananyagot szociális szakemberek számára**, amelyből azóta már *több képzést is megvalósítottunk*, illetve *közösen indítottunk közösségfejlesztési folyamatokat*. A terepeken végzett közös munka sok-sok szakmai kérdést vetett fel: *az önkormányzatok helye a közösségfejlesztési folyamatokban; az együttélési nehézségek a cigány és nem cigány lakosság körében, vagy a settlement* típusú intézmény működése. Ezekről a szakmai kérdésekről együtt tanultunk és tanulunk ma is, gyakran külső szakemberek bevonásával.

Monostori Éva

» Fiatalok lépésről lépésre, közösségről közösségre

„Ha hajót akarsz építtetni az emberekkel, akkor ne a favágást és a munkát szervezd meg, hanem ébreszd fel bennük a tenger iránti olthatatlan vágyat.”
Antoine de Saint-Exupéry

A modern társadalmakban az érdekérvényesítés főszabálya szerint mindenkire annyi társadalmi figyelem jut, amekkora a társadalmi érdekérvényesítő képessége annak a csoportnak, melyhez tartozik. Ha ez a társadalmi érdekérvényesítő képesség alacsony, a szervezettség alacsony szintje, valamint a közös fellépések lehetőségeinek jellemző hiánya miatt a társadalom egésze, azaz az adott kormányzati szakmapolitika ad iránymutatást a csoport esetében.[1]

A mai Magyarország számára meghatározó cél lehet, hogy a fiatalok alkotó részei legyenek a társadalomnak. Más megfogalmazásban: a társadalmi szerepvállalásban aktívan közreműködő fiatalokra van szükség. Ez a helyi közösségek megerősödését, aktivitását, kreativitásának fokozódását alapozhatja meg.

Indokoltság

A közösségfejlesztés egy közösségre, egy településre, egy szomszédságra egységes magként tekint, ahonnan nem ragad ki egy korosztályt vagy egy közösséget. A Mag-házból induló ifjúsági közösségfejlesztési folyamatok éppen ennek a kiindulópontnak mondanak ellent, s külön, egységes közösségként kezelik a fiatalokat, azok csoportjait, közösségeit. Ez komoly kérdéseket vetett fel számunkra: szabad-e, kell-e így beavatkozni egy-egy közösség életébe?

Mi az, ami a korosztályi közösségi fejlesztés indokoltsága mellett szól? Az iskola befejezéséhez közeledő gyerekek és fiatalok jelentős többségére jellemző, hogy:

- borúlátóak jelenlegi és jövőbeni körülményeiket, élethelyzetüket tekintve;
- a tudás, a képzettség jelentőségét, a tanulás fontosságát elfogadják, ugyanakkor rettegnek a munkanélküliségtől, az „alulfoglalkoztatástól”, a kiszolgáltatottságtól;
- úgy érzik, tanulási és munkavállalási lehetőségeik folyamatosan szűkülnek;

[1] Kátai Gábor: Gondolatok az ifjúságpolitikáról és eszközeiről, Belvedere 2006., 14-16. o.

- elszigeteltnek érzik magukat, kommunikációs gondjaik vannak egymással és a felnőttek társadalmával;
- kevés a közösségi-társas élményük, kevesen aktív tagjai civil szervezeteknek;
- elfordulnak a politizálástól, ugyanakkor elégedetlenek a korosztályukat érintő döntésekkel;
- elutasítják, illetve kevesen vállalják az ifjúsági érdekegyeztetésben való részvételt;
- jelentős arányban vágynak külföldre, ahol munkát, pénzt, magasabb életszínvonal elérését remélik; és
- aggódnak a korosztályuk körében terjedő, a feszültségek és konfliktusok látszólagos és ideiglenes feloldását szolgáló deviáns viselkedések (drogfogyasztás, alkoholizmus, bűnözés, stb.) miatt.

Az ifjúsági munka területén végzett tevékenységeink során a közösségfejlesztés módszertanát vettük alapul, amit – a korosztályhoz igazítva – nem-formális tanulási technikákkal egészítettünk ki, így élményalapú együttlétekkel próbáltuk elősegíteni a közösségi alapú gondolkodást. A közös munka során:

- a fiatalok új tanulási módszereket ismertek meg, felkészültek a nem-formális és informális tanulásban való autonóm részvételre;
- elősegítettük kulcskompetenciáik fejlődését; valamint
- új, a korosztály által kevésbé kedvelt területek, tudás, információ felé irányítottuk érdeklődésüket.

Kisvárosi ifjúsági munka

2007-ben indult ifjúsági kezdeményezésünknek kettős célja volt. Egyrészt az *Élettér Egyesület* által létrehozott **Mag-ház** érdeklődési körébe tartozó *ifjúsági munka területén felmerülő kérdésekre*, másrészt *az intézményen belüli aktív közösségiség hiányának problémájára* kerestünk megoldási alternatívákat. Fejlesztői munkánkat *Kátai Gábor* gondolatával egyetértve végeztük: „Általános az a vélemény, hogy az ifjúsági közösség nem különbözik semmi másban a felnőttek közösségeitől, mindössze abban, hogy fiatalok vesznek részt benne. Azonban ez az állítás számos ponton nem felel meg a valóságnak. A fiatalok közösségei is sokfélék: baráti közösségek, valamilyen akcióra alakult közösségek, stb. Az ifjúsági közösségekben – amikor ifjúsági munkában beszélünk ifjúsági közösségekről – azonban egy nagyon fontos ismérv, hogy rendkívül nagymértékben hatnak vissza az egyénre, és semmiképpen nem külső kényszer hatására jöttek létre.”[2]

[2] Uo., 25. o.

Iskolai közösségi munka, osztályközösségek fejlesztése – Összehozó

Komárom középiskoláiban 7 osztállyal dolgoztunk; célunk az volt, hogy a spontán „összeverődött" csoportokból *egymásra figyelő, a másikban rejlő értéket meglátó* közösségeket hozzunk létre.

„Egy osztályközösség nem ifjúsági közösség az ifjúsági munka szakmai definíciója szerint, annak ellenére, hogy kizárólag fiatalok alkotják. Azért nem ifjúsági közösség, mert nem a fiatalok saját szándékából a fiatalok fiataloknak, fiatalokkal alakították ki, hanem készen kapták. Egy osztályközösség fiatalokból álló közösség, de semmiképp nem ifjúsági közösség."[3]

A folyamatban több szinten dolgoztunk az osztályokkal: helyben felkereső ifjúsági munkával, az egész osztállyal csapatépítéssel és közösségi fejlesztéssel, valamint közösségi szupervízióval. Az osztályközösségekkel folytatott munka eredményei:

- a programban részt vevő osztályokban jobb közösség alakult ki, az iskolai formális tanítás zavartalanabbá vált;
- a fiatalok egymást megismerve elfogadóbbak, toleránsabbak lettek egymással szemben;
- közösségi értékrendjük stabilizálódott;
- többen bekapcsolódtak a civil társadalom akcióiba, tevékenységeibe;
- kifejlődött a számukra nyitott társadalmi szerep- és felelősségvállalás iránti érdeklődésük, ennek köszönhetően újabb területeken próbálták ki magukat.

Ifjúsági közösségi kortárssegítés – Összetartó

Az osztályközösségekkel folytatott munka során fogalmazódott meg a folytatás gondolata. Erre az igényre alapozva *Mészáros Zsuzsa* közösségfejlesztő kollégával a *KÖFE*, valamint a *Civil Kollégium Alapítvány* 24 órás akkreditált **képzéseinek moduljait „fiatalosítottuk"**; a következő modulokat dolgoztuk át: a közösségfejlesztés elmélete, gyakorlata és módszertana, a közösségi és társadalmi részvétel, valamint a közösségi vállalkozásokra való felkészítés. 26 fiatallal kezdtük el a fejlesztést. A képzést 14 fő végezte el sikeresen, közülük heten **ifjúsági és közösségi területen folytatták felsőfokú tanulmányaikat**.

Diákönkormányzatok a város életében – Ötletadó

Célunk a **DÖK tagjainak és segítő tanárainak bevonása** a közoktatási törvényben meghatározott *DÖK feladatok teljesítésébe*, azaz az intézmény tanulóinak, azok közösségeinek támogatása képviseleti és érdekképviseleti szerepük betöltésében. A DÖK-ök

[3] Uo.

az oktatási intézményekben a demokrácia gyakorlóterepei, ahol *a fiatalok újszerű és teljesebb kommunikációs helyzetekbe, szituációkba kerülnek*. A képviseleti gyakorlat lehetőséget ad megnyilvánulni, odafigyelni és meghallgatni, érvelni tanít és elviselni másokat – persze csak akkor, ha mindenki számára fontos ügy az összefogás mozgatóereje.[4] Az interaktív foglalkozásokon az érdeklődőkkel közös gondolkodásba kezdtünk; ezt a kezdeményezésünket 2011-ben *városi szintre emeltük*.

Komáromi Városi Diáktanács (VDT) - Önindító

Az osztályközösségekből és az intézményi diákönkormányzatokból „összeverődött" gyerekekből és fiatalokból alakult a VDT, ami – a fiatalok saját megfogalmazásában – sajátos ötvözete a diákönkormányzatnak és a települési gyermek- és ifjúsági önkormányzatnak, s híd szerepet tölt be a felnőttek és a fiatalok, gyerekek között. A társadalmi részvétel gyakorlásának egy módja, ahol a fiatalok a csoporton, szervezeten keresztül érvényesíthetik beleszólási jogukat bizonyos döntés-előkészítő folyamatokba, a végrehajtás számonkérésébe - kvázi művelik a demokráciát. „Az aktív állampolgárság egy összetett eszme. Ismerni kell állampolgári (gyermeki) jogainkat, s hogy miként gyakorolhatjuk azokat. Az aktív részvétel megköveteli az érdeklődést a tágabb közösség és a lakókörnyezetünk mindennapi problémái iránt, hogy tudomást szerezzenek és másokat is tájékoztathassanak a napi politikai és társadalmi kérdésekről. Mindemellett fontos, hogy művelői részt vegyenek a hátrányos helyzetűek, azok csoportjai és a kisebbségek társadalmi integrációjának elősegítésében, valamint osztozzanak a közügyek iránti felelősségben."[5]

Az évente megrendezett **Szót kérünk! ifjúsági konferencián** összefoglalást adnak az éves kezdeményezésekről, elért, vagy el nem ért eredményekről, illetve itt kerül megfogalmazásra a következő éves tervjavaslat, s az intézmények, szervezetek itt deklarálják elköteleződésüket egy-egy folyamatban, vagy programban.

Települési ifjúsági munka

A társadalmi részvétel gyakorlásának egyik módja a formális csoportokon, szervezeteken keresztüli beleszólás bizonyos döntésekbe, előkészítő folyamatokba, végrehajtásba, számonkérésbe. Ma Magyarországon a folyamatok alakításában a fiatalok nem szívesen vesznek részt hagyományos részvételi formákon keresztül (párt, szakszervezet, illetve szervezetek általában), inkább a projektekhez csatlakozást részesítik előnyben. Ennek áthidalása talán helyi szinten a legkönnyebben megoldható, hiszen ha a fiatalok valamilyen helyi akcióba „belecsábulnak", könnyebb lesz a következő akciókat is közel vinni hozzájuk.[6] Települési ifjúsági terepmunkáinkat kivétel nélkül helyi igények hívták életre, s valamennyit a települési közösségfejlesztésre építettük, természetesen a település és a célcsoport által megfogalmazott hiányokra reflektálva.

[4] Varga A. Tamás – Vercseg Ilona: Közösségfejlesztés. Közösségfejlesztők Egyesülete, Budapest 1998, 50. o.
[5] Ifjúságügy – ifjúsági szakma, ifjúsági munka. Módszertani kézikönyv, Budapest 2010 F1/8. o.
[6] Uo.

Ifjúsági közösségek – a helyi fejlesztői szerep

Az ifjúsági közösségi feltárások során, az általában szokásos közösségfejlesztői folyamattól eltérően, kiragadunk a lakóközösségből egy adott korosztályt. Mi valamennyi településen a 8-28 éveseket céloztuk meg, aminek az volt az oka, hogy ez az a korosztály, mely „kiesik", vagy minimális szinten kerül bevonásra egy-egy átfogó települési fejlesztés során.

A fejlesztések során az ifjúsági közösségek, a fiatalok közösségi megjelenésének hiányára kerestünk megoldásokat hét településen[7]. Azokat a helyben megfogalmazott szükségleteket kívántuk felszínre hozni, melyek alapul szolgálhattak a fiatalok közösségeinek életre segítésében. Mi az, amit a fiatal mint egyén, illetve a fiatalok közössége mint helyi ifjúsági közösség elfogad, közösen deklarál, ami mentén együtt, közösségi szinten képesek mozogni, aktivizálódni. Melyik az a terület, melyen elősegíthetjük az adott korosztályi közösség létrejöttét és megerősödését, a partnerség, az együttműködés, az egyéni és közösségi kompetenciák és képességek fejlesztését. A fiatalok közösségei életre hívásának céljai különbözőek voltak ugyan, azonban a helyi „felnőtt" segítőre, fejlesztőre való igény mindenütt megjelent. Azokon a településeken, ahol a helyi fejlesztő őszintén és teljes személyiségével elköteleződött, s a fiatalok közösségével partneri viszonyt alakított ki, szakmai és emberi tapasztalatával kivívta a tekintélyt és a korosztály elfogadását, ott működő közösségek maradtak. Ahol viszont nem volt összetartó erő, nem volt támasz a bizonytalanságban, ott a kezdeti, vagy már működő közösségek is elsorvadtak.

Ifjúsági koncepció előkészítése fiatalok bevonásával

A települési önkormányzatok ifjúsági területen végzett munkájának foglalata a **települési ifjúsági koncepció**, ami egy négyrészes dokumentum:

- helyzetelemzés, kutatási eredmények;
- célkitűzések;
- cselekvési terv, együttműködések;
- pénzügyi eszközök, erőforrások.

A helyi ifjúsági feladatok ellátásában az önkormányzatok szinte teljes intézményrendszere érintett. Az intézmények a fiatalok részvételével hangolják össze a fiatalok információkhoz való hozzájutását a szakemberek, köztisztviselők, közalkalmazottak feladataival, a közösségi terekkel és a forrásokkal kapcsolatos kérdéskörökben. Ácson fogalmazódott meg az a kérdés, hogy mit is akarnak az ott élő fiatalok. A válasz ez volt: megszólításukkal, aktív bevonásukkal készülhessen el a dokumentum. Az elképzelés összhangban áll a közösségfejlesztés alapgondolatával, miszerint „egy magasabb közösség ne avatkozzék be egy alacsonyabb szintű közösség belső életébe, és ne fossza meg illetékességétől, hanem szükség esetén támogassa és segítse abban, hogy összehangolja tevékenységét más társadalmat alkotó tényezőkkel a közjó érdekében."[8] Vagyis a

[7] Nagyigmánd, Mocsa, Ács, Komárom, Magyarszombatfa, Kercaszomor és Velemér
[8] XI. Pius pápa 'Quadragesimo anno' enciklikájából (1930. május 15.).

döntések az érintettek szintjén szülessenek meg. Ácson a programév során a személyes interjúk, a közösségi beszélgetések, a közösségi tervezések során eljutottunk a korosztály teljes lekérdezését szolgáló kérdőív összeállításáig. A kérdőívek lekérdezésére és magának a koncepciónak az összeállítására azonban már nem maradt forrás.

Értékleltár készítése

Egy település megmaradása szempontjából a gazdasági és demográfiai mutatók, így a fiatalok helyben tartása egyaránt alapvető jelentőségű. Az anyagi és szellemi kincsek megőrzése fontos eszköze a településhez való kötődés erősítésének, a lakosság, így az ifjúsági korosztály otthon tartásának és komfortérzete javításának. E lehetőségek, kincsek felmérését szolgálja az értékleltár készítése. A *Közösségfejlesztők Egyesületének* részvételével megvalósult *Családokkal az Őrségben* címet viselő projekt ifjúsági közösségfejlesztési folyamat során ifjúsági közösségi fejlesztőkkel, közösségi programunk megalapozása érdekében, értékleltárokat készítettünk. Település-bejárást és személyes interjúzást folytattunk a program 3 céltelepülésén (*Kercaszomor, Magyarszombatfa és Velemér*) élő 8-28 éves fiatalokkal, amit **korosztályi tervezési folyamatok** követtek, majd ennek eredményeként két településen **közösségi kezdeményezések** indultak. Kercaszomoron másfél évvel a program kezdése után összegeztük, hogy a fiatalok mit tartanak értéknek - ennek eredményeként született meg a **helyi társasjáték** - *Communitas Fortissima, a „Legbátrabb falu”,* melynek térségi szintű továbbfejlesztésére is lehetőség volna. A fiatalok közösségeinek fejlesztési folyamataiban a kisléptékű, a hagyományokhoz, a tapasztalatokhoz kapcsolódó helyi és lehetőleg közösségi megoldásokban hiszünk, amelyekhez szükséges a korábbi tudások fejlesztése, a művelődés, a nyitott gondolkodás és a cselekvő életforma.[9]

Térségi hálózatépítés

A **térségi hálózatépítési modell** központjában a járási, műhely jelleggel működő szakmai *tapasztalatcsere fórum* állt, ami szervezetek, intézmények és különböző szakemberek számára kínált rendszeres találkozási alkalmakat. Ezek során megvalósulhatott az *egymástól való tanulás, a térségben való együttgondolkodás, a jövőtervezés, valamint a közös forrásteremtés.* Feladatunk az volt, hogy e kezdeményezés potenciális működtetőit, a települési „aktív gócokat” felkutassuk és bevonjuk.

Érdemes meglátni, hogy a családon, az iskolai közösségeken és az intézményes ellátórendszereken túl van egy közösségi rés, ami alkalmas lehet arra, hogy elősegítse a fiatalok társadalomba való beilleszkedését. A demokrácia nem egyszeri művelet – minden nap, minden percben meg kell élni, és küzdeni kell azért, hogy ez a fajta eszmerendszer működjön, minőségében javuljon. Az ifjúsági közösségi munka főként ezt szolgálja. Eredményei látszólag gyorsan elillannak, nehezen jeleníthetőek meg, viszont kitörölhetetlen nyomot hagynak azokban a fiatalokban, akik ezzel a megközelítéssel, a benne tevékenykedő segítőkkel, fejlesztőkkel kapcsolatba kerültek.[10]

[9] Közösségfejlesztő leckék kezdőknek és haladóknak, Parola füzetek. Közösségfejlesztők Egyesülete, Budapest, 2004, 10. o.
[10] Kátai (2006), 15. o.

Varga Matild

» Egy közösségfejlesztő gondolatai a komplex kistérségi tervezésről

A *Közösségfejlesztők Egyesületében* eltöltött 20 évem alatt folyamatosan kerestem a „terepet" munkámhoz. Intézmény, falu, kisváros, lakótelepi szomszédság – láttam, olykor segítettem is – társaim célkitűzéseit, de a mi régiónkba, az *Észak-Alföldre* igazán az *LHH-s programok* idején jött el a közösségfejlesztéshez szükséges források ideje. Ezek a fel/ki/hívások a problémák, célkitűzések, beavatkozások lehetséges optimális színteréül a *kistérségeket* jelölték meg. A generális problémáknál alapelvként megjelent a komplexitás és az ú.n. horizontális elveknek megfelelő megoldásokra való törekvés. 2008 óta az egyik ilyen komplex beavatkozás, a *Gyerekesély Program* szakértőjeként dolgozom. Az alább leírt komplex közösségi tervezési folyamatot 5 kistérségben megélt tapasztalataim alapján foglaltam össze.

A bevonás szakaszai és eszközei

Lokális programok elindításához szükséges, hogy elegendő mennyiségű i**nformáció-val** rendelkezzünk a problémában érintett helyi szereplőkről. Ismerni kell a helyi hatalmi struktúrákat, a szolgáltatásokat nyújtó intézményrendszer szerkezetét és a helyi társadalom alkotóelemeit.

Amennyiben – mint a Gyerekesély program esetében – a lokalitás nem települési, hanem kistérségi szintű, akkor a települések és azok vezetésének egymáshoz való viszonyát, az együttműködésben eddig kialakult **gyakorlatot** is fel kell tárni.

A helyi lakosok teljes létszámban **illetékesek** az induló programban, tekintet nélkül arra, hogy közvetlenül kedvezményezettjei lesznek-e annak, avagy sem.

Az információszerzést követi az érintettek **bevonásának tervezése**, melynek során meghatározzuk a bevonni kívánt emberek csoportjait, a tervezési folyamat lépéseit, a tervezési folyamat hosszát, a tervezőmunka alapelveit, a munkacsoportok egységes vezetési technikáit, a keletkezett információk megosztásának állomásait és eszközeit, valamint a bevontak közötti kapcsolattartás módját.

Mi motiválhatja a közösségi folyamatokban való részvételt?

A Gyerekesély Programban a kistérség különböző célcsoportjai más-más motivációk mentén aktivizálódtak. A *döntéshozók* számára az információk megszerzésében való elsőbbség biztosítása, a döntési helyzetek feletti kontroll igénye, saját lokális igényeik, hatalmi pozíciójuk megerősítése volt fontos. A *kistérségi társulás munkaszervezete* esetében

a szakmai és logisztikai információkhoz való hozzájutás volt a fő motiváció a jövőbeni operatív munka ütemezése, illetve a szükséges kapacitások megszerzése és kialakítása céljából. Az *intézmények, szakemberek* részvételi motivációi lehetnek az alapfeladatok ellátásából adódó nehézségek: a kommunikáció, a szakmai visszacsatolás, az együttműködés hiánya, a célcsoport összetételéből adódó kiszolgáltatottság, valamint a földrajzi helyzetből való hátrány leküzdésének és a fenntartóktól való anyagi kiszolgáltatottság csökkentésének igénye. A *civilek, társadalmi szervezetek* helyi társadalmi munkamegosztásban tisztázatlan szerepe a program által körvonalazódhat, megerősödhet. A *helyi gazdasági szereplők* enyhíthetik munkaerő-hiányukat, gazdaságosabb működés, helyi piac kialakítása és a társadalmi felelősségvállalás felé mozdulhatnak el. A *szülők* számára vonzó lehet, hogy a partneri viszony hiányából adódó formális szülői szervezetek helyett valóságos kommunikációs felülethez és cselekvési terephez jutnak. A *gyerekeket, fiatalokat* motiválja, hogy más esetektől eltérően itt bevonják őket az általuk belátható problémák megoldásába. Számukra a közös tervezési alkalmak egyben a szocializáció fontos terepei is. A *településekét lakosságát* motiválja az információhiány és az előítéletesség csökkentése, az állampolgári részvételhez szükséges alapvető készségek megszerzésének lehetősége.

A bevonás eszközei azok a részben feltáró, részben *kommunikációs*, részben *aktivizáló módszerek*, amelyekkel az adatgyűjtés, kapcsolatfelvétel, tájékoztatás során élünk. Közülük is kiemelten fontos a célzott információátadás tudatos használata. Fontos figyelembe venni, hogy melyik célcsoporttal dolgozunk, hogy ennek megfelelően válasszuk meg az átadni kívánt információ mennyiségét, csakúgy, mint az információ csatornáit. A szóbeli, vizuális, s írásos formákat kombináljuk, egymás kiegészítésére használjuk. A megszólított célcsoportnak megfelelően kiválasztott információk tartalmáról, mennyiségéről ajánlatos tájékoztatni valamennyi bevont szereplőt, ezzel a nyitott kommunikációs helyzettel megalapozhatjuk a későbbi közös munka légkörét. (Jó, ha mindenki tudja, hogy a többi résztvevő mit tud a folyamatról.)

A bevonás során és a későbbiekben is nagy jelentőséggel bírnak a különböző csoportvezetési technikák. A csoportokban való munka gyakran meglepi a résztvevőket, hiszen nem erre szocializálódtak. Nagy súlyt kapnak a feltáró, csoportépítő, aktivizáló eszközök, melyekkel biztosíthatjuk, hogy a folyamatban minden résztvevő azonos esélyel aktivizálódjék. Pl. alkalmazhatunk bizonyos kiscsoportos vagy páros technikákat, amelyek a korábbi tekintélyen vagy társadalmi helyzeten alapuló státuszok érvényesülésének és befolyásoló hatásának gátat vetve a demokratikus légkör megteremtésével bizalmat ébresztenek a résztvevőkben.

A tervezés szakaszai

Szükségletfeltárás

A gyermekek és családok helyzetének megismerését a helyi, kistérségi adatok gyűjtése és azok rendszerezése előzi meg. Ezeket statisztikai mutatók elemzésével kiegészítve az egész kistérséget és több beavatkozási területet is magában foglaló írásos összefoglalóba

rendezzük. A beérkezett írásos információkat interjúkkal egészítjük ki, és szükség esetén ellenőrizzük, korrigáljuk. Külön interjúkérdéseket, kérdéssorokat dolgozunk ki az egyes célcsoportok számára.

Problémák súlyozása

A társadalom különböző szereplői saját érdekeik és tapasztalataik mentén különböző problémákat érzékelnek. Természetes, hogy mindenki a saját társadalmi szerepének megfelelően értékel, a közösségi munkában azonban éppen az a cél, hogy a szereplők közelítsenek egymás álláspontjához, a megvalósítandó célok kitűzéséhez a megegyezés nélkülözhetetlen. Ennek érdekében folyamatosan és világosan erősítenünk szükséges az összes szereplőben azt, hogy mindenki véleménye egyaránt fontos. A felvetett problémák gyűjtése során minden tapasztalat egyenrangú és nem megkérdőjelezhető. Különösen fontos ez a saját érdekeiket artikulálni kevésbé képes célcsoportok esetében.

A prioritások kialakítása során különböző munkacsoportokban, műhelyekben vagy közösségi beszélgetéseken folyó munka egyszerű facilitáló eszközökkel oldható meg (pl. pontozás 1-től 10-ig). Fontos, hogy a technika lényege valamennyi résztvevő számára világos legyen, a rangsorolásban mindenki egyénileg vegyen részt, s hogy a kapott eredményt a csoport, közösség valamennyi tagja megismerje és elfogadja.

Az információk megosztása, ötletgyűjtés

A közösségi cselekvésnek folyamatosan *nyitott akciónak* kell lennie. Éppen ezért az összegyűjtött információkkal és a kialakított problémalistával újra a legszélesebb nyilvánosság elé lépünk. Ennek két haszna is lehet: mintegy „közellenőrzésre" kínáljuk adatainkat, miközben alkalmat kínálunk a folyamat újabb szereplőinek a csatlakozásra. Gyakran megesik, hogy akár a szakemberek, akár a döntéshozók, akár a helyi lakosok csak ekkor hangoztatják egyetértésüket, s ezzel kifejezést is adnak az ügy iránti elköteleződésüknek.

A megoldási javaslatok gyűjtése az egyik legélénkebb szakasza a közösségi munkának. Ekkorra általában már összeszokott a munkacsoport, kezdik megérezni a befektetett energia hatását, egymást bátorítják, terepet találnak saját kreativitásuknak. A csoportvezető feladata, ahogy a tervezést mindenkor a program eredeti célkitűzéseinek és a helyi társadalomban feltárt valós szükségleteknek megfelelően irányítsa.

Érdekegyeztetés

Ez a szakasz a komplex kistérségi fejlesztő folyamat tervezési szakaszának egyik kardinális kérdése. Már a bevonás során is gyakran találkozhatunk azzal az attitűddel, hogy „az én véleményem úgysem számít, itt mindent a polgármester (az intézményvezető) dönt el". Világossá kell tenni, hogy a *beérkezett ötletek egyenrangúak, azok megvalósítását csak a közösség hagyhatja jóvá*. A jól kidolgozott probléma- és szükséglettárak, a bizonyítottan megalapozott szükségletekre épülő ötletek, az ötletek kidolgozásába fektetett közös munka mértékének kommunikálása nagy eséllyel biztosíthatja a helyi érdekegyeztetés

sikerét. A **nyilvánosság** talán ebben a szakaszban játssza a legnagyobb szerepet: az érdekegyeztetésben részt vevők kiválasztása, majd a velük való kapcsolattartás biztosítása is az érdekegyeztetés része! Minden szereplőnek joga van tudni, hogy véleményével kihez fordulhat, problémájának hatékony képviseletét kire bízhatja.

Szintek lehetnek: **szakmán**, **intézményrendszeren belüli** (kistérségen belül ez területi és minőségi); **szakmaközi** (pl. pedagógus, egészségügy, szociális, stb.); **szektorok** közötti (állami-vállalkozói-civil); **intézményrendszerek és a helyi önkormányzat** közti; a **helyi lakosok és a szolgáltatók** közötti; valamint **civilek és civilek** közötti érdekegyeztetés.

Közvetítés, avagy miért jó, ha együttműködik a helyi hatalom és a lakosság?

A társadalmi szükségletek kielégítését az állam a szociális és egyéb nagy ellátórendszereken keresztül, illetve a helyi önkormányzati feladatellátáson keresztül végzi el. Ám ezek a források sohasem kielégítőek, felhasználásuk hatékonysága is kérdéses. A lefedetlen területek, a folyamatosan újratermelődő szükségletek, az igények és a lehetőségek között feszülő ellentmondások csak növelik a helyi hatalom és a helyi lakosság közötti bizalmatlanságot. Ezzel szorosan összefügg, hogy szinte megkövesednek a hatalmi viszonyok - itt „hatalmi viszony"-ként értelmezzük valamennyi ellátórendszer képviselője és a kliens közötti viszonyt –, a családok, lakosok személy szerint gyakran több oldalról is kiszolgáltatottságot élnek át. A helyi hatalom és az állami intézményrendszerek képviselői, munkatársai hasonlóképpen szenvednek a megoldatlan problémák újratermelődésétől.

A közösségi folyamatok erősítésével megismerik egymás helyzetét, ellátják egymást a valóságról szóló információkkal, lehetségessé válik a problémák súlyozása, konszenzuson alapuló döntések születnek, a kiűzött célok elérésében minden szereplő részt vesz, a helyi közösségek, korosztályok egymást is mozgósítják, fokozódik a helyi cselekvési kapacitás, több problémát és hatékonyabban lehet orvosolni, az eredmények megőrzésében valamennyi fél érdekelt. Az együttműködés eredményeit *győzelemként éli meg a helyi társadalom.*

Az eredmények gondozása

Mi számít eredménynek?

- A feltárt **szükségletek leltára**: A települési-kistérségi szintű adatbázist rendre érdemes gondozni, aktualizálni és a szakemberek segítségével elemezni. A feladat valamennyi érintett számára fontos, ez képezi a további érvek, stratégiák alapját.

- Az elkészült közös **cselekvési terv**, stratégia, mely alapot nyújt egy összehangoltabb és ezért hatékonyabb cselekvésre.

- A munka közben kialakított **együttműködések** hálózata.
- A beindított új **szolgáltatások** és azok fenntartása.
- A településeken, szomszédságokban vagy a generációk között létrejött személyes vagy virtuális **közösség**.
- A bevont családok életének **javulása**, pl. a szolgáltatásokhoz és az információkhoz való hozzáférés, vagy a foglalkoztathatóság terén.

Az eredmények gondozásához a financiális forrásokon túl jelentős **humán kapacitások szükségesek**, így például a szakemberek és döntéshozók „érzékenyítése", együttműködő készségük javítása; a családok folyamatos megszólítása, bevonása és tájékoztatása; az érintettekből álló, valódi kompetenciákkal legitimált döntési grémium folyamatos működése; újabb közösségek bevonása; közösségi vezetők képzése; a helyi polgárok, lakosok társadalmi ismereteinek folyamatos bővítése (előadások, táborok, családi napok, stb.); az érdekképviselethez szükséges készségek fejlesztése; helyi önkéntesek, mintaadó személyek felkutatása és támogatása a közösségfejlesztés hagyományos módszereivel; a településekről elszármazott, de helyi kötődésű személyek megszólítása; helyi tudások beépítése a folyamatokba, vagy a folyamatos helyi, kistérségi tájékoztatás rendszereinek kialakítása, működtetése (a lehető legtöbb ember részvételével).

Röviden összefoglalva a fentieket: az **intézmények helyett a közösségekben való gondolkodás** képessége és az ehhez szükséges eszközök birtoklása – a közösségi munka szempontjából ez lehet a kistérségi szintű szociális, vagy egyéb fókuszú programok legfontosabb eredménye.

Vercseg Ilona

Szakmafejlesztés

Szakma?

Hogy szakma-e a közösségfejlesztés, vagy szakterület, ki-ki döntse el maga. Adalékul szolgál e gondolkodáshoz *A* közösségfejlesztés és a közösségi munka meghatározottsága[1] című fejezet, különösen annak két alfejezete*: Közösségfejlesztés: a senki földje? Közösségfejlesztés – mozgalom és szakma; A* közösségfejlesztés és a közösségi munka fogalmának meghatározása, de a kötet DVD mellékletén szereplő bibliográfiánk is segítséget nyújt a témához való viszonyulás kialakításához.

Egyesületünk szakmaként kezeli a közösségfejlesztést.

Szakmafejlesztés

Az egyéni hőstettektől az egyetemi kurzustematikáig és országos szakmai hálózatig

A közösségfejlesztő gyakorlat kiérlelésére irányuló törekvések az esetek számának növekedésével és térbeli terjedésével egyre inkább professzionalizálódó *gyakorlatot* hoznak létre, s erről ebben e könyvben is többen számot adnak.

A **gyakorlati munka**, bármennyire használja is a mások által is alkalmazott módszereket, az „egységes" módszertant, *mindig egyedi*, beavatkozási módjaiban, hatásában és eredményeiben egyaránt. A közösség maga, valamint a beavatkozó szakember személye, erkölcse és tudása tesz minden beavatkozást egyedivé, s ekként alkalmassá új megfigyelések, reflexiók, következtetések levonására. Nagy foglalkozási csoporttal dolgozó országokban önálló kutatási terület a gyakorlati munka megfigyelése, elemzése és feldolgozása, s az ebből kibocsátott anyagokra épülnek a képzések. Nálunk e tekintetben nem a kutatómunka jellemző, vagy ha igen, akkor annak sajátos változata: a történtek közösségi feldolgozása. A gyakorlatot és az általa felvetett kérdéseket műhelymunkákban, konferenciákon, szemináriumokon, nemzetközi és hazai projektekben, általános és szakmai képzéseken, hazai és nemzetközi hálózatokban érlelik és cserélik, *kommunikálják* a közösségi aktivisták és szakemberek, s ezek alapján születnek javaslatok és elhatározások a jövőbeli szakmai munka irányaira.

Szakma születik

A közösségi munka szakmai profilja (*To Profile the profession of community work*) címen állította össze a „közösségi munka munkaterületi bizottsága (négy munkahely nevében)" a közösségi munka holland profilját, amelyet magyarul is közzétettünk.[2] A mai sztenderdek ismeretében szerény munka ez, de korai, úttörő jellegű és számunkra, megjelenésekor, iránymutató jelentőséggel bírt.

[1] Vercseg Ilona (2011): *Közösség és részvétel.* A közösségfejlesztés és a közösségi munka gyakorlatának elmélete, 15-18. o. Budapest, Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület és ELTE Szociális Munka és Szociálpolitikai Tanszék

[2] A közösségi munka holland profilja. Összeállította a közösségi munka munkaterületi bizottsága. Hága, 1987. június. In: *Kultúra és Közösség* 1991/4:58-62. o. Ford. Szabó Olympia.

Mi a közösségfejlesztés, mire való, milyen értékek és eszmék határozzák meg működését, milyen módszereket fejleszt ki, hogyan szervezi meg magát egy országban, milyen együttműködési módokat, hálózatokat, munkamódokat éltet – ezek azok a kérdések, amelyekre a *CEBSD*[3] országaiban működő szervezetek, köztük az imént példának hozott holland, keresi a választ. Mert e válaszokat meg-megújulóan keresni kell az állandóan változó társadalmak világában, melyek a közösségfejlesztés mozgásterét determinálják. Egyesületünk többször is szervezett a fenti kérdésekre választ kereső és adó műhelymunkákat, nem egyszer nemzetközi részvétellel, s ezek eredményei beépültek szakmai felfogásunkba, erősítve a szakmai identitást. A CEBSD ilyen jellegű találkozói, mondjuk Saarbrücken-ben (1998), vagy Hágában (2002) mindig előrevitték a szakmánkról való gondolkodást. Itthon *Alapelvek, értékek, etika a közösségfejlesztésben* címen rendeztünk például szakmafejlesztő szemináriumot 2006-ban,[4] de az alapkérdésekre kerestünk válasz a *Közösségfejlesztés Európában* CEBSD-szemináriumon is, 1997-ben.[5]

A közösségfejlesztés, közösségi munka **sztenderdjeinek**, vagyis a szakma alapvető előírásainak, irányelveinek és a protokollok meghatározásához a korábbiaknál szilárdabb hátteret biztosított 2004-2009 működött szakmai hálózatunk, a *Közösségi kezdeményezéseket támogató szakmai hálózat – KÖZTÁMHÁLÓ* –, mely 2005 óta időnként újra és újra foglalkozott ezzel a témával.[6] 2006-ban a Nemzeti Család és Szociálpolitikai Intézet kezdeményezte a szociális szolgáltatások, köztük a közösségi munka sztenderdjeinek munkacsoportokban történő kidolgozását.[7] 2010-ben, egy TÁMOP-program keretében folytatódott ez a munka, a 25 éves családsegítés a komplex szociális munka rendszerszemléletű megújításának szükségességét, a társszakmákkal való együttműködést, a szociális téren is kibontakozó közösségi gyakorlat szükségességét teszi a feladatok fókuszába.[8] *Mégsem állíthatjuk, hogy e munka végére jártunk, részben a közösségi beavatkozó szakmák állandóan változó természete miatt, részben azért, mert nálunk hiányzik még az a nagyságrendű foglalkozási csoport, amely* a szakmai műhelyeken, egyeztető fórumokon, állandó értekezleteken *(standing conferences)* napirenden tartaná a kérdést, s időről időre összefoglalná és közzétenné kutatásaik eredményeit.

Kutatás és elmélet – elmélet és kutatás

Jobbára a közösségfejlesztők egyéni érdeklődéséből és kezdeményezéséből indulnak nálunk **kutatások**, legyen az közösség, részvétel, nyilvánosság, settlement, közösségi tervezés, városrehabilitáció közösségi részvétel, közösségi alapú gazdaságfejlesztés,

[3] Combined European Bureau for Social Development (Egyesített Európai Iroda a Társadalom-fejlesztésért), ma EuCDN (European Community Development Network, Európai Közösségfejlesztő Hálózat). A szervezetről részletesen ld. jelen kötet V. fejezetét. (*A szerk.*)

[4] *Alapelvek, értékek, etika a közösségfejlesztésben* – szakmafejlesztő szeminárium Kunbábonyban, 2006. április 27-29. Parola, 2006/4. szám

[5] Varga A. Tamás és Vercseg Ilona (1998): *Közösségfejlesztés*. Magyar Művelődési Intézet, Budapest. XIII. fejezet: Közösségfejlesztés külföldön. 211-243. o.

[6] L*ásd például a Parola 2005/1. számában az Alapelvek, kompetenciák, indikátorok* c. összefoglalót, vagy az ezt követő lapszámokat (2005/3-4., 2006/4.)

[7] Hallgató Éva – Vercseg Ilona (2008): A közösségi munka szerepe a közösségi szolgáltatásokban. Irányelv. *Parola*, 3. szám

[8] Dunainé Szűcs Katalin, Hallgató Éva, Mártháné Megyesi Mária, Szolnoki Beáta és Vercseg Ilona (2010): *Családi szociális munka. Igénybevevő szerinti protokoll/irányelv.* Tervezet, kézirat. Budapest.

társadalmi mozgalmak és akciók, közösségszervezés, közösségi művészet. E kutatások nem egyszer elméleti munkaként összegződnek, máskor viszont elméletből szerveződik kutatás, sőt, gyakorlat is.

Ezek a kutatások persze nem pusztán *desk-research*-ként, vagyis íróasztal mellett végzett munka eredményeként születnek meg, hanem *közösségi munkamódban*, ami állandó működési módunk, ezért a szándéktól az első és további eredmények megjelenéséig, néha a publikációkig is közösségivé vált kutatási eredmények látnak napvilágot. A kutatást mi a közösségi részvétel eszközének fogjuk fel, olyanként, amely fejleszti a kutatási készségeket a közösségben, és segíti a közösséget megismerni saját közösségüket, történetüket, viszonyaikat, nagy történéseiket, a jelenkori viszonyulási pontjait és esélyeit. Az *Ismerd meg településedet* Warren-könyv fordításától[9] a társadalmi tőke több településen történő, 2003-ban kezdődő vizsgálatán át[10], a részvételi hajlandóságot és a közbizalom állását mérő szúrópróba-szerű vizsgálatok az éves Állampolgári Részvétel Hetén[11] – mind közösségi munkamódban megvalósuló kutatások, a tervezéstől az értékelésig. S ha így fogjuk fel a kutatást, talán a módszertani munkában „kísérletként" aposztrofált módszerfejlesztési munkát is felfoghatjuk akként. Különösen igaz lehet ez a közösségi felmérés módszerére, amely a *részvételi akciókutatás* válfajaként is felfogható: helyi emberek végzik egy önmaguk által összeállított kérdőívvel, mellyel ők keresik meg egymást, majd az eredményeket ők maguk dolgozzák fel s értékelik, hogy a végén meghozzák javaslataikat is, miközben gyakran már e folyamat közben is születnek új kezdeményezések és intézmények a helyi közösségben.

S ha elmélet, akkor szót kell ejtenünk az ún. **gyakorlati elméletről** is. Ennek lényege, hogy mintegy kivonja a gyakorlati munkákból azok tendenciáit, irányultságait az adott közösségben, elemzi a beavatkozás főbb módszereit, a beavatkozó szakember szerepeit és kompetenciáit, sikereit és kudarcait, a közösségi beavatkozás morális aspektusait és mintegy esszenciát készítve belőle, szublimálja azokat módszertani leírásokká, esetelemzésekké, elméleti fejtegetésekké. E munka főbb állomásairól és mérföldköveiről a legjobban (mert részletesen és eseményeken keresztül) az ún. fejlődéstörténet vagy eseménynaptár tanúskodik, amelyet a mostani évfordulóhoz hasonló ünnepkor készítettünk,[12] s amely folytatódik ebben a kötetben is. De ezt a folyamatot tükrözi a kötetünkhöz mellékelt bibliográfia is.

Ez a munka ma még sok esetlegességet hordoz, mert bár születtek az egységesítéshez (pl. esettanulmány készítéséhez) segédanyagok, a kimenet – ha egyáltalán írásbeli, hisz köztudott, hogy a gyakorlat emberei kétszer inkább megcsinálnak valamit, mint megírják – mindig egyedi. Van ennek a fejlődési állomásnak sok szépsége is, mindenesetre az „ipari" jelleg ma még teljességgel távol áll tőle.

[9] In: *Parola* 1997. 2, 3. 4. és 1998. 2-3. szám, részletes címleírás a bibliográfiában!
[10] Parola, *Társadalmi tőke.* 2004. 3., tematikus szám
[11] Állampolgári Részvétel Hete és Közbizalom jelentések (2005–től évente 2014-ig) reszvetelhete.net
[12] Vercseg Ilona (2009): A közösségfejlesztés fejlődési folyamata a főbb események tükrében, 1975-2009. Készült a fennállásának 20. évfordulóját ünneplő Közösségfejlesztők Egyesülete Közösség-konferenciájára, 2009. november 5-6. Kunbábony. *Parola*, 4. szám

A közösségi beavatkozást megtámasztó és igazoló elméleteknek külön fejezetet szenteltünk e kötetben, lásd a II. Elméletben c. fejezetben – Kell-e nekünk elmélet?

Szakmafejlesztés tehát a közösségi tevékenység szakmai (elméleti és módszertani) megszilárdítása, s ilyen az intézmények építése is.

Intézmények építése

A közösségfejlesztés – *Gergely Attilától* régóta tudjuk[13] – lényegében intézmények építése a helyi közösségben. Egy szakma is építi a maga intézményeit – épp e fejezetben említünk néhányat a szakmai, szakmaközi és nemzetközi kommunikáció intézményeire. A magyar közösségfejlesztésnek is számos ilyen intézménye jött létre, s ezekről az eseménynaptár részletesen be is számol. Itt csak arra vállalkozhatunk, hogy felsoroljuk az országos szinten, a *Közösségfejlesztők Egyesülete által alapított és máig működő legfontosabb intézményeket*, egyben azt is jelezve, hogy mely területek kívántak fontosságuk és nagyságrendjük miatt önálló intézményt[14]:

1990 Útjára indul a **PAROLA**, a közösségi fejlesztőmunka folyóirata

1991 **Közösségi Kapcsolat Alapítvány** és **Közösségi Adattár** (dokumentumtár, honlap)

1992 **Közösségszolgálat Alapítvány** – 12 közösségszolgálat alakul az országban

1993 **Civil Rádió** – budapesti közösségi rádió

1994 **Civil Kollégium Alapítvány**. Felnőttképzéssel a civil társadalom fejlesztéséért – ***most, 2014-ben 20 éves!***

1997 CKA *Kunbábonyi* Közösségi Ház megnyitása

Képzés: tananyag, tantárgy, szakirány és szak fejlesztése

A legkiterjedtebb és legátfogóbb szakmafejlesztő tevékenységünk a képzés, melynek során tanítva tanulás jön létre, rendre új kérdések és összefüggések kerülnek gondolkodásunk homlokterébe, s a képzési programok és anyagok elkészítéséhez konzultációkat, képzők képzője programokat tartunk, tanári kutatásokat végzünk.

Az intézményépítés mellett meghatározó jelentőségű egyesületünk és testvérszervezete, a *Civil Kollégium Alapítvány* képzési tevékenysége, mely az ún. általános képzésektől a szakmai jellegű, tanúsítvány nyújtó képzés (pl. a 120 órás közösségfejlesztő képzés)

[13] Gergely Attila (1991): *Intézmények építése a helyi közösségben.* Budapest. Közösségfejlesztők Egyesülete, / Parola-füzetek/

[14] A terepmunkákat, a megyei és helyi intézmény és hálózatépítő tevékenységet, a nagy projekteket, a hazai kommunikációs és együttműködési tevékenységet, a hálózati munkát, a szakmafejlesztés elméleti és módszertani lépéseit lásd az Eseménynaptárban!

és a szakképzésen át (OKJ-képzés és FSz-képzés), a szakmai továbbképzéseken keresztül a felsőoktatást segítő és az oktatásban közreműködő aktív egyesületi tevékenységig terjed.

Az oktatási tevékenység még korábban kezdődött, mint ahogyan az egyesület megalakult. Az *1980-as évek óta tanítunk közösségfejlesztést*, eleinte gyakorlatként az *ELTE népművelés, majd közművelődés szakán*, és a művelődési intézményhálózat által szervezett *népművelő képzéseken*. A gyakorlati képzés mellett 1987-től egy szemeszteres tantárgyi képzés keretében folyt a közösségfejlesztés tanulása, majd később választható specializációként, 3 féléves tantárgyi blokkban is lehetőség nyílt erre. Az ELTE-t követték azután a többi felsőoktatási intézmények is: a *pécsi, a debreceni egyetemek, a szombathelyi, a kaposvári, a bajai, a jászberényi és további főiskolák művelődésszervező képzései* rendre bevezettek közösségfejlesztő kurzusokat, s tananyagukat az egyesületünk által közzétett képzési programokra, tematikákra és nem utolsósorban a kibocsátott szakmai publikációkra építették, gyakran óraadókként kérve fel a tanításra egyesületünk munkatársait.

A felsőoktatásban ilyen vagy hasonló kurzusokat tanító tanárok 2004-2010 között rendszeresen együttműködtek az egyesületünk által szervezett, országos *Nonprofit Képzési Műhelyben*, aminek meghatározó hatása volt a szakmai és felsőoktatási képzésre. A műhely előzménye az volt, hogy Miniszterelnöki Hivatal 1998-ban kérte fel egyesületünket egy, a felsőoktatási intézményekben bevezetendő új tantárgyi blokk, a 3 féléves *Civil társadalom – nonprofit szervezetek* első, *Civil társadalom* moduljának kidolgozására. 2000-től a MeH ösztönzésére 20 felsőoktatási intézmény indította el a tantárgyi blokk oktatását, köztük az ELTE Művelődésszervező tanszéke is. A képzés beindításának évében egyesületünk vállalta az oktatói közreműködést is, miközben egy tanítva tanuló, *közösségi tanulási folyamatot indított be* a műhely keretében *a képző szakemberekkel* (képzők képzője). Ez a tudás és oktatási gyakorlat alapozta meg a 2006/7-ben kidolgozott, majd akkreditált *Közösségi-civil szervező* felsőfokú szakképzést (egyben OKJ-képzést), s a 2009-ben akkreditált, 2011 januárjától keresztfélévvel bevezetett *Közösségi és civil tanulmányok* MA képzést az *ELTE TáTK Szociális munka és Szociálpolitika Tanszéke* keretében.

A művelődésszervező képzésnek teret adó képzési forma a bolognai átalakulással a 2007/8-as tanévvel kifutott, de számos más képzés építette be e tartalmakat keretei közé, ahogy már korábban is. A közösségfejlesztés oktatása a 80-as évek elején megalakult szociális munka – szociálpolitikai szakképzésekbe is beépült, *közösségi munka* vagy *közösségfejlesztés elnevezéssel*. Először a *debreceni KLTE* szervezett egyéves kurzust, majd a 90-es években a *Pécsett megalakult Szociálpolitika Tanszék*. Itt 1994-1997-ig tantárgyfejlesztő kurzust vezettek egyesületünk szakemberei. A közösségfejlesztést szakirányként választó nappali tagozatos szociálpolitikus hallgatók 2,5 tanéves képzés keretében tanulták a tárgyat, melyben az elméleti és a gyakorlati tárgyakat oktató tanárokat egyaránt egyesületünk adta. Az ELTE Szociális Munka és Szociálpolitika Tanszékével 1998 óta, a mai napig is tanítjuk a tárgyat *közösségi munka* néven. A művelődésszervező képzésekhez hasonlóan, számos szociális munkát, szociálpolitikát oktató egyetemi és főiskola képzés vette fel tanrendjébe a *közösségfejlesztés*, *közösségi munka* kurzusokat (pl. a szegedi, a nyíregyházi főiskolák).

Legfontosabb eredményünk kétségtelenül a *Közösségi és civil tanulmányok mesterszak* bevezetése az ELTE Társadalomtudományi Karán. A kar és a Szociális Munka - Szociálpolitika Tanszék oktatóinak nyitottsága a közösségi munka iránt, hozzáértésük, valamint a KÖFE-nél és a Civi Kollégium Alapítványnál dolgozó, a tananyagfejlesztésben és oktatásban járatos szakemberek több éves együttműködése eredményezte a szak 2009-es akkreditációját és 2011-től tartó sikeres működését. A szakon a felsőoktatás bármely területén végzett, BA diplomát szerzett szakember folytathatja tanulmányait.

A képzési munka rendszeres kiegészítője az EU képzési programjai-nyújtotta lehetőségek kihasználása. Ez a felnőttképzés területén elsősorban a CKA által szervezett *Grundtvig programok* keretében valósul meg, a felsőoktatási programokat az egyetem, illetve a hallgatók pályázzák meg, segítő közreműködésünkkel.

A képzések tartalma a szakma fejlődésével párhuzamosan fejlődött, fejlődik. Az újonnan megnyíló tevékenységi területek új összefüggéseket tárnak fel, a széleskörű hazai és nemzetközi szakmai kommunikáció és hálózati munka új igényeket és lehetőségeket közvetít. Változnak a törvényi/rendeleti, akkreditációs követelmények és feltételek, s a közösségek és egyének képzési igénye és lehetőségei is, szaporodik a képzések alapjául szolgáló szakirodalom és publikációk száma, s mindezeknek megfelelően változnak a beavatkozási módok, a képzési programok és a tananyagok is, a képző csapat is egyre bővül. Természetes a változás, csak az nem, hogy a rászorultak, a közösségi aktivisták és a levelező képzést megfizetni nem tudók egyre nehezebben jutnak el a képzésekre, és erről még később is lesz szó! Tulajdonképpen az egész képzési területet – más területekhez hasonlóan – egyetlen nagy fejlődési folyamatként értelmezhetjük, melynek vannak kimagasló teljesítményei, amelyekhez a hétköznapi, sziszifuszi aprómunka teremti meg létrejöttük feltételeit.

A felsőoktatási tevékenység mellett a felnőttképzési tevékenység is nagyon fontos szerepet játszott és játszik Egyesületünk életében, olyannyira, hogy 1994-ben létrehoztuk a **Civil Kollégium Alapítványt**[15], melynek elsődleges célja a *felnőttképzés fejlesztése, illetve felnőttképzési programok lebonyolítása.* A KÖFE és a CK folyamatosan egyeztetett stratégia mentén végezte és végzi a **felsőoktatáson kívül megvalósuló**, a közösségfejlesztés különböző területeihez kapcsolódó **felnőttképzési programok** kidolgozását, akkreditációját, engedélyeztetését és fejlesztését.

A szakmafejlesztés talán legnagyobb mai kihívása a **szakmaköziség** ügyének előmozdítása, melynek gondolata már a kezdetekkor foglalkoztatta az első közösségfejlesztőket – akkor *határterületi együttműködés* szükségességéről beszéltünk. Egyre többen hangsúlyozzák az *interdiszciplinaritás* fontosságát, felismerve, hogy az emberi élet teljességét a szakosodott területek képtelenek megragadni, s így munkájuk során nem is tudnak valóságos változást elérni. A legrászorultabbak kiesnek a rendszerből, mert számukra a szakszerű szolgáltatások, ha elérhetőek lennének sem nyújtanának megoldást, csak egyetlen vonatkozásban enyhítenék problémáik halmazát. Más megoldások után kutatnak tehát a progresszív szakemberek, olyanok után, amelyek az embert nem problémái

[15] A CK képzési tevékenységéről részletesen ld. a kötet *Számvetés* c. fejezetét. A KÖFE akkreditált/engedélyeztetett képzési programjait ld.: www.kozossegfejlesztes.hu (*A szerk.*)

alapján osztályozzák, vagy bontják szeletekre, és amelyek a helyi közösség problémáit egységben látva keresik a speciális hozzájárulásokat a helyi társadalom valamennyi szereplőjétől.

Az *interprofesszionalizmus,* az egészségügy és szociális munka együttműködése mintegy tíz éve áll az egészségügyi és szociális képzéseket szervező felsőoktatási intézmények érdeklődésében. A Széchenyi István Főiskola adta ki tudomásom szerint a téma első fontos szöveggyűjteményét.[16] Ugyanez az intézmény kezdeményezett egy fontos nemzetközi együttműködést a londoni *Higher Education Academy Subject Centres for Health Sciences and Practice*-szel és további négy: finn, görög, lengyel és svéd partnerrel, *Budai István* vezetésével, 2005. október 1. és 2007. december 31. között. Az Európai szakmaközi együttműködés oktatási hálózata (European Interprofessional Education Network, EIPEN)[17] az *egészségügy és a közösségi gondoskodás szociális területének összekapcsolásában* épített hat ország egyetemeinek és egészségügyi-szociális szolgáltató intézményeinek együttműködésére, és hálózattá szervezte az egymás gyakorlatát tanulmányozó nemzetközi csapatot. A partnerek a szakmaközi tevékenységre történő felkészítés kialakítását is vállalták. A megkezdett munkát folytatta az *Interprofesszionális szemléletű közösségi szociális munkára felkészítés alternatívái* – egyszerűen Útitársak – TÁMOP 5.4.4 projekt, melynek zárókonferenciáján, 2010. november 10-én *a szociális munka és a közösségi munka* együttműködésének, valamint a képző intézmények és szakterületek társadalmi felelősségvállalásának példái kaptak teret.

Egyesületünk a kezdetektől elősegíti, hogy a közösségfejlesztők is megismerjenek együttműködésre kész más szakmájú szakembereket, s hogy ők is minket és egymást, mert a kommunikáció vezet el a helyzet megértéséhez, a feladat felismeréséhez és közös üggyé válásához, és a közös cselekvés kialakulásához. Több alkalommal is szerveztünk már szakmaközi párbeszédeket, pl. 2004-ben három szemináriumkeretében környezetvédőkkel, vidékfejlesztőkkel, közművelődési szakemberekkel és szociális munkásokkal, de az ilyen típusú párbeszédek egyesületünk megalakulása óta rendszeresek. (Részletesen lásd az Eseménynaptárban!)

Az immár 11 éve minden évben megrendezett *Nyári Egyetem a közösségi részvétel fejlesztéséért* programjai szakmaközi programok, valamennyi az érdeklődő társszakmák képviselőinek aktív részvételével és hozzájárulásával (előadás, panelbeszélgetés, műhelymunka, esettanulmányok, filmek bemutatása és megvitatása, stb.), valósul meg, érvelve az együttműködés fontossága mellett és keresve annak lehetséges módjait. Hangot adunk, például az éves *Közösség konferenciákon*, azoknak a kutatóknak és oktatóknak, akik elméleti munkáikkal sokat tettek a szakma- és intézményköziség hazai kifejlesztéséért.[18]

[16] *Amivel még nem számolunk ... Interprofesszionális együttműködés és szociális munka (2001).* Somorjai I. (szerk.) Széchenyi István Főiskola – Kávé Kiadó, Győr–Budapest. 29–46

[17] Budai István (szerk.) (2007): *Az együttes tanulástól a közös munkáig...* A Leonardo da Vinci program által támogatott Európai szakmaközi együttműködés oktatási hálózata (European Interprofessional Educational Network – EIPEN). Nemzetközi projekt. Széchenyi István Egyetem Szociális Munka Tanszék, Győr. Budai István, Somorjai Ildikó és Varsányi Erika (összeáll. és szerk.) (2007): *Képzésmódszertani kézikönyv a közösségi szociális munka tereptanárai számára.* Leonardo Da Vinci Community Care Approach: A Strategy For Social Inclusion Project. Széchenyi István Egyetem, Győr.

[18] Ld. Budai István: *Szakmaközi együttműködés a közösségi munkába.* Parola, 2013/2. szám

Az egyesületünk részvételével zajló első komolyabb szakmaközi együttműködés a szociális, a vidékfejlesztési és a közösségfejlesztő szakmák között a TÁMOP 5.1.3. programban valósult meg, tanulságai már olvashatók.[19]

Látható, hogy a szakmafejlesztési munkát áthatják az ún. **mozgalmi tevékenységek** és viszont, abban is létrejönnek tudáscserék, új beavatkozási módok találódnak ki – közösségi munkamódban. A nyári egyetemek, az állampolgári részvétel hetei, a szakmai és nemzetközi szervezetekben való tagság és a vele járó aktivitás, a hálózatok működtetése – együttműködések, programok és projektek, konferenciák, szeminárium és műhelymunkák, tanulmányutak „tiszta profilját" gyakran nehéz meghatározni: mozgalmi vagy szakmai események? S még az adattári tevékenység is felfogható mozgalmi tevékenységnek is, hiszen honlapjaink egyre interaktívabb, de még a folyóirat és könyvkiadás sem pusztán szakmai tevékenység, hiszen új összefogásokat, részvételt, közösségi munkát generálnak.[20]

Fontos még az egyesületünk irányelvi és érdekérvényesítési munkára tett számos erőfeszítése, melyből mindeddig *a SZÖVETSÉG a Közösségi R*észvétel *Fejlesztéséért Egyesület* munkája a legkiforrottabb, még ha ennek az egyesületnek is megvannak a maga *up and down*-jai (hol fent, hol lent). Egyesületünk alapítója ennek a 2005-ben létrejött egyesületnek, amely 11 közösségért dolgozó civil szervezetet tömörít és a közösségi érdekképviselet ügyét vállalja fel. E munkán keresztül a *Szövetség* igyekszik megnyerni a döntéshozókat és a támogatókat a közösségfejlesztés, közösségi munka szélesebb körű támogatása érdekében is.

A szakmafejlesztés sokszereplős, több szálon futó, hosszú időn át felhalmozásból álló folyamat, melyben időnként a részek összeállnak egésszé. E bonyolult folyamat az érintett közösségek és a szakemberek együttes munkájával zajlik, lényegében addig, ameddig egy szakma társadalmi érvényességgel bír.

[19] Molnár Aranka – Peták Péter – Vercseg Ilona (2014): *Közösségi lehetőségek a mélyszegénység elleni küzdelemben. Önszerveződés és szakmaközi együttműködés.* Módszertani útmutató. Parola, 2014/2. szám.
[20] www.kozossegfejlesztes.hu és http://www.civilkollegium.hu/

STAROPRAMEN
STAROPRAMEN

Nemzetközi kitekintő

Vercseg Ilona

» Mit hoztunk Európából, és mit adtunk Európának?

Az elmúlt 25 év különleges történelmi idő volt mind Európa, mint Magyarország életében – a remény és illúzióvesztés korszaka.

A Nyugat sosem volt még ilyen közel!

A Nyugat ma talán távolabbinak tűnik, mint valaha ...

Találkozásaink

1990-ben kezdődő találkozásaink óriási hatással voltak ránk. *Angelika Krüger*[1] jött először, aki 1991-ben magával hozta a flamand *Wim van Reest*[2] is egy látogatásra, ismerkedésre. Ennek eredményeként 1992-ben már **Combined European Bureau for Social Development** (*CEBSD, Európai Egyesített Iroda a Társadalomfejlesztésért*) ülést szerveztünk Budapesten és nemzetközi műhelymunkát Gyulajon. Ettől kezdve *a KÖFE hivatalosan is tagjává vált ennek az európai szakmai hálózatnak, s tagságunk azóta is aktív, folyamatos.* Fontos megjegyezni, hogy a CEBSD pár éve a közérthetőbb nevet választott: **European Community Development Netwotk** (*EuCDN, Európai Közösségfejlesztő Hálózat*).[3]

Sok kitűnő kolléga hatott és hat ránk. Mindenkit bemutatni nincs módunk, de a legfontosabb hatásforrásainkat megemlítem, s ők a következők:

A már említett Wim-en kívül a skót Charlie McConnel[4] a flamand *Koos Vos*[5] (szakmafejlesztés), a svéd *Hans Andersson*[6] (demokrácia, partnerség), a skót *Stuart Hashagen* (közösségfejlesztési szakmai profil), az angol *Judith Reynolds* és a svéd *Elisabet Mattsson* (szövetkezetfejlesztés), az angol *John Grayson* és a skót *Marion Horton* (Civil Kollégium, a felnőttképzés és a közösségfejlesztés kapcsolata), a dán születésű, Norvégiában élő és

[1] Angelika Krüger közösségi művelődési szakember, az Innovatív Pedagógia, Pszichológia és Gazdaság Nemzetközi Egyetemének elnökhelyettese a berlini Szabadegyetemen, és a Közösségi Művelődés Intézetének (Institute for Community Education) igazgatója. Megismerkedésünk idején az ICEA International Community Education Association Európa-régiójának igazgatója volt, s a KÖFE velük szervezte meg az ICEA 2. európai konferenciáját Gazdaság, Környezet, Művelődés címmel, 1992-ben Budapesten, melyet Göncz Árpád köztársasági elnök nyitott meg.

[2] Wim van Rees a CEBSD egyik alapítója az angol David Thomas mellett. 1990-ben, a CEBSD alapításakor, a NIMO holland közösségfejlesztési intézet munkatársa volt (Közösségfejlesztési Kutatások Intézete). 1994–ben bekövetkezett korai haláláig Wim volt a CEBSD igazgatója.

[3] http://eucdn.net/

[4] A 90-es évek elején, együttműködésünk idején Charlie a londoni székhelyű Community Development Foundation-nak dolgozott, egyik munkája, *A* közösségfejlesztés támogatása Európában, 1992-ben magyarul is megjelent Szabó Olympia fordításában, a Parola-füzetek sorozatban, lásd Bibliográfiánkat!

[5] Koos Vos-t a NIMO (lásd 2. lábjegyzet) igazgatójaként ismertük meg, *A* közösségi munka holland profilja c. munka koordinátoraként (Kultúra és Közösség 1991/4. 58-62. o.).

dolgozó *Kirsten Paaby* (fenntartható fejlődés), az ír *Oonagh McArdle* és a spanyol *Ruben David Fernandez* (közösségi munkások szövetkezete, felsőoktatás, módszerek). A lengyel *Pawel Jordan*-tól a hálózatépítést, *Bohdan Skrzypczak*-tól pedig a közösségfejlesztés beépítésének módjait tanultuk más szakmák munkájába. A cseh *Ivana Bursiková* szervezetével a civil társadalmi politikát igyekszik napirendre tűzni a döntéshozatalban. Még sokan mások váltak meghatározóvá életünkben. de talán mindenki előtt az angol *Paul Henderson*[7] hatása meghatározó leginkább.

A *CEBSD/EUCDN* melletti, időközben annak partnerszervezetévé vált **Central and Eastern European Citizens Network CEE CN**[8] megalapításában és kiépítésében, majd működtetésében meghatározó szerepe van a Szlovákiában élő, amerikai *Chuck Hirt*-nek, és sokat tanultunk alapítóiktól, legfőképp a bosnyák *Igor Stojanovič*-tól, valamint a szerb *Miljenko Dereta*-tól is.

Számosan vannak, akik egyik európai hálózatba sem sorolhatók, de nagyon fontosak nekünk. Ők a többi közül az alább bemutatandó angol *Marjorie Mayo*, a holland *Henri Braakenburg* (közösségi rádiózás, settlementek) és a katalán *Josefina Fernandez i Barrera* (önkéntesség) – s hosszan folytathatnánk a sort.

Intenzív és élményteli találkozásaink, tanulmányútjaink, konferenciáink, közös munkáink során a külföldiek és mi is *rendre felfedeztünk valami fontosat egymás munkájában*, amit magunkra vonatkoztathattunk, munkánkba integrálhattunk. A külföldiek talán meglátták bennünk saját szakmai múltjukat (pl. settlementek, közösségi művelődés, lakótelepi identitásteremtés), ugyanakkor saját lehetséges perspektívájukat is a civil társadalom fejlesztésében (*Budapesti Nyilatkozat*[9]), s mi is megláttuk a külföldi munkákban a jövőnket, annak minden vonzó és elrettentő vonásával együtt.

Vonzó volt e szakmai perspektíva a miénknél szélesebb körű hozzáértés és a változatos alkalmazási területek révén, de elrettentett bennünket a felismerés, hogy a legnehezebb ügy, a szegénység kezelésében milyen mértékben használja fel a közösségfejlesztést eszközként az állam, s az is, hogy a közösségfejlesztők milyen egzisztenciális

[6] Hans Andersson ma a EuCDN elnöke, a svédországi Örebro városában székelő CESAM közösségfejlesztő központ igazgatója. Demokráciaépítő tevékenységükkel mintát adnakaz európai hálózat minden tagjának. Lásd például *A svédországi részvételi demokráciáért folytatott munka tapasztalatai* c. előadását a Parola 2007/1-2. számában, a *Közösség konferencia az Aktív európai állampolgáriságról* előadásciklusban.

[7] *Paul Henderson* az egyesült királyságbeli közösségfejlesztés meghatározó alakja**,** napjainkban k*özösségfejlesztési szaktanácsadó. Kezdetben gyakorló közösségfejlesztőként dolgozott, nemzetközi szervezetekben önkéntesként, majd a Szociális Munka Nemzeti Intézetében* (National Institute for Social Work), Londonban tanított közösségi munkát. Később, 15 éven át, a Közösségfejlesztési Alapítványnál (Community Development Foundation) dolgozott, a gyakorlat fejlesztésének igazgatójaként. Tanári és szaktanácsadói tevékenységet is végzett, rendszeresen tartott előadásokat hazai és nemzetközi konferenciákon, az európai közösségfejlesztői munkában (CEBSD) pedig mintegy 25 évig volt jelen. Számos publikációjából két, magyarul is megjelent tanulmányát emeljük ki: 1. *A kirekesztettek bevonása. A gyakorlattól a szakpolitikáig az európai közösségfejlesztésben*, 2005; 2.*Társadalomhoz tartozás és állampolgáriság Európában. Mit tehet mindezért a közösségfejlesztés? Közösségfejlesztők Egyesülete, Parola-füzetek, 1997.* 2010-ben közös könyvet jelentetett meg Vercseg Ilonával: *Community Development and Civil Society. Making connections in the European context*, a Policy Press kiadónál, Bristolban.

[8] Közép-kelet-európai Állampolgári Hálózat (http://ceecn.net/)

[9] A *Budapesti Nyilatkozat* a legújabb kor szakmatörténeti jelentőségű irányelvi dokumentuma, lásd alább a *S hogy mit adtunk mi Európának?* alfejezetben.

bizonytalanságban élnek – többnyire projektről projektre szervezik munkájukat. Első élményeink idején számunkra ezek még újdonságnak számítottak – mára ez a világ általunk is jól ismertté vált.

Megerősítés

Az első erős élmény, ami a nyugati kollégák körében ért minket, a *komoly érdeklődés* volt országunk, szakmai munkánk, szervezeteink és személyünk iránt. Nyilvánvaló volt, hogy az akkori történelmi korszak is fokozta ezt az érdeklődést, de az évtizedek múlása ennek a magatartásnak a tartósságát is igazolta, nevezetesen azt, hogy a *nyitottság, az érdeklődés* nyugat-európai kollégáink kultúrájának része. A kérdéseikre adott válaszaink pedig új felismerésekhez vezettek minket, s talán ezért is vált a hazai közösségfejlesztés értékes módszertani részévé az önbemutatás csoportok és településközösségek között.

Ami viszont máig hiányérzetet kelt bennem, az ennek a nyitottságnak és érdeklődésnek, a másoktól való tanulni akarásnak a részlegessége. Szeretném, ha mi, magyarok is ilyen nyitottak lennénk mások életére. Mindenesetre az, hogy értékesnek igazolták vissza tevékenységünket, hatalmas megerősítést jelentett számunkra.

Kulturális csere

Mára az is egyértelművé vált, hogy *az európai kölcsönhatások elsősorban kulturális jellegűek, s csak másodsorban szakmaiak*.

Vonzó volt például számunkra az a mód, ahogyan az emberek Európában bánnak egymással – a szabadság, a demokrácia és az öntudat jelen van minden érintkezésben. Folyamatosan tanuljuk, hogy mit jelent a *demokrácia kultúrája* a családokban, a munkahelyen, az utcán, vásárlás közben, ügyeket intézve, vagy a saját helyi témák képviseletében, a helyi és társadalmi nyilvánosságban, a döntéshozatalban való részvételben. A demokrácia életmódként, társas viszonyként, munkamódként, politikaként való értelmezése számunkra hihetetlenül gazdag tanulmányozási terep.

Az 1984-től 94-ig tartó *intenzív francia-magyar lakossági cserekapcsolatok* évtizede számos francia és magyar helyi közösség életében eredményezett tartós kulturális változásokat, ezért ezeket az éveket európai kulturális beágyazódásunk évtizedének tartjuk. Az e folyamatot elősegítők sokasága közül is kiemelkedő *Paul Blin*[10] munkássága, akinek a cserék tizedik évében, 1994-ben, Fodor Gábor kulturális miniszter *Pro Cultura Hun-*

[10] Blin, Paul (1994): Egy barátság motívumai. *Parola,* 4. szám, ld. bibliográfia! Paul barátunk 1998 januárjában, 51 évesen, súlyos betegségben hunyt el. A normandiai Pont-Audemer templomában tartott misén és búcsúztatón megjelent magyar delegáció nevében Varga A. Tamás búcsúztatta, s a Parola következő, késve megjelent, 1997/4. számában pedig két másik jóbarát-munkatárs: Balipap Ferenc – saját versével: Rapszódia a mi francia barátunkért –, és Alain Noël polgármester. Csak papíralapú változatban olvasható! Balipap Ferenc egyébként több írással és verssel is hódolt e kapcsolatnak, ezekből most egyre hívjuk fel a figyelmet: Balipap Ferenc dr. (1991): Privát internacionalizmus: avagy Clos Normand apoteózisa. *Parola,* 3. szám.

garica emlékplakettet adományozott. Ez alkalommal késztette Pault egy tőle szokatlan kitárulkozásra munkatársa és barátja, *Varga A. Tamás*: életútjának, a cselekedeteit mozgató humanista gondolkodásának, majd néhány cserekapcsolatnak a bemutatására. Az interjút a francia-magyar cserékben is mindig áldozatosan dolgozó *Solymosi Judit* fordította magyarra.

Az ájulat időszakán túl vagyunk, tapasztaljuk a demokráciával való visszaéléseket is, a manipulációt, a populizmust az érdekcsoportok előnyben részesítését, stb. *Marjorie Mayo*[11] leplezte le először számunkra e visszaélések egyre kifinomultabb, következésképp mind eredményesebb és erkölcstelenebb „megoldásait". 1993-ban tanulmányutat szervezett tíz debreceni közösségfejlesztő számára az oxfordi *Ruskin College*-ba, és többek között akkori friss kutatásukat is ismertette, amely az oxfordi Rover-autógyár bezárásának valódi okát tárta fel.[12]

Nagyon tanulságos megismerni, hogy milyen is bonyolult kötésrendszerű, állandósult változásban létező, megosztott társadalmakban élni és utat keresni – találni – egymáshoz. A kapcsolatszervezés kis túlzással az életben maradás feltétele, s ez fontos üzenet az egykor túlzottan is homogén kelet-közép európai társadalmakban élők számára. Az elnyomás primér és további stációin át finomodó, de mégiscsak szabadságukat alapvetően nélkülöző emberek kultúrája nyert összehasonlítást az övékénél jóval szabadabb társadalmakéval, miközben az is hamar egyértelművé vált, hogy az egykor annyit ostorozott homogén kultúra is számos pozitív elemmel bírt a rendszerváltás után mindinkább széteső társadalom kulturális válságához képest.

Hasonlóságok

Eredet és növekedés. Kézenfekvő párhuzamot vonnunk a 19. század végén elterjedt **settlement-házak** és az 1976-tól nálunk kialakult, a korábbi fejezetekben már említett **Nyitott Ház** kísérlet között, hisz mindkét intézménytípus közösségfejlesztő és felnőttképzési mozgalmat serkentett (és a megújult settlement mozgalom nálunk remélhetőleg most is ezt fogja tenni).

A közösségfejlesztés francia változatának nevezhetjük az ún. **társadalmi–kulturális animációt** (animation socioculturelle, socio-cultural animation), mely oly nagy hatással volt a magyar népművelésre, annál is inkább, mert Franciaországban is a kultúrházak (maison de la culture) adták a bázisát a társadalmi-közösségi-civil életnek. Roppant

[11] Marjorie Mayo a közösségfejlesztés emeritus professzora a londoni Goldsmiths Egyetemen. Itt a Városi és Közösségi Kutatóközpontban (Centre for Urban and Community Research) végzett kutatásai a részvétel stratégiáira és a képessé tételre terjedtek ki, mégpedig a városrészek felújításának vonatkozásában, helyi és nemzetközi szinteken. Ő az Egyesült Királyság egyik legismertebb szakembere, aki a közösségi szektorban végzett gyakorlati munkától az önkormányzati tevékenységig, a kutatástól és tanításon át a Community Development Journal szerkesztéséig vívta ki méltán különleges teljesítményével a hazai és nemzetközi szakmai közvélemény elismerését. Kapcsolatunk véletlenszerűen kezdődött a 80-as évek végén, egy siófoki konferencián, s számos konferencián és szemináriumon történő együttműködéssel folytatódott, többek közt az itt említett tanulmányúttal. Lásd még bibliográfiánkat is!

[12] Lásd Giczey Péter cikkét a Parola 1993/2. számában!

szórakoztató felismerés volt, hogy a kultúrházak, melyek orosz hatásra terjedtek el Magyarországon, Oroszországban éppen a francia gyakorlat hatására honosodtak meg.

A közösségfejlesztés iránti szükségletek vonatkozásában is lényegében egyezést találtunk. A közvetítés szükségessége; a megújulás iránti szükséglet; a kulturális változás és a demokratizálódás kihívása egyaránt fontos az EU országai számára, még akkor is, ha az egyes országok társadalmi kontextusa más belépési és kezelési módokat kínál.[13]

Különbözőségek

A demokratikus tudás, készségek terén országaink különböző szinten állnak. E tudás és készségek alapvetőek a közösségfejlesztő szakma fejlődésében, pl. más szinten jönnek létre kapcsolatok, hálózatok és érdekérvényesítés egy gazdag demokratikus kultúrával rendelkező országban, mint egy, az építkezés kezdetén tartóban.

A társadalomvezetés eltérő módon viszonyul ahhoz, hogy a *demokratikus készségek és tudások elsajátítása széles körben hozzáférhető* legyen, csakúgy, mint az e folyamatokat felgyorsító szakmai beavatkozások, pl. a közösségfejlesztés, alkalmazásához. A szakmatörténetből az olvasható ki, hogy a fejlett gazdasággal rendelkező, demokratikus országok önkormányzatai és a nemzeti kormányzatok már a XIX. század végétől számoltak ezzel a fejlesztési potenciállal, s állások és támogatások biztosításával tették lehetővé mind szélesebb körű működésüket. Veszély (háború, a gyarmattartó státusz megszűnése, a multikulturalizmus kialakulásából származó társadalmi feszültségek, gazdasági válság, stb.) esetén e társadalompolitikai eszközök és intézmények fokozott támogatást élveznek ezekben az országokban, ami persze megnöveli a szakemberek morális terheit és szakmai identitásválságot is okozhat, hiszen a társadalomirányítás olykor nem, vagy csak kevéssé biztosítja a feladathoz szükséges feltételeket, ezért erőfeszítéseiket nem mindig koronázza siker.

A fentiekkel is összefüggésben átlátható, hogy *mindegyik ország másutt tart a beavatkozó szakmák fejlesztésével is*. Ahol sokan végzik, s az érintettek köréből egyre többen válnak helyi aktivistából hivatásos szakemberré, ott a tapasztalatok és a gyakorlati megoldások cseréje is széleskörű, mert kiépülnek a szakmai információ és programcsere intézményei (konferenciák, szemináriumok, műhelyek, munkacsoportok, együttműködések), s párhuzamosan létrejön a modulokból épülő, egymást erősítő képzési rendszer kezdő, haladó és felső szinten is, tanáraival, oktató anyagaival, teljes infrastruktúrájával együtt. Ebben a helyzetben lehetővé válik az értékek, etikai problémák, beavatkozási módok, s a minőségbiztosítás állandó napirenden tartása, az ún. *standing conference on community development*, *a közösségfejlesztés állandó értekezlete*. A szakemberek konszenzusán alapuló értékek és etikai előírások komoly elköteleződést eredményeznek, s növelik a szakma társadalmi legitimitását, ugyanakkor lehetővé teszik a közösségfejlesztés sztenderdjeinek konszenzusos meghatározását és állandó frissítését is.

[13] A 7. lábjegyzet végén hivatkozott Henderson-Vercseg (2010) könyv az angol és magyar kontextusban íródott.

Mindezzel összhangban *az egyes országok szakmai hálózataiban különbségek vannak az alapvető értékek, alapelvek, legitimációs kérdések vonatkozásában is.* Amellett, hogy ez is kultúrafüggő, mi egyelőre néhány kétségkívül legfontosabb, alapvető értékre koncentrálunk, nevezetesen a *közösség* és a *részvétel* alapelveire. Azokban az országokban, ahol a mi alapelveinket eleve a demokrácia lényegi építőköveinek tekintik, inkább a társadalmi gyakorlatban megfogalmazódó értékek beemelése vált fontossá a szakma sáncai mögé: *egyenlőség, sokféleség, tolerancia, együttműködés, partnerség, szolidaritás* stb. Minket is foglalkoztatnak persze ezek az értékek, de gyakorlati érvényesítésük egyelőre még a közösség és részvétel alapelveinél is nehezebb.

A szakmai munka eltérő fókuszai

Másutt már leírtam[14], hogy *a közösségfejlesztés*, természeténél fogva, *együtt mozog a folytonosan változó társadalommal*, s mozgástereit, kezdeményezéseit, tevékenységi fókuszait a társadalom mozgásaihoz képest alakítja, bővíti, mélyíti és változtatja. *Ha európai szinten vizsgáljuk e fókuszokat, az összegzés az elmúlt évtizedek szinte minden jelentős szakmai területét tartalmazza*:

- a civil társadalom fejlesztése,
- elmélet és kutatás, kísérleti munka,
- fenntartható fejlődés, környezet,
- képzés: aktivisták képzése, szakmai képzések a szakképzéstől a felsőoktatásig,
- kisebbségekkel és bevándorlókkal való munka,
- közösségi alapú gazdaságfejlesztés – szociális gazdaság,
- közösségi munka hátrányos helyzetű emberekkel – a szegénység leküzdése,
- közösségi művelődés, felnőttképzés, élethosszig tartó tanulás, kulturális fejlesztés,
- közösségszervezés,
- közösségi tervezés,
- közösségfejlesztési politika és törvényhozás európai, nemzeti és helyi önkormányzati szinten,
- multikulturalizmus, a rasszizmus és a diszkrimináció elleni munka,

[14] Vercseg Ilona (2011): *Közösség és részvétel.* A közösségfejlesztés és a közösségi munka gyakorlatának elmélete. 63. o. Budapest, Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület és ELTE Szociális Munka és Szociálpolitikai Tanszék

- szakmafejlesztés: sztenderdek, a közösségfejlesztés állandó értekezlete,
- társadalom és szakpolitikák befolyásolása,
- városfejlesztés – városrehabilitáció,
- vidékfejlesztés,
- más szakmákban alkalmazott közösségfejlesztés – pl. építészet, tájtervezés.

Korunk tevékenységi fókuszainak számbavétele önmagában is izgalmas, hiszen felmutatja szakmai cselekvéseink széles körét, ám a tényleges alkalmazási területek minden országban mások – a helyi kultúra, benne a demokrácia állapota, s az aktuális társadalmi/közösségi közállapotok függvényében. Gyakori élményünk, hogy ha valahol Európában megismerünk egy jó megoldást, amit itthon is haszonnal alkalmazhatnánk, annak „átültetése" nem (mindig) sikerül, mert nem fogadja be a talaj, s közegünk sem igazolja relevánsként: törvényeink, szabályozásaink, támogatásaink nem támogatják.

S hogy mit adtunk mi Európának?

A már leírtakon túl az én válaszom erre a kérdésre az, hogy eddig a szinten tartott és megfelelő módon ápolt és fejlesztett gyökerek, vagyis a kulturális fejlesztés, a közművelés és a civil-közösségi felnőttképzés az, ami külföldi kollégáink figyelmét a leginkább felkeltette és ihlette több kisebb-nagyobb szabású nemzetközi *Grundtvig-program* szervezésére.[15] Vezető szerepet játszott ebben a **Civil Kollégium Alapítvány**, mely e felnőttképzési programoknak nem csak ihletője, de a *KÖFE*-vel partnerségben lebonyolítója is volt, s több jelentős európai dokumentumban nyert bemutatást.[16]

Ennél is nagyobb jelentőségű hatást sikerült elérnünk azzal, hogy *a magyar tevékenységi fókuszba a kezdetektől a civil társadalom fejlesztése került*, s az idő – sokáig úgy tűnt – nekünk dolgozott. Imént idézett munkámban már leírtam, hogy „a civil társadalom ... képes ötvözni magában mindazokat a „hagyományos" szakmai beavatkozási módokat, amelyeket a közösségfejlesztés a hátrányos helyzet leküzdése, a kirekesztettek bevonása, a multikulturális együttélés, a kisebbségek integrációja, stb. terén külföldön – és kismértékben itthon is – már kidolgozott".[17]

Éppen e felismerések vezették az európai közösségfejlesztőket arra, hogy *a civil társadalom kontextusában kezdjenek gondolkodni.* 2004-ben került sor e gondolatok szintetizálására és egy szélesebb körben *a közösségfejlesztés beavatkozási területeinek meghatározására a civil társa-*

[15] A legjelentősebb ezek között a *Közösségfejlesztői tanulás és képzés* (Training and Learning for Community Development) elnevezésű Grundtvig-program 2006–ban, amely 2009-ig folytatódott is az EU LLL programja keretében. A többi, kisebb Grundtvig-program helyi szomszédságok közösségi aktivistái, szövetkezetfejlesztő, önkormányzati munkatársak, vagy közösségfejlesztésben dolgozó felnőttképzési szakemberek között zajlott.

[16] Forbrig, Joerg *ed.* (2011): *Learning for Local Democracy.* A Study of Local Citizen Participation in Europe. Central and Eastern European Citizens Network, *CALLDE project.*

[17] Vercseg, 2011:69. o.

dalommal összefüggésben. Erre az **Egyesített Európai Iroda a Társadalom-fejlesztésért** (Combined European Bureau for Social Development, CEBSD), a magyar **Közösségfejlesztők Egyesülete** és a Közösségfejlesztők Nemzetközi Egyesülete (International Association for Community Development, IACD) közös szervezésében **Budapesten, 2004. március 25–28**. között megrendezett nemzetközi konferencián került sor. „*Az európai civil társadalom fejlesztése a közösségfejlesztés eszközeivel*" (Building Civil Society in Europe through Community Development) konferencián 33 uniós és unión kívüli ország 130 küldötte, közösségi munkások, kutatók, támogatók, döntéshozók, kormányzatok, társadalmi szervezetek és közösségek képviselői találkoztak, és készültek fel egy nemzetközi konferencia keretében a 10 tagjelölt ország csatlakozására. A konferencia által kibocsátott közös nyilatkozat (**Budapesti Nyilatkozat, 2004**[18]) *a közösségfejlesztés meghatározásán túl (Preambulum) 9 fő tevékenységi területet jelölt ki a közösségfejlesztés számára*:

- Közösségfejlesztési politika és törvényhozás európai, nemzeti és helyi önkormányzati szinten
- Közösségfejlesztés, képzés, tréning
- Közösségfejlesztés, elmélet és kutatás
- Közösségfejlesztés és vidék
- Közösségfejlesztés és városi újjáélesztés
- Közösségfejlesztés, fenntartható fejlődés és környezet
- Közösségfejlesztés, egész életen át tartó tanulás és kulturális fejlesztés
- Közösségfejlesztés, helyi gazdaságfejlesztés és szociális gazdaság
- Közösségfejlesztés, kisebbségek, bevándorlás, rasszizmus és diszkrimináció

A konferencia hatására a résztvevők országaiban számos egyeztetés, tervező és irányelvi munka indult be, elsősorban nemzeti és európai szinten, a CEBSD és a CEE CN helyet kapott európai szakmai érdekeket képviselő szervezetekben is.

Mindezek azonban még a 2008-tól kezdődő gazdasági válság évei előtt történtek. Azóta a lehető legvegyesebb kép alakult ki a szakmai működést illetően. Van, ahol alapintézményeket zártak be, vagy alakítottak át jelentősen, vagy önszervező (országos!) szakmai szervezet maradt évekre támogatás nélkül (Ír Köztársaság, Egyesült Királyság, Hollandia), de túlélt! Általános, hogy a szervezetek folyamatos harcban biztosítják fennmaradásukat. S vannak a szerencsések, akik magas szintű demokráciájuknak, vagy különleges státuszuknak köszönhetően nem csak fennmaradnak, de fejlesztésre is van lehetőségük (Svédország, Skócia).

[18] Lásd bibliográfiánkban!

Varga Máté

» A nemzetközi helyzet fokozódik!

A közösségfejlesztéshez kapcsolódó nemzetközi munka elmúlt 10 éve

Aki részt vett az előző fejezetben tárgyalt, 2004-ben Budapesten rendezett nemzetközi konferencián, már valóban az érlelődő összeurópai légkörbe csöppenhetett, s megérinthette a szakma két évtizede kiteljesedő – elsősorban - nyugat-európai esszenciája, amely – éppen a Közösségfejlesztők Egyesületén keresztül – a születő közép-kelet-európai nemzetközi törekvésekkel találkozott.

Míg Nyugat felé, a *Combined European Bureau for Social Development* (CEBSD)[1] hálózatán keresztül már akkor a közös értékek, nemzetközi közösségfejlesztő sztenderdek kimunkálásának – talán soha véget nem érő – véglegesítésén fáradoztunk, közép-keleti irányban szélesedő kapcsolataink nyomán áhított új együttműködési struktúrák megszülése volt a legfontosabb cél. Az *East-East*[2] programokkal mi magunk is megkezdtük ezek összefogását, de hosszabb távon – talán szerencsés módon – nekünk más szerep jutott.

Nem kizárólagosan a közösségfejlesztő kezdeményezések összekapcsolása céljával, de a 2000-es évek fordulóján hálózatként megszületett, később formalizálódott a közép-kelet-európai szakmai együttműködés, a **Central and Eastern European Citizens Network** (*CEE CN, Közép- és kelet-európai Állampolgári Hálózat*). Mi 2003-ban Szovátán, az *East-East* program záró konferenciáján találkoztunk *Chuck Hirt*-el, a hálózat vezetőjével, aki amerikai létére szlovákiai letelepedése után közép-kelet-európai hálózatépítésbe fogott (s az amerikai „vonalnak" köszönhetően már ekkor megjelentek a közösségfejlesztés-közösségszervezés kezdeti „vitái" is). *East-East* programunk mai szemmel mindkét hálózat építkezéséhez hozzájárult, ugyanakkor a továbbiakban egyre inkább megerősödő *Citizens Network* lazább szakmai keretekbe foglalta együttműködő szervezeteit. A közösségfejlesztő, közösségszervező, érdekvédelmi, watch-dog, felnőttképzési, ifjúsági és egyéb szervezetek sorát 2005-től a KÖFE, később a *Civil Kollégium* is gazdagította. Az egyetlen szervezetként, amely mindkét irányba építkezett a KÖFE a kezdetektől meghatározó szerepet játszott a két hálózat munkájának összekapcsolásában és összehangolásában.

A hálózati konjunktúra és...

A *Citizens Network* kevésbé projekt, mint inkább tevékenységi alapon szerveződött azzal a céllal, hogy összehozza a térség állampolgári részvételért tevékenykedő szervezeteit, és őket összefogásra, közös cselekvésre buzdítsa. Eleinte minden évben egy hálózati találkozót, egy képzést és egy nagyszabású konferenciát szervezett, utóbbiakra egyaránt

[1] Mai neve European Community Development Network: www.eucdn.net
[2] Közösségfejlesztési partnerség-építés Közép-Kelet Európában (2003, kozosseg- fejlesztes.hu)

invitálva szervezeteit és célcsoportjait, vagyis az állampolgárokat. Így eshetett meg, hogy ezekben az években (2003-2007) nagyjából 60 honfitársunk (civilek, önkéntesek, polgármesterek stb.) *kapcsolódhatott nemzetközi szakmai eseményekhez Romániában, Bulgáriában, Boszniában, Szerbiában, Szlovákiában, Észtországban* és számos alkalommal *Magyarországon*. Az események mellett a hálózat megkezdte közép-kelet-európai részvételhez kapcsolódó *jó gyakorlatok* gyűjtését is.[3]

A *CEE CN* első öt éve után fontossá vált, hogy a rendszeres találkozók és események, illetve a kapcsolódó projekt-tevékenységek mellett a tagok valóban közösen cselekedjenek, konkrét formákat találjanak a közös fellépésre. 2005-ben a tagság találkozóján merült fel először az Állampolgári Részvétel Hetének[4] ötlete, amely kereteket adhatott a közös hálózati fellépéshez a közép-kelet-európai állampolgári részvétel erősítése érdekében. A Hálózat 2005. évi belgrádi konferenciáján pedig már kész brand-del mutattuk be az ötletet a konferencia csaknem kétszáz résztvevőjének. *Az ÁRH azóta* – elsősorban a Köztámhálónak köszönhetően – *az egyik legnagyobb hazai civil eseménysorozattá vált*.

A **CEBSD** 1990-es megalakulása óta a tagság támogatásából (tagdíj), illetve projektalapon szerveződött, tagsága válogatott/vezető nyugat-európai közösségfejlesztő szervezetekből állt (első - és hosszú ideig egyetlen – közép-kelet-európaiként a KÖFE 1992-ben csatlakozott), amelyek között szoros szakmai és emberi kötelékek alakultak ki. Már 2004 előtti tevékenységében is kitartóan törekedett *a közösségfejlesztő szakma fejlesztésére*, és *nemzetközi alapjainak és keretrendszerének kialakítására*. 2004 után a CEBSD tevékenységi fókusza egyre inkább a közösségfejlesztés tanulására-tanítására helyeződött. *Aktív Állampolgárság Elősegítése* programjának keretein belül 2006-ban itthon is tananyagokat fejlesztettünk, illetve bevezető képzéseket szerveztünk összesen hét témában, a program lezárásaként pedig kimagasló szakmai konferenciát (*Közösség Konferencia*) szerveztünk Kunbábonyban. Nem a CEBSD kezdeményezte, de elsősorban a Hálózat szervezeteire épült a **People and Politics** (*Emberek és Politika - PEPOL*) program, amely olyan helyi közösségfejlesztő programokat gyűjtött össze és mutatott be, amelyekben a döntéshozatal befolyásolásának módszerei mintaértékűek lehetnek[5]. A *PEPOL* program révén kitűnő példákkal ismerkedhettünk *Oslóban, Malmöben, Bukarestben*, a program zárása pedig, az ÁRH helyi eseményeihez kapcsolódva, szintén *Kunbábonyban* valósult meg.

2006-tól a CEBSD átfogó programot kezdeményezett *Training and Learning for Community Development*[6] (*Oktatás és Tanulás a Közösségfejlesztésért*) néven, azzal a céllal, hogy a közösségfejlesztéshez kapcsolódó képzési tevékenységek nemzetközi alapjait lefektesse, megközelítéseket és módszereket azonosítson és desztilláljon, illetve létrehozza a képzés nemzetközi informális hálózatát. Ez utóbbi érdekében 150 kulcsszereplőt azonosított Európa-szerte, a KÖFE révén számos kapcsolódással a Citizens Network szakembereivel, annak érdekében, hogy terjesszék a program eredményeit és segítsék a hálózatoso-

[3] http://ceecn.net/best
[4] http://reszvetelhete.net/
[5] http://www.pepol.info/
[6] http://tl4cd.wordpress.com/

dást.[7] A szófiai záróeseményen már mindkét hálózat vezetőivel együtt találkozhattunk.

A találkozás

Szervezeteink (a KÖFE és a CK) a Citizens Network megerősödése óta próbáltak olyan helyzeteket és lehetőségeket kialakítani, amelyek összehozzák a keleti és nyugati pólust, közös irányokat, kapcsolódásokat formálhatnak a két hálózat együttműködésére. A fenti programokon keresztül több ilyen lehetőséget is sikerült kiaknázni. 2006-tól részt vettünk a CEE CN négytagú vezetőségében és a CEBSD-ben is meghatározó szerepünk volt. Az áttörést Egyesületünk *Európai Dialógus* programja hozta meg, amelynek célja a két hálózat formális összekapcsolása, a további együttműködés megtervezése volt. A program ünnepélyes főeseményén a két hálózat szakemberei, 17 ország és 23 szervezet képviseletében, a budapesti Európa hajón találkoztak, az esemény fővédnöke *Göncz Kinga* külügyminiszter volt. Az ünnepséget követően a résztvevők Kunbábonyban folytatták a programot, és fogalmaztak meg javaslatokat a további együttműködésre vonatkozóan. Ettől a ponttól kezdve rendszeressé váltak a két hálózat közötti közös menedzsment megbeszélések, stratégiai egyeztetések, illetve közös projektek és programok.

Fent és lent

A megszokott és megszeretett viszonylagos egyensúly tehát jó időket hozott a hálózati munkában. Mindkét átfogó szervezetben fontos szerepet töltöttünk be, ami rendszerint újabb programokat és lehetőségeket hozott a hazai munkához is (projektek, tapasztalatcsere programok, hazai események, képzések).

A Citizens Network 2006-tól folyamatos növekedésnek indult, tevékenysége és kapcsolatrendszere egyre szerteágazóbb lett. Komoly szerepet vállalt az *Európai e(lektronikus) Részvételi Hálózat* kialakításában[8], 2007-től csatlakozott az *Európa Tanács Nemzetközi Civil Szervezetek* konferenciájához (*INGOs*[9]), melyen keresztül számos lobbi-kapcsolatra tett

[7] Gorman, Margo (2009): *Training an Learning for Community Development, 2007–2009.* Final Report. Combined European Bureau for Social Development (CEBSD). (https://www.scribd.com)
[8] http://pep-net.eu/
[9] http://www.coe.int/t/ngo/default_en.asp

szert, illetve vezető szerepet játszott a *Civil részvétel jó gyakorlatának kódexe* kialakításában, amit itthon is lefordítottunk és terjesztettünk[10]. A számos projekt közül érdemes kiemelni a *Learning for Local Democracy* (*Tanulás a Helyi Demokráciáért*) programot, amely mintegy folytatásaként a térség jó gyakorlatai gyűjtésének, nagyfokú igényességgel szedte csokorba az európai részvételhez kapcsolódó trendeket, folyamatokat és esettanulmányokat[11]. Ebben a kötetben mindkét hálózat tagjainak esettanulmányai megtalálhatók, itthonról a hazai civil társadalom elemzése mellett a *borsodi Közös Tudás* program, a *mecseki radarépítéssel* kapcsolatos küzdelem, illetve a *Civil Kollégium képzési tevékenységének* részletei kerültek megjelentetésre.

A hazai vonatkozások között kiemelten fontos megemlíteni a *Citizen Participation University*[12] (Állampolgári Részvétel Nyári Egyeteme) kezdeményezést, melynek megszervezését a *CEE CN*-nel és a *CEBSD*-del közösen a *Civil Kollégium* vállalta az elmúlt 5 évben. Ma ez az esemény jelenti a legnagyobb „összhálózati" találkozást, amelyen mintegy 50-70 közösségi szakember, döntéshozó, támogató vesz részt minden évben, 14-18 országból, egész Európából és az Egyesült Államokból. Ezeken az alkalmakon több tucat hazai közösségi kezdeményezés mutatkozott be, kapcsolódott a nemzetközi munkához, talált partnereket.

Mint hálózatot a hálózatban, 2010-től a CEE CN ernyője alá vette az **ECON**[13]-t (*European Community Organizing Network – Európai Közösségszervező Hálózat*), ami egy frissen létrejött nemzetközi kezdeményezésként az európai közösségszervezés ügyét kívánta előmozdítani. Az *ECON* évekig tartalmilag függetlenül, de erőforrásait tekintve a Citizens Network-re támaszkodva végezte építkezését, 2013. évi önállósodásig.

2009 után a CEBSD számos nehézséggel kezdett küzdeni. A közösségfejlesztés támogatása a legtöbb nyugati országban átalakult, és lecsökkentek az állami támogatások. Szervezetek szűntek meg, vagy profilváltáson mentek keresztül, illetve problémák adódtak a hálózati menedzsmenttel is. Az átalakulás évekig tartott, de lehetőséget adott a gombok újravarrására és az átgondolt újraépítkezésre. Az átalakulás név-, székhely- és struktúraváltást is eredményezett, a szervezet közép-kelet-európai tagokkal (lengyel, cseh, román, bolgár) bővítette az együttműködők körét, és 2012-től hivatalosan is **European Community Development Network** (*EUCDN – Európai Közösségfejlesztő Hálózat*) néven folytatta működését. Az átalakulással párhuzamosan az utóbbi két évben az új tagság közösen valósította meg az *Európai Állampolgárok – Aktív Közösségek* című programot, mely mintegy – immár közép-kelet-európai szemmel és példákkal is – folytatása a közösségfejlesztés európai keretrendszerének kialakítására irányuló hosszú erőfeszítéseknek. A program záró kiadványa[14] ismerteti a közösen elfogadott közösségfejlesztő keretrendszert (okok, értékek, módszerek, kimenetek), illetve 11 esettanulmányt mutat be, köztük a *Dialóg Egyesület* Miskolc-avasi munkáját.

[10] http://civilkollegium.files.wordpress.com/2010/03/civil_kodex_hu.pdf
[11] http://callde.ceecn.net/citizen-participation-study/
[12] http://ceecn.net/citizen-participation-university
[13] http://econnet.eu
[14] https://www.scribd.com/doc/243340247/EuCDN-Publication-FINAL-Compressed

A Citizens Network háza táján 2013-ban jelentkeztek komoly nehézségek. A felívelő folyamatok és munkában, erőforrásokban gazdag évek után a két legmegbízhatóbb és jelentősebb forrás hirtelen és részben váratlanul elapadt. Hónapok alatt teljesen le kellett építeni a menedzsment erőforrásokat (foglalkoztatások, irodák stb.), a folyamatos tevékenységek és futó programok vitelére is alig maradt kapacitás. Ezzel egyidejűleg a már évek óta pedzegetett vezetőváltás is ellehetetlenült, amitől a szervezet hatványozott menedzsment gondokkal küzdött/küzd. A szükséges újraépítkezés záloga lehet a szervezet újrastrukturálása, ami a közeljövő legfontosabb feladata.

Közös platform

Ebben az időszakban (2009-2014) meglehetősen nehéz volt a két hálózat összehangolását segíteni, mert az egymást váltó krízisek vagy az egyik, vagy a másik szervezetet kényszerítették befelé fordulásra. Mégis, ezekben az években érett meg az együttműködést célzó kezdeményezéseink formális eredménye, immár bevonva a párbeszédbe a fejlődő és önállósodó *ECON* hálózatát. 2011-ben, részben a válságok hatására már folyamatos és intenzív párbeszéd zajlott az együttműködés formalizálásáról, helyenként még a fúzió ötlete is felmerült. Egy 2011. évi brüsszeli találkozón vetettük fel a *Hálózatok Hálózata* ötletet, melynek továbbgondolására Budapesten szerveztünk egy tervező összejövetelt 2012 januárjában, ahol az *OPERA módszer* mentén gondoltuk végig egy esetleges közös platform lehetőségeit a három hálózat vezetőségével. Ezt követően a svédországi Örebro-ban szűk körben dolgoztuk ki a közös platform részleteit, és itt született meg az *European Platform for Active Citizens*, az *Aktív Állampolgárok Európai Platformja*, vagyis az **EPAC**[15]**.** Az alapvetések kidolgozását követően azonban, a valóságos munka a válság okozta nehézségek miatt nem tudott érdemben elindulni. A folytatás megtervezéséről éppen az idén, 2014 októberében, ismét Örebroban döntött az EUCDN és a CEE CN.

Végül

Nemzetközi helyzetünk tehát valóban fokozódik: újrakezdések, újraértékelések, maszszív megtorpanások vagy irányváltások mellett, de hazai viszonylatban is századok és századok tanulását és fejlődését segítve, állandó innovációs lehetőséget biztosítva, a nagy ügyek és nagy változások lehetőségét örökösen felvillantva, a „kilépésünket és visszaérkezésünket" egyaránt megszépítve ZAJLIK!

[15] http://citizensplatform.wordpress.com/

Hálózatépítés

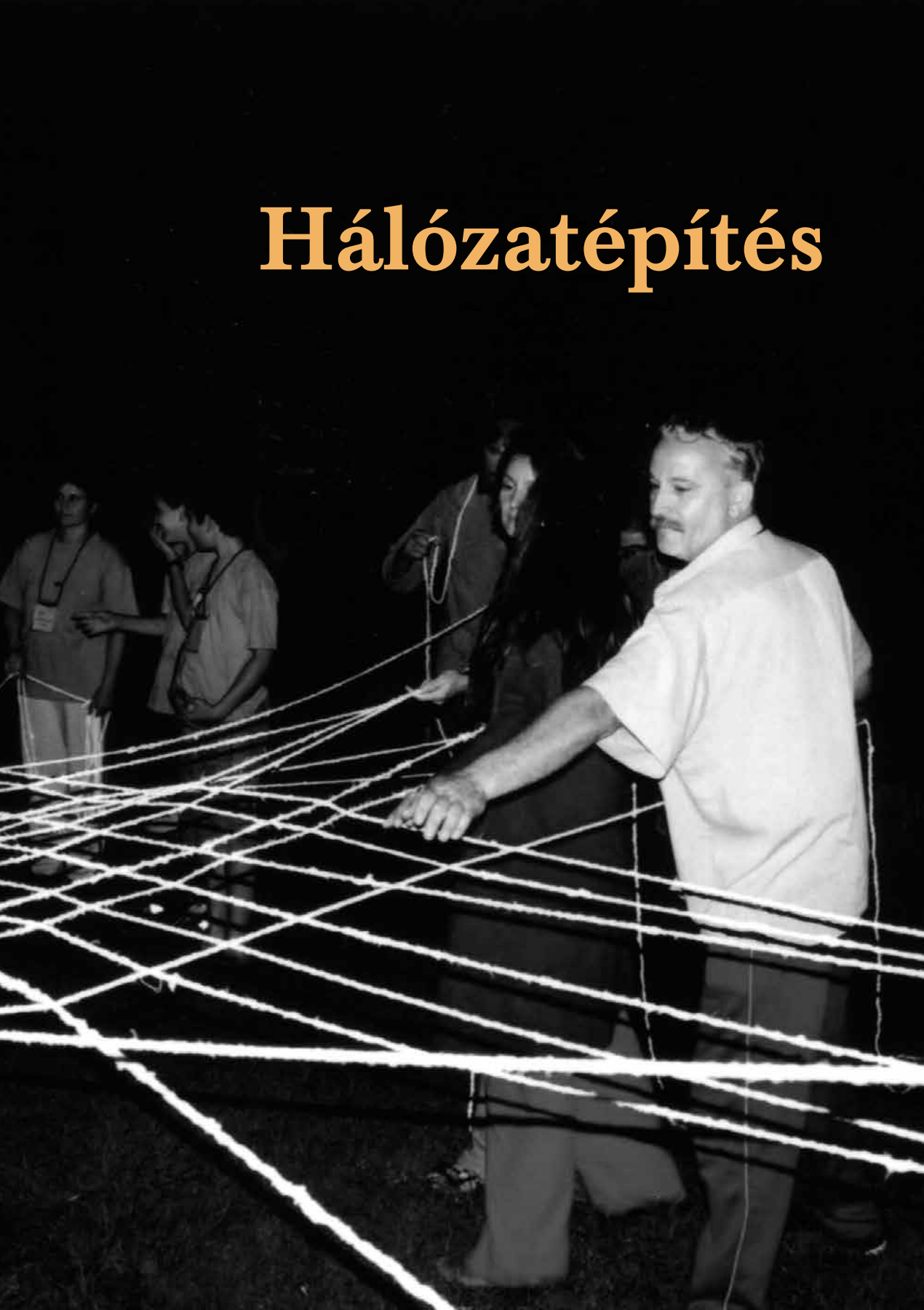

Groskáné Piránszki Irén

» Hálózatfejlesztés közös tanulási folyamat, tudatos belső építkezés

A partnerség, együttműködés, hálózatfejlesztés témakörökkel gyakran találkozhatunk manapság: szervezeti formaként, együttműködésre vállalkozó civil szervezetek hosszú távú céljaként, pályázati kiírásokban támogatandó tevékenységként, kutatási területként.

Személyes kötődésem a témához, hogy magam is részese vagyok egy együttműködést fejlesztő folyamatnak, hiszen szervezetünk 10 éve tagja a *proHáló – Hálózat a nonprofit szolgáltatások és nonprofit szolgáltatók hálózatának fejlesztéséért* hálózatnak. A tagok megbízásából ezen időszak alatt alapítványunk programközponti, míg én az elnöki feladatokat láttam el. Ezen túl a *Kelet-magyarországi Közösségszolgálat Alapítvány* 2006-ban kezdeményezte a *Megyei Civil Partnerségi Műhely* létrehozását, amelyben 11 Hajdú-Bihar megyében működő civil szervezet döntött a közös munka mellett. Együttműködésünk nem vált folyamatossá, de alkalmanként ma is számíthatunk egymásra.

Miért is érdemes hálózatépítésben gondolkodni?

Főként azért, mert megélhetjük a **közös gondolkodás és munka** örömét. Megsokszorozódhatnak kapcsolataink, összeadódhatnak a gyakorlatban bevált módszereink. Kipróbálhatjuk és megtanulhatjuk a közös tervezés és megvalósítás előnyeit és nehézségeit, megtapasztalhatjuk az egymásért felelősséggel tartozás érzését.

Mindez nem egyik napról a másikra történik. Amiből a hálózatépítéshez talán a legtöbb kell az, az **idő,** a közös célok és eredők meghatározásához, a mindenki által elfogadott, egyértelmű alapelvek és etikai normák megalkotásához.

Szükség van az egymás iránti **bizalomra és nyitottságra**, hogy megértsük, szervezeti különbözőségeinkből kovácsolható a legfőbb erényünk. Nem mindig könnyű elfogadni, hogy saját szervezetünk pillanatnyi érdekeinél fontosabbak a hálózat hosszabb távú törekvései.

Szükség van **fegyelmezettségre, elhivatottságra**, hogy céljaink elérése érdekében megszervezzük önmagunkat azért, hogy a közösségünk képes legyen cselekvő módon részt vállalni önmaga fejlesztésében.

Milyen formák lehetségesek?

Pawel Jordan Hálózatok fejlődése és fejlesztése[1] címmel írt tanulmányát alapul véve két alapvető formáról beszélhetünk: a *közös modellen alapuló és a közös célokon és érdekeken* alapuló hálózatokról.

Ha, azt vesszük szemügyre, hogy mennyire kialakult a hálózati struktúra, beszélhetünk *információs, koordinációs és együttműködési hálózatról*. A különbözőségeiket elsősorban a tagok egymásközti viszonyában, a vállalt célokban és tevékenységekben, illetve mindezek kiérleltségében találhatjuk meg.

Információs hálózat	Koordinációs hálózat	Együttműködési hálózat
Nincs koordinációs központ	Megjelennek a koordinációs központ egyes funkciói	Állandó koordinációs központ
Nincsenek meghatározott tagsági kritériumok	A tagság alapelvei meghatározottak	Pontosan meghatározott tagsági kritériumok
Szükség szerinti kommunikáció a tagok között	Rendszeres kommunikáció a tagok között	Állandó és gyakori kommunikáció a tagok között
Nincsenek működési sztenderdek	A működés alapvető sztenderdjei és szabályai meghatározottak	Pontosan meghatározott működési sztenderdek
Nincsenek közös projektek	Időnként vannak közös projektek	Rendszeres közös projektek
A tagok nem fordítanak saját erőforrásaikból a közös tevékenységekre	Rendelkezésre állnak bizonyos erőforrások a közös tevékenységekre	Minden tag erőforrásainak bizonyos részét a hálózat közös tevékenységére fordítja

Milyen szintjei vannak a hálózatépítésnek?

A továbbiakban a proHáló[2] - példáján igyekszem bemutatni, hogy milyen szintjei vannak a hálózatépítésnek és az egyes szakaszokban milyen célok, tevékenységek kerültek az együttműködésünk fókuszába.

„Összejönni – *ez a kezdet" – alapító szakasz*

Erre az időszakra két évet fordítottuk. Kölcsönösen meg kellett ismernünk egymást. Őszintén fel kellett tárni a szervezetek erősségeit és gyengeségeit. Választ kellett keresni arra kérdésre is, hogy ki mit vár a hálózati léttől és mit tud hozzátenni a közös munkához. Főszerep jutott a közös hálózati „cselekvő" programoknak, a tisztázó beszélgetéseknek és az önképzéseknek.

[1] Paweł Jordan a BORIS elnöke, tréner, a tanulmányt Benedek Gabriella és Scsaurszki Tamás fordította. http://prohalo.hu/hu/node/1139

[2] A proHálót 2003 - ban 18 hazai nonprofit szervezet kezdeményezte és azóta nem formalizált hálózatként működteti. Olyan civil szervezetek hálózata, amelyek regionális, megyei, kistérségi és települési hatókörben szolgáltató, koordináló és fejlesztő feladatokat látnak el. Jelenleg 11 tagja van.

A hálózat fejlesztése szempontjából a legfontosabb eredmények:

- Megerősítettük a hálózathoz tartozás érzését, világossá, elfogadhatóvá váltak a közös feladatvállalás szervezeti és egyéni érdekei.
- Felmértük a tagok erősségeit, melyekre mint erőforrásra építhettünk.
- Kialakult és működőképes lett a hálózatépítéshez elengedhetetlenül szükséges struktúra, és kiválasztódtak a program irányításában kulcsszerepet vállaló személyek.
- Meghatároztuk a feladatok és felelősségek körét, kialakítottuk az együttműködési szinteket, fenntartottuk és fejlesztettük a meglévő személyes jó munkakapcsolatokat.
- Közös értelmezéssel és konszenzussal kialakítottuk a munka értékeléséhez és elemzéséhez szükséges alapelveket, szempontokat.
- Elkötelezettek maradtunk a közösen meghatározott alapértékek mellett: az identitás megőrzése, függetlenség, nyitottság, fókuszban a szakmaiság, sokszínűség, folyamatos hálózatépítés, fenntarthatóság.
- Érdeklődés kísérte rendezvényeinket, bátorító visszajelzéseket kaptunk a folytatásukra.
- A Programközpont kidolgozta és közreadta a fentiekhez szükséges dokumentumokat, így az átlátható és korrekt együttműködést biztosító szerződések tervezetét.
- A hálózati együttműködés – a sok konkrét tevékenység révén – megerősödött.

„Együtt maradni haladás" - fejlesztési szakasz

Ebben a szakaszban munkánk fókuszába a hálózati együttműködést megalapozó és elmélyültebb programok kerültek. Ez elemzőbb jellegű fejlesztő munkát, tudatosabban történő építkezést is jelentett, amely sok „kis lépésből" állt. A folyamat okozott bennünk türelmetlenséget is, voltak, akik úgy gondolták, nincs szükség ennyi „múltba nézésre", a folyamatok lassúak. Mások úgy gondolták, hogy nincs szükség sietségre, időt kell adni magunknak, csak így lehet hosszú távon is életképes és fenntartható hálózatunk. Nagyon fontos törekvésünk volt, hogy az egyes lépéseket mindig a lehető legnagyobb hálózati konszenzus övezze.

A hálózat fejlesztése szempontjából a legfontosabb eredmények:

- A hálózatunk fejlődésében kiemelkedő jelentőségű, hogy nagy hálózati aktivitás és érdeklődés mellett elfogadtuk a *Működési Alapelvek* c. dokumentumot, mely rögzíti együttműködésünk alapjait.

- A *Működési Alapelvek* a hálózat olyan dokumentuma, amely összefoglalja és rendszerezi a *proHáló* hálózatban meglévő szakmai, etikai, együttműködési normákat a hálózaton belül és külső kapcsolataiban egyaránt. Arra törekedtünk, hogy olyan elvárásokat fogalmazzunk meg, amelyek a hálózatban meglévő elkötelezettséget és szemléletet mutatják be.

- Tisztázottá vált a hálózat küldetése, és azt valamennyi tag elfogadta.

- A közös munka révén pontos képet kaptunk arról, mit várnak el tagjaink a hálózattól, és mi az, amit tesznek annak eredményességéért.

- Az elvárások léteztek, de azok teljesítésére vonatkozóan még nem volt hálózati értékelési módszer. Ennek és a *proHálóra* alapozott formájának megalkotására, hálózati programok sorát valósítottuk meg.

- Tovább nőtt a tagok közötti bizalom és szolidaritás.

- A tagok tevékenyen részt vettek a hálózati programok megvalósításában, a feladatok vállalása azonban továbbra sem volt kiegyensúlyozott.

- Javult az információáramlás, amelyet az önálló portál is segített.

- Munkánkat a tudatosság jellemezte, s az objektivitás érdekében külső szakemberrel is együttműködtünk.

- Megtapasztaltuk, hogy a hálózati tagok szervezeti aktivitása, erőforrásaik mobilizálása ismeretében lehet segíteni a tartalékok előhívását, és reálisan megtervezni a hálózat hosszú távú feladatvállalását.

„Együtt dolgozni siker" – együttműködési szakasz

Cselekvési tervünk mentén ebben az időszakban kiérlelt hálózati programok sorát valósítottuk meg.

A hálózat fejlesztése szempontjából a legfontosabb eredmények:

- Egyértelművé tettük, hogy a hálózat szervezetek, mégpedig nonprofit szolgáltatásokat nyújtó szervezetek hálózata. Fontosnak véltük kimondani, hogy az aktív hálózati cselekvéseknek (képzések, rendezvények, hálózati programelemek stb.) és a hálózatfejlesztésnek összhangban kell lennie.

- Felismertük, hogy a hálózatban megjelenő „sokféleség", különbözőség a tagok által nyújtott szolgáltatásokra is igaz lehet.

- Lehetőséget kívántunk nyújtani arra vonatkozóan, hogy a tagok a jövőben is kapcsolódhasson a hálózati munkához.

- Felvetettük, hogy akkor léphetünk előre, ha reális képet kapunk arról, ki mivel járul hozzá a hálózat munkájához, és mit kap a hálózattól, milyen fontos megosztható tudással és tapasztalattal rendelkezik.

- Elköteleződtünk amellett, hogy egységesen értelmezett hálózati sztenderdek fogalmát vezetjük be, és erre építjük a közösen megalkotott hálózati értékelő rendszert.

- Az erőforrások, a hálózati helyzetkép feltérképezésével reális esélyt láttunk arra, hogy a hálózat meg tudja teremteni a tagfelvétel feltételeit.

- Kidolgoztuk a *proHálóra* alapozott belső értékelési rendszert, és azt megvalósítottuk; áttekintettük és módosítottuk a Hálózati Működési Alapelveket.

- Elkészítettük a hálózati tudástárat (infrastrukturális adottságok, szakmai munka és emberi erőforrások, egyéb lehetőségek).

A magunk mögött tudott évek a hálózatunk fejlődése szempontjából a fentebb vázolt három nagy szakaszra oszthatóak, amelyek során az **ösztönös hálózatfejlesztéstől a „saját kárunkon okulva" eljutottunk a tudatos hálózatfejlesztéshez**.

Tapasztalatainkat 2008-ban kiadványban[3] is közreadtuk, amelyben az egyes szintekre vonatkozó dokumentumok is megtalálhatóak, amelyek tevékenységünk részleteibe is betekintést nyújtanak.

Remélem, hogy tapasztalataink közreadásával hozzájárulhatunk a hálózati együttműködésben rejlő előnyök felismertetéséhez és segíthetünk elindítani olyan együttműködéseket, amelyek inspiráló szellemi műhelyek, ahová jó tartozni!

A helyi közösségek mobilizálásának előfeltételei:

Hiszünk céljainkban.
Képesek vagyunk azonosítani helyzetünket, felismerni (erő) forrásainkat, amelyekhez szükség szerint hozzá tudunk férni, hasznosítani tudjuk őket.
Képesek vagyunk saját döntéseinket meghozni.
A helyi lakosság mobilizálása akkor lesz hatékony, ha abban a lehető legtöbben részt vesznek.
A közösség egészét figyelembe kell vennünk, azaz nem csak a szűken vett csoport szempontjait.
Figyelnünk kell a társadalmi, kulturális kérdésekre, a kommunikációra és az együttműködésre.
Meg kell próbálnunk mindenkit részvételre ösztönözni és kialakítani, vagy erősíteni a helyi identitástudatot.
Önállóságra kell szert tenni azzal, hogy tulajdon energiáinkra támaszkodunk.
Úgy szervezzük a munkát, hogy a helybeliek készségei növekedjenek.
Valamilyen támogatásra szükség van külső forrásokból is.

[3] Hálózatfejlesztés. proHáló - Civil Műhely kötetek 2. Szerkesztette: Groskáné Piránszki Irén. Nevelők Háza Egyesülete – Kelet-magyarországi Közösségszolgálat Alapítvány, Pécs 2008.

Farkas Gabriella

» A Közösségi Kezdeményezéseket Támogató Szakmai Hálózat (KÖZTÁMHÁLÓ)[1]

A *Közösségfejlesztők Egyesületét*, mint azt *Péterfi Ferenctől* jelen kötet *Kezdetek* c. fejezetéből is megtudhattuk, gyakorlatilag a közösségfejlesztés különböző területein működő *szakemberek közösségalkotásának, hálózatépítésének igénye hozta létre*, tehát maga az Egyesület is a hálózati együttműködés elveire és praxisára épül.[2] A **KÖZTÁMHÁLÓ** keretein belül az Egyesület (és elődei) által létrehozott, „kitanított" és fenntartott szakértői hálózat vált láthatóvá, s kapott néhány évre állami támogatást a szakmai tevékenységek és a hálózati működés megvalósítására.

A *Közösségi Kezdeményezéseket Támogató Szakmai Hálózat* egyik közvetlen előzményének tekinthető az 1992-ben alapított *Közösségszolgálat Alapítvány*, mely részben brit mintára próbált országos irodahálózatot szervezni közösségfejlesztési feladatok ellátására. „*Hétnyolc irodát hoztunk létre az országban, mindegyikben egy-egy ember dolgozott, a feladatuk hálózati kapcsolattartás és helyi fejlesztői munka végzése volt*".[3] A kísérlet, mely két évig működött, végül befulladt. Ennek több oka volt: egyrészt a humánerő-forrás nagyon egyenetlen volt: különböző kvalitású szakemberek, ráadásul magányosan, dolgoztak megyei képviselőként, minimális infrastrukturális háttérrel. A másik ok még ennél is prózaibb: a fejlesztők nem fordítottak elegendő figyelmet a további forrásteremtésre: „*Egyszerűen nem hittük, hogy nem támogatnak minket tovább*".

A Közösségszolgálati Alapítvány mellett és után egyéb, hálózatépítő, közösségfejlesztői munkák is folytak az országban (pl. a *Soros Alapítvány* által támogatott cigányprogram, vagy a települési egészségtervek kidolgozására irányuló projekt). Az évek során így egyre több tapasztalat halmozódott fel arról, hogy a magyar realitások között körülbelül hogyan épülhetne fel és működhetne egy hosszabb távon is fenntartható szakmai hálózat. A Köztámhálónak természetesen alapvetően fontos hazai előzményei voltak a szakmaépítést szolgáló erőfeszítések, a különböző szinteken, felsőoktatáson belül és kívül, megvalósított képzések, kurzusok is.[4]

A Köztámháló létrehozásakor egyértelműen tetten érhető volt a közösségfejlesztés egyik örök dilemmájára adott optimális válasz keresésének igénye: a megbízó kilétének, vagyis a finanszírozás forrásának és feltételeinek kérdése. Brit tapasztalatok azt mutatták, hogy mind a programszerű (központi állami büdzséből fizetett, elsősorban szakmafejlesztéssel megbízott szakértők), mind az intézményes (fix fizetésért állami,

[1] A fejezet forrásmunkája: Farkas Gabriella: *Közösségfejlesztés magyar módra – a Közösségi Kezdeményezéseket Támogató Szakmai Hálózat előzményei és rövid története* (szakdolgozat) Miskolci Egyetem, 2010, kézirat.

2 Ez az irányultság a jelenlegi időszakban, a szervezet módszertani erőforrásközponttá alakulását célzó erőfeszítések okaként és következményeként egyaránt kiemelkedő szerepet kap.

[3] A fejezetben szereplő idézetek a forrásmunka megírását szolgáló, a KÖFE szakembereivel készített interjúk részletei.

[4] Részletesen ld. jelen kötet *Szakmafejlesztés* c. fejezetét.

önkormányzati intézmény számára dolgozó szakértő), mind a projektszerű (elsősorban civil szervezetek által, projektekből fizetett szakértő) finanszírozásnak megvannak a maga előnyei és hátrányai, s a szakma szempontjából ideális megoldás (stabil állami/önkormányzati finanszírozás + maximális szakmai szabadság) távoli álomnak tűnik csupán. A Köztámháló, melynek koncepcióját és a működtetés finanszírozási, illetve operatív részleteit a *Göncz Kinga* vezette *Ifjúsági, Szociális és Családügyi Minisztérium* képviseletében *Hallgató Éva*, valamint a KÖFE szakemberei szoros együttműködésben dolgoztak ki, megpróbált közelíteni az ideálisnak gondolt megoldáshoz. *„Az volt a megbízás, hogy jöjjön létre egy megyei hálózati szint, ami azt jelenti, hogy minden megyében van egy ember, s hozzá tartozik valamilyen feladat, aminek vannak költségei, s van egy országos, kvázi módszertani központ, ez az Egyesület, aki egyfelől koordinálja ezt a hálózatot, másfelől szakmailag segíti az Országos Fejlesztési Műhely működtetésével”.*

Bizonyos nehézségek, ellentmondások kezdettől fogva adottak voltak. Ezek egyike volt, hogy a szakértők célul tűzték ki azt, hogy minden megyében dolgozzon a hálózatnak egy képviselője (akkoriban területileg nagyon egyenlőtlenül oszlottak el a fejlesztők), ugyanakkor a külföldi és a korábbi hazai tapasztalatok már rámutattak az egyszemélyes irodák, csapatok veszélyeire, vagyis célként fogalmazódott meg az is, hogy a fejlesztők ne egyedül, magukra hagyva dolgozzanak. A megfelelő tudással rendelkező és így bevonható szakértők száma, illetve a forráslehetőségek nem tették lehetővé a létszám emelését, ezért a realitásokhoz igazodó megoldás született: minden megyéhez egy fejlesztői „posztot” rendeltek, azonban a megyei képviselők igen intenzív „központi” (egyesületi) szakmai segítségre számíthattak, illetve első perctől kezdve feladatuk volt segítők és utódok, újabb közösségfejlesztők vagy közösségi munkások kinevelése.

A kidolgozott tervnek két fő vonulata volt: (1) A formalizálódó hálózat legyen képes felkutatni és támogatni a formális vagy informális helyi, illetve közösségi kezdeményezéseket, segítse őket át az indulás nehézségein. (2) A leírt és megvalósuló struktúra legyen alkalmas és képes a közösségfejlesztői szakma továbbfejlesztésére (pl. képzések, felsőoktatásba való beépítés, szakértői anyagok, stratégiai tervezés, stb.). *„Az egyik fő cél az volt, hogy a közösségi munkának jöjjön létre egy hálózata, mely fejleszti a közösségfejlesztést. A másik: megtalálni és támogatni a végpontokat, elérni, hogy legyenek közösségi kezdeményezések.*”

A célok elérése érdekében a hosszú egyeztetések során kidolgozott terv a Köztámháló működésének három szintjét határozta meg.

(1) A szisztéma fő gerincét a *megyei szint* adta: itt mozgott a *megyei koordinátor* (akinek feladatai voltak: évente 10 új kezdeményezés felkutatása és folyamatos szakmai támogatása; heti egy fogadó óra biztosítása; tapasztalatcsere-látogatások szervezése és lebonyolítása, évente négy-hat megyei (vagy kistérségi szintű) szakmai fejlesztőműhely szervezése és vezetése; kapcsolattartás az országos módszertani központ szerepét játszó Közösségfejlesztők Egyesületével, illetve részvétel az Országos Fejlesztő Műhely (OFM) munkájában).

(2) *Helyi* (települési vagy a budapesti helyszíneken szomszédsági) *szinten* mozgott az a helyi önkéntes közösségi munkás (vagy munkások), aki kulcsszerepet játszott a helyi folyamatok generálásában.

(3) A Közösségfejlesztők Egyesületének mint a *program koordinátorának* fő feladata (természetesen a koordináció végzése mellett) a megyei szakemberek szakmai támogatása, elsősorban az **Országos Fejlesztői Műhely** működtetésén keresztül. Az OFM évente három-négy alkalommal biztosított a gyakorló fejlesztők számára háromnapos intenzív együttlétet (szakmai konzultációt, tapasztalatcserét, stb.), a személyes találkozók között pedig internetes levelezőlista tette lehetővé a folyamatos kapcsolattartást és kontrollt. Ugyancsak az országos szint feladata volt a Köztámháló **szélesebb szakmai kontextusba ágyazása**: az Egyesület, illetve más szervezetek programjaihoz való kapcsolódási pontok, a lehetséges szinergiák felkutatása és kihasználása.

A *számos dilemma és nehézség* (pl. a szakemberek területileg egyenlőtlen eloszlása, a kistelepülési, ill. nagyvárosi fókusz eltérő szempontjai, a kezdeményezések befogadásának és „elengedésének" szakmai és praktikus szempontjai, stb.) ellenére, mint az jelen kötetünkből is kitűnik, a Köztámháló számos (pontosabban: számolatlan) *helyi kezdeményezésnek nyújtott szakmai és emberi segítséget*, *több szervezet születésénél bábáskodott*, az ország legkülönbözőbb részein *közösségi munkásokat nevelt ki* a szakma és a civil társadalom számára, a terepmunkák és az Országos Fejlesztői Műhely keretein belül zajlott szakmai diskurzus révén értékes hozzájárulásokat nyújtott a közösségfejlesztés módszertanának fejlesztéséhez, életre szóló emberi kapcsolatokat hozott létre, és sorolhatnánk tovább. A konkrét adatokkal kimutatható, illetve az indirekt hatásokban jelentkező eredmények számba vételére ez az írás nem vállalkozhat, de az érdeklődő a közösségfejlesztés *Adattárában*[5] tengernyi írást, esettanulmányt, naplórészletet talál a Köztámháló szakembereinek értékes munkáiról.

A Köztámháló finanszírozása 2010-ben megszűnt. Ameddig lehetett, a helyi szereplők igyekeztek meglévő forrásaik felhasználásával folytatni addigi munkájukat (vagy legalább korrekt módon lezárni a megkezdett folyamatokat), a KÖFE pedig próbálta fenntartani az OFM rendszeres működését. A heroikus küzdelmek ellenére mindez nem volt a végtelenségig folytatható – mára a Köztámháló mint egységes koncepció mentén szorosan együttműködő szakmai hálózat megszűnt. Továbbra is van azonban szakmai párbeszéd és alkalmi együttműködés a „köztámhálósok" között – ennek egyik legszebb példája az Állampolgári Részvétel *Hete*[6], mely mind a mai napig elsősorban a Köztámháló-ban dolgozott fejlesztők és kollégáik munkájára épít. A *háromszintű országos szakmai hálózat koncepciója pedig továbbra is Egyesületünk elképzeléseinek gyújtópontjában áll*: a módszertani erőforrásközpontként való működés érdekében tett erőfeszítéseink a helyi/megyei/regionális szinteken a terepeken manifesztálódó közösségfejlesztői munka szakmai támogatását, a fejlesztők napi munkáját segítő szakmafejlesztési tevékenységek megvalósítását szolgálják.

[5] www.kozossegfejlesztes.hu
[6] www.reszvetelhete.net

Péterfi Ferenc

» SZÖVETSÉG a Közösségi Részvétel Fejlesztéséért

Mint arról a kötetben már több helyen szó esett, 2004 márciusában Budapesten jelentős európai szakmai konferenciát rendeztünk nemzetközi partnereinkkel *A civil társadalom fejlesztése Európában* címmel. A konferencia elhatározott célja volt, hogy egy közös nyilatkozatot hozzon létre az európai közösségfejlesztésről az Európai Unió, a nemzeti kormányok és más kulcsszereplők számára. A *Budapesti Nyilatkozat* című memorandum rávilágít a közösségfejlesztés szükségességére az állampolgári részvétel fokozása és a társadalmi tőke építése terén. *„A közösségfejlesztés oly módon erősíti meg a civil társadalmat, hogy a közösségi cselekvést és a közösségi perspektívákat helyezi előtérbe a társadalmi-, gazdasági- és környezetvédelmi irányelvek kialakítása során”.*

Ugyancsak 2004-ben, Egyesületünk és az akkori szociális tárca kezdeményezésére alakult meg az előző fejezetben bemutatott új országos közösségfejlesztői együttműködés a *Közösségi Kezdeményezéseket Támogató Szakmai Hálózat* (KÖZTÁMHÁLÓ). Mindkét esemény meghatározó volt a szakmafejlődés alakulásában, és ezek által is egyre inkább napirendre került, hogy a társszakmákkal és szervezeteikkel összefogva fontos lenne egy országos együttműködési – érdekegyeztetési rendszert is **életre hívni.**

> „Amit a szakértők fontosnak tartanak, az nem biztos, hogy megegyezik azzal, amit az emberek helyben valóban fontosnak találnak.”
>
> (Caroline Wang, www.photovoice.org)

Ezek voltak a legközvetlenebb előzményei a magunk között csak **SZÖVETSÉG**-nek nevezett új koalíciónk megalakításának. Hogyan lehetne olyan helyzetet teremteni, olyan folyamatokat támogatni, amelyek során ez az új szervezet kikerülhetetlenné válik a döntéshozók számára, ha a közösség kérdései kerülnek napirendre egy-egy program, jogszabály, vagy törvény megalkotása során? Ez a kérdés, illetve ez a szándék vezérelte a Közösségfejlesztők Egyesületét, de rajtunk kívül többeket, amikor a SZÖVETSÉG magalakulását készítettük elő. Szemünk előtt a *Szociális Szakmai Szövetség* **példája lebegett, amely a maga szakterületén ezekben az években** ki tudott harcolni önmaga számára egy ilyen szerepet.

Országos jelentőségű civil szervezeteket: egyesületeket és alapítványokat hívtunk meg ebbe a koalícióba. Az *Autonómia Alapítványt, a Civil Kollégium Alapítványt, a Felső-Kiskunsági Közösségi Munkások Egyesületét, a Kelet-Magyarországi Közösségszolgálat Alapítványt* (a Pro-Háló képviseletében)*, a Közösségi Kapcsolat Alapítványt, a Partners Hungary Alapítványt, a Regionális Forrásközpontok Országos Egyesületét, a Soros Alapítványt és az Ökotárs Alapítványt* sikerült alapítóknak megnyernünk. A Soros Alapítvány hamarosan megszüntette hazai működését, így ők kiváltak a szervezetből, viszont fokozatosan bekapcsolódott a *Nonprofit Információs Oktató Központ Alapítvány* (NIOK), a *Demokratikus Ifjúságért Alapítvány a Kurt Lewin Alapítvány és* egy rövidebb időszakra a *Kárpátok Nemzetközi Alapítvány* is.

Működése során a SZÖVETSÉG több policy ajánlást, szakmai javaslatot – állásfoglalást adott ki a fenti célok érdekében, hatásvizsgálatot *készített* a K*öztámháló működéséről, véleményezett* számos törvényjavaslatot, illetve EU-s stratégiai anyagokat. A szervezet ezeket tagjainak közreműködésével, esetenként külső szakemberek bevonásával készítette el. Bekapcsolódott különféle szakmai lobbi-tevékenységet végző munkacsoportokba. Részt vett az évenkénti *KÖZBIZALOM felmérésekben*, a közösségfejlesztő *Nyári Egyetemek és az Állampolgári Részvétel Heteinek (ÁRH)* megszervezésében, lebonyolításában.

Megjelentetett több, *füzet formátumú önálló* kiadványt, így pl. a *Közösségek állapota 2008*, vagy az *Ajánlások a részvétel fejlesztéséért, Papírország – Egy érdekvédelmi mozgalom története a demonstrációtól a tárgyalásokig* c. anyagokat.

A SZÖVETSÉG az utóbbi években *részlegesen csökkentette aktivitását.* Az új helyzet, a 2014. *évi* események: a civil társadalmat érő erőteljes kormányzati – hatósági támadások azonban *újra* felvetik a társadalmi érdekérvényesítés – érdekvédelem – *érdekegyeztetés* szakmaközi hálózati munkán alapuló segítés*ének fokozott szükségességét.*

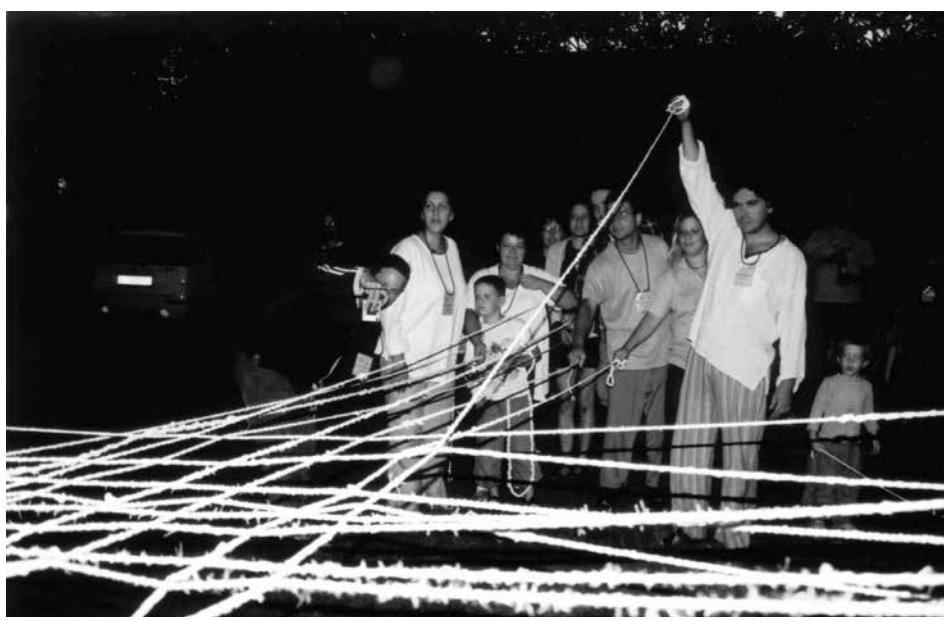

Kovács Edit

Számvetés, dilemmák és perspektívák

Egy ünnepi kötetet nem zárhatunk mással, mint a számvetéssel, vagyis annak megállapításával, mit tettünk eddig, és mi fogunk tenni ezután. Nem könnyű műfaj, s pláne nem egyszemélyes, így az alábbi írás közös tapasztalataink mellett sok-sok beszélgetés, vita, ajánlás, tanács, megírt anyag üzeneteinek és persze figyelmeztetéseinek eredménye[1]. Az áttekintés gerincét a szakemberektől a szervezeteken át a szakmai programokon keresztül vezetjük a ma kihívásai, dilemmái és perspektívái felé.

Hol tart ma a magyarországi közösségfejlesztés?

A közösségfejlesztés mint *tevékenység*, mint *szemléletmód* és mint *szakma* szerepel saját gondolkodásmódunkban és mások rólunk alkotott képében egyaránt. Az első huszonöt év eredményeként van neve a tevékenységnek, vannak ismérvei, módszerei, terepen szerzett tapasztalatai és azokat dokumentáló, elemző szakirodalmak, azokból következtetett elméletek. Az *Egyesület* tizedik éve táján kiadott első nagyszabású szakmai alapozó kézikönyv, a *Közösségfejlesztés* életszerűen sokat dilemmázik az alapokon, a szakmaiságon, a más szakmákhoz képest való meghatározottságon. Sokkal határozottabbak ma sem vagyunk, és érveink száma sem nőtt nagyon ezen a téren, de a hangsúly eltolódott. A negyedszázados évforduló időszakában előtérbe került a kérdés: „*Mit adunk mi a másokkal való együttműködésekbe? Hogyan járulunk hozzá a társadalmi változásokhoz?*". Az együttműködést keressük, ezért minél pontosabban meg kell tudjuk fogalmaznunk, hogy mit kínálunk:

- az állampolgárok, helyi közösségek;
- a közösségi munkamódokban gondolkodó szakemberek;
- a megrendelőként fellépő önkormányzatok és állami szervek, a különböző jogi szabályozásokon dolgozó döntéshozók, valamint
- a felsőoktatásban tanulók számára.

Frissítettük a *Közösségfejlesztők Egyesületének* esemény naptárát (teljes terjedelmében a DVD mellékleten található), mely így 1975-ől napjainkig foglalja össze szakmai munkánk legfontosabb eseményeit. Ezek áttekintése során szembetűnő a máig tartó erős *terepi jelenlét*, a *képzések* visszatérő igénye és hangsúlya, a *nemzetközi munka* inspirációjának vitorlába fogása, illetve *szakmai/szakpolitikai ajánlások készítése*, *mintaprogramok*, *hálózatok* indítása. Ezek a legerősebb tartópillérei a közösségfejlesztő szakmának, ezek a beavatkozások leginkább igazolt munkaformái. Az eseménynaptár kevesebb szót ejt a

[1] Összegző írás, melynek elkészültét az elmúlt fél év egyesületi eseményei, szakmai műhelyei, a Molnár Arankával és Peták Péterrel tartott választmányi, a velük, ill. Farkas Gabriellával és Purtczl Andreával rendszeresen megtartott stábtalálkozók mellett az alábbi dokumentumok inspirálták: *Budapest Nyilatkozat* 2004., *Közösségfejlesztők Egyesülete Stratégiai terve 2011-2013*, Vercseg Ilona: *Közösség és részvétel*. Hilscher Rezső Alapítvány, Bp. 2011, Varga-Vercseg: *Közösségfejlesztés*. Magyar Művelődési Intézet, Bp. 2009., Huszerl József: *A Közösségfejlesztők Egyesülete és a Közösségi Kapcsolat Alapítvány közös történetének legfontosabb állomásai* (jegyzet, 2014), Varga Máté: *A közösségfejlesztés nemzetközi munkáinak áttekintése* (jegyzet, 2014), Vercseg Ilona: *Szakmafejlesztés* (jegyzet, 2014).

szervezeti hálózati építkezésről, sokkal többet a tág és informális szakmai intézmények és hálózatok építéséről, amelyeket a **közösségiség** *mint érték*, a **részvételi alapú fejlesztés** *mint megközelítés* és a **közösségi tanulás** *mint munkamód* köt(ött) össze. Fontos és erős kötések születtek a több, mint negyedszázados szakmatörténetben, melynek egyik – erős, de nem kizárólagos – szála a *Közösségfejlesztők Egyesületének* megjelenése és masszív jelenléte. Eddig sem és ezután sem lesz célunk merev határvonalakat húzni e szakmai szervezet köré, elfogadjuk és erősítjük az erős és laza szálak egyidejű jelenlétét, összefonódásaikkal és széttartásukkal együtt. Most mégis igyekszünk áttekinteni *mi volt, és lehet a dolga* egy országos szakmai szervezetnek, mit vártak és várhatnak tőle tagjai, milyen szerepet tölt be más, területi szerveződésű közösségfejlesztő szervezetek között, milyet a nemzetközi szakmai közéletben vagy az oktatás-képzés területén. Mindezek tükrében szeretnénk megrajzolni annak a szervezetnek a képét, amely megújulásra és együttműködésre képesen szervezi a szakmai közéletet.

A szakemberek

A KÖFE *alapító okirata szerint* a kezdetektől fogva *szakemberek társulása*, azaz tagjai olyan személyek, akiknek célja támogatni a településükön cselekedni akaró embereket. Kezdetben erős volt az igény a mozgalmi hangulatra, s a munka jellege is erősítette ezt. A terepmunkák, képzések újabb szakembereket hoztak felszínre, akik munkájukkal, tagi részvételükkel, elkötelezettségükkel csatlakoztak, részévé válva a közösségfejlesztés hazai mozgalmának. A nagy közös indulás (ld. I. fejezet: *Kezdetek*) energiái és szinergiái után egy sokkal inkább területi fókuszú időszak következett, azaz mindenki belemerült a közös értékek mentén készült helyi tervek megvalósításába. Ezek a munkák ismét újabb embereket mozgósítottak, akik kezdetben még az országos, később a helyi, megyei és a regionális szervezetek megjelenésével ezeken a szinteken kapcsolódtak be a munkába.

Minden korszak hozza a maga dilemmáit a kor szakemberei számára. A mozgalom hajnalán még leginkább a kollégákkal, az uralkodó szakmai vagy politikai szemlélettel, az újszerű ismeretlennel szembeni bizalmatlansággal, félelmekkel kellett megküzdeni; ma talán, más társadalomfejlesztő szakemberekhez hasonlóan, az egyik legfontosabb kérdés számunkra: **fejlesztők** vagyunk vagy **„szolgáltatók”**? Az, hogy a fejlesztések finanszírozása az Európai Unión keresztül zajlik, hogy a projektmunka eredményorientált, hogy helyben nincs pénz, nincs erőforrás, hogy nincsenek „független” fejlesztői források, abba az irányba tolják a szakembereket és a szakmai szervezeteket, hogy állami, intézményi szerepet vállaljanak más területeken, piaci, fél-piaci szolgáltatóként jelenjenek meg fejlesztői tudásaik termékeivel (képzés, tanácsadás, menedzsment, stb.).

Közösségfejlesztőként ma is sokan dolgoznak az országban. Többnyire humán/társadalomtudományi területen végzett, a gyakorlatban dolgozó szakemberekről van szó, akik tanulmányaik vagy terepi szükségleteik okán kerültek kapcsolatba a közösségfejlesztés adta lehetőségekkel, módszertani és elméleti támogatással. A szakmai szerep és a végzett tanulmányok[2] is tagolhatják a közösségi munka szakembereit, legegyszerűbben talán:

[2] A közösségfejlesztés képzési, oktatási rendszerének alakulásáról részletesebben ld. a kötet *Szakmafejlesztés* c. fejezetét.

- **helyi közösségi munkás**: *saját településén* a közösségért, a közösség ügyeiben eljáró, másokat tudatosan szervező aktivista, nem feltétlenül képzett közösségi szakember, de motivált a tanulásra, tudásszerzésre e téren (24, 40, 60, 120 órás közösségi munkás/közösségfejlesztő képzések állnak a rendelkezésére);

- **közösségfejlesztő**: *külső fejlesztő*, aki többnyire a helyi közösséget szervező csoporttal, azok vezetőivel dolgozik intenzíven, kevesebbet közvetlenül a helyi lakosokkal, más helyi szereplőkkel; képzett szakember, aki legalább a 120 órás közösségfejlesztő képzést elvégezte és/vagy más humán segítő szakmai végzettsége van;

- **közösségfejlesztő szakértő**: *komplex folyamatokban gondolkodik*, együttműködik más szakterületekkel, megrendelőkkel, részt vesz a fejlesztések tervezésében, illeszkedéseket talál a közösségi megoldások felé. Általában társadalomfejlesztésre irányuló diplomával, valamint közösségfejlesztői szakmai végzettséggel és terepmunka tapasztalattal rendelkezik.

Ez nem egy rideg kasztrendszer, inkább differenciálás a terület megragadhatósága érdekében, mely segíti a hozzáférést, a beavatkozási szintek biztonságos meghatározását. A Közösségfejlesztők Egyesületének tagjai között mindhárom említett csoport képviselteti magát.

A KÖFE mint szervezet: infrastruktúra, működtetés, fenntartás

A közösségfejlesztők egy csoportja **1989. április 8-án Dombóváron** mondta ki a szervezetalapítás szükségességét, és határozta el az *alapítás szándékát*. Az országos szervezet *hivatalos megalakulására* **1989. szeptember 11-én** került sor Budapesten. Az alakuló ülésen 15 fő vett részt, de a szervezet legitimitását sokkal inkább az azt követő években csatlakozott 240 fő és szervezet jelentette. Ugyan a tagság létszáma hivatalosan ma sokkal kevesebb – 54 fő és 8 szervezet –, a szervezet presztízse nem változott. Beszélgetéseinkben a hozzánk kapcsolódó, kötődő szakemberekben találtuk ennek magyarázatát. Felkészültek, elkötelezettek, felelősek mind a terepi, mind az általános szakmai munkában. Kapcsolataink egy része nem tekinthető formálisnak, de a kapcsolati tőke értéke erős és maradandó.

> „Ha azt álmodod, hogy meg tudod tenni, kezdd el! A bátorság géniusza erőt és varázslatot rejt. Vágj bele most!"
>
> (Goethe)

Más egyesületekhez hasonlóan a KÖFE is sokáig évente egy alkalommal tartotta közgyűléseit, de az igazi szakmai munka műhelyeiben és terepmunkáiban zajlott. Az alapítók emlékére 2003. óta rendezett **Közösség konferencia** megjelenésével a *közgyűlések* száma évi kettőre nőtt, melyek közül a tavaszi a formálisabb, a jogi kötelezettségeknek eleget tevő, míg az őszi a szakmai értékelő, tervező, partnerséget szorgalmazó.

Az elsősorban kapcsolatokon keresztül építkező egyesületnek idővel a szervezeti fejlődést megalapozó feltételei és dokumentumai is megszülettek, úgyis mint:

- *stratégiai tervek*, melyeket jellemzően 3 évre készít;
- a *szervezeti működési szabályzat*, melyet a munkamegosztás tagolása érdekében dolgoztunk ki;
- a *Tanácsadó Testület* meghatározása azon tágabb szakmai kör megszólítása érdekében, akiknek szakmai fordulópontjainkon, kritikus kérdések esetén kikérjük a véleményét;
- a *felnőttképzés dokumentumrendszere* a formális és informális képzések szervezése érdekében;
- az önkéntesek, gyakornokok fogadására való felkészülés a kapcsolódás, a kapacitásnövelés érdekében;
- a *szervezeti és szakmai levelezőlisták* a párbeszéd fenntartásáért;
- a *szakmai tagozatok* elindítása a szakmai specializálódás, mélyülés elősegítése érdekében, valamint a *Fiatal Fejlesztők Műhely*ének létrehozása a korosztályi kapcsolódás lehetőségének támogatására.

Történelmi örökségként tekintünk a **Népművelési Intézettel**[3] való szakmai és infrastrukturális összefonódásra. A szakma kezdetek óta kötődik *„a Corvin térhez”*. Az Egyesület történetében időről-időre felmerült a „leválás” mérlegelése, de soha nem került felszínre igazán nyomós indok, így mindig maradtunk. Ez a kapcsolat a térhasználatban könnyen tetten érhető volt, hiszen kezdetben a második emeleten, majd az első emeleti folyosón kaptunk helyet, végül újra a második emelet után megérkeztünk a ma is használt udvarról nyíló irodánkba. De a közös tér jelentősége nem pusztán ebben állt. Az Intézet mindig is fontos terepe volt a *szakmai innovációknak*, nyitottnak és kísérletezőnek számított a minisztériumok módszertani háttérintézményei között; történeteink összefonódása nem csupán a fizikai terek egybeeséséből fakadt, hanem egy *korszakváltás – kultúraváltás – közös megélését*, *szakmák és intézmények születését*, azok körüli bábáskodást, útkereséseket, közös tanulást, az újabb időszakok újabb kihívásaira adható válaszok keresését is jelentette. A rendszerváltás és az azt követő két és fél évtized mindkét intézményben sok újat hozott, így lassan megérik a helyzet a jelentősebb változásokra. Fontos, hogy gyökereink ne sérüljenek, de ne is kössenek gúzsba.

A jelen korszak a *több lábon állás* stratégiáját igényli Egyesületünktől. Múltunk és presztízsünk ellenére kicsik vagyunk és sérülékenyek, ugyanakkor rugalmasak és erősek. Célunk, hogy a fejlesztők egy erős, kiszámítható szakmai munkaszervezetet tudhassanak a hátuk mögött. Ehhez jelenleg még nincsenek meg a feltételek, mert a tisztségviselők továbbra is önkéntesen látják el szervezeti feladataikat, ami egy ekkora szervezetnél

[3] Mai megnevezésében: Nemzeti Művelődési Intézet.

komoly ráfordítást jelent. Állandó szakmai munkáink – Nyári Egyetem, Közösség konferencia, ÁRH, Közbizalom felmérés, stb. – esetében is *döntő arányú az önkéntes közreműködés*, ami egyfelől erőt mutat, másfelől fenntartja a bizonytalanságot, és esetlegessé teszi a belső fejlesztést. Munkatársaink projektmunkákra szerződnek – mint oly sok más szervezetnél – számuk jelenleg 16 fő. Mellettük megjelennek a különböző célfeladatokra felkért alkalmi, vagy tartós megbízottak (képzés, szakértői közreműködés, stb.), jelenleg kb. 15 fő.

Kölcsönhatás – szakmai törekvések és alapított társak

Műhelyeinken az a javaslat született, hogy érdemes lenne az általunk szervezett, kétségkívül legnagyobb közösségfejlesztői világtalálkozón készült dokumentum – *Az európai civil társadalom fejlesztése a közösségfejlesztés eszközeivel* című **Budapesti Nyilatkozat, 2004** – főbb programpontjai mentén készíteni el az utolsó fejezet szakmai számvetését. Megfogadva az ajánlást most erre teszek kísérletet. Álljon itt egy módszertan fókuszú definíció a jelzett anyagból:

„A közösségfejlesztés oly módon erősíti meg a civil társadalmat, hogy a közösségi cselekvést és a közösségi perspektívákat helyezi előtérbe a társadalmi, gazdasági és környezetvédelmi irányelvek kialakítása során. A közösségfejlesztés a helyi közösségek képessé tételére törekszik, beleértve a földrajzilag meghatározott, a közös érdekek vagy azonos identitás, illetve a konkrét témák és kezdeményezések alapján szerveződő közösségeket is. A közösségfejlesztés a közösségi csoportokon, szervezeteken és hálózatokon keresztül fejleszti az emberek képességét arra, hogy aktív tagjai legyenek a társadalomnak, valamint felkészíti az intézményeket és az állami, magán- és nem kormányzati szervezeteket arra, hogy párbeszédet alakítsanak ki a lakossággal az őket érintő változások közös meghatározásában és végrehajtásában. A közösségfejlesztés kulcsfontosságú támogatója az aktív és demokratikus társadalmi részvételnek, támogatja a hátrányos helyzetű és kiszolgáltatott helyzetben lévő közösségek autonóm véleménynyilvánítását. Olyan értékrend és alapelvek mentén határozza meg önmagát, mint az emberi jogok, a társadalmi bevonás, az egyenlőség és a sokszínűség elfogadása, amelyeket meghatározott eszköz- és ismeretrendszeren keresztül érvényesít.”

A nyilatkozat által érintett területek[4] átfogó jellegűek, és a közösségfejlesztő szervezetek összességének cél-, és határterületeit jelölik. Nem ajánlások egy-egy szervezet részére, inkább rámutatnak a tevékenységek és fókuszok sokszínűségére. A Közösségfejlesztők Egyesülete szakmaépítő munkája során különböző mértékben ugyan, de majd minden nevezett területen megjelent. E kiemelt és fontos területek minél szélesebb körű lefedése csak szoros együttműködésekben lehetséges, melyekben a szereplők ugyan eltérő munkamódokkal és fókuszokkal dolgoznak, de munkájuk iránya egyfelé, a közösségi részvétel irányába mutat. A *szakemberek egyéni munkája* a KÖFE által *alapított szervezetek* céljaival és legfontosabb tevékenységeivel együtt mutat igazi képet arról, hogy mely területeken sikerült a Közösségfejlesztők Egyesületének jelentős előrelépéseket tenni.

[4] Részletesen ld. Vercseg Ilona írását a *Nemzetközi kitekintő* c. fejezetben.

A KÖFE által alapított és máig kísért szervezetek

Adatok és információk rendszerszintű kezelése[5]

„...az adatokra építő módszer törékeny, mert azon a feltételezésen alapszik, hogy a problémák könnyen definiálhatók, jól körülhatárolhatók és érzékenyek a szakmai beavatkozásra. Ehelyett korunk problémái „nehéz" természetűek – sajátságosak, nehezen kezelhetőek, összefüggnek más problémákkal, és egy állandóan változó és nyugtalan társadalmi környezetben gyökereznek.

(Webber, M. M. és H. W. J. Rittel: „Dilemmas in a General Theory of Planning". Policy Sciences 4 (2), 1973, 155–169. o.

Ott kezdődött minden... *a* Corvin téren, a *Népművelési Intézet* előtt. A nyolcvanas évek közepén, egy őszi napon, késő délután vidékre indultunk az intézet Latvia típusú mikrobuszával, amikor odalépett hozzám *Varga Tamás* újságolva, hogy szerzett egy számítógépet, és szeretné velem végiggondolni, hogy mihez kezdjen vele a szakma javára.

Néhány gyengének bizonyult próbálkozás után jött az első említésre méltó ötlet és eredmény: megszületett a **Közművelődési Lemezújság**, ami az *első digitális periodika* volt Magyarországon. Első száma *1988 őszén* jelent meg, az utolsó *1994 nyarán*. A kiadvány a *közművelődés progresszív folyamatait, példáit* és nem utolsó sorban *személyiségeit* mutatta be. Az első néhány évben az akkor legelterjedtebb Commodore számítógépeken volt olvasható, majd amikor már itthon is terjedni kezdtek a PC-k, áttértünk erre a rendszerre. A *Lemezújság* időtállónak bizonyult cikkei ma is olvashatók a *Közösségi Adattárban*.[6]

Még a nyolcvanas évek végén megfogalmazódott az igény arra, hogy az akkor formálódó közösségfejlesztés mozgalmából és a korábbi, pl. a *Lemezújság* aurájából származó adatokat valamilyen egységes, kereshető szerkezetben számítógépen kezeljük. Készíttettünk egy **adatkezelő rendszert**, amelyet néhány évig használtunk a folyamatosan gyarapodó *adathalmaz feldolgozására és terjesztésére*, de még ennél is sokkal nagyobb „karriert futott be" *a közösségi felmérések feldolgozásában.* Egy angliai tanulmányút során a kilencvenes évek elején vendéglátóink mutattak nekünk egy ott már sok településen és közösségben használt módszert, a *közösségi felmérést*, amelyet a *Közösségfejlesztők Egyesületével* honosítottunk meg Magyarországon. A közösségi felmérések adatait a közösségek a már említett **Tbase** elnevezésű szoftverrel dolgozták fel több, mint tíz évig.

Az egyre bővülő adatállomány kezelésével kapcsolatos feladatok, valamint az informatikai rendszerek rohamos fejlődésének köszönhető lehetőségek kikristályosították egy a tudásbázis kezelésével foglalkozó szervezet megalakításának igényét és lehetőségét, illetve a '90-es évek elején már megfogalmazható volt egy ilyen szervezet küldetése,

[5] Az alfejezet szerzője Huszerl József.
[6] Az elektronikus Adattár a kozossegfejlesztes.hu, ill. a kka.hu weboldalakról érhető el. *(A szerk.)*

szerepe. E folyamat eredményeként született meg a Közösségfejlesztők Egyesületének *egyik „gyermeke”*, a **Közösségi Kapcsolat Alapítvány** 1991-ben.

Az tudásbázis kialakítása kapcsán említett igény és lehetőség nagyon egyszerűnek hangzik, de nem az. Különböző eszközökkel jobban körülhatárolható ismerethalmazokat kezdtünk feldolgozni, elsőként a *középiskolából kikerülő fiatalok számára.* A digitális kiadvány a **Legalább ennyit... adattár fiataloknak** címet viselte, később még három témában (*közösségfejlesztés, hajléktalanság, kisközösségi rádiózás*) is megjelent. A „*Legalább ennyit...* nemcsak cím volt, hanem szerkesztési elv is, hiszen internetes kiadványunk elsődleges célja az volt, hogy konkrét problémák megoldásához, az egyes helyzetek mélyebb megismeréséhez, megértéséhez fogódzókat (*fogalmak, irodalom, jogszabály, címek, telefonszámok, ötletek*) adjon, illetve segítse az eligazodást az egyes témákban.

A sok-sok kísérletezés és a tapasztalatok elemzése után 1999-ben a Közösségfejlesztők Egyesületével kialakítottuk a közösségfejlesztéssel kapcsolatosan rendelkezésünkre álló dokumentumok egységes rendszerét, amit **Közösségi Adattárnak** neveztünk el. Az adattárban folyamatosan gyűjtjük, rendszerezzük, és az interneten elérhetővé tesszük a közösségi munkával kapcsolatos dokumentumokat. Megtalálható itt a KÖFE összes kiadványa, a *Parola* c. folyóirat teljes cikkállománya és a korábban említett *Lemezújság* majd minden cikke. Az adattárat nem csak azért nevezzük közösséginek, mert gyűjtőkörének fókuszában a közösségfejlesztés áll, hanem azért is, mert ebben a gyűjtőmunkában számítottunk és ma is számítunk minden olyan szervezetre, amely a közösségi munka elterjesztésén, fejlesztésén dolgozik.

A *Közösségi Kapcsolat Alapítvány a Magyar Fotóművészeti Alkotóközösségek Szövetségével* közösen, *a Norvég Civil Támogatási Alap támogatásával* kidolgozta a **Közösségi Vizuális Napló** módszerét és technológiáját. A fejlesztés során feldolgoztunk több, mint hatezer fényképet, melyek a millennium évében, az *Országfényképezés 2000* akció keretében készültek. A közösségi vizuális napló egy új eszköz a közösségfejlesztő szakemberek kezében, mely növeli a közösségek tagjainak aktivitását, a program lehetőséget teremtett és teremt a települések (főként kistelepülések) múltjának és jelenének megismerésére, megértésére. A cél az, hogy a helyben készült *fényképek és videók maradjanak a keletkezés helyén*, tehát a készítők maguk dolgozzák fel, tartsák karban, és a saját tárhelyükön tárolják azokat.

Az Egyesület és az Alapítvány közös történetének legutóbbi eredménye a **Részvétel a távolból** program, amelyet a *közösségfejlesztés Nyári Egyetemén* fejlesztettünk ki, s fejlesztünk azóta is évről-évre. A *Nyári Egyetemet* az internet segítségével azok számára is elérhetővé tesszük, akik nincsenek jelen *Kunbábonyban.* Az előadásokat élőben közvetítjük, ahogy a műhelyek közül is néhányat, illetve az előadásokról és a műhelyekről rövid videó összefoglalók készülnek, melyeket szinte azonnal elérhetővé teszünk, akárcsak az írott jegyzeteket, valamint a nyári egyetemen készült fotókat.

A nyilvánosság szervezése

1990-ben indult Egyesületünk szakmai folyóirata a **Parola**, amely azóta is évente négyszer jelenik meg, a tavalyi évtől elektronikus formában, ami nem cél volt, hanem egy állomás az on-line folyóirattá váláshoz vezető úton. Míg az újságot az előfizeti körben, illetve intézmények felé értékesítettük, az on-line megjelenés nem csak technikai, hanem terjesztési és fenntartásbeli kérdéseket is felvet, de idővel kikerülhetetlen lépésnek láttuk. A hosszabb tanulmányok megjelentetésére tematikus számokat adunk ki, a még ennél is nagyobb ívű anyagokat az ún. **Parola füzetek** formájában adjuk közre. Eddig a Parolának *24 évfolyamban 96 száma*, a Parola füzetnek *21 száma*[7] jelent meg. Az Egyesület másodközlésekkel és képzésekkel is segíti a helyi lapokat szerkesztő önkénteseket, ill. a kábeltelevíziók közösségi adásainak létrehozóit.

Az egyesület kezdeményezésére 1995-ben több, mint száz civil szervezet[8] együttműködésével és önkéntes működtetésében megalakult a **Civil Rádiózásért Alapítvány**, mely elindította a Budapesten hetente 5 napon át napi 12 órában sugárzó **Civil Rádiót**, valamint a *helyi rádiók országos mozgalmát*, mely akkor első sorban az alakulást, az indulást ösztönözte, az önkéntesek képzését segítette. Felfutó időszakukban a budapesti és a hálózatba szerveződött, országosan együttműködő *kisközösségi rádiók elképesztő energiákat mozgósítottak*. Lendületüket csak a médiaszabályozás és a támogatások átrendeződése – első sorban a 2011. évi médiatörvény rendelkezései és következményei – törték meg. A sorra bezáró stúdiók között a *Civil Rádió* nagy túlélőnek számít. Komoly küzdelemeket vívott és vív a felszínen – az éterben – maradásért, de önkéntesei a legnagyobb viharok közepette is rendíthetetlenül készítették/készítik műsorait civil, közéleti, közösségi, művészeti, kulturális, oktatás-nevelési, sport, zenei, vagy épp irodalmi témában. A budapesti Civil Rádió az FM 98 MHz-en hallgatható, illetve on-line a www.civilradio.hu weboldalon.

Képzések szervezése helyi közösségek és szakemberek számára[9]

Egyesületünk az egyik alapítója az idén éppen *20 éves* **Civil Kollégium Alapítványnak**, amely a cselekedni kívánó polgárok és az önszervező közösségek képzési szervezete. Az alapítványt az a felismerés és szükséglet hívta életre, hogy a közösségfejlesztés folyamata végső soron egy közösségi tanulási folyamatnak is felfogható, amely nem nélkülözheti a laza szerkezetű, gyakorlatorientált tréningeket, és a konkrét ismereteket is bővítő képzéseket. Ezek leghatékonyabb és egyben a csapat épülését is megvalósító módja a csoportos bentlakásos képzések szervezése. Ehhez hely kell, és ez a hely lett nekünk *Kunbábony*, ahol *1997-ben* megnyitotta tornác-kapuit a **Civil Kollégium bentlakásos képzési központ,** ami a szándékok szerint a *Kunbábonyi* Közösségi Ház szerepét is betölteni hivatott. Testvérintézménye a *Northern College, Barnsley*-ban, az *Egyesült Királyságban*, mely nemcsak funkciójában kötődik a Civil Kollégiumhoz, hanem ihletője és szakmai támogatója is. A CK megnyitása után a képzési tevékenység nagy lendületet kapott: a szervezet kialakí-

[7] A Parola füzetekről bővebben ld. a DVD mellékleten *A* közösségfejlesztés bibliográfiáját

[8] A Civil Rádió alapítói dokumentumai és kezdeti tervei alapján. Péterfi Ferenc: *Civil Rádió Budapest*, PC Lemezújság, 1993.37. szám.

[9] Az alfejezet társszerzői: Varga Máté és Vercseg Ilona.

totta működési rendjét, megszervezte *tanári karát*, kifejlesztette saját *tananyagait és egyedi módszertanát* az általános célú felnőttképzésekre vonatkozóan. 2008-ig lényegében öt fő területen folytatott 24 órás hétvégi, bentlakásos képzési tevékenységet: (1) Közösségi képzés, (2) Civil képzés, (3) Demokráciaképzés, (4) Közösség és gazdaság és (5) Közösségi média képzés. Ezekből egy 120 órás, *közösségfejlesztő* szakmai képzést is kidolgozott, és évente megszervezett. E képzéseket elsősorban a helyi közösségi folyamatokban aktív lakosok számára szervezte, de egy időben a felsőoktatási hallgatók is csatlakozhattak a központ környezetében, a *Felső-Kiskunság* egyik mikrotérségben zajló közösségi fejlesztőmunkához. 2008-ra, amikortól a civil szektor is figyelemre méltó képzési igényekkel lépett fel, a CKA *megújította képzési rendszerét*, képzéseinek számát bővítette, belső kreditrendszert alakított ki (amelynek értelmében a hallgatók maguk építhették fel saját tantervüket a rendelkezésre álló 25-féle 24 órás alap- és szabadkurzusból)[10], miközben folyamatosan dolgozott ki új tananyagokat. Ekkortájt kezdett a CKA *hálózatépítő* tevékenységbe is. *KRÉTA* néven 2009-ben létrehozott egy országos felnőttképzési civil hálózatot, amely két kulcskompetencia-együttes: a *szociális és állampolgári*, valamint a *tanulási kompetenciák* szolgálatába kívánta állítani a felnőttképzéssel foglalkozó civil szervezetek tevékenységét, mert úgy gondolta, hogy ez lenne a civil szervezetek felnőttképzési szerepvállalásának adekvát terepe.

E folyamatok 2010-től sajnos megtorpantak, elsősorban a civil szektort sújtó elvonások miatt. Azóta a CKA új működési stratégiát dolgozott ki, melynek legfontosabb elemei: a *nemzetközi és hazai hálózati munka* együttműködéséhez és fenntartásához szükséges szakmai kommunikáció szervezése (szemináriumok, konferenciák, hazai és nemzetközi nyári egyetemek), felvette továbbá a CKA képzési és hálózatszervező munkáinak témái közé a *helyi fenntartható fejlődést* (példa rá a CKA képzési központjának helyi szövetkezeti működtetése) és a *közösségszervezés*[11] országos munkáinak fejlesztését, mellyel kapcsolatban talán *Szováta* (2003)[12] óta érlelődtek a hazai és nemzetközi szakmai viták. Az elmúlt években új és jelentős nemzetközi építkezés kezdődött, részben a **Citizens Network** és az **ECON**[13] tevékenységéhez kapcsolódóan. Az elmúlt három évben a CKA aktív közreműködésével *szoros kapcsolatok alakultak amerikai, bolgár, román és szlovák* szervezetekkel. Az *Egyesült Államokban* és itthon megvalósuló képzések mellett az elmúlt években számos, közösségszervezéshez kapcsolódó esemény szerveződött itthon, új kezdeményezések indultak, melyek összefogására, segítésére és fejlesztésére a CKA a *Helyi Erő – Helyi Forrás* elnevezésű projekt keretében vállalkozott.

Az új felnőttképzési törvény előírásaihoz alkalmazkodva Egyesületünk *megújította felnőttképzési engedélyeit*, illetve újraértelmezte a felnőttképzés területén elfoglalt helyzetét, lehetőségeit, feladatait. Szakmai programkövetelmény-javaslatot dolgozott ki, melyet a *Magyar Kereskedelmi és Iparkamara* elfogadott. A javaslat a *Közösségfejlesztő* elnevezésű szakmai programkövetelmény-rendszer elemeit tartalmazza. A törvény értelmében a jövőben bármely képzőintézmény által kidolgozandó, a Közösségfejlesztő elnevezésű szakmai területhez tartozó képzés tematikáját és követelményeit ehhez a szakmai kö-

[10] http://www.civilkollegium.hu/kepzesi-rendszer
[11] Peták Péter – Sebály Bernadett – Varga Máté – Vojtonovszki Bálint (2014): *Közösségszervezés hazai pályán. Közösségi munka kisebbségben, a társadalom perifériáján élőkkel.* In: Parola, 2014/2. szám
[12] Ld. Varga Máté írását a *Nemzetközi kitekintő* c. fejezetben. (*A szerk.*)
[13] Uo.

vetelmény-rendszerhez kell igazítani. Ez persze „csak" egy első lépés ahhoz, hogy a közösségfejlesztés értelmezésének alakulásában aktív szereplők legyünk. Az átalakuló felnőttképzési rendszer sok napi feladatot ad a közösségi fejlesztő munka terén dolgozó, ott képzéseket tartó, szervező szervezeteknek, így Egyesületünknek is.

Meggyőzés és képviselet

Ezen a területen két lépésben jelent meg Egyesületünk. Helyi szinten a **Felső-kiskunsági Gazdaságfejlesztő Alapítvány** *létrehozásában*, mely szorosan kapcsolódott a térségben indított és követett több évtizedes fejlesztő munkához. Országos szinten a közösségi részvétel és az aktív állampolgárság elismertetése és a közösség mint érték érdekében fellépő szakmai érdekképviseleti szerv, a **SZÖVETSÉG a Közösségi Részvétel Fejlesztéséért Egyesület** kezdeményezésével.[14]

Közpolitikai szinten Egyesületünk elsősorban önkormányzatokkal való együttműködésekben, terület-, és közösségfejlesztő programok tervezése, kivitelezése szintjén volt/van jelen. Ezek közül több munka (például *Kőbánya, Szegvár, Királd, Apaj, Nádasd)* összefoglaló tanulmánya megtalálható a DVD melléklet bibliográfiájában. Fejlődése során a szakma többször érezte szükségét, hogy szakpolitikai szinten fogalmazzon meg ajánlásokat, és képviselje azok érvényre jutását. Ez máig visszatérő feladat, melynek terén olyan eredményeket könyvelhetünk el, mint a *Települési egészségtervek* kiterjesztése, a *KÖZTÁMHÁLÓ*[15], a közösségi munkások országos hálózata, a *SZÖVETSÉG* által jegyzett szakpolitikai ajánlások a közbizalom erősítésére, átfogó városmegújítási javaslatok, szakmai ajánlások a vidékfejlesztési lehetőségek megalapozására a helyi közösségek fejlesztésével, minőségi időskor biztosítása a társadalmi aktivitás terén, a közösségi alapú gazdaságfejlesztéssel, szövetkezetekkel kapcsolatos szakmai javaslatok, vagy az idei évben született javaslatcsomag a mélyszegénységben élők társadalmi integrációjának elősegítésére a közösségfejlesztés eszközeivel. Ezek többnyire szakmai ajánlások, javaslatok, melyek mögül hiányzik a nyomásgyakorlás ereje, jellegüknél fogva belátásra és partnerségre építenek.

Szakmai közélet és annak szervezése

Az Egyesület által kínált keretek korszakonként ugyan változtak, de funkciójuk és jelentőségük állandónak tekinthető. A „hőskor" nagy kísérleti műhelyeit – *Nyitott Ház, Közösségszolgálat, Téli Népművelési Gyakorlat*, városi és falusi közösségfejlesztő műhelyek, stb. – követően a nagy ügyek, témák, mozgalmak szervezték az érdeklődő szakemberek köreit, mint például a *helyi nyilvánosság, a közösségi alapú gazdaságfejlesztés – a szövetkezetekben való gondolkodás, a közösségi tanulás, a civil társadalom, a demokrácia építése, vagy a hálózatépítés*. E korszakhoz köthető *számos tematikus és helyi szakmai szervezet* megalakítása, megerősödése. Az elmúlt években a szakmai események mellett komoly szervező erőt jelentett a Köztámháló országos fejlesztői műhelyének (OFM) megjelenése és működése, valamint a mellette mozgó fiatal fejlesztők műhelye (FFM)[16].

[14] Részletesen ld. Péterfi Ferenc írását a *Hálózatépítés* c. fejezetben. (*A szerk.*)
[15] Részletesen ld. Farkas Gabriella írását a *Hálózatépítés* c. fejezetben. (*A szerk.*)
[16] Részletesen ld. Gyenes Zsuzsa írását a *Témák és terepek* c. fejezetben. (*A szerk.*)

2013-ban megérlelődött elhatározásunk szerint munkánkat jelenleg **szakmai tagozatok** kialakításával próbáljuk strukturálni. Tagozatok kialakítása alatt *szakmai profilok azonosítását* értjük a közösségfejlesztői munka terén. Célunk a szakmai munka elméletének és módszertanának szűrése a különböző felhasználási területek, módszertani megközelítések, vagy egyéb specializációk mentén a szakmai fejlődés és a szakmai szolgáltatások szervezése érdekében. A tagozatok kialakítása során megvizsgáljuk, hogy hol tart Egyesületünk az adott téma szakterületté alakítása útján. *Szempontjaink* ennek vizsgálatához: *kutatások feltárása* (a téma feldolgozottságát keressük e pontban, nem a saját közreműködésünket), *kísérleti projektek* (saját és más szervezetek modellértékű munkái), *szakmai támogatás és képzés* (saját képességeink és jártasságaink feltárása), *elemzés és elméletalkotás* (saját munkáink dokumentáltsága, elemző reflektív feldolgozottsága).

A közösségfejlesztés *európai szervezetei* is jelentős átalakuláson mennek keresztül ezekben az években, ezek részleteit az V. fejezetben már taglaltuk. Az átalakuló kereteket és szereplőket összefogó *EuCDN,* nem meglepő módon, a **közösségfejlesztés európai keretrendszere** megalkotásának igényével indított nemzetközi szakmai munkát tagjai között. A születőben lévő keretrendszer célja szerint egységesen szolgálja majd a fejlesztési folyamatok *tervezését*, a haladás *nyomon követését, értékelését*. Mindezt európai szintű összehasonlításra lehetőséget adó szempontrendszer használatával.

A hazai szakmai közéletben a szakmai konferenciák, programnyitó, és -záró események mellett nagyon fontosak a *szakmai kommunikációs csatornák*. Ennek tudatában a KÖFE újjászervezte/szervezi tagsági és a szakmai kommunikációs felületeit (hírlevél, levelezőlisták, honlapok). Ezek kihagyhatatlan elemek, de a visszajelzések alapján nem elegendőek. Továbbra is igény mutatkozik a rendszeres szakmai műhelyekre, a tanulmányutakra, tapasztalatcsere látogatásokra, az értékelő és visszajelző, elemző találkozásokra, melyek megvalósításában Egyesületünk szervező, koordináló szerepet kíván betölteni.

Dilemmák és perspektívák

A „*Hogyan továbbra*" nincs egyetlen helyes válasz. Válaszok és variánsok vannak. Van néhány, a kezdetek óta meglévő dilemmánk, mint például az *intézményesülés* - mozgalom, vagy a *lojalitás - függetlenség* kérdése. Alapvetően azt lehet mondani, hogy nem intézményesültünk, így munkánk alapját továbbra is *a szabad társulás és közös megegyezés* adja. A *lojalitás* kérdésében állásfoglalásunk egyértelmű: a szakmának a helyi közösségek civil társadalmával kell lojálisnak lennie, de mindent meg kell tennie azért, hogy a szektorok közötti párbeszéd és együttműködés javuljon. Éppen ezért a megbízók körének is vegyesnek kell lennie: fontos, hogy a kormányzati/önkormányzati, az üzleti szféra és a civil társadalom köréből egyaránt elérjenek bennünket.

Egyesületünk jó ideje 3 éves **stratégi**ák mentén dolgozik. A 2011-13 közötti időszakban két fő stratégiai célt jelöltünk meg magunk számára: (1) Összetartó társadalom és (2) *Korszerűség, európaiság*. Ezek irányait a (i) *Szocializáció – tanulási folyamatok*, a (ii) *Hálózatfej-*

lesztés, koordináció, valamint a (iii) *Szakmafejlesztés* jelölték ki. A kötet megelőző fejezetei több helyen érintették már e stratégiai célokat, most a szakmafejlesztés régi-új elemét, a módszertani központ szerepet emelném ki. Szakmai műhelybeszélgetéseinken megerősítést nyert, hogy az Egyesület a kezdetek óta szinte folyamatosan módszertani központi szerepet tölt be modellkísérletei, elemzései és publikációi, képzései, a szakmai sztenderdek meghatározása, valamint a nemzetközi munka révén. Úgy véljük, itt az ideje, hogy ezt a szerepkört napi működésünkben is tapinthatóvá tegyük.

Kölcsönhatás

Legutóbbi műhelymunkáinkon nem kevés szó esett arról, hogy mivel és hogyan kellene foglalkoznia a KÖFE-nek az elkövetkező években. Ezek alapján a következő munkaterületek és módok rajzolódtak ki:

- **Segítő szakmai támogatás:** mentorálás, minta- és kísérleti programok szakmai munkájának megtervezése, nyomon követése, szakmai tanácsadás szervezetek részvére, szakmai szupervízió, folyamatok elemzése, szakértők delegálása, közvetítése a saját akciókhoz, munkákhoz, kutatások szervezése, kezdeményezése, szükség esetén kisösszegű készpénzforgalom.

- **Koordináció:** különböző kérdésekben megszólítható közösségfejlesztő szervezetek, megyei szervezetek, szakembercsoportok szakmai koordinációja, szakmafejlesztési munka, írott szakmai háttéranyagok biztosítása, szakmai anyagok véleményezése, érdekvédelem az önkéntesség területén, módszertani disszemináció, rendszeres szakmai közösségfejlesztő műhely szervezése, példatár, jó gyakorlat gyűjtemény összeállítása a közösségi/társadalmi akciókból.

- **Szakmai nyilvánosság szervezése:** saját szakmai nyilvánosság szervezése, önbemutatásra alkalmas anyag készítése, nemzetközi tapasztalatok megosztása, külföldi példákkal való megismerkedés lehetőségének biztosítása.

- **Nagy** (országos, nemzetközi) **szakmai rendezvények** támogatása, csatlakozás központi kezdeményezésekhez, KÖFE rendezvényeken való aktív részvétel.

- **Szakmafejlesztés**: nagyvárosi közösségfejlesztés modelljeinek gyűjtése, elemzése, a társadalmi részvétel fejlesztését szolgáló modellek tesztelése, ifjúsági munka területén képzések, szakmai anyagok kidolgozása, közös terepek kialakítása, közös terep-adatbázis létrehozása, közös tananyag kidolgozások: pedagógusok, lelkészek, stb. számára.

- **Szakmaközi munka** folytatása: az elindított szakmaközi együttműködések továbbfejlesztése.

- **Kölcsönösség szakmai partnerszervezetekkel:** terepi, képzési, hálózati tapasztalatok, szakmai anyagok megosztása, kutatásokban való részvétel, a legkülönbözőbb témákban végzett közös terepmunka, tananyagfejlesztés, kiadványok megjelentetése, gyakornoki és önkéntes programok, stb.

A teljesítendő feladatok listája hosszú. 2014 őszén közös munkában láttunk neki a szervezet 2015-2017. évi stratégiai terve elkészítésének – az értékelő-elemző találkozó után hamarosan a tervező összejövetelre kerül sor. Kötetünk záró fejezete, mely a dilemmákat és a perspektívákat együtt kívánta szemlélni, nyitva marad, és reméljük, gondolatokat ad a jövő elé.

A kínai fal építése

A Kínai Falat a legészakibb pontján fejezték be. Délkeletről és délnyugatról haladt, s itt egyesült az építkezés. A részmunkálatok során is ezt a rendszert alkalmazta a két nagy építősereg, a keleti és a nyugati. Úgy történt ez, hogy mintegy húszfős csoportokat alakítottak, melyeknek egy-egy körülbelül ötszáz méter hosszú falrészt kellett elkészíteniök, a szomszédos csoport pedig velük szemközt haladva épített egy hasonló hosszúságú falat. De miután így összetalálkoztak, nem ennek az ezer méternek a végén folytatták az építkezést, hanem a munkacsoportokat megint egészen más vidékre küldték falat építeni. Ily módon természetesen sok nagy hézag keletkezett, amelyeket csak lassan, fokozatosan töltöttek ki... S hogy akadnak végképp beépítetlenül maradt hézagok is – ez a megállapítás persze lehet, hogy csak ama számos legenda egyike, amelyeket legalábbis a köznapi ember épp a mű kiterjedése következtében nem tud a maga szemével és mértékével ellenőrizni.

Mármost eleve azt gondolhatnánk, minden szempontból előnyösebb lett volna, ha összefüggően építkeznek.

Hiszen a Falat, mint köztudomású, védelemnek szánták az északi népek ellen. Hogyan szolgálhat azonban védelmül egy fal, amelyet nem összefüggően építettek? Sőt az ilyen fal nemcsak hogy nem véd, de maga az építkezés is szüntelen veszedelemben forog. Ezeket a kopár vidéken elhagyatottan álló falrészleteket mindig könnyen lerombolhatják a nomádok, főként mivel a falépítéstől megrémülve száskaként változtatgatták tartózkodási helyüket, s ily módon esetleg jobb áttekintésük volt a munkálatok állásáról, mint nekünk magunknak, az építőinek. Ennek ellenére ezt a méretű építkezést nem lehetett volna másképp szervezni, mint így. Ennek megértéséhez a következőket kell meggondolni: a Falnak évszázadokra kellett védelmet nyújtania; ezért elengedhetetlen feltétele volt a munkának a leggondosabb kivitelezés. Nem fogtak bele könnyelműen a műbe... Voltak kőművesek, akik sokat gondolkoztak az építkezésről, és nem is hagytak fel soha a töprengéssel, akik az első kővel, melyet alapként leraktak, úgy érezték, hozzánőttek a műhöz. Ezeket a kőműveseket azonban, persze, túl azon, hogy a lehető legalaposabb munkát szerették volna végezni, az a türelmetlenség is sarkallta, hogy végre a maga tökéletességében láthassák az építményt. A napszámos nem ismer efféle türelmetlenséget, őt csak a bér hajtja, a felső vezetők meg, de még a középszintűek is, eleget látnak a mű különféle vonatkozású gyarapodásából, hogy ez szellemüket tetterősnek megőrizhesse. De az alacsonyabb beosztású, szellemileg messze a maguk látszólag kis feladata fölé emelkedő emberekről másképpen kell gondoskodni. Nem lehet például arra kényszeríteni őket, hogy lakatlan hegyvidéken, otthonuktól több száz mérföldre hónapokig vagy akár évekig követ kő mellé rakjanak; az ilyen szorgalmas, de végeredményhez még egy emberöltő alatt sem vezető munka kétségbe ejtette, mindenekelőtt a munka számára értéktelenebbé tette volna őket. Ezért választották a részépítkezés módszerét. Ötszáz métert körülbelül öt év alatt meg lehet építeni, utána általában kimerültek persze a vezetők, elveszítették hitüket önmagukban, az építkezésben, a világban. Ezért azután, miközben még lelkesedve ünnepelték az ezer méter fal elkészültét, messze-messze küldték őket, útközben itt-ott készen emelkedő falrészleteket láttak, magasabb vezetők lakhelyein fordulhattak meg, kitüntetéseket kaptak tőlük, hallották az ország mélyéről elősereglő új munkáshadak ujjongását, látták, hogyan dőlnek ki állványzatnak szánt egész erdők, hogyan zúzódnak hegyek a fal köveivé, szent helyeken hallották, hogyan könyörögnek énekükkel a Fal felépüléséért a jámbor hívők. Mindez gyógyír volt türelmetlenségükre. A nyugodalmas élet otthona, ahol egy darabig elidőztek, megerősítette őket, a tekintély, mely minden építőt övezett, a hívő alázat, mellyel szavaikra figyeltek, a bizalom, mellyel az egyszerű, nyugodt polgár a Fal majdani elkészültét várta, mindez felajzotta lelkük húrjait. Örökké reménykedő gyermekként búcsúztak aztán otthonuktól, törhetetlen kedvvel indultak, hogy tovább dolgozzanak a népi művön...

Részletek Franz Kafka novellájából (Tandori Dezső fordítása)

köfe
Közösségfejlesztők
Egyesülete